

ТӨРҮТТЭНИИ

КИНИГЭТЭ

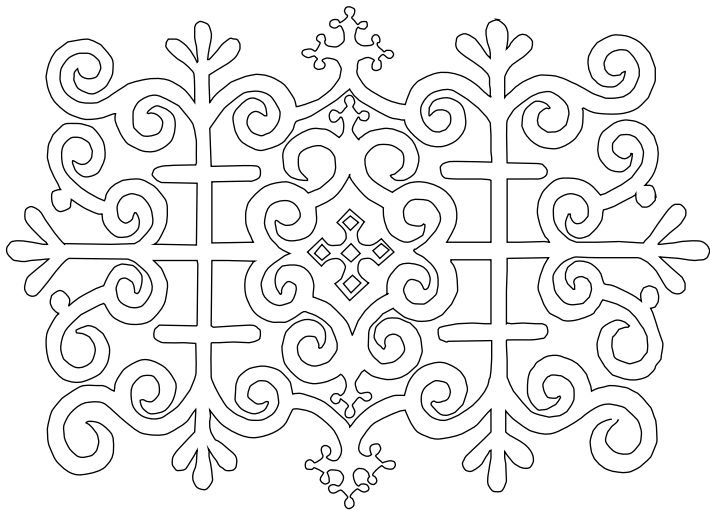
ТАХСЫЫ

КИНИГЭТЭ

ТӨРҮТТЭНИИ
КИНИГЭТЭ

ТАХСЫЫ
КИНИГЭТЭ

ТӨРҮТТЭНИИ

КИНИГЭТЭ

ТАХСЫ

КИНИГЭТЭ

Библийэ тылбааһын института

Москва

2022

**Дьокуускай уонна Ленскэй
архиепискоба
РОМАН
алгыһынан**

**Төрүттэни кинигэтэ
Тахсы кинигэтэ**

Бу тылбаас быллыгы дьэбириэйдии төрүт тиэкиһин кытта
кичэллээхтик тэнгнээн көрүлүннэ

Тылбаасчыттар:

Саргылаана Леонтьева («Төрүттэни кинигэтэ»)

Рая Сибирякова-Аайа («Тахсы кинигэтэ»)

Богословскай эрдээктэр *Саргылаана Леонтьева*

Консультант *Алексей Сомов*

Филологическай уонна стилистическэй эрдээктэр

Николай Ефремов

Рецензент *Афанасий Гуринов-Арчылан*

Тылдыг уруһуйдара:

Horace Knowles © The British & Foreign Society 1954, 1967, 1972

Additions and amendments by Louise Bass © The British & Foreign Society 1994

Кинигэ тиэкиһин электроннай уонна
аудио версияларын Библиийэ тылбааһын
институтун сайтыттан ылыахха сөп:
<https://ibt.org.ru/ru/media?id=УКТ>

ААН ТЫЛ

Күндү аажааччы!

Бүгүн эн Бибилийэ Эргэ Кэс Тылын «Төрүттэнии» (нууч. Бытие) уонна «Тахсыы» (нууч. Исход) диэн икки бастакы кинигэтин тутан олороѳун. Моисей биэс кинигэтитэн бастакытын «Төрүттэнииини» аан дойду устуоруйатын кирири тыла диэн ааттыахха сөп. Үс тыһыынча кэрингэ сыл анараа өттүгэр былыргы дьэбириэй тылынан суруллубут кинигэ дьингнээх аата — бастакы баһын маннайгы тылынан, «Бэрэшит», ол аата «Бастаан». Бу кинигэ Бибилийэ гректии тылбааһыгар Септуагинтаѳа «Генесис» (Саѳаланыыта, төрдө) диэн ааттаныаѳыттан ыла, атын омуктар бары ону батыспыттар. Биһиги эмиэ христианнар үйэлээх үгэстэрин тутуһан, тылбааспытын «Төрүттэнии» диэн ааттаатыбыт. Манна киһи айыллыытын эрэ туһунан буолбатах, бастакы дьон дьыэ кэргэттэрэ, аѳа уустара, биис уустара, куораттара, дойдулара, судаарыстыбалара хайдах төрүттэммиттэрин туһунан кэпсэнэр, норуоттар төрүт өбүгэлэрин төрүччүлэрэ бэриллэр.

Кинигэ инники уон биир баһыгар суруллубутун курдук, Таңгара сири-халлааны, киһини айбытын кэннэ, дьон, Айыы Таңгараларын кытта эйэ дэмнээхтик олоруохтарын

баҕарбакка, чынха атын суолунан буруйан барбыттар. Ол иһин хара магнайгыттан, өйдөрө-санаалара сатарыйан, аныыны-буруйу онгорор буолбуттар. Сир үрдүгэр кирдэй аһара хойдон, Танара тыынар-тыыннааҕы барытын имири эһэргэ быһаарыммыт. Онон Кини дьонтон көнө сүрэхтээх Нойу талан ылан, дьиэ кэргэнин кытта тыыннаах хаалларан, сана киһи аймаҕы үөскэппит.

Бу кинигэ, уон иккис баһыттан саҕалаан, Танара аан дойду быһанар суолун арытараары талан ылбыт дьонун туһунан сэхэргиир. Авраам, Исаак, Иаков (кини сана аата – Израиль) уонна Иаков уон икки уолун – дьэбириэй норуотун төрүт өбүгэлэрин – туһунан кэпсээннэ Танара кинилэргэ Мин эһигини көй элбэх гына ууһатан үтүөкэн дойдуга олохсугуом, оччоҕо эһиги киһи аймахха дьин кырдыгы арыйыаххыт диэн эрэннэрэр. Танара дьоно, төһө да энкилэ суох буолбаталлар, аныыны-буруйу онгордоллор, Айы Тойоннорун ынгырыытын истэн, Кини тугу соруйбутун барытын толороллор.

«Төрүттэни» – араас истииллээх кинигэ. Ааҕааччы болҕомтотун тардар, киһини умсугутар кэпсээннэр, араас дьикти түбэлтэлэр, хоһоонунан суруллубут алгыстар быыстарыгар элбэх дьон аата киирбит уһун төрүччүлэрэ бааллар. Биллэн турар, түнҥү былыргы атын омук тылын бары дэгэтин, дорҕооннорун дьүөрэлэһиитин, хатыламмат ураты поэзиятын хайдахтаах да тылбаас кыайан толору биэрбэт.

Төрүттэни кинигэтэ урут сахалы тылынан иккигэ тахсан турар. Бастакыта, сибэтиитэл Иннокентий Вениаминов көҕүлээһининэн аҕабыт Лаврентий Винокуров онгорбут тылбааһа, 1858 с. Москватааҕы Синодальной кинигэ кыһатыгар күн сириҥ көрбүт. Иккиһэ, Бибилиейэ Арасыйатааҕы уопастыбата бэлэмнээн таһаарбыт «Айыллы» диэн тылбааһа, 2012 с. бэчээттэммитэ.

Моисей биэс кинигэтигэ иккиһэ – «Тахсы». Манна Иаков удьуордара Ханаан сиригэр турбут суттан куотан

Египеккэ көһөллөрүн, онно устунан хабалаҕа киирэн баран хайдах босхоломмуттарын уонна Тангара кинилэргэ Сокуону бэлэхтээбитин туһунан кэпсэнэр. Кинигэ бастакы чааһа (1–19) – Айыы Тойон норуотун Египеккэ кулуттааһынтан таһаартараары талан ылбыт кинитэ Моисей туһунан сэһэн. Оттон иккис чааһа (20–40) – Тангара норуотугар Сөбүлэһии кэс тылын эппитин, киниэхэ Сокуону бэлэхтээбитин туһунан. Тангара биэрбит Сокуонун чопчута – Кини бардьонно анаабыт Уон ыйааҕа (20:2-17). Билигин бу ыйаахтар үгүс аныгы омуктар сирдэрин-майгыларын тулхадыйбат төрдө буолбуттар.

Тангара талан ылбыт норуотугар Моисейынан Сокуону бэрдэрэр, ону таһынан кинилэргэ Бэйэтин амарах быһыытын-майгытын, ытык аатын арыйар. Кини Моисейга аалтаары уонна Тангара Израиль дьонун ортотугар олоруохтаах Сурдун хайдах онгорор туһунан ымпыгар-чымпыгар тийэ сиһилии ыйар-кэрдэр. Тангара дьон олоҕун ыраахтан тэйиччи көрөн турбакка, Бэйэтэ эрэннэритин курдук, Авраам, Исаак, Иаков удьурдарын кулуттааһынтан босхолоору, сирдээҕи олох хаамыытын салайан биэрэр. Бу кинигэҕэ өссө дьон Тангараҕа утарыласпытын, Моисей этэрин ылымматабын туһунан кэпсэнэр. Кинилэр кулуттуурга үөрэнэн хаалан, көңүлү кыайан өйдөөбөттөр, онон үөрүйэх олохторун көңүллээбэр ордоро саныыллар. Эмиэ син биир «Төрүттэнии» курдук, Тахсыы кинигэтэ дьон итэҕэһин-быһаһаһын кистээбэккэ, кинилэри араас өттүлэриттэн арыян көрдөрөр. Бу кинигэ сахалыы аан маннай бэчээттэнэн табыста.

Биһиги тылбааспыт былыргы дьэбириэй тылынан суруллубут төрүт тиэкискэ олоҕуран онгоһулунна, онон дьэбириэйдии да, гректии да тиэкистэри туһаммыт нууччалыы Синодальной тылбаастан кэккэ уратылардаах. Олортон саамай суолталаахтара кинигэ сирэйин алын өттүгэр хос быһаарыыларга киирдилэр. Дьон уонна сир-уот

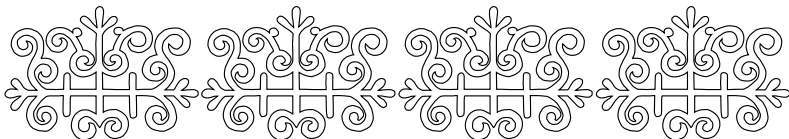
анал ааттарын суолталара эмиэ хос быһаарыыларга бэрилиннилэр. Өйдүүргэ уустук тиэрминнэр быһаарыылар кинигэ кэннигэр баар тылдыкка киирдилэр. Бу тылдыт үгүс ыстатыйалара Бибилийэ тылбааһын институтун үлэһиттэрэ эрдээктэр Н.Г. Манзиенко, научнай консультант, теология кандидата А.Б. Сомов онгорбут богословскай тылдыттарыттан кылгатыллан ылылыннылар. Кинилэр тылдыттарын сахалыы тылбааһын Арассыыа наукатын академиятын Сибиирдээҕи салаатын Гуманитарнай чинчийи уонна Хотугу аҕыйах ахсааннаах омуртар проблемаларын институтун кылаабынай научнай үлэһитэ, филологическай наука дуоктара Н.Н. Ефремов онгорбута.

Итини таһынан кинигэ кэннигэр, ааҕааччыга көмөлөөх буоллун диэн, оччотооҕу Ближнэй Восток уонна Палестина сириин-дойдутун хаарталара киирдилэр.

Ааҕааччылар Таңара тылын толору өйдүүлэрин туһугар, биһиги бу икки кинигэ дириҥ суолтатын, ис хоһоонун аныгы саха литературнай тылынан чопчу тиэрдэр соругу туруорунан үлэлээтибит. Ол туһугар элбэх сырдаларын биэрбит тылбаасчыттарга, эрдээктэрдэргэ, консультаннга уонна тылбаас үлэтэ табылларыгар көмөлөспүт үтүө дьонно истин махталбытын этэбит.

Кинигэ электроннай барыйаанын биһиги институттун сайтыттан булуохха сөп (ibt.org.ru).

Бибилийэ тылбааһын Москвааҕы института

Моисей бастакы кинигэтэ

Төрүттэнии

Аан дойду айыллыта

1 ¹ Бастаан Тангара халлааны уонна сири айбыта.* ² Сир туох да киэбэ-киэлитэ суох, иччитэх этэ. Түгэҕэ биллибэт далайы бүтэй харанга бүрүйэн турара, арай уу үрдүнэн Тангара Тыына** тайаара көтөрө. ³ Дьэ, онтон Тангара: «Сырдык баар буоллун», – диэбитэ, онуоха сырдык баар буолбута. ⁴ Тангара сырдыгы көрөн сөбүлээбитэ, итиэннэ ону харанаттан араарбыта. ⁵ Тангара сырдыгы «күнүс», оттон харанганы «түүн» диэн ааттаабыта. Киэһэ буолбута, сарсыарда буолбута – биир күн бүппүтэ.

---

* ^{1:1} *Бастаан Тангара халлааны уонна сири айбыта.* – Эбэтэр «Бастаан Тангара халлааны уонна сири айарыгар...» диэн тылбаастыахха сөп.

** ^{1:2} *Тангара Тыына* – эбэтэр: «Тангара тыала».

⁶ Онтон Тангара: «Уу ортотугар кытаанах аранга баар буолан ууну икки ангы араардын», – диэбитэ. ⁷ Тангара кытаанах арананы онгорон, аранга аннынааҕы ууну аранга үрдүнээҕи ууттан араарбыта. Эппитин курдук буолбута. ⁸ Тангара кытаанах арананы «халлаан» диэн ааттаабыта. Киэһэ буолбута, сарсыарда буолбута – иккис күн бүппүтэ.

⁹ Онтон Тангара: «Халлаан аннынааҕы уу бииргэ мустан, кураанах сир көһүннүн», – диэбитэ. Эппитин курдук буолбута. ¹⁰ Тангара кураанах сири «сир», оттон мустубут ууну «байҕал» диэн ааттаабыта. Итиэннэ Тангара итини барытын көрөн сөбүлээбитэ. ¹¹ Онтон Тангара: «Сир күөх үүнээйини – сиэмэтин ыһар от, сиэмэлээх аһын биэрэр мас эгэлгэ бийһин – үүннэрдин», – диэбитэ. Эппитин курдук буолбута. ¹² Сир күөх үүнээйини – сиэмэтин ыһар от, сиэмэлээх аһын биэрэр мас эгэлгэ бийһин – үүннэрбитэ. Итиэннэ Тангара итини барытын көрөн сөбүлээбитэ. ¹³ Киэһэ буолбута, сарсыарда буолбута – үһүс күн бүппүтэ.

¹⁴ Онтон Тангара: «Халлаан аранатыгар сырдаттар эттиктэр баар буолан күнүһү түүнтэн араардыннар, кэми-кэрдиини, күнү-дьылы биллэрэр бэлиэ буоллуннар, – диэбитэ. – ¹⁵ Халлаан аранатыттан сыдьаайан сири сырдаттыннар». Эппитин курдук буолбута. ¹⁶ Тангара икки сүнкэн сырдатааччыны (улаханын күнүһү салайарга, кыратын түүнү салайарга анаан) уонна сулустары онгорбута. ¹⁷⁻¹⁸ Тангара кинилэри, сири сырдаталларын, күнүһү-түүнү салайалларын, сырдыгы харанаттан арааралларын туһугар, халлаан аранатыгар туруорбута. Итиэннэ Тангара итини барытын көрөн сөбүлээбитэ. ¹⁹ Киэһэ буолбута, сарсыарда буолбута – төрдүс күн бүппүтэ.

²⁰ Онтон Тангара: «Ууга тыыннаах харамай кыймалас буоллун; сир үрдүнэн, халлаан аранатынан көтөр биһэ көттүн», – диэбитэ. ²¹ Тангара байҕал аарыма бэйэлээх амырыын кыллаларын, ууга кыйма курдук кыынньар бары харамай, көтөр кынаттаах эгэлгэ бийһин айбыта. Итиэннэ

Тангара итини барытын көрөн сөбүлээбитэ. ²² Тангара кинилэри алжаан эппитэ: «Төрөөн-ууһаан, үксээн-тэнийин, байжал уугун иччилээн; оттон сиргэ көтөр кынаттаах элбээтин». ²³ Киэһэ буолбута, сарсыарда буолбута – бэһис күн бүппүтэ.

²⁴ Онтон Тангара: «Сир тыынар тыыннаах эгэлгэ бииһин: сүөһүнү, сыылар харамайы, энин-эгэлгэ кыылы-сүөлү үөскэттин», – диэбитэ. Эппитин курдук буолбута. ²⁵ Тангара кыыл-сүөл, сүөһү, сиринэн сыылар харамай энин-эгэлгэ бииһин онорбута. Итиэннэ Тангара итини барытын көрөн сөбүлээбитэ. ²⁶ Дьэ, онтон Тангара: «Биһиги курдук мөссүүннээх, Биһиэхэ маарыннаах гына киһини айыаха, – диэбитэ. – Кини байжал балыгын, халлаан көтөрүн, сүөһүнү, сири бүттүүнүн, сиринэн сыылар харамайы бука барытын баһылаатын». ²⁷ Тангара киһини Бэйэтин курдук мөссүүннээх, Тангаралыы мөссүүннээх гына айбыта, эр киһини уонна дьахтары айбыта. ²⁸ Тангара кинилэри алжаан эппитэ: «Төрөөн-ууһаан, үксээн-тэнийин, сир үрдүн иччилээн, сири баһылаан. Байжал балыгын, халлаан көтөрүн, сир бары кыылын-сүөлүн баһылыктаан». ²⁹ Итиэннэ Тангара эппитэ: «Мин сир үрдүгэр баар сиэмэлээх оту, сиэмэтин ыһар астаах маһы барытын эһиэхэ биэрэбин. Ити эһиги аһыыр аскыт буолуоҕа. ³⁰ Оттон сир кыыла-сүөлэ, халлаан көтөрө, сиринэн сыылар харамай – тыынар тыыннаах бүттүүнэ сииригэр Мин күөх үүнэйини олоччу биэрэбин». Эппитин курдук буолбута. ³¹ Тангара тугу айбытын барытын кэриччи көрөн баран, ону олус сөбүлээбитэ. Киэһэ буолбута, сарсыарда буолбута – алтыс күн бүппүтэ.

2 ¹ Халлаан уонна сир, онно баар барыта ити курдук силгэ сиппитэ.

² Сэттис күнүгэр Тангара онорор үлэтин түмүктээбитэ, онон сэттис күнүгэр үлэтин бүтэрэн сынһааммыта. ³ Тангара

сэттис күнү алжаабыта, ытык күн гыммыта, тоџо диэтэххэ бу күн Кини айар үлэтин бүтэрэн сынньаммыта.

⁴ Халлаан икки сир икки хайдах айыллыбытын туһунан кэпсээн итинник.

Бастакы дьону Эдемнэ олохсутуу

АЙЫЫ ТОЙОН* Танара сирдээх халлааны сана айдабын утаа, ⁵ хонууга биир да сатыы талах, биир да салаа от суоџа. АЙЫЫ ТОЙОН Танара ардабы өссө ыыта илигэ, сир и таҥастыах дьон эмиэ суохтара. ⁶ Арай буор анныттан уу сүүрүгүрэн тахсан** сир ньуурун барытын нүөлсүтэрэ. ⁷ АЙЫЫ ТОЙОН Танара сир и-буору эллээн киһини*** онорон баран, кини таныытыгар олох тыынын үрэн киллэрбитэ – киһи тыынар тыыннаах буолбута.

⁸ Онтон АЙЫЫ ТОЙОН Танара илин Эдемнэ илгэ-бийаннаах сир эриэккэһин сир иэдитэн, онорбут киһитин ол сиргэ олохсуппута. ⁹ АЙЫЫ ТОЙОН Танара онно кэрэ көстүүлээх, сииргэ үчүгэй отонноох мас эгэлгэтин кытта ол сир ортотугар Олох Аал Луук Маһын уонна үтүөнү-мөкүнү билии**** маһын үүннэрбитэ.

---

* ^{2:4} АЙЫЫ ТОЙОН – Танара Эргэ Кэс Тылга элбэхтик ахтыллар, дьэбирийдэргэ ааттаммат «ЯХВЕ» диэн ытык аата биһиги тыл-баасытыгар барыта улахан буукубаларынан суруллубут «АЙЫЫ ТОЙОН» диэн атын тылынан бэриллэр. Оттон ытык ааттан атын суолтатыгар бастакы эрэ буукубалара улахантан суруллаллар («Айыы Тойон»). Бу аат быһаарыытын кинигэ кэннигэр баар тыл-дьыкка көр.

** ^{2:6} ...уу сүүрүгүрэн тахсан... – эбэтэр: «уу чаана тахсан».

*** ^{2:7} ...сир и-буору эллээн киһини... – «сир-буор» (адама) уонна «киһи» (адам) диэн тыллар дьэбириэй тылыгар биир дорџооннордоохтор.

**** ^{2:9, 2:17} ...үтүөнү-мөкүнү билии... – эбэтэр: «барыны бары билии».

¹⁰ Эдемтэн өрүс устан тахсан ити илгэлээх сири нүүлсүтэн баран, салгыы түөрт салааҕа арахсар. ¹¹ Түөрт салааттан биридэстэрэ – Фисон; бу өрүс кыһыл көмүстээх Хавила дойдутун эргийэ барар ¹² (ол дойду үчүгэй кыһыл көмүстээх, онно бдолах диэн дыргыл сыттаах дабархай уонна күндү оникс таас баар). ¹³ Иккис өрүс аата Гихон, бу өрүс Куш* сири эргийэ устар. ¹⁴ Үһүс өрүс аата Тигр, кини Ассирияттан илин диэки барар. Төрдүс өрүс аата Евфрат.

¹⁵ АЙЫЫ ТОЙОН Тагара киһини Эдемнэ, бу илгэлээх сири онһуннун, көрөн-истэн харыстаатын диэн олохсуктан баран, ¹⁶ киниэхэ манньк ыйан-кэрдэн эппитэ: «Эн илгэлээх сир ханнык баҕарар маһын отонуттан сиэххин сөп, ¹⁷ арай үтүнү-мөкүнү билии маһын отонуттан амсайар буолаайаҕын. Амсайан да – ол күн өлүөн».

¹⁸ Онтон АЙЫЫ ТОЙОН Тагара: «Киһи соҕотоҕун сылдыра куһаҕан. Мин киниэхэ бэйэтигэр холоонноох көмөлөһөөччүнү онгортон биэриим», – диэбитэ. ¹⁹ АЙЫЫ ТОЙОН Тагара сиртэн-буортан энгин-эгэлгэ кыылысүөлү, көтөрү онгортон баран, олору, хайдах ааттыыр эбит диэн, киһиэхэ аҕалбыта. Киһи хамныыр харамайга ханнык ааты биэрэр да, харамай оннук ааттанара. ²⁰ Киһи дьэ сүөһүтүгэр барытыгар, бары көтөргө, бары кыылга-сүөлгэ аат биэртэлээбитэ, ол гынан баран олортон бэйэтигэр холоонноох көмөлөһөөччүнү булан ылбатаҕа. ²¹ Онон, дьэ, АЙЫЫ ТОЙОН Тагара киһини кытаанахтык утутан кэбиһэн баран, киниттэн ойоһонун биир унуоҕун ороон ылбыта уонна ол унуох оннун этинэн бүрүйэн кэбиспитэ. ²² АЙЫЫ ТОЙОН Тагара киниттэн ылбыт ойоһонун унуоҕуттан киниэхэ дьахтары онгортон аҕалбыта. ²³ Онуоха киһи эппитэ:

* 2:13 *Куш* – быһаарыытын кинигэ кэннигэр баар тылдьыкка көр.

«Бу баар эбит мин унуоѳум сорѳото,
мин этим-сииним сорѳото!
Кини эр киһиттэн ылыллыбыта,
онон дыахтар диэн ааттанаѳа».*

²⁴ (Ол иһин эр киһи аѳатын-ийэтин хаалларан ойоѳун кытта холбоһор, онон иккиэн биир эт-сиин буолаллар.)
²⁵ Эр киһи ойоѳунаан сыгыннах сылдыаллара эрэри, онтон сааппат этилэр.

Бастакы аныы-буруй

З ¹ Моѳой АЙЫЫ ТОЙОН Таңара онгорбут кыллартан барыларыттан саамай оѳуруктаахтара этэ. Кини дыахтартан: «Илгэлээх сир ханнык да маһын отонуттан сиэмэн диэн Таңара эһиэхэ чахчы эппитэ дуо?» — диэн ыйыппыта.

² «Биһиги ханнык баѳарар мас отонун сиэхпитин сөп, — дыахтар моѳойго хардарбыта, — ³ арай Таңара биһиэхэ бу илгэ-быйан ортотугар үүнэн турар мас отонун сииргит да, таарыйаргыт да көнүллэммэт диэбитэ. Оннук гыннахпытына — өлөр үһүбүт».

⁴ «Суох, эһиги өлүөххүт суоѳа, — диэбитэ моѳой. — ⁵ Ити мас отонуттан сиэтэххитинэ, хата, хараххыт арыллан, үтүнү-мөкүнү билэн,** Таңара курдук буолуоххут. Кини ону билэр». ⁶ Дьэ, онно дыахтар ол мас отоно сиэниллиэн сөбүн, көрөргө сүрдээх үчүгэйин, итиэннэ киһини үтүнү-мөкүнү билиинэн умсугутарын көрөн, отону ылан сиэн кэбиспитэ; сиэтин диэн, эригэр эмиэ биэрбитэ. ⁷ Онуоха иккиэн, харахтара арыллан, сыгыннах сылдыалларын

---

* ^{2:23} ...эр киһиттэн... дыахтар... — «эр киһи» уонна «дыахтар» дьэбириэй тылыгар уопсай дорѳооннордоохтор (иш, ишша).

** ^{3:5} ...үтүнү-мөкүнү билэн... — эбэтэр: «барыны барытын билэн». Таңара — эбэтэр: «танаралар».

көрбүттэрэ, онон сомуокуба мас* сэбирдэҕинэн баачы онгостон өттүктэрин бааммыттара.

⁸ Киэһэ сиккиэр тыал илгийиитэ кинилэр, илгэ-быйаннаах сиринэн АЙЫЫ ТОЙОН Таңара кэлэн иһэрин истэн, мас кэннигэр саһан хаалбыттара.

⁹ «Ханна бааргыный?» – АЙЫЫ ТОЙОН Таңара кинини ынҕырбыта.

¹⁰ «Эн илгэлээх сиринэн кэлэн иһэргин истэн, сыгыннахпыттан куттанан, саһан турабын», – диэбитэ киһи.

¹¹ «Сыгыннааххын диэн эйиэхэ ким эттэ? Мин эйигин сизэйэҕин диэн боппут маһым отонуттан сизэбитин дуу?» – АЙЫЫ ТОЙОН Таңара ыйыппыта.

¹² «Бу кини, Эн биэрбит дьахтарын, миэхэ ол отону биэрбитэ, ону мин сизэбитим», – диэн хоруйдаабыта киһи.

¹³ АЙЫЫ ТОЙОН Таңара дьахтартан: «Эн тоҕо итинник быһыыланнын?» – диэн ыйыппыта.

Дьахтар: «Моҕой миигин албыннаабыта, ол иһин сизэбитим», – диэбитэ.

¹⁴ Онуоха АЙЫЫ ТОЙОН Таңара моҕойго эппитэ:

«Итинник быһыыланан, эн кырыыска бардын.

Аны кыыл-сүөл, сүөһү эйгэтиттэн үүрүллэн,

өрөҕөҕүнэн сыыла сылдыан,

тыыннааҕын тухары сир-буор аһылыктаныан.

¹⁵ Мин эйигин дьахтардыын өстөһүннэриэм,

эһиги оҕолоргут эмиэ өстөөх буолуохтара:

дьахтар уола төбөҕүн хампы үктүө,

оттон эн кинини тилэххэ тигиэн».

¹⁶ Дьахтарга эппитэ:

---

* 3:7 *Сомуокуба мас* – быһаарыытын кинигэ кэннигэр баар тылдыыкка көр.

«Мин эйиэхэ хат сылдыар кэмгин ыаратан биэриэм,
онон оҕолоргун эрэйдэнэн төрүөҥ.

Ол да үрдүнэн эргэр тардыһа туруоҥ,
эрин эйиэхэ тойонун буолуо».*

¹⁷ Оттон эр киһиэхэ эппитэ:

«Ойоҕун тылын истэнгин,
сиейэбин диэн боппут маһым отонуттан
сизэбиккин.

Онон сир эн тускуттан кырыыска турда:
аны үйэн тухары сир биэрэр аһын сыранан
булуоҕун.

¹⁸ Сир эйиэхэ хатыылаах эрбэһини, сыыс оту
үүннэриэ,

эн хонуу отунан аһылыктаныаҥ,

¹⁹ сиир килиэпкин, хара көлөһүңнүң тоҕон туран,
булуноуҥ.

Сиртэн ылыллыбытын — сиргэ төннүөҥ,
буоргун эбээт эн — буорга кубулуйуоҥ».

²⁰ Киһи (Адам) ойоҕун, кини сир бары олохтоохторун
ийэлэрэ буолбутун иһин, Ева** диэн ааттаабыта. ²¹ АЙЫЫ
ТОЙОН Таһара Адамга уонна кини ойоҕор тирии таһас
онорон тангыннарбыта.

²² Оттон АЙЫЫ ТОЙОН Таһара эппитэ: «Көр, бу, киһи
үтүөнү-мөкүнү билэн, Биһиги биирдэспит курдук буолла.
Аны билигин, өлбөт үйэлэнээри, Олох Аал Луук Маһын
отонуттан ылан сизэбэтэр!» ²³ АЙЫЫ ТОЙОН Таһара

---

* ^{3:16} ...эрин эйиэхэ тойонун буолуо... — эбэтэр: «эрин эмиэ эйиэхэ
тардыһар буолуо».

** ^{3:20} Ева (Хавва) — дьэбириэйдии «олох» диэн тыллыын дьүөрэлэ-
һэр дорҕооннордоох анал аат.

киһини, сиртэн-буортан ылыллыбыта, онон сирин онго-
һуннун диэн, илгэлээх Эдемтэн үүрэн кэбиспитэ. ²⁴ Киһи-
ни үүрэн баран, Олох Аал Луук Маһыгар тиэрдэр суолу
харабыллатаары, Эдем сирин аттыгар илин диэки херувим-
нары* уонна хайа баҕарар диэки эргийэн кулахачыйар уот
кылыһы туруорбута.

Каин инитин Авелы өлөрөр

4 ¹ Адам Евалыын хоонньоһон, ойоҕо ыарахан буолбута.
Ева улун Каины** төрөтөн баран: «АЙЫЫ ТОЙОН
көмөтүнэн мин киһини төрөттүм!» – диэн сана аллайбыта.

² Кини өссө Авелы, Каин инитин, төрөппүтэ.

Авель бараан*** үөрүн маныыра, оттон Каин сир онго-
рооччу этэ. ³ Төһө эрэ кэм ааспытын кэннэ, Каин АЙЫЫ
ТОЙОНҦО сирин үүнүүтүтэн бэлэх илдэ тиийбитэ,
⁴ Авель эмиэ бараанын бастакы төрүөҕүн сыалаах бастын
этин илдьибитэ. ⁵ АЙЫЫ ТОЙОН Авель бэлэҕин сөбү-
лүү көрбүтэ, оттон Каин бэлэҕин сөбүлээбэтэҕэ. Каин
онтон уордайдан, сирэйэ-хараҕа суулла өспүтэ. ⁶ «Бу
туохтан маннык уордайдын? – АЙЫЫ ТОЙОН Каин-
тан ыйыппыта. – Туохтан маннык өһөн түстүң? ⁷ Үтүөнү

---

* ^{3:24} *Херувимнар* – быһаарыытын кинигэ кэннигэр баар тылдьыкка
көр.

** ^{4:1} *Каин* – дьэбириэйдии «ыллым» диэн суолталаах тыллыын
дьүөрэлэхэр дорҕооннордоох анал аат. ...*төрөттүм!* – Туруору
тылбаастаатахха: «...ыллым!»

*** ^{4:2} Былыргы дьэбириэй тылынан суруллубут төрүт тиэкис бу
кэрчигэр атыыр да, тыһы да барааны, козаны, козёлу барытын
түмэн ааттыыр «цон» диэн тыл тутуллубут. Бу тылы Төрүттэний
кинигэтин 4:4; 12:16; 13:5; 20:14; 21:27, 28; 24:35; 26:14; 27:9; 29:2, 3,
6, 7, 8, 9, 10; 30:38, 39, 40, 43; 31:4, 10, 12, 19, 38; 31:10, 43; 32:5, 8;
33:13; 34:28; 37:2,12,14; 38:12,13; 46:32, 34; 47:1, 3, 17 кэрчиктэригэр
көрсүөххэ сөп.

онорор буоллаххына, төбөбүн өрө тутун. Оттон онгорбот буоллаххына, аангар аныы саһан сытар. Аныы эйигин баһылыан баҕарар, ол эрээри эн киниэхэ тойон буолуохтааххын».

⁸ Каин инитигэр Авельга: «Хонууга тахсыахха»,*— диэбитэ. Хонууга сылдьан кини инитин Авелы үрдүгэр түһэн өлөрөн кэбиспитэ.

⁹ АЙЫЫ ТОЙОН Каинтан: «Инин Авель ханнаный?» — диэн ыйыппыта.

«Билбэппин, мин инибин маньы сылдьар үһүбүн дуо?» — диэбитэ Каин.

¹⁰ Онуоха АЙЫЫ ТОЙОН эппитэ: «Бу эн тугу онордун? Инин сиргэ тохтубут хаана Миигин ынгыран үөгүлүүр. ¹¹ Эн сиргэ инин хаанын иһэрдэн, сир кырыһыгар турдун. ¹² Инникитин, төһө да бу сирин оностубутун иһин, сир аны эйиэхэ үүнүүттэн бэрсиз суоҕа. Мантан ыла эн үүрүллэн, атах балай бараҕын».

¹³ Каин АЙЫЫ ТОЙОНҦО: «Манньык ыар накаастабылы мин кыайан тулуйбаппын, — диэн хардарбыта. — ¹⁴ Эн миигин сирбиттэн холдоһон эрэҕин, аны Эйигиттэн ыраатыам турдаҕа. Мантан инньэ үүрүллэн, атах-балай бардахпына, ара ким көрсүбүт миигин өлөрөн кэбиһиэн сөп».

¹⁵ Онуоха АЙЫЫ ТОЙОН: «Ким Каины өлөрбүттэн сэттэ бүк иэстэниэҕэ», — диэбитэ. Ара суолга өлөрбөтүннэр диэн, киниэхэ ураты бэлиэни туруорбута. ¹⁶ Каин АЙЫЫ ТОЙОНТОН ыраах баран, Эдемтэн илин диэки баар Нод** диэн дойдуга олохсуйбута.

---

* 4:8 *Хонууга тахсыахха* — бу былыргы гректии тылбаастан киирбит тыллар былыргы дьэбириэйдии суруллубут төрүт тиэкискэ суохтар.

** 4:16 *Нод* — «ускул-тэскил сылдыы» диэн суолталаах тыл.

Каин удьуордара

¹⁷ Онтон Каин ойоџунаан хоонньоһон, ойоџо ыарахан буолбута. Кини Енох диэн уолу төрөппүтэ. Ол саџана Каин куорат тутта сылдыара, онон куораты уолун аатынан Енох диэн ааттаабыта. ¹⁸ Енохтан Ирад, Ирадтан Мехиэль, Мехиэльтэн Мафусал, Мафусалтан Ламех диэн уолаттар төрөөбүттэрэ.

¹⁹ Ламех икки дьахтары ойох ылбыта. Биирдэһин аата Ада, оттон иккиһин киэнэ Цилла диэн этэ. ²⁰ Ада Иавалы төрөппүтэ. Иавалтан сурт дьылээх-уоттаах, сүөһү иитэр дьарыктаах дьон үөскээбиттэрэ. ²¹ Иавал инитэ Иувал диэн ааттааџа. Кини аарпаџа, билиэйтэџэ оонньооччулар барыларын төрүт өбүгэлэрэ буолбута. ²² Цилла Тувалкаины, алтантан, тимиртэн араас тэрили онорор уус киһини, төрөппүтэ. Тувалкаин эдьийэ Ноема этэ.

²³ Ламех ойохторугар эппитэ:

«Адалаах Цилла, истин эрэ миигин!

Болџойон истин эрэ, ойохторуом, мин эһиэхэ
тугу этэрбин!

Миигин бааһырдыбытын иһин, мин эр киһини
өлөрдүм,
миигин охсубутун иһин, мин уол оџону
өлөрдүм!*

²⁴ Каины өлөрүү сэттэ бүк иэстэбиллээх,
оттон Ламех иэстэбилэ сэттэ уон сэттэ бүк
буолуоџа».

---

* 4:23 *Миигин бааһырдыбытын иһин, мин эр киһини өлөрдүм, миигин охсубутун иһин, мин уол оџону өлөрдүм!* – Эбэтэр: «Эр киһи миигин бааһыртаџына, мин кинини өлөрүөм, уол оџо миигин оџустаџына, мин кинини өлөрүөм!»

Сиф төрүүр

²⁵ Адам ойоѳунаан өссө хоонньоспута. Ойоѳо уолу төрөтөн баран, оѳотун Сиф* диэн ааттаабыта. Ол аата «Каин илиититтэн өлбүт Авель оннугар Тангара миэхэ санга оѳону бэлэхтээтэ» диэн суолталаах. ²⁶ Сиф эмиэ уол оѳоломмута. Кини уолугар Енос диэн ааты биэрбитэ.

Ити кэмтэн ыла дьон Тангараны АЙЫ ТОЙОН диэн аатынан ынгыраар буолбуттара.

Адамтан Нойга диэри көлүөнэлэр

5 ¹ Бу – Адам удьуордарын туһунан кинигэ. Тангара кинини айарыгар кинини Тангараѳа маарынныыр гына онгорбута. ² Эр кинини уонна дьахтары айан баран, алѳаабыта, итиэннэ айбыт күнүгэр иккиэннэрин «кини» диэн ааттаабыта.

³ Адам сүүс отут саастааѳар киниэхэ бэйэтигэр маарыннаах, бэйэтин курдук мөссүөннээх уол оѳоломмута. Адам улун Сиф диэн ааттаабыта. ⁴ Сиф төрөөбүтүн кэннэ, Адам аѳыс сүүс сыл олорбута, кини өссө атын уол, кыыс оѳолордооѳо. ⁵ Адам барыта тоѳус сүүс отут сыл олорон баран, өлбүтэ.

⁶ Сиф сүүс биэс саастааѳар Енос диэн уолламмыта. ⁷ Енос төрөөбүтүн кэннэ, Сиф аѳыс сүүс сэттэ сыл олорбута. Кини өссө атын уол, кыыс оѳолордооѳо. ⁸ Сиф барыта тоѳус сүүс уон икки сыл олорон баран, өлбүтэ.

⁹ Енос тоѳус уон саастааѳар Каинан диэн уолламмыта. ¹⁰ Каинан төрөөбүтүн кэннэ, Енос аѳыс сүүс уон биэс сыл олорбута. Кини өссө атын уол, кыыс оѳолордооѳо. ¹¹ Енос барыта тоѳус сүүс биэс сыл олорон баран, өлбүтэ.

---

* 4:25 *Сиф* – «биэрдэ» диэн тыллыын дьүөрэлэхэр дорѳооннордоох анал аат.

¹² Каинан сэттэ уон саастааҕар Малелеил диэн уолламмыта. ¹³ Малелеил төрөөбүтүн кэннэ, Каинан аҕыс сүүс түөрт уон сыл олорбута. Кини өссө атын уол, кыыс оҕолордооҕо. ¹⁴ Каинан барыта тоҕус сүүс уон сыл олорон баран, өлбүтэ.

¹⁵ Малелеил алта уон биэс саастааҕар Иаред диэн уолламмыта. ¹⁶ Иаред төрөөбүтүн кэннэ, Малелеил аҕыс сүүс отут сыл олорбута. Кини өссө атын уол, кыыс оҕолордооҕо. ¹⁷ Малелеил барыта аҕыс сүүс тоҕус уон биэс сыл олорон баран, өлбүтэ.

¹⁸ Иаред сүүс алта уон икки саастааҕар Енох диэн уолламмыта. ¹⁹ Енох төрөөбүтүн кэннэ, Иаред аҕыс сүүс сыл олорбута. Кини өссө атын уол, кыыс оҕолордооҕо. ²⁰ Иаред барыта тоҕус сүүс алта уон икки сыл олорон баран, өлбүтэ.

²¹ Енох алта уон биэс саастааҕар Мафусал диэн уолламмыта. ²² Мафусал төрөөбүтүн кэннэ, Енох Тагараны кытта үс сүүс сыл бииргэ сылдыбыта. Кини өссө атын уол, кыыс оҕолордооҕо. ²³ Енох барыта үс сүүс алта уон биэс сыл олорбута. ²⁴ Енох Тагараны кытта бииргэ сылдыбыта. Онтон кини суох буолбута — Тагара кинини Бэйэтигэр ылбыта.

²⁵ Мафусал сүүс аҕыс уон сэттэ саастааҕар Ламех диэн уолламмыта. ²⁶ Ламех төрөөбүтүн кэннэ, Мафусал сэттэ сүүс аҕыс уон икки сыл олорбута. Кини өссө атын уол, кыыс оҕолордооҕо. ²⁷ Мафусал барыта тоҕус сүүс алта уон тоҕус сыл олорон баран, өлбүтэ.

²⁸ Ламех сүүс аҕыс уон икки саастааҕар уол оҕоломмото. ²⁹ Кини уолун Ной* диэн ааттаан баран: «Бу оҕоттон биһигини бары үлэбитигэр, АЙЫЫ ТОЙОН кыраабыт сиригэр онорор үлэбитигэр-хамнаспытыгар, көннүөрдэр киһи тахсыаҕа», — диэбитэ. ³⁰ Ной төрөөбүтүн кэннэ, Ламех биэс

---

* 5:29 *Ной* — дьэбириэйдии «көннүөрүү» диэн суолталаах тыллыын дьүөрэлэхэр дорҕооннордоох анал аат.

сүүс тоѳус уон биэс сыл олорбута. Кини өссө атын уол, кыыс оѳолордооѳо. ³¹ Ламех барыта сэттэ сүүс сэттэ уон сэттэ сыл олорон баран, өлбүтэ.

³² Ной биэс сүүс саастааѳар уолаттара Сим, Хам, Иафет төрөөбүттэрэ.

Улуу мотуок

6 ¹ Дьон сир үрдүгэр улам элбээн, кыыс оѳолору төрөп-пүттэрэ. ² Танара уолаттара,* ол кыргыттар кэрэ дьү-һүннээхтэрин көрөн, талбыттарын ойох ылаллара. ³ Дьэ, онтон АЙЫЫ ТОЙОН эппитэ: «Киһи диэн эт-хаан эрэ, онон Мин биэрбит олоѳум тыына киниэхэ букатыннаах-тык хаалыа суоѳа. Киһи үйэтэ аны сүүс сүүрбэ сыл буол-лун». ⁴ Танара уолаттара дьон кыргыттарыгар киирэннэр, кыргыттар кинилэртэн оѳолононор буолбуттара. Ити курдук оччолорго да, кэлин да сиргэ аарыма дуолаттар үөскээбит-тэрэ. Ол быраман дьыллартан албан аатырбыт күүстээх-уохтаах дьоннонор этилэр.

⁵ АЙЫЫ ТОЙОН киһи аймах сиргэ наһаа элбэх куһаѳа-ны онгорорун, дьон өйө-санаата барыта мэлдьи куһаѳанга тардыһарын көрбүтэ. ⁶ Онон АЙЫЫ ТОЙОН, сиргэ киһи-ни айбытыттан кэмсинэн, ис сүрэѳиттэн курутууйан ⁷ эппитэ: «Мин айбыт дьоммун уонна кыылы-сүөлү, сыылар харамайы, көтөр кынаттааѳы эмиэ сир сирэйиттэн ими-ри сотуом. Кинилэри айбыппын кэмсинним». ⁸ Арай биир Ной эрэ АЙЫЫ ТОЙОН санаатын табара.

⁹ Ной удьуордарын туһунан кэпсээн маннык.

Оччотооѳу кэм дьонуттан соѳотох Ной эрэ көнө сүрэх-тээх, туох да инэ-дьаҥа суох кырдыксыт киһи этэ; кини

---

* ^{6:2} *Танара уолаттара* – Иов кинигэтин 1:6, 2:1, 38:7, Саалтыыр 28:1, 88:7 кэрчиктэригэр Танараѳа бас бэринэр духуобунай хара-майдар маннык ааттаммыттар.

Тангараны кытта өрүү бииргэ сылдыра. ¹⁰ Ной үс уоллааҕа, ааттара Сим, Хам, Иафет диэннэрэ.

¹¹ Тангара көрдөбүнэ, сир олоҕо хара дьайыынан туолан төрдүттэн сатарыйбыта. ¹² Тангара аан дойду хайдах курдук сатарыйбытын, сиргэ баар тыынар-тыыннаах олобун быһыыта-майгыта алдыаммытын көрбүтэ. ¹³ Ол иһин Тангара Нойга эппитэ: «Мин сир олохтоохторун барыларын имнэри эһэргэ быһаарынным. Хара дьайдаах быһыылара сири бииргына толордо. Мин кинилэри сир сирэйттэн имири сотуом. ¹⁴ Онон гофер* мастан уу аалына оноһун. Аалгын хас да хостоон баран, истэри-тастары мас дабархайынан бис. ¹⁵ Уһунун үс сүүс тоҕонох**, туоратын биэс уон, оттон үрдүгүн отут тоҕонох гына онор. ¹⁶ Үрдүнэн хоруобуйалаа,*** ол хоруобуйата аал эркиниттэн биир тоҕонох үөһэ чорбойон туруохтаах. Ойоһоһунан ааннаа. Аал бастакы, иккис уонна үһүс дьаарыстардаах буолуохтаах.

¹⁷ Мин сири ууга тимирдиэм, бу халлаан анныгар баар тыынар тыыннааҕы имири эһиэм. Сиргэ баар хамныыр харамай барыта өлүөбэ. ¹⁸ Оттон эйиэхэ Мин эйигинниин сөбүлэһии кэс тылын этэбин. Эн уолаттаргын, ойоххун, кийииттэргин кытта устар аалгар кириэн; ¹⁹ онно тыынар тыыннаахтан барытыттан, эйигин кытта ордон хаалаларын туһугар, иккилиини — тыһытын уонна атыгырын — киллэриэн. ²⁰ Көтөр кынаттаах бийһин ууһа, кыыл-сүөл, сиринэн сыылар харамай бары бийһэ, тыыннаах хаалар туһугар, иккилии буолан эйигин кытта аалга киирсиэхтэрэ. ²¹ Онон бука бары аһыргытыгар, бэйэбэр да, кинилэргэ да анаан, араас аһылыгы хаһаан».

²² Ной Тангара соруйбутун барытын толорбута.

* ^{6:14} *Гофер* — бу тыл суолтата чуолкай биллибэт. Кипарис мас буолуон сөп диэн сабаҕалыылар.

** ^{6:15} *Тоҕонох* — быһа холоон миэтэрэ аһаара.

*** ^{6:16} *...хоруобуйалаа...* — эбэтэр: «түннүктээ».

7 ¹ Онтон АЙЫЫ ТОЙОН Нойга эппитэ: «Бу билин-ни дьонтон көнө сүрэхтээх киһи Мин иннибэр эн эрэ бааргын көрөбүн. Эн дьиэ кэргэннин кытта устар аалгар киир. ² Ыраас* кыыл-сүөл бары бииһиттэн атыырын-тыһытын сэттэлиини, ырааһа суох кыыл-сүөл бары бииһиттэн атыырын-тыһытын биирдиини илдэе киир. ³ Көтөр кынаттаах сир үрдүттэн сүппэттин туһугар, бары бииһин ууһуттан эмиэ атыырын-тыһытын сэттэлиини ыл. ⁴ Мин аны сэттэ хонугунан сиргэ түөрт уон түүннээх күнү быһа сэллээбэккэ түһэр ардағы ытыам — айбыт харамайбын барытын сир ньууруттан имири быһыам». ⁵ Ной АЙЫЫ ТОЙОН соруйбутун барытын толорбута.

⁶ Улуу мотуок сиргэ Ной алта сүүс саастааһар сағаламмыта. ⁷ Ной, мотуоктан хорҕойон, уолаттарын, ойоҕун, кийииттэрин кытта устар аалыгар киирбитэ. ⁸ Ыраас да, ырааһа суох да кыыл-сүөл бары бииһиттэн, көтөр кынаттаахтан, сир бары сыылар харамайыттан, ⁹ Тангара соруйбутун курдук, тыһытыттан-атыырыттан иккилии буолан Нойу кытта аалга киирсибиттэрэ. ¹⁰ Онтон, сэттэ күн ааспытын кэннэ, сиргэ мотуок сағаламмыта.

¹¹ Ной олоҕун алта сүүс сылын иккис ыйыгар, ый уон сэттис күнүгэр түгэҕэ биллибэт далай уута өрө дэбилийэн тахсыбыта, халлаан түннүгэ** барыта тэлэччи арыллыбыта, — ¹² сиргэ түөрт уон түүннээх күнү быһа ардах курулачы куппута. ¹³ Ол күн Ной, ардах сағаланаатын, Сим, Хам, Иафет диэн уолаттарын, ойоҕун, кийииттэрин кытта устар аалыгар киирэн хаалбыта. ¹⁴ Кинилэри кытта бииргэ кыыл-сүөл, дьиэ сүөһүтэ, сиргэ баар сыылар харамай барыта,

* ^{7:2} *Ыраас, ырааһа суох* — быһаарыыларын кинигэ кэннигэр баар тылдыкка көр.

** ^{7:11} *Халлаан түннүгэ* — Исаяя бороруок кинигэтин 24:18, Малахия бороруок кинигэтин 3:10 кэрчиктэригэр хатыланар поэтической уобарас. Халлаан арангатын үрдүнээҕи уу (Төрүт. 1:7), түннүктэрэ аһыллан, сиргэ дохсун ардах буолан түһэр.

хотоҕойдоох биийин ууһа — хас чыычаах, хас көтөр кынаттаах — бука бары киирсибиттэрэ. ¹⁵ Ити тынар тыыннаах бүттүүнэ Нойга иккилии буолан тийээн устар аалга киирбитэ — ¹⁶ Таңара Нойга соруйбутун курдук, тыыннаах харамай хас биирдии биийиттэн тыһылаах атыыр тийибиттэрэ. Дьэ онтон, Ной киирбитин кэннэ, АЙЫЫ ТОЙОН аал аанын сабан кэбиспитэ.

¹⁷ Улуу мотуок түөрт уон күнү быһа тохтооботоҕо. Уу сири ылар-ылан, аалы өрө үтэйэн таһаарбыта, онон аал устубутунан барбыта. ¹⁸ Угут бөҕө буолан, халын уу саба халыйан сыһа сир барыта тимирбитэ, арай аал эрэ өрө дагдайан уста сылдыбыта. ¹⁹ Онтон уу түөх да аһара баран, аны халлаан анныгар баар саамай үрдүк хайалары барыларын саппыта, ²⁰ чыпчаалларын уон биэс тоҕонох куоһарбыта, хайалар көстүбэт буолбуттара. ²¹ Сиргэ баар хамныыр харамай бүттүүнэ, көтөр кынаттаах, дьэ сүөһүтэ, кыыл-сүөл, сири иччилээн оморбут барыта, киһи аймах түөрэ өлбүтэ. ²² Сир үрдүгэр баар тынар тыыннаах, инчэбэй эттээх олоччу эстибитэ. ²³ Сиргэ баар бүтүннүүтэ: киһи аймах, кыыл-сүөл, сиринэн сыылар, халлаанынан көтөр харамай — бука барыта сир ньууруттан ньымси сотуллубута. Арай Нойу кытта устар аалга киирсибиттэр эрэ тыыннаах ордубуттара. ²⁴ Халаан уута сүүс биэс уон күнү быһа бииргэм бидилийэн кэлэ турбута.

8 ¹ Таңара Нойу уонна кинини кытта уу аалыгар киирсибит кыылы-сүөлү, дьэ сүөһүтүн умнубатаҕа. Таңара сиргэ тыалы түһэрбитигэр халаан уута улам тардыбытынан барбыта. ² Түгэҕэ биллибэт далай айаҕа сабыллан, халлаан түннүгэ хам хатанан, ардах уурайан хаалбыта. ³ Уу, бытааннык да буоллар, сиртэн улам тардан испитэ. Сүүс биэс уонус күнүгэр балачча түһэн, ⁴ сэттис ый уон сэттис күнүгэр устар аал Арарат хайаларын арҕаһыгар тохтообута.

⁵ Уу сиртэн бытааннык барара. Сыл онус ыйа үүммүтэ; онус ый бастакы күнүгэр бастаан хайалар төбөлөрө быкпыттара.

⁶ Түөрт уон күн ааспытын кэннэ, Ной, онгорбут түннүгүн аһан, ⁷ таска суору ыппыта; суора, көтөн бара-бара, төннөн кэлэн, сир кууруор диэри, үһэнэн эргийэ сылдыбыта. ⁸ Онтон, халаан уута ааспытын билээри, Ной аны холуубу көтүппүтэ, ⁹ ол эрээри сир барыта уу анныгар сытар буолан, көтөрө, түһэр сири булбакка, төннөн кэлбитэ. Ной, илиитин утары уунан, холуубун аалга киллэрбитэ. ¹⁰ Сэттэ күн кэтэһэн баран, эмиэ хат көтүппүтэ, ¹¹ арай киэһэ холууба сип-сибиэһэй олива мас сэбирдэҕин ытыран кэлбитэ. Дьэ, онно Ной халаан уута тардыбытын билбитэ. ¹² Кини өссө сэттэ күн кэтэһэн көрөн баран холуубун хат ыппыта, бу сырыга көтөрө төннүбэтэҕэ.

¹³ Халаан уута Ной алта сүүс биир саастааҕар, бастакы ый бастакы күнүгэр, сир ньууруттан төттөрү түспүтэ. Ной, аалын аанын аһан, уу сиртэн барбытын көрбүтэ. ¹⁴ Иккис ый сүүрбэ сэттис күнүгэр сир үрдэ кууран хаалбыта. ¹⁵ Дьэ, онтон Танара Нойга эппитэ: ¹⁶ «Ойоххун, уолаттаргын, кийииттэргин кытта аалгыттан таҕыс. ¹⁷ Эйигин кытта баар тыһнар тыһнааҕы: көтөр кынаттааҕы, кылы-сүөлү, сириэн сыылар харамайы – барытын илдьэ таҕыс. Тахсаннар сири иччилээн, төрөөн-ууһаан, үксээн-тэнийэн бардыннар». ¹⁸ Ной уолаттарын, ойоһун, кийииттэрин кытта аалтан тахсыбыттара. ¹⁹ Кини кэнниттэн сир хамныыр харамайа бүттүүнэ: кыыл-сүөл, сыылар харамай, көтөр кынаттаах, бииртэн биир биис ууһа – барыта тахсан барбыта.

²⁰ Ной АЙЫЫ ТОЙОНҔО аалтаар* онгорбута, онно хас биирдии ыраас кыыл-сүөл, көтөр кынаттаах бары биийиттэн бүтүннүү уматан Киниэхэ толук биэрбитэ. ²¹ АЙЫЫ

---

* 8:20 *Аалтаар, толук* – быһаарыыларын кинигэ кэннигэр баар тылдыкка көр.

ТОЙОН ол толук үчүгэй сытын эдирийэн баран, Бэйэтэ Бэйэтигэр эппитэ: «Төһө да өйдөрө-санаалара эдэр оёо саастарыттан куһаңанна тардыһыылаабын иһин, Мин аны хаһан да дьонтон сылтаан сири кырыам суоҕа. Аны тыынар тыыннаабы бүтүннүү эһиэм суоҕа.

- 22 Сир баарын тухары,
бурдук ыһыыта-хомуура,
тымныы-куйаас, кыһын-сайын,
күнүс-түүн эргиирэ быстыа суоҕа».

Танара Нойга сөбүлэһии кэс тылын этэр

9 ¹ Танара Нойу уонна кини уолаттарын алҕаан эппитэ: «Төрөөн-ууһаан, үксээн-тэнийин, сир үрдүн иччилээн. ² Сир кыыла-сүөлэ, халлаан көтөрө, сириэнэн сыылар харамай, байҕал балыга барыта эһигиттэн куттанар-чаҕыйар буоллун. Кинилэр бары эһиги илиигитигэр бэриллбиттэрэ. ³ Мин урут эһиги аһыыргытыгар күөх үүнээйини биэрбитим курдук, аны билигин эһиэхэ хамныыр харамайы барытын биэрэбин. ⁴ Ол гынан баран ханнык да харамай этин, хаана иһигэр хаалбыт буоллабына, сиэмэн: кини хааныгар олоҕун тыына баар. ⁵ Мин эһиги хаангытын эмиэ — былдыаммыт олоххутун — эһиги хаангытын тохпуттан, тыынгытын быспыттан, кини кыыл-сүөл да, быраатын тыыныгар турбут киһи да буоллун, иэстиэҕим. ⁶ Киһи Танаралыы мөссүүннээх гына айыллыбыта, онон ким эр киһи хаанын тохтобуна, кини хаанын атын киһи тоҕуоҕа. ⁷ Эһиги төрөөн-ууһаан, үксээн-тэнийин, сири иччилээн, сиргэ элбээн иһин».

⁸ Танара Нойга уонна кини уолаттарыгар эппитэ: ⁹⁻¹⁰ «Билигин Мин эһигини, эһиги кэнэҕэски ыччаккытын итиэннэ эһигинниин аалтан тахсыбыт хамныыр харамайы: көтөр кынаттаабы, дьэ сүөһүтүн, кыылы-сүөлү,

сир бары харамайын – барытын кытта сөбүлэниигэ* киирбин. ¹¹ Мин эһиэхэ сөбүлэһи кэс тылын этэбин: аны мантан ыла хаһан да халаан уута тыынар тыыннааҕы имнэри эһиэ суоҕа, улуу мотуок кэлэн сир кураанахтыа суоҕа». ¹² Танара өссө эппитэ: «Мин эһигинниин, тыынар тыыннаахтыын барытыныын, үйэлэр тухары көлүөнэттэн көлүөнэҕэ көтүллүбэт сөбүлэһиим туоһута бу баар: ¹³ Мин сир олохтоохторун кытта сөбүлэниигэ киирбитим бэлиэтигэр былыкка ох саабын, кустугу, ыйаатым. ¹⁴ Дьэ, онон сир үрдүгэр былыты хомуйан аҕаллахпына, былыкка кустук тахсыаҕа. ¹⁵ Оччоҕо Мин эһигинниин, тыынар тыыннаахтыын барытыныын сөбүлэһиибин өйдүү түһүөбүм. Онон тыынар тыыннааҕы бири да ордорбокко эһэр мотуок уута аны кэлиэ суоҕа. ¹⁶ Былыкка кустук тахсыбытын көрдөхпүнэ, Мин сир бары олохтоохторун кытта үйэлэр тухары көтүллүбэт сөбүлэһиигэ киирбиппин өйдөөн кэлиэҕим». ¹⁷ Итиэннэ Танара Нойга: «Мин сир үрдүгэр баар тыынар тыыннааҕы барытын кытта сөбүлэһиим туоһута – итинник», – диэбитэ.

Ной уолаттара

¹⁸ Ной устар аалтан тахсыбыт уолаттара Сим, Хам, Иафет диэннэрэ (Хам – Ханаан** аҕата). ¹⁹ Кинилэр үһүө этилэрэ, сир норуоттара бука бары бу үс киһиттэн үөскээбиттэрэ.

²⁰ Ной сир оноруутунан дьарыктанара, бинэгирэти бастакынан кини үүннэрбитэ.*** ²¹ Биирдэ Ной, бинэгирээт арыгытын иһэн туймааран хаалан, сурдун иһигэр

* 9:9-10 *Сөбүлэһи* – быһаарытын кинигэ кэннигэр баар тылдьыкка көр.

** 9:18 *Ханаан* – быһаарытын кинигэ кэннигэр баар тылдьыкка көр.

*** 9:20 *Ной сир оноруутунан дьарыктанара, бинэгирэти бастакынан кини үүннэрбитэ.* – Эбэтэр: «Ной сир оноруутунан дьарыктанар буолбута, бинэгирээт үүннэрэр сир онгостубута».

сыгыннах сыппыта. ²² Ханаан аҕата Хам, аҕата сыгыннах сытарын көрөн, тахсан убайдарыгар кэпсээн биэрбитэ. ²³ Онуоха Сим Иафеттыын санныларыгар таҥаһы нээлбилии быраҕан, кэннилэринэн хааман киирэн сурт иһигэр сыгыннах сытар аҕаларын ол таҥаһынан бүрүйбүттэрэ. Бэйэлэрэ туора хайыһа сылдьаллара, онон аҕалара сыгыннаабын көрбөтөхтөрө. ²⁴ Ной, итирбитэ ааһан уһуктан кэлэн баран, кыра уола тугу гыммытын билэн: ²⁵ «Ханаан кырыыска бардын, убайдарын кулуттарыгар кулуттаатын!» — диэбитэ. ²⁶ Итиэннэ өссө эппитэ:

«Алгыс буоллун АЙЫЫ ТОЙОНҢО, Сим
Тагаратыгар!

Оттон Ханаан Симнэ кулуттаатын!

²⁷ Тагара Иафет* сирин-уотун тэнитэн биэриэхтин!
Иафеттаах Сим удьуордара эйэ дэмнээхтик
бииргэ олордуннар!
Оттон Ханаан Иафетка кулуттаатын!»

²⁸ Улуу мотуок ааспытын кэннэ, Ной үс сүүс биэс уон сыл олорбута. ²⁹ Ной барыта тоҕус сүүс биэс уон сыл олорон баран өлбүтэ.

Ной удьуордара

10 ¹ Ной уолаттарын Сим, Хам, Иафет төрүччүлэрэ маннык.

Улуу мотуок кэнниттэн Сим, Хам, Иафет уолаттара** төрөөбүттэрэ.

---

* ^{9:27} *Иафет* — дьэбириэйдии «тэнитэр» диэн суолталаах тыллыын дүүөрэлэһэр дорҕооннордоох анал аат.

** ^{10:1} ...*Сим, Хам, Иафет уолаттара*... — эбэтэр: «Сим, Хам, Иафет удьуордара», «Симтэн, Хамтан, Иафеттан төрүттээх норуоттар».

² Иафет уолаттара: Гомер, Магог, Мадай, Иаван, Фувал, Мешех, Фирас.

³ Гомер уолаттара: Аскеназ, Рифат, Фогарма.

⁴ Иаван уолаттара: Елиса, Фарсис, ону таһынан китт, додан дьонун төрүт өбүгэлэрэ ⁵ (олор удьуордара муора арыыларыгар, кытылларыгар олохсуйбуттара). Кинилэр сирдэрэ-уоттара, аҕа уустара, биис уустара итинниктэр. Бары тус-туһунан тыллаах-өстөөх дьон.

⁶ Хам уолаттара: Хуш, Мицраим,* Фут, Ханаан.

⁷ Хуш уолаттара: Сева, Хавила, Савта, Раама, Савтеха.

Раама уолаттара: Шева, Дедан. ⁸ Хуш өссө Нимрод диэн уоллааҕа. Нимрод – аан дойду бастакы дуолан баһылыга. ⁹ Бу киһи АЙЫЫ ТОЙОН көмөтүнэн модун күүстээх булчут буолан тахсыбыта (ол иһин «АЙЫЫ ТОЙОН көмөтүнэн модун күүстээх булчут буолбут Нимрод курдук» диэн өс номоҕо үөскээбит). ¹⁰ Маннай Нимрод саарыстыбата диэн Сеннаар сиригэр баар Вавилон, Эрех, Аккад, Халне этилэрэ. ¹¹ Ол сиртэн кини Ассирияҕа баран** Ниневияны, Реховоф-Ир, Калах куораттары тутуталаабыта. ¹² Ниневиялаах Калах икки ардыгар баар Ресен куораты эмиэ Нимрод туппута. Ол улууканнаах куорат.

¹³ Мицраим удьуордара: лидийдэр, анамнар, легавтар, нафтухтар, ¹⁴ патрустар, каслухтар (каслухтартан филистимнэр үөскээбиттэр), кафтордар.

¹⁵ Ханаан удьуордара: Сидон (бу кини бастакы уола), Хет, ¹⁶ итиэннэ иевустар, аморрейдар, гергестэр, ¹⁷ хиввейдэр, арак, син дьоно, ¹⁸ ону таһынан арваттар, цемардар, химафтар.

Кэлин Ханаан бийһин уустара киэнник тэнийэн ойдом-сойдом олорубуттара. ¹⁹ Кинилэр бас билэр сирдэрэ-уоттара

---

* ^{10:6} *Мицраим* – Египет.

** ^{10:11} ...*ол сиртэн кини Ассирияҕа баран...* – эбэтэр: «ол сиртэн Ассур тахан...».

Сидонтан Герар туһаайыгынан Газаға, оттон Содом, Гоморра, Адма, Цевоим диэки өттүгэр Лашаға тийэ тайаан сытара.

²⁰ Хам удьуордара, кинилэр тыллара-өстөрө, сирдэрэ-уоттара, аға уустара, биис уустара итинниктэр.

²¹ Иафет убайа Сим эмиэ хас да оҕолооҕо. Кини — Евер удьуордарын бука барыларын төрүт өбүгэтэ.

²² Сим уолаттара: Елам, Ассур, Арфаксад, Луд, Арам.

²³ Арам уолаттара: Уц, Хул, Гефер, Маш.

²⁴ Арфаксад уола — Сала, оттон Сала уола — Евер.

²⁵ Евер икки уолламыта. Биир улун аата, төрүүрүгэр дьон бары сир-сир аайы арахсан барбыттарын иһин, Фалек* дэммит, оттон атын улун аата — Иоктан.

²⁶ Иоктан уолаттара: Алмодад, Шалеф, Хацармавеф, Иерах, ²⁷ Гадорам, Узал, Дикла, ²⁸ Овал, Авимаил, Шева,

²⁹ Офир, Хавила, Иовав. Бу бары Иоктан уолаттара.

³⁰ Кинилэр олорбут сирдэрэ Мешаттан илин диэки Сефар хайаларыгар тийэ тайаан сытар. ³¹ Сим удьуордара, кинилэр тыллара-өстөрө, сирдэрэ-уоттара, аға уустара, биис уустара итинниктэр.

³² Ной уолаттарын дьэ кэргэттэрэ, төрүччүлэрэ, ууһаппыт норуоттара итинниктэр. Улуу мотуок кэнниттэн сир норуоттара бука бары бу дьонтон үөскээбиттэр.

Вавилон туһунан

11 ¹ Ол сағана сиргэ бука бары биир тылынан кэпсэ-тэллэрэ, тыллара-өстөрө барыларын киэнэ биир этэ. ² Дьон, илинтэн кэлэн, Сеннаар** дойдутун дэхси ньуурдаах сирин булан олохсуйбуттара. ³ Биирдэ кинилэр

---

* ^{10:25} *Фалек* — дьэбириэйдии «арахсыы» диэн суолталаах тыллыын дьүөрэлэхэр дорҕооннордоох анал аат.

** ^{11:2} *Сеннаар* — быһаарытын кинигэ кэннигэр баар тылдыкка көр.

бэйэ-бэйэлэригэр: «Биһиги кирпииччэ үктээн уокка уматыабын», — дэһиспиттэрэ. Кирпииччэ кинилэргэ тааһы солбуйбута, оттон испиэскэ суурадаһынын оннугар аспаалы* туһаналлара. ⁴ «Халлаанга тийэр башнялаах куоратта туттуобун, — диэбиттэрэ дьон. — Сиргэ суола-ийһэ суох бытанан хаалбат туһугар, биһиги итинник албан аатырыабын».

⁵ АЙЫЫ ТОЙОН кинилэр тута сылдыар куораттарын уонна башняны көрөөрү аллара түспүтэ. ⁶ «Көр, бу биир норуот, бука бары биир тылынан санараллар, — диэбитэ АЙЫЫ ТОЙОН. — Үлэлэрэ-хамнастара, дьэ, саҕаланан эрэр. Соруннахтарына, тугу да тулутуо суохтар. ⁷ Онон аллара түһэн, бэйэ-бэйэлэрин кыайан өйдөспөттөрүн курдук, тылларын-өстөрүн булкуйан кэбиһиэххэ». ⁸ Итиэннэ АЙЫЫ ТОЙОН кинилэри бүтүн сир устун арҕам-тарҕам ыталаан кэбиспитэ. Дьон тутан испит куораттарын ситэ туппакка хаалбыттара. ⁹ Онон, АЙЫЫ ТОЙОН онно сир олохтоохторун, тылларын булкуйан баран, сир-сир айыы ыппытын иһин, ити куорат Вавилон** диэн ааттаммыт.

Сим удьуордара

¹⁰ Сим удьуордарын төрүччүлэрэ манньк.

Улуу мотуок кэнниттэн икки сыл буолан баран, Сим сүүс саастааҕар уола Арфаксад төрөөбүтэ. ¹¹ Арфаксад төрөөбүтүн кэннэ, Сим биэс сүүс сыл олорбута; кини өссө атын уол, кыыс оҕолордооҕо.

¹² Арфаксад отут биэс саастааҕар уола Сала төрөөбүтэ. ¹³ Сала төрөөбүтүн кэннэ, Арфаксад түөрт сүүс үс сыл олорбута; кини өссө атын уол, кыыс оҕолордооҕо.

* 11:3 *Аспаал* (нууч. асфальт) — быһаарыытын кинигэ кэннигэр баар тылдыкка көр.

** 11:9 *Вавилон* — дьэбириэйдии «балал» (булкуй) диэн тыллыын дьүөрэлээр дорҕооннордоох «Бавел» диэн анал аат.

¹⁴ Сала отут саастааҕар уола Евер төрөөбүтэ. ¹⁵ Евер төрөөбүтүн кэннэ, Сала түөрт сүүс үс сыл олорбута; кини өссө атын уол, кыыс оҕолордооҕо.

¹⁶ Евер отут түөрт саастааҕар уола Фалек төрөөбүтэ. ¹⁷ Фалек төрөөбүтүн кэннэ, Евер түөрт сүүс отут сыл олорбута; кини өссө атын уол, кыыс оҕолордооҕо.

¹⁸ Фалек отут саастааҕар уола Рагав төрөөбүтэ. ¹⁹ Рагав төрөөбүтүн кэннэ, Фалек икки сүүс тоҕус сыл олорбута; кини өссө атын уол, кыыс оҕолордооҕо.

²⁰ Рагав отут икки саастааҕар уола Серух төрөөбүтэ. ²¹ Серух төрөөбүтүн кэннэ, Рагав икки сүүс сэттэ сыл олорбута; кини өссө атын уол, кыыс оҕолордооҕо.

²² Серух отут саастааҕар уола Нахор төрөөбүтэ. ²³ Нахор төрөөбүтүн кэннэ, Серух икки сүүс сыл олорбута; кини өссө атын уол, кыыс оҕолордооҕо.

²⁴ Нахор сүүрбэ тоҕус саастааҕар уола Фарра төрөөбүтэ. ²⁵ Фарра төрөөбүтүн кэннэ, Нахор сүүс уон тоҕус сыл олорбута; кини өссө атын уол, кыыс оҕолордооҕо.

²⁶ Фарра сэттэ уон саастааҕар уолаттара Аврам, Нахор, Аран төрөөбүттэрэ.

Фарра удьуордара

²⁷ Отгон Фарра удьуордарын төрүччүлэрэ маннык.

Фарраттан Аврам,* Нахор, Аран диэн уолаттар төрөөбүттэрэ. Аран уолун аата Лот диэн. ²⁸ Аран бэйэтэ өссө аҕата Фарра тыыннааҕар дойдутугар Халдея куоратыгар Урга олорон өлбүтэ. ²⁹ Аврамнаах Нахор иккиэн ойох ылбыттара: Аврам Сараны, оттон Нахор Аран кыыһын Милканы ылбыта (Аран – Милкалаах Иска аҕалара). ³⁰ Сара оҕото суоҕа, киниэхэ оҕо кыайан үөскээбэт этэ. ³¹ Фарра Халдея Урун хаалларан, Ханаан сиригэр барбыта. Уола Аврам,

---

* 11:27 *Аврам* – быһаарыытын кинигэ кэннигэр баар тылдьыкка көр.

сиэнэ Лот (Аран уола) уонна кийиитэ, Аврам ойоҕо Сара, эмиэ барсыбыттара. Кинилэр Харранга тийэн олохсуйбуттара. ³²Фарра икки сүүс биэс саастааҕар онно Харранга олон өлбүтэ.

Танара Аврамы Ханаанга барарга соруйар

12 ¹АЙЫЫ ТОЙОН Аврамга эппитэ: «Сиргин-уоккун, уруугун-аймаххын, аҕан дьиэтин хаалларан, Мин эйиэхэ ыйар сирбэр бар. ² Мин эйигиттэн улуу норуоту ууһатыам, эйигин алгыам, албан аатырдыам: эн бар дьонно алгыс төрдө буолуон. ³ Мин эйигин алҕаабыты алгыам, эйигин кыраабыты кырыам. Эн сир бары бииһин ууһугар алгыһы аҕалыан».

⁴ Аврам, АЙЫЫ ТОЙОН эппитин толорон, айанга турбута, Лот эмиэ барсыбыта. Харрантан барарыгар Аврам сэттэ уон биэс саастааҕа. ⁵ Кини ойоҕун Сараны, сиэн инитин Лоту, саллар сааһын тухары муспут баайын-дуолун, Харранга илдэ олорбут кулут-чаҕар дьонун бука барыларын ылан, Ханаан сиригэр айаннаабыта.

Ханаанга кэлэн, ⁶ Сихем аттынааҕы Морэ дуубугар тийибиттэрэ. Оччолорго ол сиргэ хананейдар олоролло-ро. ⁷ Ол гынан баран, АЙЫЫ ТОЙОН Аврамга кэстөн: «Мин бу сири барытын эн удьуордаргар биэриэм», — диэн эрэннэрбитэ. Аврам онно киниэхэ кэстүбүт АЙЫЫ ТОЙОНҔО аалтаар оҕорбута. ⁸ Онтон Вефильтэн илин диэки тайаан сытар хайалаах сиргэ тийэн, сурдун туруорбута. Вефиль ити сиртэн арҕаа диэки сытара, оттон Гай илин өттүгэр баара. Онно Аврам АЙЫЫ ТОЙОНҔО аалтаар оҕорон баран, АЙЫЫ ТОЙОНУ аатын ааттаан ынтырбыта. ⁹ Ол кэннэ Негев* диэки айаннаабыта.

* 12:9 *Негев* – быһаарыытын кинигэ кэннигэр баар тылдьыкка көр.

Аврам Египеккэ барар

¹⁰ Дойду үрдүнэн улахан сут туран, Аврам, быхта кэмгэ олоро түһээри, Египеккэ барбыта. ¹¹ Египет сиригэр чугааан иһэн, ойоҕор Сараҕа эппитэ: «Эн хайдахтаах кэрэҕин мин билэбин эбээт. ¹² Египет олохтоохторо эйигин көрдүлэр да, ойоҕо эбит диэн сэрэйдэхтэрэ, онон бэйэҕин тыыннаах хаалларан баран, миигин өлөрөн кэбиһиэхтэрэ. ¹³ Эн кинилэргэ Аврам балтынабын диир буолаар, оччоҕо барыта этэнгэ ааһыа. Иннэ гыннардын, олохпун быһыан этэ».

¹⁴ Аврам Египеккэ кэлбитигэр олохтоохтор Сара кэрэ дүһүнүн сөҕө-махтайа көрбүттэрэ. ¹⁵ Фараон үрдүк солоохторо эмиэ кинини хайгыы көрөн, тойонноругар кэпсээбиттэрэ, онон фараон Сараны дыбарыаһыгар ылбыта. ¹⁶ Ойоҕун туһуттан Аврам олоҕо-дьаһаҕа көммүтүнэн барбыта: киниэхэ бараана, ынаҕа, өсүөлэ, кулут дьахталлара, кулут эр дьоно, тыһы өсүөлэ, тэбиэнэ биридэ дэлэйэ түспүтэ. ¹⁷ АЙЫ ТОЙОН, фараон Аврам ойоҕун Сараны ылбытын иһин, фараонна уонна кини дьиэлээхтэригэр ыарахан ыарыны ыппыта. ¹⁸ Фараон Аврамы ынгыран ылан: «Бу аата эн миэхэ тугу онордун? — диэн ыйыппыта. — Кини эн ойоҕун буоларын биһигиттэн тоҕо кистээбиккиний? ¹⁹ Тоҕо миэхэ балтым диэбиккиний? Ол иһин мин ойох ыларды санаммытым. Ойоҕун бу баар, кинини ыл, мантан бар». ²⁰ Итиэннэ дьонугар Аврамы ойоҕун кытта баайдары-дуоллары дойдуттан киэр утааралларыгар дьаһайбыта.

Аврамнаах Лот арахсаллар

13 ¹ Аврам ойоҕунаан баайдарын-дуолларын барытын ылан, Египет сириттэн Негевкэ төттөрү көһөн барбытара. Лот эмиэ кинилэри кытта барсыбыта. ² Билигин Аврам олус баай киһи этэ: сүөһүнү хото иитэрэ, үрүн да, кыһыл да көмүһэ барыта дэлэйэ. ³ Кини Негевтэн Вефилгэ,

урут Вефиль уонна Гай икки ардыгар тохтоон турбут сиригэр, төннүбүтэ. ⁴ Ол кини АЙЫЫ ТОЙОНУ аатынан ынгыран баран аалтаар онгорбут сирэ этэ. ⁵ Аврамныын бииргэ көһө сылдыар Лот бэйэтэ эмиэ туһунан сүөһүлээбэ-астааба, элбэх суртааба. ⁶ Иккиэн, барба баайданан, аны биир сиргэ батан олорор кыахтара суоҕа — сүөһүлэригэр мэччирэн тийбэт буолбута. ⁷ Онон Аврамнаах Лот маньыһыттары улам иирсэн-баайсан барбыттары, онуоха эбии оччотооҕуга ол сиргэ хананейдар, ферезтэр эмиэ олоролоро.

⁸ Аврам Локка эппитэ: «Биһиги, биир хааннаах дьон, бэйэбит да, маньыһыттарыбыт да икки ардыларыгар ханнык да иирээн суох буоларын курдук дьаһаныахха. ⁹ Аны мантан ыла арахсыахха. Эн бу тайаан сытар сиртэн биир сөбүлээбиккин талан ыл. Онон, эн хагас диэки бардаххына, мин унга диэки уларыйыам, оттон унга диэки бардаххына, мин хагас диэки халбарыйыам». ¹⁰ Лот анааран көрдөбүнэ, иннэ Сигорга тийэ тайаадыар Иордан хочото бүтүүнэ, АЙЫЫ ТОЙОН илгэлээх сирини,* Египет хочотуну бэрт үчүгэйдик нүөлсүйбүт өнг буордааба (ол сабаана АЙЫЫ ТОЙОН Содомнаах Гоморраны өссө имири эһэ илигэ). ¹¹ Онон Лот Иордан хочотун талан, илин диэки барбыта. Кинилэр суоллара ити курдук арахсыбыта: ¹² Аврам Ханаан сиригэр, оттон Лот хочо куораттарынан таһыгар олохсуйбута. Лот суртарынан Содомтан олох чугас туруорбута. ¹³ (Ол Содом олохтоохторо нэгэй дьон этилэр, кинилэр АЙЫЫ ТОЙОН иннигэр халыг аныылаахтара.)

¹⁴ АЙЫЫ ТОЙОН Аврамна, Лоттуун икки аныгы барбыттарынан кэннэ, эппитэ: «Тулаһын эргиччи көр, хотуну-соҕурууну, илини-арбааны анаар. ¹⁵ Бу көрөр сиргин-уоккун барытын Мин эйиэхэ, эн удьуордаргар биэриэм, оччоҕо барыта үйэлэр тухары эһиги бас билэр сиргит буолуо. ¹⁶ Эн удьуордаргынан Мин сир кумагыны элбэтиэм. Сир кумагынан

* 13:10 ...илгэлээх сирини... — ол аата Эдем сирини.

ахсаанын кыайан аахпыт киһи, баҕар, кинилэри ситэн ааҕыа.
¹⁷ Дьэ, онон билигин айанна тур, Мин эйиэхэ биэрэр сирим усталаах-туоратын кэрийэн көр». ¹⁸ Аврам, олорор сурдун кө-
 һөрөн, Хеврон аттынааҕы Мамре дууп ойууругар тийиэн, он-
 но тохтоон, АЙЫЫ ТОЙОННО аалтаар онгорбута.

Аврам Лоту быһыһыр

14 ¹Сеннаар ыраахтааҕыта Амрафел, Елласар ыраахтаа-
 ҕыта Ариох, Елам ыраахтааҕыта Кедорлаомер уонна
 Гоим ыраахтааҕыта Фидал салайалларын саҕана, ² сэри
 буолбута: кинилэр Содом ыраахтааҕытын Бераны, Гоморра
 ыраахтааҕытын Биршаны, Адма ыраахтааҕытын Шинавы,
 Севоим ыраахтааҕытын Шемеверы уонна Бела (билигин
 Сигор диэн ааттанар) ыраахтааҕытын сэриилии барбытта-
 ра. ³ Бу биэс ыраахтааҕы кыргыс дьонун Сиддим хочотугар
 (билигинни Туустаах муора оннугар) муспуттара. ⁴ Кинилэр
 Кедорлаомер батталын уон икки сыл тулуйа сатаан баран,
 уон үһүс сылларыгар өрө турбуттара. ⁵ Онтон уон төрдүс
 сылыгар Кедорлаомер биир санаалаах ыраахтааҕыларын
 кытта тийиэн кэлэн, Аштероф-Карнаимна рефаимнары,
 Гамна зуз дьонун, Шава-Кириафаимна эмимнэри ⁶ уонна
 Сеир хайалаах дойдутугар кураайы куйаар кытытынааҕы
 Эл-Фаранна тийиэ хоррейдары үлтү охсубуттара. ⁷ Салгыы
 Мишпака (билигинни Кадеска) буруйан, амалик дьонун
 сириин-уотун иччитэхситэн ааспыттара, Хацацон-Фамарга
 олорор аморрейдары самнарбыттара.

⁸⁻⁹ Содом, Адма, Гоморра, Севоим, Бела (бу билигин Си-
 гор диэн ааттанар) ыраахтааҕыллара күөн көрсөрдүү тахсан,
 Сиддим хочотугар Елам ыраахтааҕытын Кедорлаомеры,
 Гоим ыраахтааҕытын Фидалы, Сеннаар ыраахтааҕытын
 Амрафелы уонна Елласар ыраахтааҕытын Ариоҕу кытта
 кыргыспыттара. Түөрт ыраахтааҕы биэһи утары киирси-
 биттэрэ. ¹⁰ Ол Сиддим хочотугар толору аспааллаах онкучах

элбэх этэ.* Содом, Гоморра ыраахтаағылара, сэрииниттэрин кытта куотан иһэн, сорохторо ол онкучахтарга түспүттэрэ, оттон тыыннаах ордубут өттө хайаҕа тэскилээбитэ.

¹¹ Кыайыылаахтар, Содомнаах Гоморра баайдарын-дуолларын, хаһаас астарын-үөллэрин олоччу суйдаан ылаат, баран хаалбыттара. ¹² Ол кэмнэ Содомҕа олорубут Лоту, Аврам сиэн инитин, эмиэ үүрэн илдэ барбыттара, баайын-малын барытын былдыан ылбыттара.

¹³ Билиэн барбыт дьонтон ордон хаалбыт биир киһи Аврам дьэбириэйгэ куотан кэлбитэ. Аврам оччотооҕуга Мамре диэн аморрей киһитэ бас билэр дууп ойуурун аттыгар олохсуйан олороро (Мамре буоллаҕына Эшкол, Анер диэн чугас уруулардааҕа, олоор Аврамы кытта хардарыта көмөлөсүһүөх буолан тыл-тылларын бэрсэн сылдыбалара). ¹⁴ Инитин уолун илдэ барбыттарын истээт, Аврам, төрүөхтэриттэн бэйэтин бас билиитигэр сылдыбыт үс сүүс уон аҕыс киһитин түмэ тардан ылан, өстөөх ир суолун ирдээбитинэн барбыта. Дан аттыгар тийэн, ¹⁵ түүн өстөөхтөрүн төгүрүктээн үлтү охсон баран, кинилэри Дамаск хоту өттүгэр сытар Ховаҕа тийэ сойуоласпыта. ¹⁶ Дьэ, ити курдук, Аврам өстөөхтөр былдыабыт булумньуларын барытын, Лоту эмиэ баайдары-дуоллары, ону кытта илдэ барбыт дьахталарын, билиэн ылбыт дьоннорун өрүһүйэн ылбыта.

Мелхиседек Аврамы алгыыр

¹⁷ Аврам Кедорлаомеры уонна кини биир санаалаахтары кыайан-хотон баран төннөн истэбинэ, Шаве хочотугар (ол билигин Ыраахтаағы хочото диэн ааттанар) Содом ыраахтаағыта киниэхэ утары тахсыбыта.

---

* 14:10 ...*толору аспааллаах онкучач элбэх этэ.* — Өлбүт муора аттыгар сиртэн аспаал хостоноро. Аспаал туһунан бу кинигэ 11:3 кэрчигин хос быһаарытын көр.

¹⁸ Оттон Салим ыраахтаагыта Мелхиседек, Үрдүктэн Үрдүк Таңара үлэһитэ, килиэптээх арыгыны туппутунан эмиэ утары тахсан, ¹⁹ Аврамы маннык тылынан алгыс албаан көрсүбүтэ:

«Сири-халлааны айбыт Үрдүктэн Үрдүк Таңара алгыһа
Аврамга тосхойуохтун!
²⁰ Өстөөхтөргүн эн илиигэр биэрбит
Үрдүктэн Үрдүк Таңараҕа
алгыс буолуохтун!»

Аврам илдэ иһэр булумньутун уон гыммыт биирин Мелхиседеккэ быһан биэрбитэ.

²¹ Содом ыраахтаагыта Аврамга: «Дьоммун миэхэ төнүннэр, оттон баайбын-дуолбун, өстөөхтөн тутан ылбыт булумньугун, бэйэҕэр хааллар», – диэбитэ.

²² Аврам киниэхэ эппитэ: «Илиибин АЙЫЫ ТОЙОНҔО, сири-халлааны айбыт Үрдүктэн Үрдүк Таңараҕа өрө уунан туран, андаҕайабын: ²³ кэлин эн Аврамы мин байыппытым дэммэтинг туһугар, мин эн баайгыттан ончу тугу да – дьөрү сабы да, атах таңаһын быатын да – ылыам суоҕа. ²⁴ Дьонум аһылыкка туттубуттарыттан ураты, атын тугу да ылар санаам суох. Оттон миигин кытта барсан кэлбит Анердаах Эшкол уонна Мамре ылыхахтаах өлүүлэрин ылыннар».

Таңара эрэннэриитэ. Сөбүлэһии кэс тыла

15 ¹ Ити кэнниттэн төһө эрэ кэм буолан баран Аврам көрүү көрөн, АЙЫЫ ТОЙОН киниэхэ: «Куттаныма, Аврам! Мин эйиэхэ халҕан Куйаҕын буолабын. Эн улуу манһаҕа тиксиэҕин», – диир саңатын истибитэ.

² Аврам эппитэ: «АЙЫЫ ТОЙОНУОМ, Айыы Таңара! Мин, оҕото суох киһи, Эн бэлэххин ылан хайыамый?»

Дьыэм-уотум Дамаск кинитигэр Елиезергэ хаалыаҕа.*

³ Эн миэхэ оҕо-уруу биэрбэтин эбээт, — диэбитэ кини, — онон баайым-дуолум барыта кулуппар тиксэригэр тиййэр».

⁴ АЙЫЫ ТОЙОН эппитэ: «Суох, эн баайын кулуккар тиксиэ суоҕа — бэйэн төрөппүт оҕоҕор тиксиэҕэ». ⁵ Ити кэnnэ кинини сурдугтан таһырдыа таһааран баран: «Көр эрэ бу халлааны, бу сулустары! — диэбитэ. — Төһө сулус баарын кыайан ааҕар кыахтааххын дуо? Эн удьуордарын ситиччэ элбэх буолуохтара». ⁶ Аврам АЙЫЫ ТОЙОНУ итэҕэйбитэ, ол иһин АЙЫЫ ТОЙОН кини итэҕэлин сиэрдээх көнө быһыынан билиммитэ.

⁷ АЙЫЫ ТОЙОН Аврамга: «Мин эйиэхэ бу сири бас биллэрэ биэрээри, эйигин Халдея Уруттан таһаарбыт АЙЫЫ ТОЙОММУН», — диэбитэ.

⁸ «Оо, АЙЫЫ ТОЙОН Таңарам! Бу сир миэнэ буоларын мин туох бэлиэни көрөн билэбин?» — диэн ыйыппыта Аврам.

⁹ Онуоха АЙЫЫ ТОЙОН эппитэ: «Миэхэ манна үстээх тыһаҕаһы, үстээх козаны, үстээх барааны уонна биир өтөнү кытта биир эдэр холуубу аҕал». ¹⁰ Аврам, ити этиллибит сүөһүнү аҕалан өлөрөн, барыларын ортолорунан икки гына аңаардаан баран, ол хайа охсубут аңаардарын утарыта уурталаабыта; арай көтөрдөрү эрэ аңаардаабатаҕа. ¹¹ Уурбут этигэр сиэмэх көтөрдөр саба көтөн кэлбиттэрин киэр кыйдаабыта.

¹² Им боруоран эрэрэ. Улук уутунан утуйан хаалбыт Аврам үрдүгэр эмискэ суоһар бэйэлээх халын хараҥа барыйбыта. ¹³ Онно АЙЫЫ ТОЙОН киниэхэ эппитэ: «Эн удьуордарын туора дойдуга түөрт сүүс сылы быһа кулут буолан баттанан-үктэнэн олоруохтара. Ону билиэх тустааххын.

---

* 15:2 Дьыэм-уотум Дамаск кинитигэр Елиезергэ хаалыаҕа. — Былыргы дьэбириэй тылыннан суруллубут төрүт тизекис ис хоһооно манна чуолкайа суох.

¹⁴ Ол гынан баран, Мин кинилэри кулут онгостубут норуоту дьүүллүөбүм, оччоҕо эн удьуордарың онтон барҕа баайдаах тахсыахтара. ¹⁵ Оттон бэйэң эйэ дэмнээхтик өбүгэлэргэр аттаныаң, үйэбин монгоон баран өлүөң. ¹⁶ Билигин аморрейдар аныыллара-харалара ситэ туола илик, онон манна төрдүс көлүөнэ эрэ удьуордарың төннүөхтэрэ».

¹⁷ Күн саҕахха түһэн, сиргэ бүтэй харанга бүрүүкээбитэ. Дьэ, онно им балай быыһыгар буруолуу сылдыар оһоҕу кытта кытыаста умайар факел уота көстөн, сүөһү аңаардарың икки ардыларынан күлүбүрээң ааспыттара. ¹⁸⁻²¹ Бу күн АЙЫЫ ТОЙОН Аврамга сөбүлэһии кэс тылын эппитэ: «Мин кен, кенез, кадмон, хет, ферез дьонун, рефаимнар, аморрейдар, хананейдар, гергестэр уонна иевустар сирдэрин-уоттарың, Египет үрэҕиттэн улуу Евфрат өрүскэ тиийэ, барытын эн удьуордаргар биэрэбин».

Агарьдаах Измаил

16 ¹ Аврам ойоҕо Сара төрөөбөт этэ. Кини Агарь диэн Египет кыыһа кулуттааҕа. ² Биридэ Сара Аврамга: «АЙЫЫ ТОЙОН миэхэ оҕо биэрбэтэ, онон мин кулуппун Агары кытта бииргэ оһор, — диэн тыл ыһыктыбыта. — Баҕар, саатар, кини миэхэ уол оҕону төрөтүө». Аврам Сара тылын быһа гымматаҕа, ³ онон ойоҕо киниэхэ кулутун, Египет кыыһын Агары, одьулуун онгоһун диэн биэрбитэ. Ол саҕана Аврам Ханаан сиригэр олохсуйбута хайыы үйэ онус сыла ааһан эрэрэ. ⁴ Агарь Аврамныын бииргэ оһорон, оһоҕостоноң, хотунун Сараны сэһии көрөр буолбута.

⁵ «Мин маннык атаҕастана сылдыарбар эн буруйдааххын, — диэбитэ Сара Аврамга. — Одьулуун гын диэн, мин кулуппун эйиэхэ бэйэбинэн биэрбитим. Онтум баара, хайа күн хат буолуоһуттан, миигин сэһии көрөр идэлэннэ. Эн биһиккини АЙЫЫ ТОЙОН дьүүллээтин».

⁶ Аврам Сараҕа: «Кулуккун хайдах гынарын көнүлүн, бэйэн билэргинэн дыһан», — диэн хардарбыта. Онтон ыла Сара Агары кыһарыйар буолбута, онон кулут дыхтара киниттэн куотан барбыта.

⁷ АЙЫЫ ТОЙОН аанньала Агары Сурга тиэрдэр суолунан баран истэҕинэ кураайы куйаарга дьүүктэ таһыттан булан ылан: ⁸ «Агарь, Сара кулута, бу хантан айаннаан иһэҕин, ханналаатын?» — диэбитэ.

«Хотуммуттан Сараттан куотан иһэбин», — диэн хоруйдаабыта анараангыта.

⁹ АЙЫЫ ТОЙОН аанньала эппитэ: «Хотунгар төнүн, киниэхэ бас бэрин. ¹⁰ Мин эйиэхэ үтүмэн элбэх удьуору биэриэҕим. Эн кэнэҕэски ыччаккын киһи ситэн ааҕыа суоҕа».

¹¹ АЙЫЫ ТОЙОН аанньала өссө эппитэ: «Бу эн ыарахан сылдыаҕын, сотору уол оҕолонуон. Кыһалҕаҕа ылларбыккар эйигин АЙЫЫ ТОЙОН иһиттэ, онон оҕоҕун Измаил* диэн ааттаар. ¹² Уолун дьиикэй өсүөл курдук буолуо: барыларын утары туруо, бары эмиэ кинини утарыахтара, онон кини хаан-уруу дьонун кытта иирсэ-хабырыйса олоруо».

¹³ Агарь: «Миигин Көрөөччүнү мин илэ харахпынан көрдүм»,** — диэбитэ. Итиэннэ кинини кытта кэпсэппит АЙЫЫ ТОЙОНУ: «Эн Эл-Роигын», — диэн ааттаабыта.

¹⁴ Ол иһин Кадес уонна Баред икки ардыларыгар баар холуодьас «Бээр-Лахай-Рои»*** диэн ааттаммыт.

¹⁵ Агарь Аврамга уол оҕону төрөппүтэ. Аврам оҕотун, Агарь уолун, Измаил диэн ааттаабыта. ¹⁶ Ол саҕана Аврам аҕыс уон алта саастааҕа.

* ^{16:11} *Измаил* — дьэбириэйдии «Тангара истэр» диэн суолталаах анал аат.

** ^{16:13} *Миигин Көрөөччүнү мин илэ харахпынан көрдүм...* — эбэтэр:

«Мин, Тангараны илэ харахпынан көрөн баран, тыыннаах хааллым». *Эн Эл-Роигын...* — «Эн миигин Көрөр Тангараҕын» диэн суолталаах буолуон сөп.

*** ^{16:14} *Бээр-Лахай-Рои* — «Миигин Көрөөччү, үйэлэр тухары Олороччу холуодьаһа» диэн суолталаах анал аат.

*Быһыллыы сизэрэ-туома – Тангараны кытта
сөбүлэһии бэчээтэ*

17 ¹ Аврам тобус уон тобус саастааһар киниэхэ АЙЫЫ ТОЙОН көстөн: «Мин Сүдү Күүстээх Тангарабын.* Олоххун Мин иннибэр олорон омсото суох ыраас киһи буол, – диэбитэ. – ² Мин эйигин кытта сөбүлэһиигэ киириэм, эйиэхэ аата-ахса биллибэт удьуору бэлэхтиэм». ³ Аврам сөһүргэстии түһэн, сиргэ диэри сүгүрүйбүтүгэр Тангара эппитэ: ⁴ «Билигин Мин сөбүлэһии кэс тылын эйиэхэ этэбин: эн үтүмэн норуот төрдө буолуон. ⁵ Аны мантан ыла Аврам диэн ааттаныан суоҕа – Авраам** диэн буолуон. Тоҕо диэтэххэ, Мин эйигин үтүмэн норуот төрүт өбүгэтэ оноруом. ⁶ Эйигиттэн халын аймаҕы ууһатыам, онон бүтүн норуоттар үөскүөхтэрэ, кэнэбэски ыччаккыттан ыраахтааһылар тахсыахтара. ⁷ Мин эйигинниин, эн удьуордаргыныын сөбүлэһиим көлүөнэттэн көлүөнэбэ үйэлэр тухары бара туруо: Мин эн Тангаран, эн удьуордарын Тангаралара буолуом. ⁸ Бу эн билигин кэлии киһи быһыытынан олорор сиргин-уоккун Мин эйиэхэ, эн кэнэбэски ыччаккар биэриэм, Ханаан сириин бүтүннүүтүн үйэлэр тухары эн удьуордаргар бас биллэриэм. Итиэннэ Мин кинилэр Тангаралара буолуом».

⁹ Тангара Авраамга эппитэ: «Эн эмиэ Миигинниин сөбүлэспиккин тутуһуох тустааххын. Онтон эн кэннигиттэн аны кэнэбэски ыччаттарын көлүөнэттэн көлүөнэбэ ону салгыы тутуһуохтаахтар. ¹⁰ Мин эйигинниин, эн удьуордаргыныын сөбүлэһиим ирдэбилинэн эниги эр дьонгут бука бары быһыллыахтаахтар. Бу кэс тылы тутуһунг. ¹¹ Биһиги икки

* 17:1 *Сүдү Күүстээх Тангара* – дьэбириэйдии: «Эль Шаддай». Тангара анал ааттарыттан биирдэстэрэ.

** 17:5 *Авраам* – дьэбириэй тылыгар «үтүмэн үгүстэр аҕалара» диэн тыл ситимин кытта дьүөрэлэхэр дорҕооннордоох анал аат.

ардыбытыгар сөбүлэни баарын бэлиэтигэр бэйэҕитигэр быһыллы* сиэрин-туомун онгостун. ¹² Эниги хас биирдии санга төрөөбүт уол оҕоҕут ахсыс күнүгэр быһыллыах тустаах — оннук үгэс көлүөнэттэн көлүөнэҕэ бара туруохтаах. Эн дыиэҕэр төрөөбүт киһи да, эйигиттэн төрөөбөтөх, туора биистэртэн үрүн көмүскэ атыылаһыллыбыт киһи да — ¹³ хайалара да булгуччу быһыллыахтаахтар. Эн дыиэҕэр төрөөбүт киһи да, атыылаһан ылбыт киһин да эмиэ. Ити курдук эн Миигинниин сөбүлэниин, үйэ-саас тухары көтүллүбэт кэстыл, эниги эккитигэр бэчээт буолан түһүөхтээх. ¹⁴ Оттон ким быһыллыбатах, быһыллыы сиэрин-туомун онгостубатах, ол Миигин кытта сөбүлэниини кэспитин иһин норуотттан киэр үүрүллүө**».

¹⁵ Тангара Авраамна өссө: «Ойоҕун аны мантан ыла Сара диэн ааттаныа суоҕа — Сарра*** диэн буолуо, — диэбитэ. —

¹⁶ Мин кинини алгыам — киниттэн эйиэхэ уол оҕону биэриэм; Мин кинини алгыам — киниттэн бүтүн норуоттар ууһуохтара. Сарра удьуордара ыраахтааҕы буолуохтара».

¹⁷ Авраам сөһүргэстээн туран сиргэ тийэ сүгүрүйбүтэ, ол гынан баран иһигэр: «Сүүстээх оҕонньортон оҕо үөскүүр үһү дуо? Сарра эмиэ тоҕус уон сааһыгар хайдах төрүөҕэй?» — диэн сонньуйа санаабыта. ¹⁸ Итиэннэ Тангараҕа: «Саатар, Исмаил Эн иннигэр этэнгэ сырыттар!» — диэбитэ.

¹⁹ Онуоха Тангара эппитэ: «Ойоҕун Сарра эйиэхэ уол оҕону төрөтүө. Уолгун Исаак**** диэн ааттыан. Мин Исаагы уонна кини удьуордарын кытта сөбүлэниим үйэ-саас тухары көтүллүө суоҕа. ²⁰ Эн Исмаил туһугар көрдөспүккүн

* 17:11 *Быһыллы* — быһаарыгытын кинигэ кэннигэр баар тылдыкка көр.

** 17:14 *Киэр үүрүллүө* — манна киһи бырааба барыта быстан дьонуттан-сэргэтиттэн, Тангара норуотттан, киэр үүрүллэрин туһунан этиллэр. Кини буруйу сүгэн өлүөн эмиэ сөбө.

*** 17:15 *Сарра* — «сарыабына» диэн суолталаах анал аат.

**** 17:19 *Исаак* — «күлэр» диэн суолталаах анал аат.

эмиэ иһиттим, онон Мин кинини алгыам, удьуорун уһатан, киниэхэ аата-ахса биллибэт ыччаты бэлэхтиэм. Измаилтан уон икки аҕа баһылык* үөскүө: кини улуу норуот төрүт өбүгэтэ буолуо. ²¹ Ол гынан баран, сөбүлэһии кэс тылын Мин Сарра эһиил баччаҕа төрөтөр уолугар Исаакка этиэҕим». ²² Итинник этэн баран, Тангара киниттэн барбыта.

²³ Ол күн Авраам, Тангара эппитин курдук, уолугар Измаилга, бэйэтин дьиэтигэр төрөөбүт эр дьонно, үрүн көмүскэ атыылаһыллыбыт кулукка-чаҕарга — дьиэтигэр-уотугар баар эр дьонно бука барыларыгар быһыллы сизэрин-туомун онорбута. ²⁴ Ити быһылларын саҕана кини тоҕус уон тоҕус саастааҕа, ²⁵ оттон уола Измаил уон үһэ этэ. ²⁶⁻²⁷ Онон Авраам уолун Измаилы уонна дьиэтигэр-уотугар баар эр дьону кытта, төрүөхтэриттэн кини дьиэтигэр олоороччулардыын, туора биис уустарыттан атыылаһыллыбыт кулуттардыын, бары биир күн быһыллыбыттара.

Авраам үс ыалдыта

18 ¹ Биирдэ Авраам күнүскү өнүрүк куйаас үгэнигэр сурдун айаҕар олордобуна, онно Мамре дууп ойуурун аттыгар киниэхэ АЙЫЫ ТОЙОН көстүбүтэ. ² Авраам төбөтүн өндөппүтэ — арай иннигэр үс эр киһи кэлэн турара. Кинилэри көрөн, Авраам утары сүүрэн тийибитэ уонна сиргэ диэри сүгүрүйэн баран: ³ «Тойонуом! Миэхэ үтүөтэ онор, кулуккун ааһа барыма, — диэбитэ. — ⁴ Билигин эһиэхэ уу аҕалан атаһытын суоннарыахтара. Манна мас күлүгэр олорон сынньана түһүөххүт. ⁵ Кулуккут аттынан аһан иһэр буоллаххыт, онон айанныаххыт иннинэ, аһаан сэһиэтэ киллэринин. Мин эһиэхэ килиэп аҕалыам».

* 17:20 *Аҕа баһылык* — быһаарыытын кинигэ кэннигэр баар тылдыкка көр.

«Чэ, үчүгэй, – дэспиттэрэ кинилэр, – ити эппитин курдук буоллун».

⁶ Авраам, сурдугар сүүрэн киирэн, Сарраҕа: «Түргэнник үс мээрэй* бастын бурдуккун ылан тиэстэтэ оѳус, килиэптэ буһар», – диэбитэ. ⁷ Онтон сүөһүтүн үөрүгэр сүүрэн тийэн биир саамай үчүгэй, эмис ньирэийн талан ылан, түргэнник астаа диэн, чаҕар уолугар биэрбитэ. ⁸ Авраам ыалдыттарын иннилэригэр сүөгэй, үүт, ньирэй этэ аҕалан уурбута уонна аһыыр кэмнэригэр мас анныгар турбута.

⁹ «Ойоѳун Сарра ханнаны?» – ыалдыттар ыйыппыт-тара.

«Манна, сурдугар, баар», – диэбитэ Авраам.

¹⁰ Онуоха ыалдыттартан биирдэстэрэ эппитэ: «Мин эйиэхэ эһиил баччаҕа** кэлиэѳим, онно Сарра уолланыаҕа». Сарра буоллаѳына ити кэмгэ Авраам кэннигэр сурдун айаҕар кирийэн, иһиллээн турара. ¹¹ Авраамнаах Сарра иккиэн саастара ыраппыт кырдыаҕас дьон этилэр, Сарра дьахтар айылгытынан ыйданар кэмэ ааспыта быданнаабыта. ¹² Онон кини: «Бачча кэхтэн баран, оннук көрдөөх буолуом баара дуо? Тойонум даҕаны кырыйда», – диэн иһигэр күлэ санаабыта.

¹³ АЙЫЫ ТОЙОН Авраамна: «Сарра ама бачча кырдыан баран оѳо төрөтүөм дуо диэн күлэр дуу? – диэбитэ. –

¹⁴ АЙЫЫ ТОЙОН кыайбатаҕа диэн баара буолуо дуо? Мин болдьообут кэммэр эйиэхэ тоѳус ыйынан кэлиэм, онно Сарра уолланыаҕа».

¹⁵ Сарра итини истэн куттанан: «Мин күлбэтэѳим», – диэн мэлдьэһэн кэбиспитэ.

«Суох, күлбүтүн», – диэбитэ Кини Сарраҕа.

---

* 18:6 *Үс мээрэй* – 16 киилэ кэрингэ.

** 18:10 *...эһиил баччаҕа...* – эбэтэр: «аны тоѳус ыйынан».

Авраам Содом туһугар көрдөһөр

¹⁶ Балдыттар салгыы айанныырдыы туран, аллара Содом суолугар сытар хочо диэки хайыспыттар. Авраам кинилэри атаара барбытыгар ¹⁷ АЙЫЫ ТОЙОН эппитэ: «Мин туох соруктаах кэлбиппин ама Авраамтан кистиэм дуо?» ¹⁸ Киниттэн күүстээх улуу норуот үөскүө, кини сир бары ууһугар алгыс төрдө буолуо. ¹⁹ Ол иһин Мин Авраамы — оҕотун-уруутун, удьуор дьонун барытын АЙЫЫ ТОЙОН суолунан бигэтик сылдьарга: көнө сүрэхтээх буоларга, кырдыгы тутуһарга үөрэттин диэн талан ылбытым. Дьэ, оччоҕо Мин, АЙЫЫ ТОЙОН, Авраамга эрэннэрбиппин барытын толоруоҕум».

²⁰ Онтон АЙЫЫ ТОЙОН эппитэ: «Содомнаах Гоморраттан үөгү-хаһыы бөҕөтө иһиллэр. Аньыылара-буруйдаара аһара халыҥаата!» ²¹ Түһэн көрүөм ээ: бары буруйдаахтар эбит дуу, суох дуу? Баҕар, бары буолбатахтара буолуо. Баран билиэм». ²² Айанньыттар Содом суолунан киирэн бара турбуттара, оттон Авраам өссө да АЙЫЫ ТОЙОН иннигэр турара.* ²³ Авраам Киниэхэ чугаһаан кэлэн эппитэ: «Ама, Эн хара дьайдаахтары кытта көнө дьону эмиэ эһиэн дуо?» ²⁴ Арай ити куораттан биэс уон көнө киһи көһүннүн? Ама, бүтүн куораты имири эһэн кэбиһээри гынаҕын дуо? Ол биэс уон киһи туһугар харыһыйыан суоҕа дуо? ²⁵ Хайдах да Эн оннук гыныххын табыллыбат! Эн көнө дьону хара дьайдаахтары кытта өлөрүөн суоҕа, көнө киһи хара дьайдаахтыын биир дьылҕаланан суоҕа! Хайдах да оннук гыныххын табыллыбат! Ама, бүтүн сир Судьуйата сыһа дьүүллүө дуо?»

²⁶ Онуоха АЙЫЫ ТОЙОН: «Содомтан биэс уон көнө киһини буллахпына, кинилэр тустарыгар куораты харыстыам», — диэбитэ.

---

* 18:22 ...Авраам өссө да АЙЫЫ ТОЙОН иннигэр турара. — Былыргы дьэбириэй тылынан суруллубут номоххо: «...АЙЫЫ ТОЙОН өссө да Авраам иннигэр турара...».

²⁷ Онтон Авраам салгыы эппитэ: «Төһө да мин сир-буор күдэнэ буолларбын, Эйиэхэ Айыы Тойоммор этэргэ санан-ным: ²⁸ арай онно биэс уон көнө киһи көстүөн биэс киһи тийбэтин? Ама, биэс киһи итэҕэс диэн, Эн бүтүн куораты эһэн кэбиһиэн дуо?»

АЙЫЫ ТОЙОН: «Түөрт уон биэс көнө киһини буллахпына, куораты эһиэм суоҕа», – диэбитэ.

²⁹ Онтон Авраам салгыы: «Арай онно түөрт уон эрэ көнө киһи көһүннүн?» – диэн ыйыппыта.

АЙЫЫ ТОЙОН: «Түөрт уон көһүннэҕинэ, эһиэм суоҕа», – диэн хардарбыта.

³⁰ Авраам эппитэ: «Бука диэн, Айыы Тойонум мин этэрбиттэн уордайбатын. Арай онно отут эрэ көнө киһи көһүннүн?»

«Онно отут көнө киһи көһүннэҕинэ, эһиэм суоҕа», – диэбитэ АЙЫЫ ТОЙОН.

³¹ Авраам эппитэ: «Мин Айыы Тойоммуттан өссө ыйытарга сананым: арай онно сүүрбэ эрэ көһүннүн?»

«Сүүрбэ туһугар эһиэм суоҕа», – диэбитэ АЙЫЫ ТОЙОН.

³² Авраам эппитэ: «Бука диэн, Айыы Тойонум уордайбатын, бу мин бүтэһик ыйытыым: арай онно уон эрэ көһүннүн?»

«Уон туһугар эһиэм суоҕа», – диэбитэ АЙЫЫ ТОЙОН.

³³ Авраамы кытта кэпсэтэн бүтэн, АЙЫЫ ТОЙОН суолугар киирэн бара турбута, оттон Авраам дыэтигэр төннүбүтэ.

Содомнаах Гоморра урусхалланыыта

19 ¹ Икки аанһал* Содомна киэһэ халлаан хараҕарыта кэлбиттэрэ. Лот ити кэмнэ куорат аанын айаҕар олороро. Кинилэри көрөн, Лот, туран, сиргэ диэри сүгүрүйэн баран: ² «Тойотторуом, бука диэн, миэхэ

* ^{19:1} *Аанһал* – быһаарытын кинигэ кэннигэр баар тылдьыкка көр.

кулуккутугар сылдьан ааһын, – диэн ынгырбыта. – Атахытын суунан сынньанын. Бу түүн хонон баран, сарсыарда эрдэ айаннааххыт».

«Суох, биһиги таһырдыа хонуохпут», – диэбиттэрэ анараангылар.

³ Ол эрэри Лот, күөйэ-хаайа этэн, кинилэри дыэтигэр ыныран киллэрбитэ, ас тардан, лэппиэскэ буһаран аһаппыта. ⁴ Өссө утуйардыы сыта иликтэринэ, куорат олохтоохторо – Содом эр дыоно бүттүүнэ – эдэрдиин-эмэнниин бука бары хомуллан кэлэн, Лот дыэтин иилии төгүрүйбүттэрэ. ⁵ «Эйиэхэ кэлбит дыон ханналарый? – диэн үөгүлээбиттэрэ. – Манна кинилэри кытта күөлэһийэ түһүөхпүтүн, биһиэхэ таһаартаа эрэ!»

⁶ Лот, таска тахсан дыэтин айафын сабан баран: ⁷ «Кэбиһин, дофотторуом, куһаҕаны оноруман! – диэн көрдөспүтэ. – ⁸ Мин икки ыраас кыыстаахпын, кинилэри эһиэхэ таһаарыам. Кыргызтары хайдах гынаргыт көнүлгүт, оттон бу мин дыэбэр киирбит хоноһолору тыытыман!»

⁹ «Киэр буол! – диэбиттэрэ олохтоохтор. – Көр эрэ, эн өссө манна кэли киһи эрэригин, биһиэхэ ыйарын-кэрдэрин итэҕэс эбит дии? Хата, билигин бэйэбин өссө ордук кэбилиэхпит». Итиэннэ дыэ аанын тоҕо анньардыы киһиэхэ бу ынан кэлбиттэрэ. ¹⁰ Онуоха дыэҕэ баар хоноһолор, Лоту иһирдыэ тардан ылан баран, ааны олуйан кэбиспиттэрэ. ¹¹ Кинилэр аанна үөмэхтэһэн турар эр дыону кыратыттан улаханыгар тийэ характарынан тугу да көрбөт онорбуттара. Онон кэлбит дыон дыэ аанын хайдах да булан киирэр кыахтара суоҕа.

¹² Хоноһолор Локка эппиттэрэ: «Бу куоракка атын туох дыоннооххунуй? Күтүөттээххин, уолаттардааххын, кыргызтардааххын дуо? Өссө кимнээх баалларый? Олору барыларын мантан илдэ бар. ¹³ Биһиги куораты имири эһиэхпит. АЙЫЫ ТОЙОН бу дыону утарар үөгүнү-хаһыыны истэн, куораты суох онорторо биһигини ыппыта».

¹⁴ Лот, дьиэтиттэн тахсан, кини кыргыттарын ойох ылыахтаах дьонго: «Түргэнник бу сиртэн бара охсун! АЙЫЫ ТОЙОН билигин куораты суох онору!» – диэбитэ. Ол эрэри анараангылар Лоту көннөрү дьээбэлэнэр дии санаабыттара.

¹⁵ Халлаан сүһүктуйан барбытыгар аанньаллар Лоту: «Түргэнник ойоххун, икки кыыскын ылан мантан бара оѳус, – диэн тиэтэппиттэрэ. – Барбатаххына, аньыылаах куораты кытта бииргэ өлүөн». ¹⁶ Лот таѳыстар тахсан биэрбэккэ сырыттаѳына, аанньаллар кинини, АЙЫЫ ТОЙОН аһынар буолан, ойоѳун уонна икки кыыһын кытта куораттан сиэтэн таһаарбыттара. ¹⁷ Кинилэри таһаарбыттарын кэннэ, аанньаллартан биирдэстэрэ Локка эппитэ: «Куот, кэннигин хайыһыма. Хочоѳо тохтоойоѳун – хайаѳа куотаар, оччоѳо өлүөн суоѳа».

¹⁸ «Суох, Тойонуом,* көрдөһөбүн! – диэбитэ Лот. – ¹⁹Эн миэхэ кулуккар олус амарахтык сыһыаннастын! Олохпун быһыаан, миэхэ улуу үтүөнү онордун. Ол гынан баран мин хайаѳа куотар кыаѳым суох – аны ити үлүгэргэ аара быстарыам. ²⁰Оттон ол көстөр куорат чугас, онно сүүрэн тийиэххэ сөп, ол куорат кыра. Мин онно кыра куоракка куотуум, оччоѳо тыыннаах ордуом».

²¹ «Чэ, сөп, – аанньал сөбүлэспитэ, – ити көрдөһүүгүн ылынабын, эн этэр куораккын эһиэм суоѳа. ²²Ол эрэри түргэнник сүүр: онно тийэй иликкинэ, саѳалыыр кыаѳым суох» (ол иһин ити куорат Сигор** диэн ааттанар). ²³Күн туруута Лот Сигорга тийбитэ.

²⁴ АЙЫЫ ТОЙОН Содомнаах Гоморраѳа халлаантан, АЙЫЫ ТОЙОНТОН, умайа сылдьар сиэрэни ардахтыы куотан, ²⁵икки куораты, хочону бүтүүнүн, куораттар олох-

* 19:18 ... Тойонуом... – эбэтэр: «Тойотторуом».

** 19:22 Сигор – дьэбириэйдии «кыра» диэн суолталаах тыллыын дьүөрэлэхэр дорѳооннордоох анал аат.

тоохторун, ол сиргэ үүнэн турбут үүнээйини имири соп-пута. ²⁶ Лот ойоҕо, кэннибин эргиллэн көрөбүн диэн, туус баҕанаҕа кубулуйбута.

²⁷ Сарсыарда Авраам били АЙЫЫ ТОЙОН иннигэр турбут сиригэр кэлэн ²⁸ Содомнаах Гоморраны, хочону көрбүтэ – арай ол сир барыта көһүйэ охсооччу оһоҕунуу ыыс-быдаан буруонан бүрүллэн турара. ²⁹ Дьэ, ити курдук Таңара хочо куораттарын эһэригэр Авраамы өйдөөн-санаан кэлбитэ. Таңара Лоту, кини олорбут куораттарын урусхаллыы сылдьан, өлөр өлүүттэн өрүһүйэн илдэ барбыта.

Лот кыргыттара: моавтар, аммоннар үөскээһиннэрэ

³⁰ Лот Сигортан тахсан икки кыһын кытта хайаҕа олох-суйбута. Кини Сигорга хаалыан куттанар этэ, онон үһүн хайа хаспаҕар олорбуттара. ³¹ Биирдэ улахан кыыс балтыгар эппитэ: «Аҕабыт сорсуйан эрэр. Бу дойдуга эн биһиккини кытта бииргэ олоруох эр киһи суох. ³² Онон аҕабытыгар бинэбирээт арыгытын иһэрдэн баран, кинилиин хоонньоһуохха. Аҕабытыттан да буоллар, оҕолоох буолуохха». ³³ Онон аҕаларыгар, киэһэ сытыан иннинэ, арыгы иһэрдиттэрэ. Улахан кыыс киирэн аҕатын кытта утуйбута, аҕата буоллаҕына кыһа кэлэн кинини кытта хайдах сыппытын да, туран барбытын да билбэтэҕэ. ³⁴ Сарсыныгар улахан кыыс балтыгар эппитэ: «Бөлүүн мин аҕабын кытта утуйдум. Бу түүн эмиэ арыгыта иһэрдиэххэ, аны эн киирэн кинини кытта утуйаар. Аҕабытыттан да буолбутун иһин, оҕолоох буолуохха». ³⁵ Онон аҕаларыгар ол киэһэ эмиэ арыгы иһэрдибиттэрэ. Кыра кыыс киирэн аҕатын кытта утуйбута, аҕата буоллаҕына кыһа кэлэн кинини кытта хайдах сыппытын да, туран барбытын да билбэтэҕэ.

³⁶ Ити курдук, Лот икки кыһа иккиэн аҕаларыттан ыарахан буолбуттара. ³⁷ Улахан кыыс уол оҕону төрөтөн,

Моав* диэн ааттаабыта. Ол уол – билинги моавтар төрүт өбүгэлэрэ. ³⁸ Кыра кыыс уол оҕону төрөтөн, Бен-Амми** диэн ааттаабыта. Ол уол – билинги аммоннар төрүттэрэ.

Авраам Авимелехтыын көрсүһүүтэ

20 ¹ Авраам онтон Негев диэки баран, Кадес уонна Сур икки ардыгар олохсуйбута. Кини Герарга олоро сылдьан ² ойоҕун Сарраны балтым диирин иһин, Герар ыраахтааҕыта Авимелех, киһи ытан, Сарраны бэйэтигэр ыларбыта. ³ Ол гынан баран, түүн Авимелех утуйа сыттаҕына, түүлүгэр Тангара көстөн: «Эн ити дьахтары ылбытың иһин өлүөң; кини эрдээх дьахтар», – диэбитэ.

⁴ Авимелех Сарраны таарыйан да көрө илигэ, онон: «Айыы Тойон! Ама, Эн туох да буруйа суох норуоту эһэн кэбиһиэн дуо? – диэн көрдөһөн-ааттаһан барбыта. – ⁵ Ити киһи бэйэтэ миэхэ балтым диэбитэ эбээт, дьахтар эмиэ иннэ диирэ. Мин суобаһым ыраас, онон буруйа суохпун».

⁶ «Эн суобаһын ырааһын билэбин, – диэбитэ Тангара ыраахтааҕы түүлүгэр. – Ол иһин эйигин киниэхэ чугаһаптатаҕым – эйигин Миигин утары аһыы онгорортон туппутум. ⁷ Билигин эригэр ойоҕун төнүннэр. Эрэ бороруок киһи, кини эн тускар үнүө, оччоҕо тыыннаах хаалыа. Оттон эригэр төнүннэрбэтэххинэ, бэйэн да, бүтүн ууһун да – бары өлүөххүт. Эн ону билиэх тустааххын».

⁸ Сарсыарда эрдэ Авимелех, чугас дьонун хомуйан олорон, ити истибитин кэпсээбитигэр бары улаханник куттаммыттара. ⁹ Онтон Авимелех Авраамы ыңыран ылан сэмэлээн барбыта: «Эн биһиэхэ тоҕо маннык сыһыаннастың? Мин эйиэхэ туох куһаҕаны онгорбуппунуй? Миигин

* 19:37 *Моав* – «мин аҕабыттан» диэн суолталаах тыллыын дьүөрэлэтһэр дорҕооннордоох анал аат.

** 19:38 *Бен-Амми* – «хаан уруу киһим уола» диэн суолталаах анал аат.

уонна мин саарыстыбабын бүтүннүүтүн тоҕо бу курдук ыар аньыыга астын? Дьэ, олох түктэритик быһыыланнын.¹⁰ Туох санааттан итинник буоллун?» — диэн Авимелех Авраамтан ыйыппыта.

¹¹ Авраам эппитэ: «Бу дойду дьоно Танараттан толлубаттар. Ол иһин аны ойохпуттан сылтаан миигин өлөрөн кэбиһиэхтэрэ дии санаабытым. ¹² Онто да суох кини миэхэ балтым буолар — аҕам кыһа, ийэтэ эрэ атын. Миэхэ эргэ тахсыбыта гынан баран, ¹³ Танара миигин аҕам дьиэтин хаалларан айанна турунарга соруйбутугар мин кинини: „Көрдөһөбүн, ханна да тийибиппит иһин, дьонго миигин убайым диир буолаар,“ — диэн сэрэппитим».

¹⁴ Авимелех Авраамга барааннары, ынахтары, кулут эр дьону, кулут дьахталлары бэлэхтээн баран, Сарраны киниэхэ төнүннэрбитэ. ¹⁵ Итиэннэ: «Мин сирим-уотум барыта эйиэхэ аһаҕас, онон биир баҕарбыт сиргэр олохсуй», — диэбитэ. ¹⁶ Оттон Сарраҕа эппитэ: «Убайгар тыһыынча шекель* үрүн көмүһү биэрэбин. Ол эн чугас дьонун хараҕар эйиэхэ саат куттарыгыта буолуо, онон чиэһинг чөлүгэр түһүө». ¹⁷ Авраам Танараттан көрдөспүтүгэр Танара Авимелеҕы, кини ойоҕун, кулут дьахталларын үтүөрдэн, дьахталлар хат төрөөн-ууһаан барбыттара. ¹⁸ (АЙЫЫ ТОЙОН ити иннинэ Авраам ойоҕун Сарра туһуттан Авимелех дьиэтигэр-уотугар баар дьахталлары бука барыларын төрөөбөт гына сылдыбыта.)

Исаак төрүүр

21 ¹ АЙЫЫ ТОЙОН, эрэннэрбитин курдук, Сарраны умнубатаҕа — эппит тылын толорбута. ² Танара болдьообут кэмигэр Сарра ыарахан буолан, сааһа быданнаабыт Авраамга уол оҕону төрөппүтэ. ³ Авраам саҕа төрөөбүт

* 20:16 *Шекель* — 11, 5 кыраам кэрингэ.

оѳотун, Сарра уолун, Исаак диэн ааттаабыта. ⁴ Онтон ахсыс күнүгэр кини, Тангара соруйбутун толорон, уол оѳо быһыллар сиэрин-туомун онорбута. ⁵ Исаак төрүүрүгэр Авраам сүүс саастааѳа. ⁶ Сарра: «Тангара миэхэ оѳо биэрэн, дьэ, көр бөѳөтө буолла, — диэбитэ. — Билигин миигин истибит эрэ барыта күлүѳѳэ». ⁷ Итиэннэ өссө эппитэ: «Ким Авраамна Сарран кыһыл оѳону эмиийдиэ диэн этиэ этэй? Онтум баара, мин кырдыар сааспар киниэхэ уолу төрөтүм!»

Агарь уолун кытта үүрүллэр

⁸ Оѳо улаатан эмиийиттэн араарыллыбыт күнүгэр Авраам улахан малааһын тэрийбитэ. ⁹ Сарра, Авраам Египет дьахтарыттан Агарьтан уола Исаагы дьээбэлиирин* көрөн, ¹⁰ Авраамна: «Ити кулут дьахтары уолун кытта үүрэн кэбис. Кулут уола эн баайгар мин Исаакпынаан бииргэ тиксиэ суоѳа!» — диэбитэ. ¹¹ Уолун туһунан итинник тылланы Авраам олус хомойо истибитэ. ¹² Ол эрээри Тангара киниэхэ эппитэ: «Уолгуттан да, кулуккуттан да санаарѳаама. Эн уускун Исаак салгыаѳа. Сарра эппитин толор. ¹³ Кулут дьахтар уола эмиэ эн оѳон, онон Мин киниттэн да бүтүн норуоту ууһатыаѳым».

¹⁴ Авраам сарсыарда эрдэ туран, Агарьга килиэби уонна уулаах тирии симиирчэѳи биэрбитэ. Ону кини санныгар биллэѳиннэри ууран баран, оѳотун кытта иккиэннэрин ытан кэбиспитэ. Агарь Вирсавия кураайы куйаарыгар атах балай баран мунан хаалбыта. ¹⁵ Ол сылдьан, симиирчэхтээх уута бараммытыгар уолун талах төрдүгэр хаалларбыта ¹⁶ итиэннэ бэйэтэ, оѳом өлөрүн көрөр кыаѳым суох диэн, тэйиччи ох саа тэбэр сиригэр тийэн уйа-хайа суох ытыы олорбута.

* 21:9 ...Исаагы дьээбэлиирин... — эбэтэр: «Исаагы кытта оонньуурун».

¹⁷ Уолчаан ытыыр сангатын Тангара истэн, халлаантан Тангара аанньала Агарьга: «Хайа, бу хайдах буоллун, Агарь? Кутганыма, — диэбитэ. — Тангара эн хаалларбыт оҕон ытыырын иһиттэ. ¹⁸ Баран уолгун туруор, оҕоҕун илиититтэн сиэт. Мин киниттэн улуу норуоту ууһатыаҕым». ¹⁹ Дьэ, онуоха Агарь, хараҕын Тангара арыян, уулаах холуодьас турарын көрбүтэ. Итиэннэ баран симиирчэҕэр толору уу сомсон аҕалан, оҕотун утаҕын ханнарбыта.

²⁰ Тангара уолу хаалларбатаҕа: уол улаатан, кураайы куйаарга олохсуйбута, охчут бэрдэ буолбута. ²¹ Кини Фаран кураайы куйаарыгар олороро. Ийэтэ уолугар Египеттэн ойох аҕалан биэрбитэ.

Авраам Авимелехтыын сөбүлэһиһигэ киирэр

²² Ол саҕана Авимелех Авраамга сэриитин тойоно Фихол арыалдьыттаах кэлэн: «Эйиэхэ, тугу да гыммытын иһин, барытыгар Тангара көмөлөһөн иһэр, — диэбитэ. — ²³ Онон миигин да, мин уолбун, сиэммин да тагнарарым суоҕа диэн Тангаранан андаҕай. Мин эйиэхэ үтүөтүк сыһыаннаспытым курдук, эн миэхэ уонна бу эйигин олохсуппут дойдуга эмиэ оннук сыһыаннаһахтааххын».

²⁴ «Сөп, мин андаҕайыам», — диэн Авраам сөбүлэспитэ, ²⁵ ол гынан баран, Авимелех кулуттара холуодьаһын былдьаан ылбыттарын иһин, ыраахтааҕыны хомуруйбута.

²⁶ «Хайалара итинник быһыыламматын мин билбэппин, — диэбитэ Авимелех. — Баччаанга диэри эн миэхэ тугу да этэ илигин. Дьэ, бу эрэ иһиттим». ²⁷ Авраам Авимелехха барааннары, ынахтары бэлэхтээн баран, кинилиин илии охсуспута. ²⁸ Авраам сэттэ тыһы барааны үөрүттэн арааран туспа туруорбутугар ²⁹ Авимелех: «Бу сэттэ тыһы барааны тоҕо туспа туттун?» — диэн ыйыппыта.

³⁰ «Холуодьас миэнэ буоларын бэлиэтигэр эн бу сэттэ барааны миигиттэн ыл. Холуодьаһы мин хаспытым», —

диэбитэ Авраам. ³¹ Кинилэр ол күн онно хардарыта анда-байсыхтарыттан ыла, ити сир Вирсавия* диэн ааттамыт. ³² Авимелех Авраамныын Вирсавияҕа илии охсуһан баран, сэриитин баһылыгын Фихолу кытта Филистим сиригэр төннүбүтэ. ³³ Оттон Авраам Вирсавия сиригэр тамариск** маһы олордубута уонна онно АЙЫЫ ТОЙОНУ – өлбөт үйэлээх Тагараны – аатын ааттаан ыңырбыта. ³⁴ Кини Филистим сиригэр өссө да бэрт уһуннук олорбута.

Тагара Авраамы тургутар

22 ¹ Ити кэнниттэн төһө эрэ кэм буолан баран Тагара, Авраамы тургутан көрөөрү: «Авраам!» – диэн ыңырбыта. «Бу баарбын», – диэбитэ Авраам. ² Тагара эппитэ: «Таптыыр соҕотох уолгун Исаагы ылан Мориа диэн сиргэ бар. Онно Мин эйиэхэ этэр хайабар тахсан, уолгун уматан Миэхэ толук биэр».

³ Авраам, сарсыарда эрдэ туран өсүөлүн ыңгырдаабыта, икки эдэр чаҕарын уонна уолун Исаагы ылбыта. Онтон бүтүннүү уматыллыахтаах толугун*** маһын хайытан баран, Тагара ыйбыт сиригэр айаннаабыта.

⁴ Суолга турбуттарын үһүс күнүгэр кини тийиэхтээх сирдэрин ыраахтан бэлиэтии көрөн, ⁵ чаҕардарыгар: «Эниги манна хаала түһүң, өсүөлгүтүн манаанг, – диэбитэ. – Мин уолбунаан, онно Тагараҕа сүгүрүйэн баран, эһиэхэ төннөн кэлиэхпит». ⁶ Итиэннэ бүтүннүү уматыахтаах толугун маһын уолугар Исаакка сүктэрбитэ, бэйэтэ

* ^{21:31} *Вирсавия* – дьэбириэйдии «Бээр-Шева», ол аата «Сэттиэлэр холуодьастара», эбэтэр «Андаҕар холуодьаһа» диэн суолталаах анал аат. (Бу кинигэ 26:33 кэрчигин көр.)

** ^{21:33} *Тамариск* – быһаарытыгын кинигэ кэннигэр баар тылдьыкка көр.

*** ^{22:3} *...бүтүннүү уматыллыахтаах толугун...* – быһаарытыгын кинигэ кэннигэр баар тылдьыкка көр.

хататтаах быһаҕын ылбыта. Салгыы иккиэйэҕин айаннаа-быттара.

⁷ «Аҕаа!» — Исаак Авраамы ынгырбыта.

«Истэбин, тоойуом», — диэбитэ Авраам.

«Хатаппыт да, маспыт да баар дии, оттон бүтүннүү уматтар барааммыт оҕото ханнаный?» — уола ыйыппыта.

⁸ Онуоха кини уолугар: «Тоойуом, уматыллар бараанын оҕото ханнатын Тангара Бэйэтэ көрөн турдаҕа», — диэн хардарбыта. Ити курдук, иккиэн бииргэ айаннаан испиттэрэ.

⁹ Авраам Тангара эппит сиригэр кэлэн аалтаар онорбута, илдьэ кэлбит хардаҕастарын ол үрдүгэр кэккэлэччи уурбута. Онтон Исаагы кэлгийэн баран, аалтаарга хардаҕас үөһө сытыарбыта. ¹⁰ Кини быһаҕын таһааран уолун үрдүнэн күөррөччи тутан эрдэҕинэ, ¹¹ эмискэ халлаантан АЙЫЫ ТОЙОН аанньала: «Авраам, Авраам!» — диэн ынгырбыта.

«Бу баарбын!» — диэбитэ Авраам.

¹² Аанньал эппитэ: «Уолгар илиигин көтөҕүмэ, киниэхэ туох да куһаҕаны онорума. Эн Тангараттан толлоргун Мин биллим: эн, бэл, соҕotoх уолгун Миэхэ биэрэргин кэрэйбэтин».

¹³ Авраам онно көрбүтэ: арай иһирик талах быһыгар биир атыыр бараан муһуттан иннэн турара. Кини тийэн ол барааны ылан, уолун оннугар бүтүннүү уматан Тангараҕа толук биэрбитэ. ¹⁴ Онон ити сири «АЙЫЫ ТОЙОН көрөн турар»* диэн ааттаабыта. (Итинтэн ыла «АЙЫЫ ТОЙОН хайатыгар таҕыстахха, көстүөҕэ» диэн өс номоҕо үөскээбит.)

¹⁵ Онтон эмиэ АЙЫЫ ТОЙОН аанньала халлаантан Авраамы ынгыран эппитэ: ¹⁶ «Мин Бэйэбинэн андаҕайабын, — диір АЙЫЫ ТОЙОН, — эн итинник суолга санаммытын, баар эрэ соҕotoх уолгун Миэхэ толук биэрэргин кэрэйбэтэҕин — иһин ¹⁷ Мин эйигин алгыам. Мин

* 22:14 ...көрөн турар... — эбэтэр: «хааччылар».

эйиэхэ халлаан сулуһун, муора кытылын кумафын курдук көй үгүс удьуору бэлэхтиэм. Эн оҕолорун сэриинэн тийдэхтэринэ, өстөөх куоратын аана сингэн түһүөбэ. ¹⁸ Мин тылбын толорбутун иһин, эн удьуордарың сир бары нооруоттарыгар алгыс төрдө буолуохтара».

¹⁹ Авраам чаҕардарын хаалларбыт сиригэр төннөн кэлбитэ, онтон бары бииргэ Вирсавияҕа барбыттара. Кини Вирсавияҕа тийэн олорбута.

Нахор оҕолоро

²⁰ Ити кэнниттэн балайда буолан баран, Авраамна инитин Нахор ойоҕо Милка хас да уоллааммытын туһунан кэпсээбиттэрэ. ²¹ Уолаттар ааттара Уц (бастакы уол), Вуз, Кемуил (Арам аҕата), ²² Кесед, Хазо, Пилдаш, Идлаф, Вафуил диэннэрэ. ²³ Вафуилтан Ревекка диэн кыыс төрөөбүтэ. Бу аҕыс уолу Милка Нахортан, Авраам убайыттан, төрөппүтэ. ²⁴ Нахор одьулуун ойоҕо Реума эмиэ Тевах, Гахам, Тахаш, Мааха диэн уолаттары төрөппүтэ.

Сарра өлөр

23 ¹ Сарра, барыта сүүс сүүрбэ сэттэ сыл олорон баран, ² Кириаф-Арбаҕа (билингги Хевронна), Ханаан сиригэр, өлбүтэ. Авраам кэлэн, Сарраны аһыйан ытаан-сонгоон баран, ³ кини сытар сириттэн туран, олохтоох хет дьонугар тийэн көрдөспүтэ: ⁴ «Мин манна эһиэхэ олохсуйбут кэли киһибин. Ойоҕум өлөн хаалла, онон кинини харайыахпын миэхэ, бука диэн, анал сирдэ быһан биэрин».

⁵ Олохтоохтор Авраамна эппиттэрэ: ⁶ «Тойоммуот, биһиэхэ үтүөтэ онор: эн биһиги ортобутугар Тангара кинээһэ буолаҕын, онон ойоххун биһиги өлбүттэрбитин харайар бастын сирбитигэр таһаар. Хайабыт да эйиэхэ бэйэбит ууспут анал сирин көңүллүөхпүт».

⁷ Авраам, туран, бу дойду олохтоохторугар хеттэргэ сүгүрүйэн баран, ⁸ эппитэ: «Ойохпун таһаарарбын көнүллүүр буоллаххытына, миэхэ үтүөгэ онорун, Цохар уолуттан Ефронтан көрдөһүң: ⁹ хонуутун кытыгытыгар баар Махпела таас хаспағын миэхэ, бука диэн, атыылаатын. Мин ону, бу эниги бары көрөн олодоххутуна, сыанатын үрүн көмүһүнэн толору төлөөн атыылаһыам. Оччоҕо биһиги өлбүт дьоммутун аны онно кистиир буолуо этибит».

¹⁰ Куорат ааныгар мустубут хеттэр быыстарыгар олорор Ефрон, кинилэр бары истэллэрин курдук, Авраамга эппитэ: ¹¹ «Кэбис, тойонуом, эн миэхэ үтүөгэ онор: ити хонууну хаспахтары миигиттэн босхо ыл. Биир уустаахтарым да туоһу буолуохтара: ити сири мин эйиэхэ ойоххун кистииргэр босхо биэрэбин».

¹² Авраам, бу сир олохтоохторугар сүгүрүйэн баран, ¹³ мустубут дьон-сэргэ истэригэр Ефронга: «Эйигиттэн көрдөһөбүн, бука диэн, миэхэ үтүөгэ онор, — диэбитэ. — Хонуу төлөбүрүн мин эйиэхэ биэрэбин, онон өлбүтү харайыахпын, көмүһү миигиттэн ыл».

¹⁴ Ефрон эппитэ: ¹⁵ «Чэ, сөп, тойонуом! Миэхэ үтүөгэ онор: ити сир төлөбүрэ — түөрт сүүс шекель үрүн көмүс. Эн биһиккигэ ол сыана буолуо дуо? Өлбүтү харай». ¹⁶ Авраам, сөбүлэһэн, Ефронга кини хеттэр истэллэригэр быспыт төлөбүрүн түөрт сүүс шекель үрүн көмүһү атыыһыттар мээрэйдэринэн ыһаан биэрбитэ.

¹⁷ Дьэ, ити курдук, Ефрон Мамре аттыгар баар Махпелатаағы хонуута бүтүннүү — сымара таас хаспахтары, онно үүммүт мастары — ¹⁸ аны Авраам бас билиитигэр киирбитэ. Куорат ааныгар мустубут хеттэр бука бары онуоха туоһу буолбуттара. ¹⁹ Онон Авраам ойоҕун Сарраны Ханаан сиригэр билигин Хеврон диэн ааттанар Мамре аттынаағы Махпела хонуутугар баар таас хаспахха харайбыта. ²⁰ Ол хонуу хаспағы кытта хеттэртэн Авраамга бэриллэн, өлбүт дьон көмүллэр сирэ буолбута.

Исаак Ревекканы ойох ылар

24 ¹ Авраам сааһа ырааппыта. Кинини туохха барытыгар АЙЫЫ ТОЙОН алгыһа арыаллыыра. ² Биирдэ Авраам дыэттин-уотун, хаһаайыстыбатын салайтарар аҕа саастаах кулутугар эппитэ: «Илиигин өттүгүм анныгар сыһыары тутан туран,* ³ мин уолбар маннааҕы Ханаан кыргыттарыттан кими да ойох ылан биэриэм суоҕа диэн миэхэ АЙЫЫ ТОЙОНУНАН, сир-халлаан Тагаратынан, андаҕай! ⁴ Эһ Исакка эргэ тахсар кыһы мин дойдубар тийиэн, онно олорор хаан-уруу дьоммуттан булан аҕалыахтааххын».

⁵ «Арай кыыс миигин кытта бу дойдуга кэлсиэн баҕарбатын? — кулута ыйыппыта. — Оччоҕо уолгун эн төрөөбүт сиргэр төнүннэрэбин дуо?»

⁶ «Суох, уолбун онно туох да иһин төнүннэримэ, — диэбитэ Авраам. — ⁷ Миигин аҕам дыэтиттэн, төрөөбүт сирбиттэн туора дойдуга аҕалбыт АЙЫЫ ТОЙОН, мэнэ халлаан Тагарата, миигинниин кэпсэтэригэр бу сири-уоту мин удьуордарбар биэриэх буолан андаҕайбыта. Онон мин уолбар тахсар кыһы анарааттан илдэ кэлэрин туһугар, Кини эн иннигэр сирдыт аанһалын ытыаҕа. ⁸ Оттон кыыс эйигинниин кэлсиэн баҕарбатаҕына, эн миэхэ биэрбит андаҕаргыттан босхолоноҕун. Ол гынан баран, уолбун онно төнүннэримэ».

⁹ Кулут, илиитин тойонун өттүгүн анныгар сыһыары ууран туран, киниэхэ андаҕар тылын эппитэ. ¹⁰ Онтон тойонуттан уон тэбиэни ылан, эгин-эгэлгэ күндү бэлэҕи ындылланан, Месопотамияҕа олорор Нахор куоратыгар айаннаабыта. ¹¹ Куорат таһыгар тийиэн, Авраам кулута тэбиэннэрин холуодьас аттыгар тохтоппута. Күн киэһэрэн,

---

* 24:2 *Илиигин өттүгүм анныгар сыһыары тутан туран...* — илиитин киһи өттүгүн анныгар сыһыары тутан туран андаҕайааччы ол андаҕарын ханнык да түгэнгэ кэһиэ суохтааҕа.

кыргыттар уу баһа тахсар кэмнэрэ уолдьаһан ээрэ. ¹² Авраам кулута эппитэ: «АЙЫЫ ТОЙОН, мин тойонум Авраам Тангарата! Эйигиттэн көрдөһөбүн, бука диэн, миэхэ ситиһиитэ бэлэхтээ, тойоммор үтүө сыһыанһын көрдөр. ¹³ Билигин мин бу куорат кыргыттары уу баһар холоудьастарыгар кэлэн турабын. ¹⁴ Манна кэлбит кыыска: „Купсууннаах уугуттан иһэрбин көнгүллээ эрэ,“ – диэбим. Оччоҕо кыыс: „Ис, тэбиэннэргин эмиэ уулатыам,“ – диэн хоруйдаатабына, ол аата кини Эн кулуккар Исаакка анаан талар кыһын буолуо. Тойоммор үтүөтүк сыһыаннаспыккын мин итинтэн билиэбим».

¹⁵ Маны ситэ этэ да илигинэ, арай Милкалаах Нахор (Нахор – Авраам инитэ) уолларын Вафуил кыһа Ревекка, санныгар купсуунун сүкпүтүнэн, тийэн кэлбитэ. ¹⁶ Кини көрүөхтэн кэрэ дьүһүннээҕэ, эр киһи өссө билэ илик ыраас кыһа этэ. Ревекка холоудьастан иһитигэр уу сомсон ылаат, кэлбит суолунан төттөрү хааман дьылыстана турбута. ¹⁷ Авраам кулута кыһы кэнниттэн ситэн тийэн: «Миэхэ купсууннаах уугуттан иһэрт эрэ!» – диэн көрдөспүтэ.

¹⁸ «Оо, иһий, тойонуом!» – диэт, кыыс купсуунун саныттан түһэрэ охсон, Авраам кулутугар уу иһэрдибитэ. ¹⁹ Онтон: «Аны билигин тэбиэннэргэр баһан аҕалыым, – диэбитэ, – утахтара ханыар диэри, уулаатыннар». ²⁰ Итиэннэ купсууннаах уутун сүөһү уулуур иһитигэр сүөкээт, холоудьаска хат тэбиммитэ. Ити курдук, тэбиэннэр бары уулуохтарыгар диэри, иһиккэ уу таспыта.

²¹ Кулут киһи буоллабына, айанын АЙЫЫ ТОЙОН чачы алҕаабытын билээри, кыһы саҕата-ингэтэ суох сирийэн одууласпыта. ²² Тэбиэннэр уулаан бүппүттэрин кэннэ, кини кыыска шекель аһаара ыйааһыннаах кыһыл көмүс мурун иэмэбин кытта уон шекель ыйааһыннаах икки кыһыл көмүс бөҕөбү таһааран биэрэн баран: ²³ «Эн хайаларын кыһынаҕыный? – диэн ыйыппыта. – Бука диэн, миэхэ эт эрэ, аҕан дьэтигэр биһиэхэ хонор сир көстүө дуо?»

²⁴ «Мин Милкалаах Нахор уолларын Вафуил кышынабын», — диэбитэ Ревекка, ²⁵ онтон эппитэ: «Биһиэхэ соломо да, сүөһү аһылыга да элбэх. Хонор сир да көстүө».

²⁶ Итини истэн, киһи АЙЫЫ ТОЙОН иннигэр сөһүргэстии түһэн сиргэ тийэ сүгүрүйбүтэ. ²⁷ «Айхал буоллун АЙЫЫ ТОЙОНҦО, тойонум Авраам Танаратыгар! — диэн махтаммыта. — Мин тойоммор дьын үтүө сыһыаннаабын көрдөрдө эбээт! АЙЫЫ ТОЙОН миигин тойонум хаан-уруу дьонугар чопчу сирдээн аҕалбыт».

²⁸ Кыыс дьиэтигэр сүүрэн тийэн, ийэтин аахха биһиэхэ киһи кэллэ диэн кэпсээбитэ. ²⁹⁻³⁰ Ревекка убайа Лаван, балта мурун иэмэҕин, бөҕөхтөрү тутан кэлбитин көрөн, кэлии киһи кыһы кытта тугу кэпсэппитин билэн баран, тиэтэйэ-саарайа холуодьаска барбыта. Онно холуодьас аттыгар тэбиэннэрин кытта турар Авраам кулутугар куду хааман тийэн: ³¹ «АЙЫЫ ТОЙОН алгыстааҕа, биһиги дьиэбитигэр барыс! Тоҕо манна таһырдыа туруонуй? Хонор дьиэҕитин, тэбиэннэргит турар сирдэрин бэлэмнээтим», — диэбитэ. ³² Авраам кулута дьиэҕэ кирибитэ. Тэбиэннэригэр, сыбыдахтаан баран, соломо, аһылык аҕалан аһаппытара. Хоноһоҕо уонна аргыстарыгар атахтарын сууналларыгар уу биэрбиттэрэ. ³³ Иннилэригэр ас-үөл тардыллыбыта, ол гынан баран Авраам кулута: «Миигин манна туох соруукка ыппыттарын этиэм иннинэ, аһаабар», — диэбитэ.

«Дьэ, кэпсээ эрэ», — дьиэлээхтэр сэнээрбиттэрэ.

³⁴ Хоноһо кэпсээнин маннык саҕалаабыта: «Мин Авраам кулутабын. ³⁵ АЙЫЫ ТОЙОН мин тойоммун улаханлык алҕаан, киниэхэ баайы-дуолу: барааны, ынаҕы, үрүн да, кыһыл да көмүһү, кулут эр дьону, кулут дьахталлары, тэбиэни, өсүөлү — хото биэрбитэ. ³⁶ Тойонум ойоҕо Сарра, адьас кырдыан баран, уол оҕоломмота, онон тойонум баайын-дуолун барытын уолугар анаабыта. ³⁷ Кини миигин „улбар олохтоох Ханаан кыргыттарыттан кими да ылан биэрээйиҕин“ диэн андаҕаппыта. ³⁸ Уолбар ойох тахсар кыһы дойдубар

баран, хаан-уруу дьоммуттан булан аҕалаар диэбитэ. ³⁹ Мин тойоммуттан: „Арай кыыс миигин кытта кэлсибэтин?“ — диэн ыйыппытым. ⁴⁰ Онуоха эппитэ: „Мин өрүү бас бэринэн олорбут АЙЫЫ ТОЙОНУМ, уолбар тахсар кыыһы мин аҕам ууһуттан, бэйэм дьизэ кэргэммиттэн булан аҕаларын туһугар, эйиэхэ сирдьит аанньалын биэрэн айангын алгыаҕа. ⁴¹ Урууларбар тийдэххинэ, эн миэхэ биэрбит андаҕаргыттан босхолонобуун. Кыыһы эйиэхэ биэрбэтэхтэринэ даҕаны, андаҕары толорбут ааты ылабын“.

⁴² Дьэ, онон мин бүгүн холуодьаска тийэн баран, көрдөстүм: „АЙЫЫ ТОЙОН, тойонум Авраам Таңарата! Бука диэн, айаммын алҕаа. ⁴³ Мин билигин холуодьас аттыгар кэлэн турабын. Манна уу баһа тахсыбыт кыыска купсууннаах уугуттан миэхэ иһэрт эрэ диэбим. ⁴⁴ Өскөтүн кыыс миэхэ ис, тэбиэннэргэр эмиэ уу аҕалыам диэн сөбүлэстэҕинэ, ол аата, Эн, АЙЫЫ ТОЙОН, кинини мин тойонум уолугар эргэ тахсарыгар анаабыт эбиккин“. ⁴⁵ Испэр итинник көрдөһөн бүтэ да иликпинэ, санныгар купсууннаах Ревекка тийэн кэлэн, холуодьастан уу баста. Мин киниттэн: „Уугуттан миэхэ иһэрт эрэ“, — диэн көрдөстүм. ⁴⁶ Арай кыыһым сонно купсуунун миэхэ биэрэн баран: „Иһий, тэбиэннэргин эмиэ уулатыам“, — диэтэ. Онтон, утахпын ханнарбытым кэннэ, аны тэбиэннэрбин уулатта. ⁴⁷ Мин киниттэн: „Эн ким кыыһынаҕыны?“ — диэн ыйыттым. Онуоха: „Нахордаах Милка уолларын Вафуил кыыһынабын“, — диэтэ. Дьэ, онно мин киниэхэ мурун измэҕин, харыга кэтиллэр бөҕөхтөрү таһааран биэрдим. ⁴⁸ АЙЫЫ ТОЙОН иннигэр сөһүргэстээн туран, сиргэ умса түһэн сүгүрүйдүм. Тойонум уолугар хаан-уруу дьонуттан кыыс буларым туһугар миигин быһа аҕалан биэрбитин иһин, АЙЫЫ ТОЙОНҦО, тойонум Авраам Таңаратыгар, махтаным. ⁴⁹ Онон билигин миэхэ этиҥ: эһиги мин тойоммор дьын үтүө сыһаннааххытын көрдөрөгө бэлэмнит дуо? Салгыы тугу гынарбын быһаарыным этэ, санааҕытын миэхэ биллэрин».

⁵⁰ Лаваннаах Вафуил эппиттэрэ: «Барыта отой да АЙЫЫ ТОЙОНТОН силистэнэн-мутуктанан табыста буолбаат? Итиэннэ баран, биһиги ээх-суох дэһиэхпит дуо? ⁵¹ Ревекка бу баар, ильдэ бар. АЙЫЫ ТОЙОН көнгүлэ буоллун – тойонун уола кыыспытын ойох ылын». ⁵² Авраам кулута итини истэн, АЙЫЫ ТОЙОНГО сиргэ тийэ сүгүрүйбүтэ. ⁵³ Онтон Ревеккаҕа анаан аҕалбыт үрүн көмүс, кыһыл көмүс симэхтэрин, таҥаһы-сабы уонна кыыс убайыгар, ийэтигэр анаммыт күндү бэлэхтэри хостообута. ⁵⁴ Дьэ, ол кэннэ аргыстарын кытта аһаан-сиэн баран, утуйардыы сыппыта.

Сарсыарда турбуттарын кэннэ, Авраам кулута: «Миигин тойоммор ытыгын», – диэбитэ.

⁵⁵ Ревекка убайдаах ийэтэ: «Кыыспыт биһиэхэ, саатар, уон күн олоро түстүн, онтон бараар», – диэн көрдөспүттэрэ.

⁵⁶ «Кэбис, миигин тутуман, – Авраам кулута буолуммутаҕа. – АЙЫЫ ТОЙОН айаммын бачча алҕаабытын кэннэ, тойоммор төннөрбүн көнүллээн».

⁵⁷ «Чэ, оччоҕо кыһы ынгырыахха, бэйэтэ быһаардын», – диэбиттэрэ дьиэлээхтэр. ⁵⁸ Ревекканы ынгыран ылан: «Эн бу киһини кытта барсыан этэ дуо?» – диэн ыйыппыттара.

«Барсабын», – диэн хоруйдаабыта кыыс.

⁵⁹ Онон дьоно Ревеккалыын, кинини кыра оҕо эрдэҕиттэн бүөбөйдээн көрбүт-истибит кулут дьахтардыын, Авраам кулутунуун уонна кини аргыстарыныын быраһааидаспыттара. ⁶⁰ Итиэннэ Ревеккаҕа алгыс тылларын эппиттэрэ:

«Балтыбыт, кэнэҕэски ыччатын тыһыынчанан
тэнийиэхтин,
уонунан тыһыынчанан ууһуохтун!
Эн оҕолорун сэриинэн тийдэхтэринэ,
өстөөх куоратын аана сингэнэн түһүөхтүн!»

⁶¹ Ревекка чаҕар кыргыттардыын тэбиэннэрин миинэннэр, Авраам кулутун кытта айанга туруммуттара.

Дьэ, ити курдук, кулут Ревекканы ильдэ дьыэтигэр аттаммыта.

⁶² Отгон Исаак ити кэмгэ Беэр-Лахай-Рои сириттэн саҥа төннөн кэлбитэ (ол саҥана кини Негев сиригэр оло-роро). ⁶³ Киэһэ Исаак хонууга тахсан дьаарбайа сылдьан* көрдөбүнэ, кый ыраах тэбиээннэр субуруһан иһэллэрэ. ⁶⁴ Ревекка эмиэ, Исаагы көрөн, тэбиэниттэн ойон түспүтэ уонна ⁶⁵ Авраам кулутуттан: «Биһиэхэ ити хайалара утары кэлэн иһэрий?» — диэн ыйыппыта.

«Ити мин тойонум», — диэбитэ кулут. Сонно Ревекка бүрүнэр таҥаһын ылан, сууланан кэбиспитэ. ⁶⁶ Кулут хайдах сылдьан кэлбитин барытын Исаакка сиһилии кэпсээбитэ. ⁶⁷ Дьэ, онтон Исаак Ревекканы ийэтин Сарра сурдугар киллэрбитэ. Кини Ревекканы ойох ылбыта. Исаак, Ревекканы таптаан, ийэтэ өлүөбүттэн аан маннай уоскуйбута.

Авраам өлөр

25 ¹ Онтон Авраам атын дьахтары ойох ылбыта. Саҥа ойоҕо Хеттура ² киниэхэ Зимран, Иокшан, Медан, Мадан, Ишбак, Шуах диэн уолаттары төрөппүтэ. ³ Иокшантан Шевалаах Дедан төрөөбүттэрэ. Дедан удьурдара: ашурдар, летуштар, леюмнар. ⁴ Мадан уолаттара: Ефа, Ефер, Ханох, Авида, Елдага. Бу бары Хеттура удьурдара.

⁵ Авраам баайын-үбүн бүтүннүүтүн Исаакка хаалларбыта. ⁶ Одьулууннарын уолаттарын, Исаактан тэйиччи сырыптыннар диэн, ботуччу өлүүлээн баран өссө бэйэтэ тыыннааһар илин ыталаабыта. ⁷ Авраам барыта сүүс сэттэ уон биэс сыл олорбута; ⁸ этэнгэ үйэтин монгоон, олобун дуоһуйа олорон баран өлбүтэ, төрүт өбүгэлэригэр аттаммыта. ⁹ Уолаттара Исаактаах Измаил аҕаларын Мамре аттынааҕы Махпела таас

* 24:63 ...*дьаарбайа сылдьан...* — эбэтэр: «ону-маны аттара саныы сылдьан».

хаспаңар, хет киһитэ Цохар уола Ефрон хонуутугар, кистээ-биттэрэ. ¹⁰ Ол Авраам хеттэртэн атыыласпыт хонуута этэ. Кини онно ойобун Сарра аттыгар хараллыбыта. ¹¹ Авраам өлбүтүн кэннэ, Танара алгыһа аны уолугар Исаакка тосхойбута. Исаак Бээр-Лахай-Рои аттыгар олороро.

Измаил уолаттара

¹² Авраам Сарра кулутуттан, Египет дьахтарыттан Агарьтан төрөппүт улун Измаил удьуордарын төрүччүтэ маннык.

¹³ Измаил уолаттарын ааттара-суоллара, улаханнарыттан сағалаан бу баар: Навайоф (Измаил бастакы уола), Кедар, Адбеел, Мивсам, ¹⁴ Мишма, Дума, Масса, ¹⁵ Хадад, Фема, Иетур, Нафиш, Кедма. ¹⁶ Бу Измаил уолаттара, кинилэр ааттара-суоллара, олорбут сирдэрэ-уоттара, тохтоон турбут түөлбэлэрэ. Кинилэр – уон икки уус аҕа баһылыктара.

¹⁷ Измаил сүүс отут сэттэ сыл олорон баран өлбүтэ, төрүт өбүгэлэригэр аттамыта. ¹⁸ Кини удьуордара Хавилаттан Египет кыраныссатыгар баар Сурга (Ассирия диэки барыыга) тийэ тарҕанан олорбуттара. Бу дьон ини-биилэрин барыларын кытта өстөһөр-саастаһар этилэр.*

Иаковтаах Исав

¹⁹ Авраам улун Исаак удьуордарын туһунан кэпсээн маннык.

Исаак аҕата – Авраам. ²⁰ Исаак Месопотамияттан** төрүттээх арамей киһитэ Вафуил кыһын, арамей Лаван балтын Ревекканы ыларыгар түөрт уон саастааҕа.

---

* 25:18 ...өстөһөр-саастаһар этилэр – эбэтэр: «утары олорбуттара».

** 25:20 Месопотамия – былыргы дьэбириэй тылын суруллубут төрүт тизикскэ: «Паддан-Арам». Быһаарытын кинигэ кэннигэр баар тылдыкка көр.

²¹ Исаак, ойоҕо оҕоломмот буолан, кини туһугар АЙЫЫ ТОЙОНҦО үгэрэ. АЙЫЫ ТОЙОН Исаак ааттаһарын ылынан, Ревекка ыарахан буолбута. ²² Төрүү илик оҕолоро өссө ийэлэрин иһигэр сылдьан охсуспутунан барбыттарыгар Ревекка: «Бу аата миигин туох күүтэр буоллаҕай?» — дии санаан, АЙЫЫ ТОЙОНҦО ыйыта барбыта.

²³ АЙЫЫ ТОЙОН киниэхэ эппитэ:

«Эн искэр икки биис ууһа баар,
онон икки тус-туһунан норуоту төрөтүөҥ.
Биирэ атынын хотуоҕа,
улахана кыратыгар кулуттуоҕа».

²⁴ Болдьохтоох кэмэ кэлэн, икки игирэ уол төрөөбүттэрэ. ²⁵ Бастакынан кып-кыһыл этгээх, кыыл тириитин курдук бүтүннүү түү оҕо тахсыбыта. Кинини Исав диэн ааттаабыттар. ²⁶ Онтон Исав тингилэбиттэн тутуспутунан иккис оҕо тахсан кэлбитэ. Бу оҕону Иаков* диэн ааттаабыттар. Игирэлэр төрүүлэригэр Исаак алта уон саастааҕа.

²⁷ Уолаттар улааппыттар. Исав сорсуннаах булчут буолан, киэн толоону кэтэрэ, оттон Иаков дьиэбэ олорор, саната-инэтэ суох уол этэ. ²⁸ Аҕалара Исаак булт этин сөбүлүүрө, онон Исавы ордороро, оттон ийэлэрэ Ревекка Иаковы ордук таптыыра.

²⁹ Биир күн Иаков миин буһара турдаҕына, Исав булдуттан өлө сылайан кэлэн: ³⁰ «Миигин аһат эрэ, — диэбитэ. — Сити, сити турар кыһыл аскыттан аҕал! Мин дэлби эстэн кэллим» (ол иһин кинини Эдом** диэн ааттаабыттар).

³¹ Иаков киниэхэ: «Бу аска бастакы уол быраабын*** атастатар буоллаххына», — диэн хардарбыта.

---

* 25:26 *Иаков* — «тингилэх» диэн суолталаах тыллыын дьүөрэлэхэр дорҕооннордоох анал аат.

** 25:30 *Эдом* — быһаарытын кинигэ кэннигэр баар тылдьыкка көр.

*** 25:31 *Бастакы уол бырааба* — быһаарытын кинигэ кэннигэр баар тылдьыкка көр.

³² «Мин өлөөрү гынным. Бастакы уол бырааба миэхэ туох туһалаах үһүнүй?» — Исав сөбүлэспитэ.

³³ «Оччоҕо сибилегин андаҕай!» — диэбитэ Иаков. Исав бастакы уол быраабын Иаковка туран биэрэбин диэн андаҕар тылын эппитэ. ³⁴ Итиэннэ быраабын атастаһан килиэби кытта чэчэбииссэ миинин ылбыта. Аһаан-сиэн, утаҕын ханнаран баран, Исав туран баран хаалбыта. Кини бастакы уол быраабын ол курдук улаханга уурбат этэ.

Исаактаах Ревекка Герарга олохсуйаллар

26 ¹ Урут Авраам кэмигэр курдук эмиэ бүтүн дойду үрдүнэн сут туран, Исаак Герарга филистим ыраахтааҕытыгар Авимелехха аттамыта. ² АЙЫ ТОЙОН Исаакка көстөн эппитэ: «Египеккэ барыма, Мин эйиэхэ ыйар сирбэр олоҕор. ³ Онно олохсуй. Мин эйигинниин бииргэ сылдьан, эйигин алгыам. Аҕаҕар Авраамга андаҕайбыппын толорон, кэлин бу сири барытын эйиэхэ, эн кэнэҕэски ыччаккар бэлэктиэм. ⁴⁻⁵ Эн удьуордаргын халлаан сулустарыныы хойуннарыам, бу сири уоту олоччу кинилэргэ биэриэм. Авраам Миэхэ бас бэринэн, Мин эппиппин — ыйаахтарбын, ыйыыларбын-кэрдиилэрбин, сокуоннарбын — барытын тутуһара. Ол иһин эн удьуордарын сир бары норуоттарыгар алгыс төрдө буолуохтара».

⁶ Исаак Герарга олохсуйбута. ⁷ Дойду олохтоохторо Ревекка туһунан ыйыталаспыттарыгар кини: «Бу мин балтым», — диэн кэбиспитэ. Ревекканы, олус кэрэ дьүһүннээҕин иһин аны миигин өлөрөн кэбиһиэхтэрэ диэн, сэрэхэдийэн ойоҕум дииртэн дьаархаммыта.

⁸ Онно балайда өр олоҕорбутун кэннэ, биирдэ филистим ыраахтааҕыта Авимелех, түннүгүнэн өнгөйөн, Исаак ойоҕунаан Ревеккалыын оонньоһо сылдьарын көрбүтэ. ⁹ Ыраахтааҕы Исаагы ынгыран ылан: «Кини эн ойоҕун эбит буолбат дуо? Оччоҕо миэхэ тоҕо балтым диэбиккиний?» — диэн ыйыппыта.

«Миигин киниттэн сылтаан өлөрөн кэбиһиэхтэрэ диэн куттаммытым», — диэбитэ Исаак.

¹⁰ Онуоха Авимелех эппитэ: «Эн биһиэхэ тоҕо итинник сыһыаннаһабыный? Арай биһигиттэн ким эрэ эн ойоххун кытта хоонньоспут буоллун, оччоҕо биһиги хайдахтаах ыар аныыга кириэ этибитий?» ¹¹ Ити кэннэ Авимелех: «Бу киһини биитэр кини ойоҕун таарыйбыт киһи өлөрөргө уурулуо», — диэн дьонун-сэргэтин бүтүннүүтүн сэрэппитэ.

Исаак Авимелехтыын илии охсуһар

¹² Исаак Герарга олохсуйуоҕуттан бурдук ыһар идэлэммитэ. АЙЫЫ ТОЙОН алгыһынан ол сыл уруккутунааҕар сүүс төгүл үрдүк үнүүнү ылбыта. ¹³ Онон бу киһи улам кыабырдар-кыабыран, барҕа баайдаммыта: ¹⁴ балысхан элбэх бараан, ынах үөрдэммитэ, дьиэтигэр-уотугар баһаам чаҕардаммыта. Филистим дьоно-сэргэтэ устунан Исаагы ордугургуу саныыр буолбуттара. ¹⁵ Кинилэр урут Авраам кулуттара өссө Авраам бэйэтэ баарына хаспыт холуодьастарын барытын буорунан көмөн кэбиспиттэрэ. ¹⁶ Авимелех буоллаҕына Исаакка: «Эн биһигиннээҕэр быдан кыабырдын, онон мантан биһигиттэн бар», — диэбитэ.

¹⁷ Исаак сир уларыян Герар хочотугар олохсуйбута. ¹⁸ Онно тийэн били Авраам саҕана хаһыллыбыт холуодьастары филистимнэр көмпүттэрин хат хаһан таһаарбыта. Холуодьастарга урут аҕата биэрбит ааттарын төнүннэрбитэ.

¹⁹ Биирдэ Исаак кулуттара хочо сириҥ хаһа сылдьан уу төрдүн булан ылбыттара. ²⁰ Онуоха Герар маньыһыттара, бу биһиги уубут диэн, кини маньыһыттарын кытта мөккүһэн турбуттара. Иирээн тахсыбытын иһин, Исаак ити холуодьаһы «Есек»* диэн ааттаабыта. ²¹ Онтон аны атын холуодьаһы хаспыттарыгар эмиэ саһа мөккүөр күөдүйбүтэ.

* 26:20 *Есек* — дьэбириэйдии «иирээн» диэн суолталаах анал аат.

Исаак ол холуодьаһы «Ситна»* диэн ааттаабыта. ²² Салгыы атын сиргэ тийэн өссө биир холуодьаһы хаспыта, онно ким да мөккүһэ барбатаҕа. Исаак: «АЙЫЫ ТОЙОН, дьэ, билигин биһигини, манна үксээн-тэнийэн олордуннар диэн, киэн сиргэ таһаарда», – диэн баран, санга холуодьаһы «Реховоф»** диэн ааттаабыта.

²³ Ити кэнниттэн Исаак Вирсавияҕа төннүбүтэ. ²⁴ Онно киниэхэ бастакы түүнүгэр АЙЫЫ ТОЙОН көстөн эппитэ:

«Мин эн аҕан Авраам Танаратабын.

Куттаныма, Мин эйигинниин бииргэбин.

Кулутум Авраам туһугар эйигин алгыам,

эн удьуордаргын үтүмэн элбэх гына ууһатыам».

²⁵ Исаак ити сиргэ аалтаар онгортон баран, АЙЫЫ ТОЙОНУ аатын ааттаан ыңырбыта, уонна ол аттыгар суртарын туруортаабыта. Кулуттара эмиэ холуодьас хаспытынан барбытара.

²⁶ Ити кэмгэ Герартан Авимелех, кини сүбэһитэ Ахузаф уонна сэриитин тойоно Фихол тийэн кэлбиттэрэ. ²⁷ Исаак кинилэртэн: «Хайа миэхэ тоҕо кэллигит? – диэн ыйыппыта. – Эниги миигин туора көрөн, үүрэн ыппатаххыт этэ дуо?»

²⁸ Онуоха анараангылар: «Эйигин кытта АЙЫЫ ТОЙОН бииргэ сылдыарын биһиги дьэнкэтик билибит. Онон эйигинниин хардарыта андаҕайсан илии охсуһуохха диэн быһаардыбыт, – диэбиттэрэ. – ²⁹ Эн биһиэхэ куһаҕаны оноруом суоҕа диэн андаҕай. Биһиги эйигин атаҕастаабатахпыт, эйиэхэ үтүнү эрэ онгоробут. Бараргар эмиэ эйэни кытта ыппыппыт. Оттон билигин эн АЙЫЫ ТОЙОН алгыһын ылбыккын».

---

* ^{26:21} *Ситна* – «өстөһүү» диэн суолталаах анал аат.

** ^{26:22} *Реховоф* – «киэн сир» диэн суолталаах анал аат.

³⁰ Исаак ыалдыттарыгар малааһын тэрийбитэ. Бары бииргэ олонор аһаабыттара-сиэбиттэрэ, бинэбирээт арыгыга испиттэрэ. ³¹ Сарсыарда эрдэ туран бэйэ-бэйэлэригэр андаһар бэрсибиттэрин кэннэ, Исаак хоһоһолорун кытта бырастыылаһан, дыоно эйэ дэмнээхтик дойдуларыгар төһөнүбүттэрэ. ³² Холуодьас хаһа сылдыбыт кулуттар ол күн Исаакка тийээн кэлэн, уу буллубут диэн кэпсээбиттэрэ. ³³ Исаак саһа холуодьаһы «Шива» диэн ааттаабыта. (Ол иһин куорат билингнэ диэри Беэршива* диэн ааттанар.)

³⁴ Оттон Исав буоллаһына түөрт уон саастааһар Беэр хет кыһын Иегудифаны уонна Елон хет кыһын Васемафаны ойох ылбыта. ³⁵ Исаактаах Ревекка кинилэри кытта бииргэ олонор эрэи көрбүттэрэ.

Исаак Иаковы алгыыр

27 ¹ Кырдьан икки хараһынан кыайан көрбөт буолбут Исаак биир күн улахан уолун Исавы ыңгыран ылан баран: «Тоойуом!» — диэбитэ.

«Бу баарбын», — уола хардарбыта.

² Исаак эппитэ: «Мин бүдүк буоллум, төһө өр барарым биллибэт. ³ Эн бултуур сэпкиң, кэһэххин, ох сааһын ылан сиргэр** баран кэл. ⁴ Бултаан аһалан мин таптыыр аспын астыаң. Аһаан бараммын, өлүөм иннинэ эйиэхэ алгыс тылбын этиэм этэ».

⁵ Дьоно кэпсэтэллэрин иһиллээн турбут Ревекка, Исав бултуу барбытын кэнниттэн, ⁶ Иаковка эппитэ: «Аһан Исавы соруйарын иһиттим. ⁷ Бултаан аһалан таптыыр аһылыкпын астаа диэтэ. Аһаан баран өлүөм иннинэ, эйиэхэ АЙЫЫ ТОЙОН көрөн турдаһына, алгыспын аһыам этэ»

* 26:33 Бу тыл туһунан кинигэ 21:31 кэрчигин быһаарытын көр.

** 27:3 ...сиргэр... — былыргы дьэбириэй тылынан суруллубут төрүт тиэкискэ: «толоонно».

диир. ⁸ Дьэ, онон, тоойуом, билигин тугу гынардын иһит. ⁹ Баран, сүөһүн үөрүттэн миэхэ икки коза оҕотун талан ыл. Мин ону, аҕан таптыырын курдук, минньигэс гына астаа-тахпына, ¹⁰ эн киниэхэ ильдэн биэриэнг. Аҕан аһаан баран, эйиэхэ кэриэс-хомуруос алгыс тылын этиэ этэ».

¹¹ Иаков эппитэ: «Убайым Исав этэ бар түү, оттон миэнэ ыраас. ¹² Арай аҕам туппахтаан көрдүн? Албыннаабыппын биллэҕинэ, миигин алгыс буолбатах, кырыыс күүтэр».

¹³ Оноуоха ийэтэ: «Тоойуом, ол кырыыс миэхэ түстүн, — диэбитэ. — Эн миигин истиэх тустааххын. Чэ, баран аҕал».

¹⁴ Иаков, баран, коза оҕолорун аҕалбыта. Ийэтэ ону, аҕалара таптыырын курдук, сүрдээх минньигэс гына астаа-быта. ¹⁵ Ол кэннэ, улахан уолун Исав мааны таҕаһа-саба дьибэҕэ баарын ылан, кыра уолугар Иаковка кэтэрдибитэ. ¹⁶ Итиэннэ кини икки илиитин, моонньун коза оҕотун тиритинэн суулаан баран, ¹⁷ астаабыт этин кытта килиэби киниэхэ туттаран кэбиспитэ.

¹⁸ Иаков аҕатыгар киирэн: «Аҕаа!» — диэн ыңырбыта.

«Тугуй, тоойуом? — диэбитэ Исаак. — Хайаҕыт киирдэ?»

¹⁹ «Улахан уолун Исавпын, — диэн хоруйдаабыта Иаков. — Эппиккин барытын толордум. Чэ, туран олор. Булдум этиттэн амсайан баран, миигин алҕаа».

²⁰ «Хайа, тоойуом, бу хайдах манньык түргэнник бултуйа оҕустун?» — Исаак ыйыппыта.

«Миэхэ АЙЫЫ ТОЙОН, эн Танаран, аара суолбар булду тосхойдо», — диэн хардарбыта уола.

²¹ «Тоойуом, чугаһаа эрэ, — диэбитэ Исаак Иаковка. — Туппахтаан көрүүм, эн чаччы Исавкын дуо?»

²² Иаков аҕатыгар ыкса кэлбитигэр, анараангыта кинини туппахтаан көрөн баран: «Сангата эмиэ да Иаковка дылы, оттон илиитэ буоллаҕына Исав киэнэ», — диэбитэ.

²³ Иаков илиитэ Исав киэнин курдук бүтүннүү түү буолан, Исаак кинини арааран билбэтэҕэ, онон алгыһын биэрэрдии онгостубута.

²⁴ «Ол аата, уолум Исав буоллабын дии?» — кини Иаковтан хат нэмийэн ыйыппыта.

«Исавпын, аҕаа», — диэбитэ уола.

²⁵ Исаак эппитэ: «Чэ, аҕал эрэ, булдум аһыттан амсайан баран, уолбун, дьэ, алгыам этэ». Иаков аҕатыгар били аҕалбыт аһын кытта бинэбирээт арыгытын чугаһатан биэрбитэ. Аһаан-сиэн, арыгыны иһэн баран, ²⁶ Исаак: «Кэл, тоойуом, миигин уураан ыл», — диэбитэ.

²⁷ Иаков тийэн аҕатын уураан ылбытыгар Исаак, уолун таһаһын сытын билэн, кинини маннык тылынан алҕаан барбыта:

«Мин уолум сыта —

АЙЫ ТОЙОН алҕаабыт толоонун сыта.

²⁸ Таһара эйигин халлаан сиигинэн,

сир үүнүүтүнэн,

өлгөм бурдугунан,

саһа арыгынан хадаҕалы туруохтун!

²⁹ Норуоттар эйиэхэ үлэлээтиннэр,

биис уустара эн иннигэр кэлэн нөрүөн

нөргүйдүннэр!

Эн уруу-аймах дьонгор тойон-хаан буолуон,

ийэн удьордара эн иннигэр кэлэн

тонхоһуохтара.

Эйигин кырааччыга кырыыс,

эйигин алҕааччыга алгыс тосхойуохтун!»

Исав Иаковка өһүрэр

³⁰ Исаак алгыс алҕаан бүтэрин кытта, Иаков таһсан барбыта. Сонно тутта булдумттан Исав тийэн кэлбитэ. ³¹ Кини эмиэ минньигэс гына аһаан баран, аһын аҕатыгар аҕалбыта уонна: «Аҕаа, туран, булдум этиттэн амсай, онтон миигин алҕаа», — диэбитэ.

³² «Бу эн кимниний?» – дии түспүтэ Исаак.

«Эн уолун, улахан уолун Исавпын», – диэбитэ ана-
раангыта.

³³ Уолуйан унуох-унуохтара босхо барбыт Исаак: «Оч-
чоҕо, субу эн кэлиэн аҕай иннинэ, ити ким миэхэ булдун
этин аҕалан сиэтэн барда?— диэн ыйыппыта. – Мин ал-
гыспын биэрдим, алгыһым билигин киниэхэ хаалар».

³⁴ Исав итини истэн абатыттан хаһыыран ылан баран: «Аҕаа,
миигин эмиэ алҕаа!» – диэн көрдөһөн-ааттаһан барбыта.

³⁵ «Ити аата миэхэ ининг кэлэн барбыт, – диэбитэ
Исаак. – Эйиэхэ анаммыт алгыһы кини албыннаан ылбыт».

³⁶ «Дэлэҕэ Иаков* диэн ааттыахтара дуо? – Исав абалам-
мыта. – Миигин хайыы үйэ иккитэ отуойкаҕа олорто! Ман-
най бастакы уол буолар бырааппын ылбыта, аны билигин
миэхэ анаммыт алгыһы былдьаата. Аҕаа, ама, эн атын хан-
нык да алгыһын миэхэ хаалбатаҕа буолуо дуо?» – диэн аҕа-
тыттан ыйыппыта.

³⁷ Исаак эппитэ: «Мин кинини эйиэхэ тойон онордум.
Урууларын-аймахтарын барыларын киниэхэ кулуттата
биэрдим. Бурдугу, арыгыны эмиэ анаатым. Оттон эйиэхэ
тугу биэриэхпин сөбүй, тоойуом?»

³⁸ «Ама, аҕаа, эн биир эрэ алгыстаах үһүгүн дуо? – диэ-
битэ Исав. – Аҕаа, миигин эмиэ алҕаа!» Итиэннэ маккы-
раччы ытаан барбыта.

³⁹ Исаак эппитэ:

«Эн олохсуйар түөлбэн өң сиртэн-уоттан,
халлаан сиигэ өлгөмнүк түһэр сириттэн
тэйиччи буолуо.

⁴⁰ Кылыһын күүһүнэн айаххын ииттиэн,
кытта төрөөбүт инигэр үлэлиэн.

---

* 27:36 *Иаков* – дэбириэйдии «албынныыр» диэн суолталаах тыллыын
дүөрөлэхэр дорҕоонордоох анал аат.

Ол эрээри кэмэ кэллэжинэ, өрө туруон,
бурџалдыгын булгуйуон».

⁴¹ Исав, аџам алгыһын ылла диэн, Иаковка улаханник өһүрбүтэ. «Бэйи, аџабытын аһыйар кэммит да чугаһаан эрэр, дьэ, ол кэнниттэн инибин Иаковы өлөрүөџүм», — диэн иһигэр суоһурџаммыта.

⁴² Улахан уола саанарын Ревеккаџа этэн биэрбиттэрэ. Ревекка кыра уолун Иаковы ыңгыран ылан: «Убайын Исав эйигин өлөрөр санаалаах, — диэбитэ. — ⁴³ Тоойуом, этэрбин иһит. Эн Харранҕа мин убайбар Лаванҕа баран тыынҕын тэскилэт. ⁴⁴ Убайын уора-кылына уџарыйыар диэри онно олоро түс. ⁴⁵ Онуоха диэри кини эйиэхэ кыһырбыта ааһыа, тугу онорбуккун умнуо. Дьэ, онтон мин киһи ытан, эйигин онтон ыллараџым. Итинник гымматахпытына, мин биир күн иһигэр икки оџбуттан матыһыбын».

⁴⁶ Онтон Ревекка Исаакка эппитэ: «Бу хет дьахталларыттан мин олоџум огдолуйда. Иаков эмиэ маннааџы хет кыргыттарыттан ойох ылар буоллаџына, олох олорон да диэн!»

28 ¹ Иаковы ыңгыран ылан алџаан баран, Исаак киниэхэ маннык ыйан-кэрдэн эппитэ: «Ханаан кыргыттарыттан ойох ылыма. ² Месопотамияџа олорор Вафуилга, ийэн аџатыгар, баран таайын Лаван кыргыттарыттан ыл. ³ Сүдү күүстээх Тангара эйигин алгыахтын, эйигиттэн үтүмэн ахсааннаах норуоту үөскэтэн, эйигин үгүс төрүөхтээтин, халын аймахтаатын! ⁴ Авраамҕа анаабыт алгыһын аны эйиэхэ уонна эн удьуордаргар салайан, бу билигин кэли киһи быһыытынан олорор сиргин-уоккун, Тангара Авраамҕа биэрбит сирин, эйиэхэ бас биллэрэ биэриэхтин!» ⁵ Дьэ, ити курдук, Исаак уолун Иаковы Месопотамияџа олорор Лаванҕа, арамей Вафуил уолугар, ыппыта. Оттон ол Лаван Иаковтаах Исав ийэлэрин Ревекка убайа этэ.

⁶ Исаак Иаковы, алжаан баран, Месопотамияжа ойох ыллара ыппытын, уолун алгырыгар Ханаан кыргыттарыттан ылаайабын диэн сэрэппитин Исав билбитэ. ⁷ Иаков, ажалаах ийэтин истэн, хайы үйэ Месопотамиялаан хаалбыт этэ. ⁸ Ажата Ханаан кыргытара кийииттэрин сөбүлээбэтин Исав, дьэ, онно эрэ өйдөөбүтэ. ⁹ Онон, Измаилга баран, өссө биир дьахтары — Авраам уола Измаил кыыһын Махалафаны, Навайоф балтын, ойох ылбыта.

Иаков Вефильгэ түүл түһүүр

¹⁰ Иаков Вирсавияттан тахсан, Харранга барбыта. ¹¹ Аара биир сиргэ харанажа баттатан хаалан, онно хонордуу тааһы сыттанан утуйбута. ¹² Арай, ол сытан түһээтэҕинэ, аттыгар сирдээх халлааны ситимниир кириликэс турара, ол устун Тангара аанһаллара түһэлэрэ-тахсаллара. ¹³ Оттон кириликэс мунутуур үрдүгэр АЙЫЫ ТОЙОН турара, Кини Иаковка эппитэ: «Мин АЙЫЫ ТОЙОММУН, ажан Авраам Тангаратабын, Исаак Тангаратабын. Бу сытар сиргин Мин эйиэхэ, эн удьурдаргар биэриэм. ¹⁴ Кэнэҕэһин эн ыччатын сир кумаҕыны хойдуоҕа, илининэн-аржаанан, хотунан-соҕуруунан тэнийэн олоруоҕа. Эн удьурдаргынаан сир бары норуотугар алгыс төрдө буолуон. ¹⁵ Мин эйигинниин бииргэ сылдыбын, эйигин, ханна да барбытын иһин, араҕаччылыам уонна кэлин бу дойдуга төттөрү ажалыам. Эйигин хаалларыам суоҕа: эйиэхэ тугу эрэннэрбиппин барытын толоруом».

¹⁶ Иаков уһуктан кэлэн баран: «Бу дьыҥ чахчы АЙЫЫ ТОЙОН баар сирэ эбит, мин ону билбэтэхпин! — диэн санга аллайбыта. — ¹⁷ Дьулаан да сир! — диэбитэ кини, ис-иһиттэн куттанан. — Бу Тангара дьииэтэ, халлаан тиэргэнин аана эбит!»

¹⁸ Сарсыарда ааттаах эрдэ туран, Иаков били сыттанан утуйбут тааһын, ытык таас* буоллун диэн ойоҕоһунан

* 28:18 *Ытык таас* — быһаарыытын кинигэ кэннигэр баар тылдыкка көр.

туруору уурбута уонна ол үрдүгэр олива арыытын куппута.
¹⁹ Бу сири кини Вефиль* диэн ааттаабыта. Куорат урукку аата Луз диэн этэ. ²⁰ Онтон Иаков андабар тылын эппитэ: «Өскөтүн Тангара миигин айаммар араначчылаан, аһыыр-бар ас, таннарбар танас биэрэн миигин кытта бииргэ сырыттабына, ²¹ онон мин аҕам дьиэтигэр этэнгэ эргиллэн кэллэхпинэ, АЙЫЫ ТОЙОН миэхэ Тангарам, ²² оттон бу ытык тааһы уурбут сирим Тангара дьиэтэ буолуоҕа. Эн миэхэ биэрэргиттэн барытыттан онус өлүүтүн мин Эйиэхэ биэрэ туруоҕум».

Иаков Месопотамияҕа тиийэр

29 ¹ Иаков салгыы айаннаан илинни дьон олорор сиригэр-уотугар** тиийэн кэлбитэ. ² Онно көрбүтэ, толоон ортотугар улахан сымара тааһынан хаппахтаммыт холоодьас турара, ону тула үс үөр бараан сытара (сүөһүнү холоодьас аттыгар уулаталлара). ³ Үөрдэрэ барыта муһуннахтарына, маньыһыттар ол тааһы сыбарытан сүөһүлэрин уулатан баран, эмиэ хат сабан кэбиһэллэрэ.

⁴ «Хайа, доҕотторуом, эһиги хантан сылдыабыты?» – Иаков маньыһыттартан ыйыппыта.

«Харрантан сылдыабыт», – дэспиттэрэ.

⁵ Онуоха кини: «Эһиги Нахор уолун*** Лаваны билэргит буолаарай?» – диэн туоһуласпыта.

«Билэбит», – диэбиттэрэ дьон.

⁶ «Хайдах олороруй?» – Иаков салгыы ыйыппыта.

* 28:19 *Вефиль* – дьэбириэйдии «Тангара дьиэтэ» диэн суолталаах анал аат.

** 29:1 *Илинни дьон сиригэр-уотугар* – манна Ханаантан илин диэки сытар Месопотамия туһунан этиллэр.

*** 29:5 *Нахор уолун* – биир эр киһиттэн төрүттээх уол удьуордары барыларын үгэс быһыытынан ол киһи уолаттара диэн ааттыыллара. Лаван – Вафуил уола, Нахор сиэнэ.

«Этэнгэ олорор, – диэн хоруйдаабытара. – Ол кини кыһа Рахиль барааннарын ильдэ иһэр».

⁷ Иаков эппитэ: «Күн өссө да үөһэ турар, сүөһү хомуйарга билигин эрдэ. Барааннаргытын уулатан баран, мэччитэ үүрэн кэбиһин».

⁸ Маньыһыттар: «Атын үөрдэр бары манна муста иликтэринэ, биһиги барааннарбытын уулатар кыахпыт суох, – диэбиттэрэ. – Бары муһуннахтарына эрэ, тааһы халбарытыахтара, дьэ, оччоҕо уулатыахпыт».

⁹ Итинник кэпсэтэ турдахтарына, аҕатын барааннарын ильдэ, Рахиль тийиэн кэлбитэ (кини дьонун сүөһүтүн маньыра). ¹⁰ Иаков, таайын Лаван кыһа бараан үөрүн ильдэ кэлбитин көрөн, холуодьас тааһын сыҕарытан, барааннарын уулатан биэрбитэ. ¹¹ Онтон Рахили уураан ылан баран, улаханлык санга таһааран ытаан барбыта. ¹² Кини кыыска: «Бу эн аҕан уруута – Ревекка уола – кэлэн турабын», – диэбитэ. Рахиль дьиэтигэр тэбинэн тийиэн, ону аҕатыгар кэпсээбитэ.

¹³ Балтын уола Иаков кэлбитин истэн, Лаван киниэхэ утары сүүрэн кэлбитэ уонна кууһан ылан уураан баран, дьиэтигэр киллэрбитэ. Иаков Лаванга бэйэтин туһунан ньиччи-бааччы кэпсээбитигэр ¹⁴ Лаван: «Дьэ, дьин чахчы сүрэх уруум кэлбит эбиккин!» – диэн санга аллайбыта.

Иаков Лиялаах Рахили ойох ылар

Иаков кинилэргэ биир ый олорбутун кэннэ, ¹⁵ Лаван эппитэ: «Ама да чугас уруум буолбутун иһин, эн миэхэ босхо үлэлиэхтээх үһүгүн дуо? Төһө-хачча хамнаска баҕараргын этэн кэбис».

¹⁶ Лаван икки кыыстааҕа. Улахана Лия, оттон кырата Рахиль диэннэрэ. ¹⁷ Лия хараҕынан мөлтөҕө,* оттон Рахиль сирэйинэн да, быһыытынан-таһаатынан да көрөртөн көрө

---

* 29:17 ...хараҕынан мөлтөҕө... – эбэтэр: «кэрэ харахтааҕа».

үчүгэй кыыс этэ. ¹⁸ Иаков Рахили таптыыр буолан Лаванна: «Эн кыра кыыһын Рахиль иһин мин эйиэхэ сэттэ сыл үлэлиэм», — диэбитэ.

¹⁹ «Чэ, буоллун, — Лаван сөбүлэспитэ, — туора киһиэхэ тахсыабынааҕар эйиэхэ тахсыбыта ордук. Миэхэ олор».

²⁰ Онон Иаков Рахиль иһин сэттэ төгүрүк сыл үлэлээбитэ. Кыыһы таптыыра бэрдиттэн ити сэттэ сыл киниэхэ аҕыйах күн курдук элэс гынан ааспыта.

²¹ Дьэ, онтон кини Лаванна: «Болдьоспут кэммит кэллэ. Кыыскын миэхэ биэр», — диэбитэ. ²² Лаван ыалларын бука барыларын ыңыран уруу тэрийбитэ. ²³ Халлаан хараңарбытын кэннэ, кини Иаковка кыыһын Лияны аҕалан биэрбитэ. Иаков Лиялыын хоонньоһон утуйбута. ²⁴ Илии-атах буоллун диэн, Лаван кыыһыгар кулут дьахтарын Зелфаны анаабыта.

²⁵ Иаков сарсыарда, халлаан сырдаабытын кэннэ, көрбүтэ, арай аттыгар Лия сытара. «Эн миэхэ тоҕо манньк сыһыаннастын? — диэбитэ Иаков Лаванна. — Мин эйиэхэ Рахиль иһин үлэлээбитим. Миигин тоҕо албыннаатын?»

²⁶ «Биһиги дойдуга кыра кыыстарын эдьиийин иннинэ биэрбэттэр, — Лаван киниэхэ хардарбыта. — ²⁷ Чэ, ити кыыс нэдиэлэтэ аастын, онтон аны кыратын эйиэхэ биэриэхпит. Төлөбүрүгэр эн миэхэ өссө сэттэ сыл үлэлиэн».

²⁸ Иаков бу этиини ылынан, уруу нэдиэлэтэ бүппүтүгэр Лаван киниэхэ кыыһын Рахили ойох биэрбитэ. ²⁹ Илии-атах буоллун диэн, кыыһыгар кулут дьахтарын Валланы анаабыта. ³⁰ Дьэ, онтон Иаков ол түүн Рахили кытта хоонньоһон утуйбута. Кини Рахили Лиятааҕар ордук таптыыр буолан, Рахиль туһугар Лаванна өссө сэттэ сыл үлэлээбитэ.

Иаков оҕолоро

³¹ Иаков Лияны таптаабатын көрөн, АЙЫЫ ТОЙОН Лияҕа төрүүр-ууһуур кыаҕы биэрбитэ. Оттон Рахиль оҕото

суоҕа. ³² Лия ыарахан буолан, уол оҕону төрөппүтэ. Уолун Рувим* диэн ааттаабыта. «АЙЫЫ ТОЙОН мин хомолтобун көрдө, — диэбитэ кини. — Билигин эрим миигин таптыаҕа». ³³ Онтон эмиэ хат буолан, уол оҕону төрөтөн баран эппитэ: «Эрим миигин таптаабатын АЙЫЫ ТОЙОН истибит, ол иһин миэхэ өссө биир уолу бэлэхтээтэ». Онон уолун Симеон** диэн ааттаабыта. ³⁴ Ити кэннэ өссө хат буолан, эмиэ биир уолламмыта. «Билигин баҕас эрим миэхэ ыллараыаҕа. Мин киниэхэ бүтүн үс уолу төрөттүм эбээт!» — диэбитэ Лия. Онон уолугар Левий*** диэн ааты биэрбитэ. ³⁵ Кэлин эмиэ хат буолан, өссө атын уолламмыта уонна: «Билигин мин АЙЫЫ ТОЙОНУ айхаллыам!» — диэн, уолун Иуда**** диэн ааттаабыта. Онтон ыла аны төрөөбөт буолбута.

30 ¹ Рахиль Иаковка оҕо төрөтөр кыаҕа суоҕун билинэн, эдьийин ордугургуу саныыра. Ол иһин биирдэ эригэр: «Миэхэ оҕото биэр. Биэрбэт буоллаххына, мин өлөбүн!» — диэбитэ.

² Иаков Рахильга кыһыран: «Мин эйиэхэ оҕо биэрбэт Танара үһүбүн дуо?» — диэн хардарбыта.

³ «Ити мин кулутум Валла баар, эн киниэхэ киир, — диэбитэ Рахиль, — миэхэ нылбэкпэр төрөттүн.»**** Саа-

* 29:32 *Рувим* — дьэбириэйдии «хомолтобун көрдө» диэн суолталаах этиилиин дьүөрэлэхэр дорҕооннордоох анал аат.

** 29:33 *Симеон* — «истэр» диэн суолталаах тыллыын дьүөрэлэхэр дорҕооннордоох анал аат.

*** 29:34 *Левий* — «баайар» диэн суолталаах тыллыын дьүөрэлэхэр дорҕооннордоох анал аат.

**** 29:35 *Иуда* — «айхал» диэн суолталаах тыллыын дьүөрэлэхэр дорҕооннордоох анал аат.

***** 30:3 *Нылбэкпэр төрөттүн* — Рахиль кулут дьахтарын оҕотун иитэ ыларга быһаарынар (кинигэ 16:2 кэрчигин көр). Бу сизэр-туом

тар, кини оѳолорун оѳо гыныам этэ». ⁴ Рахиль, одулуун гыннын диэн, эригэр энньэ кулутун Валланы биэрбитэ, онон Иаков Валлаѳа киирбитэ. ⁵ Сотору дьахтар хат буолан, Иаковка уол оѳону төрөппүтэ. ⁶ «Тангара мин туспар дьүүллээтэ! — диэн санга аллайбыта Рахиль. — Көрдөһөрбүн истэн, миэхэ уолу биэрдэ». Кини оѳону Дан* диэн ааттаабыта. ⁷ Валла, эмиэ хат буолан, Иаковка өссө биир уолу төрөппүтэ. ⁸ «Тангара көмөтүнэн күрэстэһэн, мин эдьийбин кыайдым!» — диэбитэ Рахиль, итиэннэ оѳоѳо Неффалим** диэн ааты инэрбитэ.

⁹ Лия аны төрөөн бүтүм дии санаан, Иаковка, одулуун гыннын диэн, энньэ кулутун Зелфаны биэрбитэ. ¹⁰ Сотору Зелфа уол оѳону төрөппүтэ. ¹¹ Лия: «Дьэ, табылынным!» — диэн баран, оѳону Гад*** диэн ааттаабыта. ¹² Онтон Зелфа Иаковка иккис уолун төрөппүтэ. ¹³ «Бу дьолбун! — диэбитэ Лия. — Дьахталлар мантан инньэ миигин дьоллоох-соргулаах диир буолуохтара». Кини оѳону Асир**** диэн ааттаабыта.

¹⁴ Биирдэ ээлиэһинэй быһыытын саѳана Рувим бааһынаттан мандрагор***** отонун булан ийэтигэр Лияѳа аѳалан биэрбитэ. Онуоха Рахиль Лияттан: «Ити уолун булбут мандрагорун миэхэ биэр», — диэн көрдөспүтэ.

¹⁵ «Эрбин былдьаабытын эйиэхэ итэѳэс эбит дии? — диэн хардарбыта анараангыта. — Аны билигин мин уолум мандрагоругар баѳардын дуо?»

кэмигэр кини кулутун санга төрөөбүт оѳотун ылан ньи́лбэгэр уурунуохтааѳа (48:12, 50:23 кэрчиктэри көр).

* ^{30:6} *Дан* — дьэбириэйдии «мин туспар дьүүллээтэ» диэн этиилиин дьүөрэлэхэр дорѳооннордоох анал аат.

** ^{30:8} *Неффалим* — «күрэстэһии» диэн суолталаах тыллыын дьүөрэлэхэр дорѳооннордоох анал аат.

*** ^{30:11} *Гад* — «табыллыы» диэн суолталаах анал аат.

**** ^{30:13} *Асир* — «дьол» диэн суолталаах анал аат.

***** ^{30:14} *Мандрагор* — быһаарыытын кинигэ кэннигэр баар тылдьыкка көр.

Рахиль Лияға эппитэ: «Ити мандрагор атастаһыгар эрин бу түүн эйигин кытта хонуоҕа».

¹⁶ Киэһэ Иаков дыиэтигэр кэлбитигэр Лия утары тахсан: «Миэхэ киир, — диэн ыңырбыта. — Уолум булбут мандрагоругар мин эйигин балтыбыттан атыыластым». Ол түүн Иаков Лиялыын утуйбута. ¹⁷ АЙЫЫ ТОЙОН Лия көрдөһөрүн истэн, кини хат буолан Иаковка бэһис уолун төрөппүтэ. ¹⁸ «Бу аата эрбин кулут дьахтарбын кытта үллэстибитим иһин, Тангара миэхэ биэрдэ», — диэбитэ Лия уонна оҕотун Иссахар* диэн ааттаабыта. ¹⁹ Онтон эмиэ хат буолан Иаковка алтыс уолун төрөтөн баран: ²⁰ «Тангара миэхэ өлгөм бэлэҕи тосхойдо! — диэбитэ. — Дьэ, билигин баҕас эрим миигин, алта уолу төрөппүт дьахтары, өрө тутуоҕа». Кини оҕотугар Завулон** диэн ааты инэрбитэ. ²¹ Онтон аны кыыс оҕону төрөппүтэ, ол кыһын Дина диэн ааттаабыта.

²² Тангара Рахили эмиэ умнубатаҕа — көрдөһөрүн истэн, киниэхэ оҕо биэрбитэ. ²³ Рахиль ыарахан буолан, уол оҕону төрөппүтэ уонна: «Тангара миигин сааттан-сууттан быһаата!» — диэбитэ. ²⁴ Кини: «АЙЫЫ ТОЙОН миэхэ өссө биир уолу эбии биэрдин!» — диэн көрдөһөн баран, уолун Иосиф*** диэн ааттаабыта.

Иаков сүөһүнэн байар

²⁵ Иосиф төрөөбүтүн кэннэ, Иаков Лаванга эппитэ: «Дьибэр, төрөөбүт дойдубар төннүөхпүн баҕарабын. ²⁶ Оҕолорбун уонна эйиэхэ үлэлээн ылбыт ойохторбун ил-

* 30:18 *Иссахар* — «үлэҕэ ылыллыбыт киһи» уонна «төлөбүрэ бу баар» диэн этиилэрдиин дьүөрэлэхэр дорҕооннордоох анал аат.

** 30:20 *Завулон* — «ылыныы» уонна «бэлэх» диэн тыллардыын дьүөрэлэхэр дорҕооннордоох анал аат.

*** 30:24 *Иосиф* — «эбэн биэрдин» диэн суолталаах анал аат. Үөһэ туттуллубут «Асаф» (сааттан-сууттан быһаата) диэн туюхтуурдуун дьүөрэлэхэр дорҕооннордоох.

дьэ барарбын көнүллээ. Мин төһөлөөх сырабын эйиэхэ биэрбиппин эн бэйэн билэҕин».

²⁷ «Миэхэ үтүөгэ онор, мин этэрбин иһит, — диэбитэ Лаван. — **АЙЫЫ ТОЙОН** эн тускуттан миигин алҕаабытын билэбин. ²⁸ Төһө хамнаска баҕараргын миэхэ эт».

²⁹ Онуоха Иаков: «Мин эйиэхэ хайдах үлэлээбиппин, сүөһүгүн мин кэлиэхпиттэн төһөлөөх үксээбитин бэйэн билэҕин, — диэн хоруйдаабыта. — ³⁰ Манҕнай кэлэрбэр үөрүн баһа-атаҕа биллэр этэ. Билигин хайдах курдук элбэҕий! **АЙЫЫ ТОЙОН** мин кэлиэхпиттэн эйигин итинник алҕаата. Оттон бэйэлээх бэйэм дьиэбэр бу хаһан үлэлэнэрим эбитэ буолла?»

³¹ «Төһө хамнаһы ылыаххын баҕараргын эт», — диэбитэ Лаван.

Иаков эппитэ: «Миэхэ тугу да биэриэ суоххун сөп. Арай биир этиибин ылынар буоллаххына, сүөһүгүн-аскын салгыы көрөргө бэлэммин. ³² Бүгүн эн үөрдэргин кэрийэн көрүөххэ. Эн олортон издьэгэй эриэн, ала биитэр хара барааннары, ону таһынан ала уонна эриэн козалары арааран ыл. Аны инникитин мин хамнаспын итинник сүөһүгүнэн төлүүр буол. ³³ Оччоҕо мин төһө көнөбүн дөбөннүк билиэн. Мантан иннэ миэхэ кэлэн хамнаспар тугу ылбыппын көрө сылдьан, миигиттэн туох да эбирэ, толбоно суох козаны биитэр хараттан атын өгнөөх барааны булан ыллаххына, ол аата ону мин эйигиттэн уорбут буолуом».

³⁴ «Чэ, сөбүлэстибит, эн эппиккинэн буоллун», — диэн хардарбыта Лаван. ³⁵ Ол күн кини эбириэн, ала козёлларын, издьэгэй эриэн, ала (ол аата манҕан толбонноох) козаларын уонна хара барааннарын талан ылан уолаттарыгар туттарбыта. ³⁶ Уолаттара ону үс күннүк сиргэ үүрэн илдэ барбыттара. Иаков Лаван хаалларбыт сүөһүтүн көрүөхтээҕэ.

³⁷ Иаков тирэх, миндаль, платан мастар сибиеһэй лабааларын ылан, манхайан көстөр гына субаларын кыһыйбыта.

³⁸ Ол кыһыллыбыт лабаалары, уулуу кэлэр козалар көрдүн-

нэр диэн (сүөһү ити кэмнэ батыллара), уулуур иһиттэригэр укпута. ³⁹ Козалар эриэн лабаалары көрөн туран буоһааннар, оҕолоро эбириэн дьүһүннээх, иэдьэгэй эриэн биитэр ала буолан төрүүллэрэ. ⁴⁰ Тунуй барааннары Иаков, Лаван эбириэн, хара дьүһүннээх сүөһүтүн көрөн турдуннар диэн, туспа тутара. Билигин кини хас да үөр сүөһүлээбэ, олорун Лаван киэнигэр холбообот этэ. ⁴¹ Үчүгэй, төрөлкөй сүөһү батыллар кэмигэр Иаков кыһыллыбыт лабаалары, ону көрөн туран буоһаатыннар диэн, уулуур иһиттэригэр уура-ра. ⁴² Оттон мөлтөх сүөһү батыллар кэмигэр уурбат этэ. Иннэ гынан мөлтөх өттө туой Лаванга, оттон төрөлкөй өттө Иаковка тиксэрэ. ⁴³ Бэрт сотору Иаков байан-тайан, халыан элбэх бараан үөрдэммитэ, дыахтар да, эр киһи да кулуттардаммыта. Ону таһынан тэбиэнэ, өсүөлэ эмиэ баһаам этэ.

Иаков Лавантан күрүүр

31 ¹ Биирдэ Иаков Лаван уолаттара кини туһунан: «Аҕабытыттан барытын бары соролоото, ити биһиги аҕабыт баайын ылан сыта байда», — диэн кэпсэтэллэрин истибитэ. ² Лаван, сирэйэ-хараҕа дьэбин уоһуйан, билигин киниэхэ уруккутунааҕар чынха атыннык сыһыаннаһарын Иаков бэйэтэ да хайыы үйэ бэлиэтии көрө сылдьара. ³ Дьэ, онтон **АЙЫЫ ТОЙОН** Иаковка: «Төрүттэрин дойдутугар, аймах-билэ дьонгор төнүн. Мин эйигин кытта бииргэ буолуом», — диэбитэ.

⁴ Иаков Рахили уонна Лияны хонууга, барааннарын мэччитэр сиригэр, ыгыртаран ылан ⁵ эппитэ: «Мин көрдөхпүнэ, аҕабыт миэхэ уруккутунааҕар олох атыннык сыһыаннаһар буолбут. Чэ, ол эрээри аҕам Танарата миигин кытта бииргэ сылдьар. ⁶ Мин эһиги аҕабытыгар төһөлөөх бүгүрүйбүппүн бэйэҕит билэҕит. ⁷ Оттон кини миигин албынныыр этэ, төлүөх буолбут хамнаһын уончата

уларыппыта. Тангара миигин көмүскүүр буолан эрэ, аҕа-
 ҕыт баччаанна диэри миэхэ туох да куһаҕаны онгоро илик.
⁸ Хамнаскар эриэн сүөһүнү ылыан диэтэҕинэ, барыта
 иэдьэгэй эриэн сүөһү төрүүрэ. Эбириэни ылыан диэтэҕи-
 нэ, төрүөҕэ барыта эбириэн буолара. ⁹ Инньэ гынан Та-
 نگара аҕаҕыт сүөһүтүн тутан ылан, миэхэ биэрдэ. ¹⁰ Арай
 биирдэ сүөһү буоһуурун саҕана түһээтэхпинэ, козаларга
 наар эбириэн, иэдьэгэй эриэн биитэр ала козёллар ыт-
 таллар эбит этэ. ¹¹ Ол түүлбэр Тангара аанньала миигин:
 „Иаков!“ — диэн ыңгырбыта. „Бу баарбын,“ — диэбитим
 мин. ¹² Онуоха эппитэ: „Ол козаларга ыттар козёллары көр
 эрэ — бары эбириэн, иэдьэгэй эриэн биитэр ала дьүһүн-
 нээх козёллар. Лаван эйиэхэ хайдах сыһыаннаһарын Мин
 барытын көрөбүн. ¹³ Мин эйиэхэ Вефиль сиригэр көстүбүт
 Тангарабын. Эн онно сымара тааска олива арытын кутан
 баран, Миэхэ андаҕар тылын эппитин. Билигин туран, бу
 сиртэн бар, төрөөбүт дойдугар төнүн“.

¹⁴ Рахиль да, Лия да Иаковка: «Аҕабыт дьиэтин баа-
 йыттан биһиги тугу бас билбит үһүбүтүй? — диэбиттэрэ. —
¹⁵ Кыргызтарын туора дьон диир. Биһигини атыылаан ба-
 ран, ол үрүн көмүһүн бэйэтигэр ингэриммитэ. ¹⁶ Оччотугар
 Тангара аҕабытыттан тутан ылбыт баайа-дуола биһиэнэ,
 биһиги уолаттарбыт киэнэ буолар. Онон эн Тангара соруй-
 бутунан дьаһан».

¹⁷ Иаков, оҕолорун, ойохторун тэбиэннэргэ олордон,
¹⁸ муспут көлөһүнүн барытын хомунан, Месопотамияҕа
 иппит сүөһүтүн үүрэн, Ханаан сиригэр аҕатыгар Исаакка
 айаннаабыта. ¹⁹ Лаван кини айанна туарыгар дьиэтигэр
 суоҕа, бараан кырыя барбыт кэмэ этэ. Онон Рахиль кү-
 рээн баралларыгар аҕатын дьиэтээҕи танараларын уоран
 ылбыта. ²⁰ Ити курдук Иаков, арамей Лаваны албыннаан,
 киниэхэ тугу да эппэккэ ²¹ бэйэтин баайын-дуолун олоччу
 ылан күрээн хаалбыта. Евфрат өрүһү туораан, Галаад хайа-
 тыгар аттамыта.

Лаван Иаковы эскирэтэр

²² Күрээбиттэрин үһүс күнүгэр Лаванна Иаков барбытын тыллаабыттара. ²³ Онуоха кини, урууларын-аймахтарын хомуйа тардан, Иаковы ир суолун ирдээн, сэттэ хонугунан Галаад хайатыгар ситэн ылбыта. ²⁴ Ол эрээри түүн арамей Лаван утуйа сыттабына, түүлүгэр Тангара көстөн эппитэ: «Сэрэтэбин, Иаковка тугу да – үчүгэйи да, куһаңаны да – сангарыма!»

²⁵ Лаван Иаковы ситиэхчэ буолбута. Иаков Галаад хайатыгар хонордуу турара. Лаван уруу-аймах дьонун кытта олох чугас тохтообута. ²⁶ Дьэ, онтон кини Иаковка тийэн: «Бу тугу дьүһүлэнэ сылдабын? – диэбитэ. – Тоҕо миигин албыннаан, кыргыттарбын, сэриигэ билиэн ылбыттыгы үүрэн бардын? ²⁷ Тоҕо кистээн куоттун? Миэхэ эппэккэ эрэ, тоҕо биир-биэс тыла суох баран хааллын? Мин эйигин көрдөөх-нардаах ырыанан, тимпан, цитра* тыаһынан атаарыахтаах этим. ²⁸ Эн буоллабына арахсарбытыгар миэхэ кыргыттарбын да, сиэннэрбин да уураппатын. Дьэ, ааргытык быһыланнын. ²⁹ Бөлүүн түүн аҕабыт Тангарата миэхэ: „Сэрэтэбин, Иаковка тугу да – үчүгэйи да, куһаңаны да – сангарыма!“ – диэбэтэҕэ эбитэ буоллар, мин эһигини үчүгэй аҕайдык үөрэтэ түһэн биэриэхтээбим. ³⁰ Чэ, буоллун даҕаны, – диэбитэ Лаван, – эн төрөөбүт дьиэҕин ахтан-бохтон миигиттэн бардабын. Ол гынан баран тангараларбын тоҕо ордун?»

³¹ Иаков Лаванна эппитэ: «Кыргыттарын былдыаан ылыа диэн, куттанан эппэккэ барбытым. ³² Оттон эн тангараларгын ылбыт киһи тыыннаах хаалыа суоҕа. Урууларбыт туоһу буоллуннар: малбын-салбын дьэндыйиэн, бэйэн киэннин булан ыл». (Рахиль тангаралары уорбутун Иаков билбэт этэ.)

---

* 31:27 *Тимпан, цитра* – быһаарыыларын кинигэ кэннигэр баар тылдьыкка көр.

³³ Лаван киирэн, Иаков сурдун, Лия сурдун уонна икки чаҕар дьахтар суртарын биир-биир чүүччэйэн, тугу да булан ылбатаҕа. Онон кини Лия сурдугтан тахсан, аны Рахиль сурдугар барбыта. ³⁴ Ити кэмнэ Рахиль дьиэтээҕи таңаралары тэбиэн ыныгырын анныгар уган баран, үрдүгэр олорунан кэбиспитэ. Лаван кини сурдун иһин барытын дьэндьийбитэ, ол гынан баран эмиэ тугу да булбатаҕа. ³⁵ Рахиль аҕатыгар: «Тойонум миигин турбат диэн кыһырбатын: мин дьахтар айылҕатынан аһаабыра сылдыар кэмим», — диэбитэ. Аҕата малы-салы барытын хаспыта, таңаралара көстүбэтэхтэрэ.

³⁶ Онуоха аны Иаков абаран-тымтан Лаваннын мөккүһүн турбута. Кини Лаванна: «Хайа, мин туох буруйдаах эбиппиний? — диэбитэ. — Туох аныыны онгороммун эн миигин бу айылаах экирэттин? ³⁷ Малбын-салбын барытын сүргэйдиг, дьэ, бэйэн киэнгин тугу булан ыллын? Бу урууларбыт көрөн турдактарына, ону көрдөр. Эн биһиккини кинилэр дьүүллээтиннэр. ³⁸ Мин эйиэхэ сүүрбэ сылы быһа сырыттым, ол тухары биир да бараанын, козан ньылбалабатаҕа. Эн бараанын үөрүттэн мин бири да ылан сиэбэтэҕим. ³⁹ Адырҕа кыыл сүөһүнү тартаҕына, ону эйиэхэ аҕалбат этим, ороскуотун бэйэм уйунарым. Сүөһүгүн күнүс дуу, түүн дуу уордактарына, эн миигиттэн ирдиирин. ⁴⁰ Мин күнүһүн куйаастан, түүнүн тымныыттан сордонорум, харахпын биирдэ да симэн ылбатаҕым. ⁴¹ Сүүрбэ сылы быһа эйиэхэ итинник сырыттым. Уон түөрт сыл кыргыттарын туһугар үлэлээбитим, онтон өссө алта төгүрүк сыл — сүөһү-ас туһугар. Ол тухары эн миэхэ анаабыт хамнаскын уончата уларыппытын. ⁴² Миигин кытта аҕам Таңарата — Авраам Таңарата, Исаак сүгүрүйэ толлор Таңарата — бииргэ сылдыбатаҕа эбитэ буоллар, эн миигин туга да суох ытыхтаах этин. Таңара мин хомолтобун, мин ыарахан үлэбин көрөн, ол бөлүүн миигин көмүскэспит эбит!»

⁴³ Лаван Иаковка эппитэ: «Бу мин кыргыттарым, мин сиэннэрим, мин сүөһүм-аһым. Манна көрөрүң барыга миэнэ. Уонна баран, мин бэйэлээх бэйэм кыргыттарбын, оҕолорум оҕолорун хомото сылдыам дуо?» ⁴⁴ Чэ, эн биһикки илии охсуһуох. Биһиги икки ардыбытыгар туоһу баар буоллун».

⁴⁵ Иаков, ытык бэлиэ буоллун диэн, улахан сымара тааһы ойоҕоһунан туруору уурбута уонна ⁴⁶ уруу-аймах дьонун: «Тааста хомуйун», – диэн соруйбута. Бука бары хомуйбут хайыр таастарын өрөһөлүү кыстаан баран, ол аттыгар олорон бииргэ аһабыттара. ⁴⁷ Ити сири Лаван Иегар-Сагадуфа,* оттон Иаков Галаад** диэн ааттабыттара. ⁴⁸ Лаван: «Бу өрөһөлөммүт таас биһиги сөбүлэһиит туоһута буолар», – диэбитэ. Ол иһин ити сир Галаад диэн ааттаммыт. ⁴⁹ Атын аата Мицпа диэн.*** Тоҕо диэтэххэ Лаван өссө маннык этэн турар: «Эн биһигини, арахсан барбыппыт кэннэ, АЙЫЫ ТОЙОН кэтээтин. ⁵⁰ Мин кыргыттарбын атаҕастаатаххына биитэр кинилэртэн ураты атын дьахталлары ойох ылар күннээх буоллаххына, өйдөөр: биһиэхэ киһи буолбакка, Тангара Бэйэтинэн туоһу буолла. ⁵¹ Көр, – диэбитэ Лаван Иаковка, – бу өрөһөлөммүт таас уонна биһиги икки ардыбытыгар мин туруорбут ытык тааһым ⁵² эн биһикки сөбүлэһиит туоһута буолаллар. Мин да күһаҕаны санаан, бу сири туораан эйиэхэ тийиэм суоҕа, эн да бу сири, бу ытык тааһы аһан, өһүөннээх санаалаах миэхэ кэлэйэйҕин. ⁵³ Эн биһиккини Авраам Тангарата уонна Нахор**** тангарата (иккиэн-нэрин аҕаларын тангаралара) дьүүллээтиннэр».

* 31:47 *Иегар-Сагадуфа* – арамейды «биһиэхэ туоһу буолар чөмөх» диэн суолталаах анал аат.

** 31:47 *Галаад* – дьэбириэйдии «биһиэхэ өйдөбүннүк буолар чөмөх» диэн суолталаах анал аат.

*** 31:49 *Мицпа* – дьэбириэйдии «кэтээн көрөр сир» диэн этиилиин дьүөрэлэхэр дорҕооннордоох анал аат.

**** 31:53 *Авраам... Нахор* – Авраам диэн Иаков эһэтэ, оттон Нахор – Лаван эһэтэ.

Иаков, аҕата Исаак сүгүрүйэ толлор Тангаратынан андаҕайан баран, ⁵⁴ хайаҕа тахсан сүөһү өлөрөн Киниэхэ толук биэрбитэ. Ол кэннэ уруу-аймах дьонун аһылыкка ынгырбыта. Бары бииргэ аһаан баран, хайаҕа хоно хаалбыттара. ⁵⁵ Сарсыарда Лаван эрдэ туран сиэннэрин, кыргыттарын сыллаан-уураан, алгыс этэн алҕаан баран, дьиэтигэр-уотугар төннүбүтэ.

Иаков Исавтыын көрсөргө бэлэмнэнэр

32 ¹ Оттон Иаков салгыы айаннаабыта. Ол истэҕинэ, кинини ара суолга Тангара аанньаллара көрсө түспүттэрэ. ² Иаков аанньаллары көрөн: «Оо, бу Тангара сэрриитин лааҕыра эбит буолбаат!» — диэбитэ. Кини ити сири Маханаим* диэн ааттаабыта.

³ Иаков Сеир сиригэр, Эдом дойдутугар олорор убайыгар Исавка дьону ыытан ⁴ илдьиттээбитэ: «Тойоммор Исавка этин. Кулутун Иаков манньык диир: „Мин туора дойдуга Лаванна бэрт өр олордум. ⁵ Билигин оҕус, өсүөл, бараан баайдаахпын, эр дьон да, дьахтар да кулутгардаахпын. Бу илдьиппин мин эйиэхэ тойоммор, миигин үтүө хараҕынан көрүө диэн эрэнэн туран, ытабын“».

⁶ Илдьиккэ ыппыт дьоно төннөн кэлэн: «Убайгар Исавка тийэ сырыттыбыт. Кини түөрт сүүс киһилээх эйиэхэ утары кэлэн иһэр», — диэн кэпсээбиттэрэ. ⁷ Иаков итини истэн, уолуя кутаммыта, тыына-быара ыгыллыбыта. Дьонун, сүөһүтүн-аһын, тэбиэннэрин икки лааҕырга араарбыта. ⁸ «Исав биир лааҕырга саба түһэн барыларын кырган кэбистэҕинэ, саатар, иккис лааҕыр дьоно куотан быһһаныхтара», — дии санаабыта.

⁹ Дьэ, онтон: «Аҕам Авраам Тангарата, аҕам Исаак Тангарата — миигин дьиэбэр-уоппар, аймах-билэ дьоммор

---

* 32:2 *Маханаим* — дьэбириэйдии «икки лааҕыр» диэн суолталаах анал аат.

төннөргө соруйбут, айаммар арангаччылыах буолан эрэн-нэрбит АЙЫЫ ТОЙОН! — диэн көрдөһөн-ааттаһан барбыта. — ¹⁰ Эн миигин кулуккун өрүү өлгөм үтүөбүнэн дьэллэмник хадабалыырын. Дьинэр, мин оннук үтүөбэ-мааныга тиксэргэ букатын сөбө суох киһибин эбээт! Иордан уңуор барарбар биир тайах маһы эрэ тутан барбытым, оттон билигин бүтүн икки лаабыр баайдаах төннөн иһэбин. ¹¹ Көрдөһөбүн, миигин убайбыттан Исавтан өрүһүй! Аны бу тийээн кэлэн, биһигини оҕолорудьахтардары — бука барыбытын өлөрөн кэбиһиэ диэн куттанабын. ¹² Эн миигин көмүскүөх буолбутун, мин удьуордарбын муора кумабын курдук аата-ахса биллибэтгына элбэтиэм диэн эрэннэрбитинг».

¹³ Иаков ити сиргэ хонон баран сарсыарда туран, Исавка бэлэх биэрэр сүөһүтүн талан туспа туруорбута. ¹⁴ Икки сүүс козаны, сүүрбэ козёлу, икки сүүс тыһы барааны, сүүрбэ атыыр барааны, ¹⁵ отут ыанар тэбиэни оҕолорунуун, түөрт уон ынабы, уон оҕуһу, сүүрбэ тыһы өсүөлү уонна уон атыыр өсүөлү талан ылбыта. ¹⁶ Итини барытын кулуттарыгар туттарбыта. Хас биирдии үүрбэ сүөһүтэ туһунан үүрээччилээх буолуохтааҕа. Иаков сүөһү үүрээччилэргэ: «Эһиги, мин иннибэр киирэн, бара турун. Бэйэ-бэйэбиттэн тэһинг, ыраах-ыраах иһинг», — диэбитэ. ¹⁷ Бастакы үүрээччигэ эппитэ: «Аара убайбын Исавы көрүстэххинэ, кини эйигиттэн ким кулутунабынын, ханналаатын, хайаларын сүөһүтүн үүрэн иһэбин диэн ыйыталаһа. ¹⁸ Оччоҕо эн: „Бу кулутун Иаков эйиэхэ тойонугар Исавка бэлэх ыппыт сүөһүтэ. Бэйэтэ биһиги кэннибиттэн кэлэн иһэр,“ — диэн этээр». ¹⁹ Иккис да, үһүс да үүрбэ дьонугар уонна атын үүрээччилэргэ барыларыгар, Исавы көрүстэххитинэ, эмиэ итинник этээрин диэн, дьаһайбыта. ²⁰ Бары хайаан да: «Кулутун Иаков кэннибиттэн кэлэн иһэр», — диэх тустаахтара. Иаков, бэлэбин эрдэ ытан, убайым сүрэбин-быарын сымнатыйам диэн эрэнэрэ. «Дьэ, ол кэнниттэн эрэ

бэйэм киниэхэ көстүөм. Оччоҕо, баҕар, кини миигин үтүө хараҕынан көрүө», — дии саныыра. ²¹ Ити курдук, бэлэҕин эрдэ ыытан баран, лааҕырыгар хоно хаалбыта.

Иаков Тагаралыын тустар

²² Иаков ол түүн туран, икки ойоҕун, икки одьулуунун, уон биир уолун илдэ, Иавок өрүһү оломнообута. ²³ Дьонун унуор туоратан, баайын-дуолун эмиэ барытын таһааран баран, ²⁴ кытылга собус-соҕотоҕун хаалбыта. Арай онно биир Ким эрэ кэлэн, кинини кытта, халлаан сүһүктүйуор диэри, тустубута. ²⁵ Онтон Иаковы хайдах да кыайар кыаҕа суоҕун билинэн, кинини, сүһүөҕүн унуоҕа уһулу ойон тахсыар диэри, өттүккэ охсубута. ²⁶ Ол кэннэ: «Миигин ыт. Халлаан сырдаан эрэр», — диэбитэ.

«Миигин алгыы иликкинэ, мин Эйигин ытыам суоҕа», — диэн хардарбыта Иаков.

²⁷ «Аатын кимий?» — Анараангыта ыйыппыта.

«Иаков», — диэбитэ киһи.

²⁸ Онуоха эппитэ: «Эн Тагараны да, дьону да кытта киирсэн, кыайыылаах таҕыстын. Онон мантан ыла аатын Иаков диэн буолуо суоҕа, Израиль* диэн буолуо».

²⁹ «Ааккын миэхэ эт!» — Иаков көрдөспүтэ.

«Мин ааппын эн тоҕо ыйытаҕыный?» — диэбитэ Анараангы итиэннэ кинини алҕаабыта.

³⁰ Иаков бу түбэлтэ буолбут сириң Пенуэл** диэн ааттаабыта. Ол аата «мин Тагараны уун-утары көрсөн баран, тыыннаах хааллым» диэн суолталаах. ³¹ Иаков Пенуэлтан күн тахсыта барбыта. Кини доҕолоннуур буолбут этэ.

---

* ^{32:28} *Израиль* — «Тагаралыын охсуһар» эбэтэр «Тагара охсуһар» диэн этиилэрдиин дьүөрэлэһэр дорҕооннордоох анал аат.

** ^{32:30} *Пенуэл* — «Тагара сирэйэ» диэн суолталаах тыллыын дьүөрэлэһэр дорҕооннордоох анал аат.

³² (Иаковтыын Тустубут кинини өттүгүн быччынар* охсубутун иһин, Израиль удьурдара билингнэ диэри өттүк быччынын сиэбэттэр.)

Иаковтаах Исав көрсүһүүлэрэ

33 ¹ Дьэ, онтон Иаков көрбүтэ: Исав били түөрт сүүс кинитин кытта киниэхэ утары иһэрэ. Иаков ону көрөөт, Лия, Рахиль уонна икки одьулуун ойофун офолорун бука барыларын ийэлэрин кытта сэргэстэһэ туралларыгар дьаһайбыта. ² Инники кэккэбэ одьулууннары офолорунуун, оло кэннилэриттэн Лияны офолорунуун, онтон барыларын кэннилэриттэн Рахили уонна Иосибы туруорбута. ³ Бэйэтэ буолафына дьонун иннигэр киирэн барбыта. Убайыгар чугаһаан иһэн, сэттэ төгүл бүгүйэхтээн, сиргэ тийэ сүгүрүйбүтэ.

⁴ Исав утары сүүрэн кэлэн, инитин кууһан ылан түөһүгэр ыксары тардан уураабыта-сыллаабыта. Иккиэн ытаспыттара. ⁵ Онтон Исав, дьахталлары, офолору көрөн баран: «Бу эйигин кытта кимнээх кэлсэн иһэллэрий?» — диэн ыйыппыта.

«Бу Тангара миэхэ, эн кулуккар, бэлэхтээбит офолоро», — диэбитэ Иаков.

⁶ Онуоха одьулууннара офолорун кытта тийиэннэр Исавка сүгүрүйбүттэрэ, ⁷ онтон Лия офолорун кытта сүгүрүйбүтэ, кинилэр кэннилэриттэн аны Иосифтаах Рахиль тийибиттэрэ.

⁸ «Ити ара суолга туох элбэх үүрбэлэрэ иһэллэрин мин утары көрүстүм?» — Исав ыйыппыта.

«Тойонум миигин үчүгэй харафынан көрүө диэн, итилэри мин эйиэхэ ыппытым», — диэбитэ Иаков.

⁹ «Ээ, иним! — Исав санга аллайбыта. — Миэхэ сүөһүм аһым элбэх, бэйэнг киэнэ бэйэбэр хааллын».

* 32:32 ...*быччынар*... — эбэтэр: «иниригэр».

¹⁰ «Кэбис, — Иаков буолумматаҕа, — бука диэн, миэхэ үтүөтэ онор, биэрэр бэлэппин ыл. Эйигин көрсүбүтүм Тангараны сирэй көрсүбүппэр тэннээх. Эн ол курдук миэхэ амарахтык сыйһаннастын. ¹¹ Онон, бука диэн, мин бэлэппиттэн, мин алгыспыттан akkaастаныма. Тангара миэхэ барытын өлгөмнүк биэрбитэ, онон барым барыта дэлэй». Иаков ити курдук көрдөспүтүгэр Исав бэлэҕи ылар буолбута.

¹² «Чэйинг, сир ыла туруоҕунг, — диэбитэ кини. — Мин эйигин кытта бииргэ барыам».

¹³ Онуоха Иаков эппитэ: «Тойонуом, оҕолор кэбирэхтэрин бэйэн билэҕин. Аны тыһы барааннарым да, ынахтарым да ыата сылдьаллар: түргэнник үүрдэххэ, сүөһүм барыта күнүнэн охтуо. ¹⁴ Онон, тойонуом, эн бэйэн инники бара турарын ордук буолуо этэ. Оттон кулутунг, мин, эйиэхэ, тойоммор, Сеиргэ тийиэхпэр диэри, кэннигиттэн аргый аҕай сүөһү барытынан, оҕо хаамытынан айанныам».

¹⁵ Исав: «Мин эйиэхэ дьоммуттан хаалларыым», — диэн тыл көтөхпүтэ.

«Ол эмиэ тоҕо хаалларданҕый? — Иаков буолумматаҕа. — Тойонуом, эн миэхэ аһара амараххын».

¹⁶ Ити күн Исав Сеиргэ төннүбүтэ, ¹⁷ оттон Иаков Сокхоф диэки айаннаабыта. Кини онно тийэн дьиз-уот туттубута, сүөһүтүгэр-аһыгар эмиэ титиик туппута. (Ол иһин ити сир Сокхоф* диэн ааттамыт.)

¹⁸ Дьэ, ити курдук, Иаков Месопотамияттан эргиллэн, Ханаанга баар Сихем куоракка этэнгэ тийбитэ. Онно тийэн куорат чугаһыгар тохтообута. ¹⁹ Кини Сихем аҕатын Еммор уолаттарыттан сүүс манньыакка** сир атыыласпыта. Ол сиригэр түөлбэлэнэн, сурдун туруорбута.

* 33:17 *Сокхоф* — «хахха, отуу, хорҕойор сир» диэн суолталаах тыл.

** 33:19 ...*сүүс манньыакка*... — былыргы дьэбириэй тылынан суруллубут төрүт тизиксэ: «сүүс кеситаҕа». Кесита — былыргы харчы, билинни харчыга таһаардахха, төһө сыаналааҕа биллибэт.

²⁰ Итиэннэ аалтаар онорон баран, ону Эл-Элохе-Израиль* диэн ааттаабыта.

Еммор уола Сихем Дина аатын алдьатар

34 ¹ Биирдэ Дина, Иаков Лияттан кыыһа, олохтоох кыргыттары көрсө барбыта. ² Онно тийбитигэр кинини дойду баһылыгын хиввей Еммор уола Сихем таба көрөн тутан ылбыта. Күүһүнэн бииргэ хоонньоһон сыппыта. ³ Сихем Иаков кыыһын Динаны таптаан, киниэхэ кутун-сүрүн туттарбыта, кыыс оҕо сүрэҕин сүүйэр истин-эйэҕэс тыллары эппитэ. ⁴ Ол кэннэ аҕатыттан Еммортан: «Бу кыыһы миэхэ ылан ойох биэр», — диэн көрдөспүтэ.

⁵ Кыыһа Дина аата алдьаммытын Иаков билбитэ. Ол гынан баран, уолаттара сүөһүлэрин мэччитэ толоонно сылдыар буоланнар, кинилэр төннүөхтэригэр диэри, тугу да сангарбатаҕа.

⁶ Сихем аҕата Еммор Иаковка кыыһын кэпсэтэ тийбитэ. ⁷ Ити кэмгэ Иаков уолаттара эмиэ дьиэлэригэр төннүбүттэрэ. Туох быһыы-майгы буолбутун билэннэр, эр дьон уордара-кылыннара хойдубута, абарбыттара-сатарбыттара сүрдээҕэ. Иаков кыыһын күүһүлээһин Израильга ынырык атаҕастабыл этэ: итинник ким да быһыыланыа суохтааҕа.

⁸ Еммор эппитэ: «Мин уолум Сихем эһиги кыыскытыгар кутун-сүрүн туттарбыт. Кыыскытын уолбар ойох биэрин. ⁹ Аймахтыгы дьон буолуоҕун: эһиги биһиэхэ кыргыттаргытын ойох биэриэххит, бэйэҕит эмиэ биһиги кыргыттаргытын ылыаххыт. ¹⁰ Онон биһигини кытта бииргэ олорун. Аны мантан иннэ дойдубут аана эһиэхэ аһаҕас — эһиги манна төһө баҕарар олохсуйуоххутун, уһаты-туора айаннааххытын, анал сирдэниэххитин сөп».

---

* 33:20 *Эл-Элохе-Израиль* — «Танара, Израиль Танарата» диэн суолталаах анал аат.

¹¹ Сихем бэйэтэ эмиэ Дина аҕатыттан да, убайдарыттан да: «Миэхэ үтүөтэ онорун, мин эһиэхэ тугу эпиккитин барытын туран биэриэм, — диэн көрдөспүтэ. — ¹² Төһө баҕарар элбэх энньэни-сулууну, төһө баҕарар өлгөм бэлэҕи көрдөөн — тугу эпиккитин барытын ылыаххыт. Кыыскытын эрэ миэхэ биэрин».

¹³ Иаков уолаттара Сихемнэ, кини аҕатыгар Емморга, Сихем кинилэр балтыларын аатын алдыаппытын иһин, удаһыннаахтык хардарбыттара: ¹⁴ «Биһиги бу этиини хайдах да ылынар кыахпыт суох. Быһыллыбатах киһиэхэ балтыбытын эргэ биэрэрбит сааттаах быһыы, — диэбиттэрэ. — ¹⁵ Арай эһиги биир суолу толордоххутуна — биһиги курдук буолан, эр дьонгутугар бука барыгытыгар быһыллыы сиэрин-туомун онордоххутуна — сөбүлэниэхпитин сөп. ¹⁶ Оччоҕо эһиэхэ кыргыттарбытын биэриэхпит, бэйэбит эмиэ эһиги кыргыттаргытын ойох ылыахпыт. Бары бииргэ олохсуйан, биир норуот буолуохпут. ¹⁷ Оттон бу этэрбитин истэн быһыллыбат буоллаххытына, биһиги балтыбытын ылан мантан барабыт».

¹⁸ Еммор уолунаан Сихемниин бу этиини сөбүлээбиттэрэ. ¹⁹ Уол Иаков кыыһын таптыыра бэрт буолан, сонно тута быһыллыы сиэрин-туомун барбыта. Аҕатын дьиэтигэр кини биир саамай тумус туттар киһилэрэ этэ. ²⁰ Еммордаах Сихем иккиэн куораттарын олбуорун айаҕар тийэн, куорат олохтоохторугар тыл эппиттэрэ: ²¹ «Ити эйэ дэмнээх дьон. Биһиги сирбитигэр олохсуйдуннар, төһө баҕарар уста-туора айаннаатыннар. Сирбит көхсө киэн. Хата, кыргыттарын ойох ылыахпыт, кыргыттарбытын эмиэ кинилэргэ биэриэхпит. ²² Дьэ, ол гынан баран, ити дьон биһигиттэн биир суолу: эр дьоммут бука барылар кинилэр курдук быһыллалларын — ирдииллэр. Оччоҕо эрэ биһигини кытта бииргэ олорорго, биир норуот буоларга сөбүлэхэллэр. ²³ Бу этиилэрин ылыннахпытына, туох баар үөрдэрэ, баайдара-дуоллара, сүөһүлэрэ-астара барыта биһиэнэ буола түһүөҕэ. Бэйэлэрэ

эмизэ биһигини кытта бииргэ олоруохтара». ²⁴ Олохтоохтор Еммордаах Сихем эппиттэрин ылыммыттара. Онон куорат эр дьоно бука бары быһыллыбыттара.

²⁵ Үһүс күнүгэр, эр дьон өссө да ыарыылана сыттахтарына, Иаков уолаттара Симеоннаах Левий, Дина убайдара, кылыстарын ылан, туох да мэхэйи көрсүбэккэ куоракка киирбиттэрэ. Кинилэр онно баар эр дьону бука барыларын агаар уһугуттан кыдыйталаан кэбиспиттэрэ. ²⁶ Еммордаах Сихеми кылыһынан кэрдэн баран, Сихем дьиэтиттэн Динаны ылан барбыттара. ²⁷ Онтон Иаков уолаттара олохтоохтору кыргыбыт сирдэригэр төннөн кэлэн, балтылара күүһүлэммит куоратын халаабыттара. ²⁸ Барааннары, ынахтары, өсүөллэри, куораттан, толоонтон тугу булбуттарын бүтүннүү тутан ылбыттара. ²⁹ Куорат олохтоохторун баайдарын-дуолларын түөрэтин талаабыттара, дьиэлэригэр баары барытын суйдаабыттара, оҕолорун-ойохторун үүрэн ильдэ барбыттара.

³⁰ Иаков Симеоннаах Левийгэ: «Эһиги миигин аана биллибэт алдыархайга анһан биэрдигит! — диэбитэ. — Миигин бу дойду олохтоохторугар, хананейдарга, ферезтэргэ абааһы көрдөрдүгүт. Биһиги дьоммут аҕыйахтар, онон кинилэр түмсэн миигин өлөрөн кэбиһиэхтэрэ. Дьэ, оччоҕо биһиги уус бүтүннүү эстэрбитигэр тийэбит!»

³¹ Онуоха Симеоннаах Левий: «Оттон биһиги балтыбытыгар сэлээрчэх дьахтарга курдук сыһыаннаспыттара сөп үһү дуо?» — диэн хардарбыттара.

Иаков Вефильгэ барар

35 ¹ Танара Иаковка эппитэ: «Туран Вефильгэ бар. Онон олохсуйан, убайгыттан Исавтан куотан истэххинэ эйиэхэ көстүбүт Танараҕа аалтаарда онор». ² Иаков дьыэ кэргэнигэр уонна дьонугар-сэргэтигэр барыларыгар: «Ильдэ сылдыар туора танараларгытын бырабын. Ыраас-

танын, тагаскытын-сапкытын уларыттын, – диэбитэ. –
³ Биһиги мантан арабан, Вефильгэ барабыт. Мин онно тийэн, миэхэ кыһалжалаах күммэр көмөҕө кэлбит, бары суолбар-ииспэр миигин кытта бииргэ сылдыбыт Танара-ҕа аалтаар оноруом». ⁴ Дьон илдэ сылдыар туора танараларын барыларын Иаковка биэрбиттэрэ, кулгаахтарыттан ытарҕаларын устан эмиэ киниэхэ туттарбыттара. Иаков ону барытын Сихем дуубун төрдүгэр көмөн кэбиспитэ.

⁵ Дьэ, онтон айанна турбуттара. Ол эргиннээҕи куораттар олохтоохторо Танараттан улаханлык дьулайбыт буолан, Иаков уолаттарын сойуолаһа барбатахтара. ⁶ Иаков бииргэ сылдыар дьонун кытта Ханаан сиригэр баар Луз куоракка (билингни Вефильгэ) тийэн, ⁷ аалтаар онорбута. Ол сирин, урут убайыттан куотан истэҕинэ онно киниэхэ Танара көстүбүтүн иһин, Эль-Вефиль* диэн ааттаабыта.

⁸ Онтон Ревекканы эмийдээх оҕо эрдэбиттэн бүөбөйдээн улаатыннарбыт Девора өлбүтэ. Кинини Вефиль аттынааҕы дууп анныгар кистээн баран, ол маһы Аллон-Бахут** диэн ааттаабыттара.

⁹ Иаков Месопотамияттан төннүбүтүн кэннэ, Танара киниэхэ хат көстөн алҕаан баран: ¹⁰ «Эн Иаков диэннин, ол гынан баран, аны эйигин Иаков диэн ааттыахтара суоҕа. Мантан ыла Израиль диэн буолуон», – диэбитэ. Ити курдук Кини Иаковка Израиль диэн ааты биэрбитэ. ¹¹ Танара киниэхэ эппитэ: «Мин Сүдү Күүстээх Танарабын. Эн элбэх кэнчээри ыччаттан, үксээн-үөдүйэн ис: эйигиттэн бүтүн норуот, көй үгүс норуоттар тахсыахтара, эн ыраахтааҕылар төрүт өбүгэлэрэ буолуон. ¹² Мин Авраамнаах Исаакка биэрбит сирбин эйиэхэ уонна эн удьурдаргар биэриэдим». ¹³ Итинни этэн баран, Танара Иаковтан барбыта. ¹⁴ Иаков Танара

* 35:7 *Эль-Вефиль* – дьэбириэйдии «Вефиль Танарата» диэн суолталаах анал аат.

** 35:8 *Аллон-Бахут* – «Ытабыл дууба» диэн суолталаах анал аат.

кинини кытта кэпсэппит сиригэр ытык тааһы туруорбута, итиэннэ ол үрдүгэр бинэбирээт арыгытын уонна олива арыгытын куппута. ¹⁵ Кини бу сири Вефиль* диэн ааттаабыта.

Рахиль Вениамины төрөтөн баран өлөр

¹⁶ Вефильтэн тахсан Ефрафаҕа чугаһаан эрдэхтэринэ, Рахиль оҕолонор кэмэ тийэн кэлбитэ. Өр кыайан быһанан биэрбэккэ, ¹⁷ эрэй бөҕөтүн көрбүтэ. «Куттаныма, — диэбитэ киниэхэ оҕо көтөҕөөччү дыахтар. — Көр эрэ, эн бу өссө биир уолланнын!» ¹⁸ Быстан эрэр Рахиль тиһэҕин өрө тыһанан баран, уолун Бенони** диэн ааттаабыта. Ол эрэри аҕата оҕоҕо Вениамин диэн ааты ингэрбитэ. ¹⁹ Рахиль ити курдук өлбүтэ. Кинини Ефрафа (билинги Вифлеем) суолун кытытыгар харайбытара. ²⁰ Иаков онно Рахиль унуоҕар ытык тааһы туруорбута. Ол Рахиль унуоҕун мэнэ тааһа билигин да баар.

Иаков уолаттара

²¹ Израиль салгыы айаннаан иһэн, Гадер башнятын кэ-тэҕэр тохтоон, быстах кэмнэ түөлбэлэнэн турбута. ²² Онно Рувим Валланы, аҕатын одьулуун ойоҕун, кытта утуйбута. Аҕата ону билбитэ.

Иаков уон икки уоллааҕа. ²³ Лия уолаттара: Рувим (Иаков бастакы уола), Симеон, Левий, Иуда, Иссахар, Завулон.

²⁴ Рахиль уолаттара: Иосиф, Вениамин.

²⁵ Рахиль чаҕарын Валла уолаттара: Дан, Неффалим.

²⁶ Лия чаҕарын Зелфа уолаттара: Гад, Асир. Бу — Иаков Месопотамияҕа төрөөбүт уолаттара.

* ^{35:15} *Вефиль* — «Таһара дьиэтэ» диэн суолталаах анал аат.

** ^{35:18} *Бенони* — «миигин эрэйдээбит уолум» диэн суолталаах анал аат. *Вениамин* — «мин уҥа илии уолум» диэн суолталаах анал аат.

Исаак өлүүтэ

²⁷ Дьэ, ити курдук айаннаан Иаков абатыгар Исаакка, урут хаһан эрэ Авраам, онтон кэлин Исаак олохсуйбут сирдэригэр Мамреҕа, Кириаф-Арбаҕа (билигин Хеврон диэн ааттанар), тийээн кэлбитэ. ²⁸ Исаак барыта сүүс аҕыс уон сыл олорбута. ²⁹ Онон үйэтин монгоон, олоҕун дуоһуяа олон баран өлбүтэ, төрүт өбүгэлэригэр аттамыта. Кинини уолаттара Исавтаах Иаков харайбыттара.

Исав удьуордара

36 ¹ Исав, атыннык Эдом, удьуордарын туһунан кэпсээн маннык.

²⁻³ Исав икки хананей дьахтарын — Елон хет кыһын Аданы уонна Ана кыһын Оливеманы (Цивеон хиввей сиэнин), олортон ураты өссө Измаил кыһын, Навайоф балтын Васемафаны, ойох ылбыта. ⁴ Ада киниэхэ Елифаз диэн уолу төрөппүтэ, Васемафа Рагуил диэн уолу, ⁵ отгон Оливема Иеус, Иеглом, Корей диэн уолаттары төрөппүттэрэ. Бу — Исав Ханаан сиригэр төрөөбүт оҕолоро.

⁶ Дьэ, онтон Исав ойохторун, уолаттарын, кыргыттарын, дьыэтин дьонун бука барыларын, туох баар сүөһүтүн үөрүн, Ханаанга мунньуммут баайын-дуолун олоччу ылан, инититтэн Иаковтан атын дойдуга көһөн барбыта. ⁷ Кинилэр аһара байан, аны биир сиргэ батан олорор кыахтара суоҕа: иккиэн бииргэ түөлбэлэнэн баһаам сүөһү үөрдээх дьонго сирдэрэ-уоттара кыараҕас этэ. ⁸ Онон Исав сир уларыян, Сеиргэ, хайалаах дойдуга, баран олохсуйбута (Исав атын аата Эдом диэн).

⁹ Сеир хайатыгар олорор эдомнар өбүгэлэрин Исав удьуордарын төрүччүлэрэ маннык.

¹⁰ Исав уолаттара: Елифаз, Исав Ада диэн ойоҕуттан уола; Рагуил, Исав Васемафа диэн ойоҕуттан уола.

¹¹ Елифаз уолаттара: Феман, Омар, Цефо, Гафам, Кеназ.

¹² Елифаз одьулуун ойоҕо Фамна этэ. Кини Амалигы төрөппүтэ. Бу – Исав Ада диэн ойоҕуттан удьуордара.

¹³ Рагуил уолаттара: Нахаф, Зерах, Шамма, Миза. Бу – Исав Васемафа диэн ойоҕуттан удьуордара.

¹⁴ Оливема, Ана кыыһа уонна Цивеон сизэнэ, Исавка Иеус, Иеглом, Корей диэн уолаттары төрөппүтэ.

¹⁵ Исав удьуордарын аҕа баһылыктара манньыктар.

Исав бастакы уолун Елифаз уолаттара – аҕа баһылыктар: Феман, Омар, Цефо, Кеназ, ¹⁶ Корей, Гафам, Амалик. Бу Елифазтан төрүттээх баһылыктар, Ада удьуордара, Эдом сиригэр олоролор.

¹⁷ Исав уолун Рагуил уолаттара, аҕа баһылыктар: Нахаф, Зерах, Шамма, Миза. Бу Рагуилтан төрүттээх баһылыктар – Исав Васемафаттан удьуордара, Эдом сиригэр олоролор.

¹⁸ Исав Оливема диэн ойоҕуттан уолаттара – аҕа баһылыктар: Иеус, Иеглом, Корей. Бу – Исав ойоҕуттан Оливематтан, Ана кыыһыттан, төрүттээх баһылыктар. ¹⁹ Исав (Эдом) удьуордара, кинилэр аҕа баһылыктара итинниктэр.

Хоррей омук кинитин Сеир удьуордара

²⁰ Оттон ол дойду төрүт олохтоохторо, хоррей Сеир уолаттара: Лотан, Шовал, Цивеон, Ана, ²¹ Дишон, Эцер, Дишан. Бу Эдом сиригэр олоробут хоррейдар, Сеир удьуордарын аҕа баһылыктара.

²² Лотан уолаттара: Хори, Геман. Лотан балтын аата – Фамна.

²³ Шовал уолаттара: Алван, Манахаф, Эвал, Шефо, Онам.

²⁴ Цивеон уолаттара: Айя, Ана (били кураайы куйаарга аҕатын Цивеон өсүөллэрин маньы сылдыан итии уу баар сирин булбут Ана).

²⁵ Ана оҕолоро: уола Дишон, кыыһа Оливема.

²⁶ Дишон уолаттара: Хемдан, Эшбан, Ифран, Херан.

²⁷ Эцер уолаттара: Билган, Зааван, Акан.

²⁸ Дишан уолаттара: Уц, Аран.

²⁹ Онон хоррейдар аҕа баһылыктара Лотан, Шовал, Ци-вееон, Ана, ³⁰ Дишон, Эцер, Дишан. Сеир сиригэр олорбут хоррей уустарын баһылыктарын ааттара-суоллара ситин-никтэр.

Эдом ыраахтааҕылары

³¹ Израиль дьоно өссө ханнык да ыраахтааҕылары суох эрдэҕинэ, Эдом сирин маннык ыраахтааҕылар салайбыт-тара.

³² Бастаан Веор уола Бела ыраахтааҕылаабыта. Кини киин куората Дингава этэ.

³³ Бела өлбүтүн кэнниттэн, Восораттан төрүттээх Зерах уола Иовав ыраахтааҕылаабыта.

³⁴ Иовав өлбүтүн кэнниттэн, Феман удьуордарын дойдуттан төрүттээх Хушам ыраахтааҕылаабыта.

³⁵ Хушам өлбүтүн кэнниттэн, Бедад уола, Моав хонуутугар мадианнары кыргыбыт Гадад ыраахтааҕылаабыта. Кини киин куората Авиф этэ.

³⁶ Гадад өлбүтүн кэнниттэн, Масрекаттан төрүттээх Самла ыраахтааҕылаабыта.

³⁷ Самла өлбүтүн кэнниттэн, Өрүс* үрдүгэр баар Реховофтан төрүттээх Саул ыраахтааҕылаабыта.

³⁸ Саул өлбүтүн кэнниттэн, Ахбор уола Баал-Ханан ыраахтааҕылаабыта.

³⁹ Ахбор уола Баал-Ханан өлбүтүн кэнниттэн, Гадар ыраахтааҕылаабыта. Кини киин куоратын аата Пау этэ. Ойоҕо – Матреда кыһа, Мезагав сиэнэ Мегетавееель.

⁴⁰⁻⁴³ Исавтан төрүттээх өссө маннык баһылыктар уонна кинилэр аҕа уустара бааллара. Баһылыктар Фимна, Алва,

---

* ^{36:37} Өрүс – бу Евфрат буолуон сөп диэн сабаҕалыыллар.

Иетеф, Оливема, Эла, Пинон, Кеназ, Феман, Мивцар, Магдиил, Ирам. Бу дьон бас билэн олорбут сирдэригэр кинилэр ажаларын уустарын ааттара бэриллибитгэр. Эдом дьонун төрүт өбүгэтэ – Исав.

Иосиф түүлэ

37 ¹ Иаков урут атата олорбут сиригэр Ханаанга тийэн олохсуйбута.

² Кини дьиэ кэргэнин туһунан кэпсээн маннык.

Иосиф уон сэттэ саастааһар Валлалаах Зелфа уолаттарыгар көмөлөһөн бараан үөрүн маньыра. Ол сылдьан, убайдарын тустарынан туох куһаҕаны истибитин барытын аҕатыгар этэн биэрэрэ. ³ Израиль Иосифы, олох кырдыан баран төрөппүт оҕотун, атын уолаттарынааһар ордук күүскэ таптыыра. Биирдэ киниэхэ, бэл, дьэрэкээн өгнөөх мааны сону бэлэхтээбитэ. ⁴ Ини-биилэр уолу, ажалара ордорорун көрөн, туоратан барбыттара, киһилии сүгүн кэпсэппэт да буолбуттара.

⁵ Биир түүн Иосиф түүл түһээн, ону убайдарыгар кэпсээбиттэн анараангылар кинини өссө ордук абааһы көрбүттэрэ. ⁶ «Истинг эрэ мин тугу түһээбиппин, — диэбитэ Иосиф ол түүлүн кэпсиригэр. — ⁷ Арай биһиги бааһынаҕа бурдук түүтэхтии сылдьар эбиппит. Эмискэ мин түүтэҕим хоройон туран кэллэ, онуоха эһиги түүтэхтэргит төбүрүүннүү тураат, миэнигэр сүгүрүс гыннылар».

⁸ Убайдара итини истэн, инилэригэр: «Ама эн биһиэхэ ыраахтааҕылыан, ама эн биһигини баһылыан үһү дуо?» — диэн хардарбыттара. Итинник түүлэри түһүү-түһүү кэпсиирин иһин, уолга өссө ордук өһүрбүттэрэ. ⁹ Оттон Иосиф аны атын түүлү түһээн баран: «Арай түһээтэхпинэ, күн, ый, уон биир сулус бары миэхэ сүгүрүйэллэр», — диэн, ону эмиэ кинилэргэ кэпсээн биэрбитэ. ¹⁰ Бу түүлүн аҕатыгар, убайдарыгар ахтыбытыгар атата: «Оо, тугу-тугу түһүүрүн

эбитэ буолла? — диэн уолун мөхпүтэ. — Ол аата биһиги: мин, ийэнг, убайдарын — бука бары кэлэммит эн атаххар үгэр-сүгүрүйэр буоллахпыт дии?» ¹¹ Ини-биилэр Иосифтан улаханлык абарбыттара, оттон аҕата уолун кэпсээнин умнубатаҕа, өйүгэр диринник хатаан кэбиспитэ.

Иосибы кулуттааһынна атыллылар

¹² Биирдэ Иосиф убайдара аҕаларын барааннарын маньы Сихем сиригэр барбыттара. ¹³ Израиль Иосифка эппитэ: «Убайдарын сүөһүлэрин Сихем анныгар маньылар. Мин эйигин кинилэргэ ытыам».

«Сөп, мин барарга бэлэммин», — диэбитэ Иосиф.

¹⁴ Аҕата эппитэ: «Хайдах-туох сылдыбалларын, сүөһүлэрин туругун баран көрөн кэл, онтон миэхэ кэпсиэн». Онон аҕата уолун айанна ытан, Иосиф Хеврон хочотуттан ыраах Сихемнэ аттамыта. ¹⁵ Кини онно тийээн хонууга хаама сырыттаҕына, биир киһи көрсө түһэн: «Эн манна тугу көрдүү сылдыаҕын?» — диэн ыйыппыта.

¹⁶ «Убайдарбын көрдүүбүн, — диэбитэ Иосиф. — Сүөһүлэрин ханна маньыларын миэхэ этиэн дуо?»

¹⁷ «Кинилэр мантан барбыттара, — диэн хардарбыта ол киһи. — Кулгааҕым уһугунан иһиттэхпинэ, Дофанна барыахпыт дэһэллэрэ».

Иосиф убайдарын батыһан, Дофанна барбыта. ¹⁸ Анараангылар кини иһэрин ыраахтан көрөн, кэллэ да, өлөрөн кэбиһэрдии киксибиттэрэ. ¹⁹ «Били түүл түһүөхсүт иһэр, — дэһиспиттэрэ убайдара. — ²⁰ Дьакыйан баран, онкучаха быраҕааха. Сиэмэх кыыл тардыбыт диэхпит. Дьэ, оччоҕо түүлэ төһө туолар эбитин көрүллүө». ²¹ Рувим итини истэн: «Кэбис, уолу өлөрөр табыллыбат!» — диэн бопсон, Иосибы кинилэртэн өрүһүйбүтэ. ²² «Киһи хаанын тоҕуман, — диэбитэ Рувим. — Өлөрүөххүт кэриэтэ ол кураайы куйаар орто-тугар баар онкучааха быраҕын». (Кини Иосибы быһаан

ылан афатыгар төнүннэрэр санаалаафа.) ²³ Иосиф тийэн кэлбитигэр убайдара уол кэтэ сылдыар дьэрэкээн өгнөөх сонун ньылбы тардан ылбыттара ²⁴ уонна бэйэтин тутан ылан онкучахха бырахпыттара. Онкучах уута суох, кураа-нах этэ.

²⁵ Ити кэнниттэн ини-биилэр олорон, сангардыы аһаан-сиэн иһэн көрдөхтөрүнэ: арай Галаад диэкиттэн элбэх тэ-биэннээх айан дьоно субуруһан иһэллэрэ. Ол үчүгэй сыт-таах дабархайы, бальзамы, лааданы Египеккэ ильдэ баран иһэр Измаил атыһыттара этилэр. ²⁶ Иуда эппитэ: «Ини-битин өлөрөрбүт биһиэхэ туох туһалаах буолуой? Хаанын кистии сатыы сылдыахпыт. ²⁷ Хата, ол кэриэтэ, илийби-тин марайдаабакка, Измаил дьонугар атыһылаан кэбиһиэ-диг. Төһөтүн да иһин биир хааннаах инибит буоллафа». Уолаттар кини тылын ылыммыттара. ²⁸ Иосифы убайдара онкучахтан таһааран, аһан иһэр Мадиян атыһыттары-гар,* Измаил дьонугар, сүүрбэ шекель үрүн көмүскэ атыһы-лаабыттара. Дьон уолу Египеккэ ильдэ барбыттара.

²⁹ Сотору Рувим төннөн кэлэн онкучафы өгөйөн көр-бүтэ — арай Иосиф суофа. Кини онтон кутуруйан, таһа-һын хайа тардыммыта ³⁰ итиэннэ инилэригэр кэлэн: «Уол суох! Оттон мин, мин билигин ханна барабыный?» — диэ-битэ. ³¹ Ини-биилэр Иосиф сонун ылбыттара уонна козёлу өлөрөн, ол хаанын сонго биспиттэрэ. ³² Онтон афалары-гар дьэрэкээн өгнөөх сону афалан биэрэн баран: «Биһиги бу маны булан ыллыбыт. Көр эрэ, уолун киэнэ буолбатах дуо?» — диэн ыйыппыттара. ³³ Иаков ону көрөөт да: «Бу мин уолум соно! — диэн тутта билбитэ. — Офобун адырфа кыыл сизбит! Иосифы тырыта тыппыттар, тырыта тыппыттар!» ³⁴ Итиэннэ кэтэ сылдыар таһаһын хайа тардынан өттүгэр дорооххой таһас баачылаах эрэ хаалан баран, уолун

---

* 37:28 *Мадиян атыһыттара* — Измаил атыһыттарын манньык аат-таабыт буолуохтарын сөп.

аһыйан, элбэх күн ытаабыта-сонгообута. ³⁵ Уолаттара-кыргытара кэлэн уоскута сатыыллара да, Иаков уоскуйуон баҕарбат этэ: «Суох! Мин уолбун аһыйан ытыам-сонгоом, — диирэ, — уолбар анараа дойдуга ытаабытынан аттанам». Ити курдук кини Иосибы аһыйан тохтообокко бииргэм ытыы-сонгуу сылдыбыта.

³⁶ Мадиян дыноно уолу Египеккэ ильдэн, фараон үрдүк сололоох үлэһитигэр Потифарга, харабыл тойонугар, атыылаабыттара.

Иудалаах Фамарь

38 ¹ Ол сағана Иуда, ини-биилэриттэн араҕан, биир Хира диэн Одоллам киһитэ олорор сириҥ аттыгар баран олохсуйбута. ² Онно хананей Шуа кыһын сөбүлүү көрөн, кинини ойох ылбыта. ³ Ойоҕо ыарахан буолан, уол оҕоломмота. Иуда оҕону Ир диэн ааттаабыта. ⁴ Онтон ойоҕо эмиэ хат буолан, иккис уолун төрөппүтэ уонна киниэхэ Онан диэн ааты биэрбитэ. ⁵ Кэлин өссө биир уолу төрөтөн, Шела диэн ааттаабыта. Кини ити уолун төрүүрүгэр Иуда Хезивкэ сылдыара.

⁶ Иуда улахан уолугар Иргэ Фамарь диэн кыһы ойох биэрбитэ. ⁷ Ол гынан баран Ир АЙЫЫ ТОЙОН хараҕар нэгэй киһи этэ, онон АЙЫЫ ТОЙОН кинини быстах дьылҕалаабыта. ⁸ «Убайын огдооботун ыл, — диэбитэ Иуда Онанга, — убайгын солбуйан, оҕолонон-урууланан аатын ааттат». ⁹ Онан буоллаҕына Фамарь төрөөтөҕүнэ оҕото киниэнэ дэниллибэтин билэрэ. Ол иһин убайыгар оҕо биэримээри, хас хоонньостохторун аайы, уллуругун сиргэ сүөкүүрэ. ¹⁰ Итинник гынара АЙЫЫ ТОЙОН хараҕар түктэри быһыы этэ. Ити быһыытын иһин АЙЫЫ ТОЙОН Онаны эмиэ өр олордубатаҕа — кини сотору өлбүтэ. ¹¹ Иуда кийиитигэр Фамарьга эппитэ: «Уолум Шела улаатыар диэри, эн огдообо киһи сиэринэн аҕаҕар баран олоро түс». Кини аны

кырам эмиэ улахаттарым курдук өлөн хаалыа диэн дыксинэ саныыра. Онон Фамарь дьонун дьиэтигэр тийиэн олорбута.

¹² Ити кэмтэн ыла элбэх күн-дьыл ааспыта. Иуда ойоҕо, Шуа кыыһа, өлбүтэ. Ойоҕун аһыйан ытыыр-сонгуур кэмэ ааспытын кэннэ, Иуда Одолламнааҕы доҕорун Хираны кытта Фамна диэн сиргэ бараан кырыяа барбыта.

¹³ Фамарьга аҕа кыннын Фамнаҕа бараан кырыяа барда диэбиттэрэ. ¹⁴ Ону истэн, кини огдообо таһаһын устан кэбиспитэ уонна сирэйин таһаһынан тууна баанан баран, Фамналыыр суол кытытыгар Енаим айаҕар тийиэн олорбута. Шела улааппытын Фамарь көрө-билэ сылдара, ол тухары Иуда кинини уолугар ойох биэрэ илигэ.

¹⁵ Иуда Фамары көрөн баран, сирэйэ сабыылааҕын иһин, сэлээрчэх дьахтар олордоҕо дии санаабыта. ¹⁶ Онон суол кытытыгар киниэхэ туораан тахсан: «Мин эйигин кытта бииргэ сытыам этэ», — диэбитэ. Кийиитин билбэтэҕэ.

«Миигин кытта сытар буоллаххына, эн миэхэ тугу биэрэҕин?» — дьахтар ыйыппыта.

¹⁷ «Мин эйиэхэ сүөһүм үөрүттэн козёл оҕотун ытыам», — диэн эрэннэрбитэ эр киһи.

«Ону ытыаххар диэри, тугу эмэ солуок хаалларыан дуо?» — диэбитэ анараангыта.

¹⁸ «Эйиэхэ тугу солуок биэриэхпин сөбүй?» — Иуда ыйыппыта.

«Ити моонньугар иилинэ сылдыар былаах бэчээккин уонна тайах маскын», — диэбитэ дьахтар. Көрдөөбүтүн барытын биэрэн баран, Иуда кинилиин бииргэ сыппыта. (Ити кэнниттэн Фамарь ыарахан буолбута.) ¹⁹ Онтон кини туран, ол сиртэн баран хаалбыта, сирэйин сабыытын устан, эмиэ огдообо таһаһын танныбыта.

²⁰ Иуда, солуок биэрбит малын төттөрү ылаары, доҕорунан Одоллам киһитинэн козёл оҕотун ыппыта, ол гынан баран киһитэ дьахтары кыайан булбатаҕа. ²¹ Кини олохтоох

дьонтон: «Енаим суолун кытытыгар олорбут сэлээрчэх дьахтар ханна баарый?» – диэн ыйыталаспыта. «Онно ханнык да сэлээрчэх суоҕа», – диэбиттэрэ дьон. ²² Киһи Иудаҕа төннөн кэлэн: «Мин кинини булбатым. Олохтоохтор этэллэринэн, онно ханнык да сэлээрчэх дьахтар суоҕа үһү», – диэн кэпсээбитэ. ²³ «Чэ, ол мал киниэхэ хааллын, ону ирдэһэн күлүүгэ барыахпыт дуо! – диэбитэ Иуда. – Мин козёл оҕотун ыппытым, оттон эн кинини булбатыҥ».

²⁴ Үс ый буолан баран, Иудаҕа: «Кийиитин Фамарь аһыыга киирэн оһоҕостоммут», – диэн тыллаабыттара. Иуда ону истэн: «Таһааран, кутаа уокка уматан кэбинин!» – диэн дьаһайбыта. ²⁵ Өлөрө ильдэ баран истэхтэринэ, Фамарь көрдөһөн, аҕа кынныгар илдьит ытан: «Мин бу мал хаһаайыныттан ыарахан буолбутум. Бу былаах бэчээти уонна тайах маһы өйдөөн көр эрэ, кимиэннэрин биллэҕин дуо?» – диэн ыйыттарбыта. ²⁶ Иуда малы сонно билэн: «Сөпкө гыммыт эбит, мин сыыспыппын. Ити барыта кинини уолбар Шелаҕа биэрбэтэхпиттэн тахсыбыт», – диэбитэ. Иуда ити кэннэ Фамарьдыын аны хаһан да хоонньоһотоҕо.

²⁷ Фамарь төрүүр кэмэ тийэн кэлбитигэр иһигэр игирэлэр бааллара биллибитэ. ²⁸ Санга төрөөн эрдэҕинэ, оҕо илиитэ быкпыта. Онуоха оҕо көтөҕөөччү дьахтар онно кыһыл быаны баайан баран: «Бу бастакынан таҕыста», – диэбитэ. ²⁹ Ол гынан баран оҕо илиитэ төттөрү киирэн хаалбыта, урутаан иккис уол төрөөбүтэ. «Бу эн хайдах төлө көтөн таҕыстыҥ?» – оҕо көтөҕөөччү дьахтар санга аллайбыта. Уолу Фарес* диэн ааттаабыттара. ³⁰ Кини кэнниттэн илиитигэр кыһыл быа баайыылаах инитэ тахсан кэлбитэ. Бу уолга Зара** диэн ааты биэрбиттэрэ.

* 38:29 *Фарес* – дьэбириэйдии «төлө көтүү» диэн суолталаах анал аат.

** 38:30 *Зара* – саһарҕа кыһыл өнгүн көрдөрөр тыллыын дьүөрэлэхэр дорҕооннордоох анал аат.

Потифар ойоҗо Иосифка инээнниир

39 ¹ Иосибы Египеккэ илдьэ барбытгара. Онно Измаил дьонуттан кинини фараон үрдүк сололооҗо, харабыл тойоно Потифар диэн Египет олохтооҗо киһи атыылаһан ылбыта.

² АЙЫЫ ТОЙОН Иосифтыын бииргэ сылдыар буолан, уол барыга барытыгар ситиһиилэнэн иһэрэ. Кини тойонун, Египет киһитин, дьиэтигэр олороро. ³ АЙЫЫ ТОЙОН уолу хаһан да хаалларбатын тойоно бэлиэтии көрбүтэ — киниэхэ, тугу да гыммытын иһин, АЙЫЫ ТОЙОН көмөлөһөрө. ⁴ Онон тойоно Иосибы сөбүлээн чаҕар онгостубута, устунан дьиэтин-уотун салайтарбыта, баайын-дуолун барытын көрдөрө биэрбитэ. ⁵ Иосиф салайыабыттан ыла, бу Египет киһитэ бас билэр сиригэр — дьиэтигэр-уотугар, бурдуктаах бааһынаатыгар барытыгар АЙЫЫ ТОЙОН алгыһа тосхойбута. ⁶ Тойоно баайын-дуолун олоччу Иосифка туттарбыта, бэйэтэ аны аһыыр аһын эрэ көрүнэрэ.

Иосиф сирэйинэн да, быһыытынан-тутуутунан да кырасабай уол этэ. ⁷ Онон тойонун ойоҗо киниэхэ харабын хатаан: «Миигин кытта сыт», — диэн тыл быктарбыта. ⁸ Иосиф буолумматаҕа. «Тойонум баайын-дуолун барытын миэхэ туттарбыта, онон бэйэтэ дьиэҕэ аны тугу да көрбөт-истибэт, — диэбитэ. — ⁹ Бу дьиэни-уоту бүтүннүүтүн мин кинилиин бииргэ салайсабын. Манна миэхэ эйигиттэн, кини ойоҗуттан, ураты бобуулаах туох да суох. Уонна хайаан мин итинник улуу аныыны онорон, Таһара иннигэр түктэритик быһыыланыахпыный?» ¹⁰ Дьахтар хас күн айы тылын ылыннара сатыыра да, Иосиф хоонньоһорго сөбүлэммэт этэ.

¹¹ Дьэ, онтон биирдэ Иосиф дьиэҕэ үлэли киирбитэ — чаҕардартан ким да суоҕа. ¹² Онуоха Потифар ойоҗо кинини таһаһыттан харбаан ылбыта уонна эмиз: «Миигин кытта сыт», — диэн хаайбыта. Иосиф, таһаһын дьахтарга хаалларбытынан, куотан дьиэттэн сүүрэн тахсыбыта. ¹³ Дьахтар, Иосиф таһаһын

киниэхэ хаалларан куоппутун көрөн, ¹⁴ чағардарын ынгыран ылбыта. «Көрүң, ити дьэбириэйи манна биһигини атаҕастатаары аҕалбыт эбит буолбаат! — диэбитэ. — Манна киирэн миигин кытта сытаары гыммытыгар хаһытаатым. ¹⁵ Мин хаһыгытырбын, көмөҕө ынгырарбын кытта, таңаһын миэхэ хаалларан баран, куотан хаалла!» ¹⁶ Кини, Иосиф тойоно дьыэтигэр төннөн кэлиэр диэри, уол таңаһын тутта сылдыбыта. ¹⁷ Эригэр эмиэ: «Ити эн биһиэхэ аҕалбыт дьэбириэй кулутун манна миигин атаҕастаары киирэ сырытта, — диэн били эппитин хатылаан кэпсээбитэ. — ¹⁸ Мин ыһытаан-хаһытаан дьону көмөҕө ынгырбыппар таңаһын миэхэ хаалларан баран, куотан хаалла!»

Иосиф хаайыллар

¹⁹ Ойоҕо кулутун миэхэ кэлэн маннык быһыланна диэбитин истэн баран, Иосиф тойоно улаханлык уордайбыта. ²⁰ Онон уолу туттаран ылан ыраахтааҕы хаайыылаахтара сытар түрмэлэригэр быраҕарга дьаһайбыта. Дьэ, ити курдук Иосиф хаайыы киһитэ буолбута.

²¹ АЙЫЫ ТОЙОН Иосифы кытта бииргэ сылдьан, киниэхэ амарахтык сыһыаннаспыта, уолу хаайыы тойонугар сөбүлөспүтэ. ²² Тойон түрмэҕэ сытар дьону барыларын Иосифка салайтаран барбыта. Хаайыылаахтар тугу гыналларын барытын Иосиф көрөрө-истэрэ, ²³ онон түрмэ тойоно бэйэтэ аны туохха да түбүгүрбэт этэ. Ити курдук, АЙЫЫ ТОЙОН Иосифтыын бииргэ буолан, кини үлэтигэр-хамнаһыгар барытыгар ситиһини бэлэтиирэ.

Иосиф хаайыылаахтар түүлэрин тойоннуур

40 ¹ Ити кэнниттэн төһө эрэ кэм ааспытын кэннэ, Египет ыраахтааҕытын икки үлэһитэ: арыгы кутааччыта уонна килиэп астааччыта — тойонноругар Египет

ыраахтаафытыгар буруй онгорбуттара. ² Фараон бу икки чугас үлэһитигэр, арыгы кутааччыларын уонна килиэп астааччыларын салайтарар дьонугар, уордайан, ³ иккиэн-нэрин харабыл тойонун дьиэтигэр баар хаайыыга, Иосиф олорор түрмэтигэр, уктарбыта. ⁴ Кинилэргэ илии-атах чаҕарынан харабыл тойоно Иосибы анаабыта.

Балайда кэм ааспыта. ⁵ Биир түүн икки хаайыылаах, Египет ыраахтаафытын арыгы кутааччыта уонна килиэп астааччыта, түүл түһээбиттэрэ. Иккиэннэрин түүлэ тус-туһунан этилэр.

⁶ Иосиф сарсыарда кэлэн көрбүтэ: арай дьоно иккиэн туохтан эрэ арбы-сарбы буолан сукуһан олороллоро. ⁷ «Хайа бу бүгүн туохтан санаарҕаатыгыт?» – Иосиф ыйыппыта.

Онуоха фараон чугас үлэһиттэрэ – Иосибы кытта бииргэ кини хаһаайынын дьиэтээҕи хаайыытыгар олорор икки киһи: ⁸ «Биһиги түүл түһээтибит, ону тойоннуур киһибит суох», – дэспиттэрэ.

«Тойоннуур дьобуру киһиэхэ Таһара биэрэр буолбат дуо? – диэбитэ Иосиф. – Түүлгүтүн миэхэ кэпсээн».

⁹ Арыгы кутааччылар салайааччылара киниэхэ маннык кэпсээбитэ: «Мин түһээтэхпинэ, арай иннибэр бинэгирээт умнаһа турар. ¹⁰ Үс салаалаах умнас. Ол салаалара үүнэн таһсан сибэккилэнэ оҕустулар, сотору буолан баран сүүмэхтэнэн ас куттулар. ¹¹ Мин фараон арыгы иһэр куубагын тутан турабын. Дьэ, онтон толору астаах сүүмэхтэри туура тардан ылан, куубакка сүмэһиннэрин ыган фараонҥа биэрдим».

¹² Иосиф киниэхэ эппитэ: «Эн түүлүҥ суолтата маннык. Үс салаа – үс күн. ¹³ Аны үс күнүнэн фараон эйигин хаайыыттан таһааран үлэҕэр төнүннэриэ, оччоҕо уруккун курдук эн киниэхэ арыгылаах куубагын ылан биэрэр буолуон. ¹⁴ Хата, олоҕун көннөбүнэ, миигин санаан, миэхэ үтүөтэ онгороор: фараонҥа этэн, бу түрмэттэн босхолууругар көрдөһөөр. ¹⁵ Миигин дьэбириэй сириттэн уоран аҕалбыттара. Мин манна хаайыыга быраҕыллыах айылаах тугу да онгорботоҕум».

¹⁶ Килиэп астааччылар салайааччылара, Иосиф бастакы киһиэхэ үчүгэи тойоннообутун истэн, эппитэ: «Оттон мин түһээтэспинэ, төбөбөр үс сарт тымтай турар. ¹⁷ Үөһээни тымтайга фараонна буһарбыт энгин-эгэлгэ минныгэс бурдук астара угуллубут. Ол аһы көтөрдөр тонсуйан тобугураталлар».

¹⁸ Иосиф киниэхэ хоруйдаан эппитэ: «Эн түүлгүн тойонноотоххо маннык. Үс тымтай – үс күн. ¹⁹ Аны үс күнүнэн ыраахтааҕы эйигин хаайыыттан таһааран баскын быстаран, маска ыйатыа, оччоҕо сиэмэх көтөрдөр эккин тонсуйуохтара».

²⁰ Үс хонон баран фараон төрөөбүт күнэ буолбута, онно кини үлэһиттэригэр барыларыгар анаан малааһын тэрийбитэ. Фараон, бары көрөн турдахтарына, икки киһини – арыгы кутааччылар уонна килиэп астааччылар салайааччыларын – хаайыыттан таһаарбыта: ²¹ арыгы кутааччыны уруккутун курдук арыгы кутар үлэтигэр төнүннэрбитэ, онон кини фараонна арыгылаах куубагынын ылан биэрбитэ, ²² оттон килиэп астааччыны ыйатан кэбиспитэ. Барыта Иосиф төлкөлөөбүтүн курдук буолбута. ²³ Арыгы кутааччылар салайааччылара Иосифы да, кини көрдөһүүтүн да таһы-быһа умнан кэбиспитэ.

Иосиф фараон түүлүн тойоннуур

41 ¹ Оттон икки сыл ааспытын кэннэ, фараон түүл түһээбитэ. Ол түһээтэбинэ, кини Нил өрүскэ кэлэн турара, ² оттон ууттан эмис-тот көрүгүнээх сэттэ талыы ынах тахсан иһэллэрэ. Ууттан тахсаат, ынахтар хомус от быыһыгар мэччийбитинэн барбыттара. ³ Сотору өрүстэн аны дар унуох буолбут сэттэ атын ырыган ынах тахсыбыттара. Олор, тахсан, били эмис ынахтары кытта кытылга сэргэстэһэ турбуттара. ⁴ Ол туран, дар унуох буолбут ырыган ынахтар эмис-тот бэйэлээх талыы ынахтары ыйыстан кэбиспиттэрэ. Фараон уһуктан кэлбитэ.

⁵ Салгыы утуйа сытан, кини атын түүлү түһээбитэ. Онно көрдөбүнэ, арай биир умнаска толугу астаах сэттэ өнөр куолас үүнэн турара. ⁶ Сотору буолан баран сиртэн илинги кураан тыала хатарбыт сэттэ кураанах куолаһа үүнэн тахсан, ⁷ толугу астаах сэттэ өнөр куолаһы ыйыстан кэбиспиттэрэ. Фараон уһуктан кэлбитэ. Кини, дьэ, итинник түүлү түһээбитэ.

⁸ Сарсыарда фараон дьиксинэн, Египет аптаах дьонун, мындыр өйдөөхтөрүн барыларын хомуйан олорон түүлүн кэпсээбитэ, ол гынан баран хайалара да кини тугу түһээбитин кыайан тойоннообото. ⁹ Онуоха арыгы кутааччылар салайааччылара фараонна эппитэ: «Мин урукку аһыбын-харабын өйдөөн кэлим. ¹⁰ Фараон биирдэ кулуттарыгар, миэхэ уонна килиэп астааччылар салайааччыларыгар, уордаһан, биһигини харабыл тойонун дьэтинээби хаайытыгар уктарбыта. ¹¹ Биир түүн биһиги иккиэн түүлү түһээбиппит. Түүлэрбит түс-туһунан суолталаах этилэр. ¹² Онно харабыл тойонун кулута, биир эдэр дьэбириэй, баара. Биһиги киниэхэ түүлбүтүн кэпсээбиппитигэр хайабыт да киэнин тойонноон биэрбитэ. ¹³ Барыта үкчү кини эппитин курдук буолбута: миигин үлэбэр төнүннэрбиттэрэ, оттон килиэп астааччыны ыйаан өлөрбүттэрэ».

¹⁴ Фараон, Иосифы ажалтара, киһи ыппыта. Кинини бэрт тиэтэлинэн хаайыттан таһаарбыттара. Иосиф, бытыгын хорунан, тангаһын уларыттан баран, фараон иннигэр тийэн турбута.

¹⁵ Фараон киниэхэ эппитэ: «Мин түүлү түһээтим, ону ким да кыайан тойоннообото. Оттон эйигин киһи түүлүн сааһан тойоннуур диһиллэрин иһиттим».

¹⁶ Иосиф: «Фараон туһугар мин буолбатах — Тангара тойоннуо», — дьэн хоруйдаабыта.

¹⁷ Фараон Иосифка манньк кэпсээбитэ: «Арай түһээтэхпинэ, мин Нил өрүс кытылыгар турар эбиппин, ¹⁸ оттон Нил уутуттан сэттэ эмис бэйэлээх талыы ынахтар тахсан

иһэллэр. Ынахтар, тахсан, хомус быыһыгар мэччийбитинэн бардылар. ¹⁹ Олор кэннилэриттэн аны атын ырыган, наһаа куһаҕан дьүһүннээх, дар унуох буолбут сэттэ ынах тахсан кэллилэр. Мин Египеккэ ханна да итинник ырыганнаабыт сүөһүнү көрө илигим. ²⁰ Ол дьүдьэх, ырыган ынахтар арай били сэттэ эмис-тот ынаҕы ыйыстан кэбистилэр. ²¹ Эмис ынахтары мэниэстэн баран, ырыган ынахтар истэрэ кэлбэтэ: хайдах этилэрэй да, ол курдуктар. Онтон мин уһуктан хааллым. ²² Ити кэнниттэн аны атын түүлү түһээтим: биир умнастан толугу астаах сэттэ өнөр куолас торолуйан табыста. ²³ Ол кэнниттэн аны иинэҕэс баҕайы, кураан тыалыттан куура хатан ас куппатах атын сэттэ куолас быган тахсан, ²⁴ били сэттэ өнөр куолаһы, тугу да ордорбокко, ыйыстан кэбистилэр. Бу түүлбүн хомуһуннаах дьонго кэпсээтим да, ким да кыайан тойоннообото».

²⁵ Иосиф киниэхэ эппитэ: «Фараон түүлэ икки буолбатах, биир түүл. Таһара тугу онороору сорунарын фараонна арыян биэрбит. ²⁶ Сэттэ үчүгэй ынах сэттэ сылы, сэттэ өнөр куолас эмиэ сэттэ сылы бэлиэтиир. Онон ити биир түүл. ²⁷ Оттон олор кэннилэриттэн тахсыбыт сэттэ ырыган, мөлтөх сүөһү – ити салгыы кэлэр сэттэ сыл. Кураан тыала хатарбыт сэттэ кураанах куолаһа – эмиэ сэттэ аччык сыл. ²⁸ Ити аата, мин фараонна эппитим курдук, Таһара сотору тугу онороору гынарын көрдөрөр. ²⁹ Билигин Египет сиригэр бүтүүнүгэр сэттэ өҥ сыл кэлэн иһэр. ³⁰ Ол кэнниттэн сэттэ сыллаах сут-кураан туруо, онон урукку өҥ-тот олох суола-иһэ суох сүтүө. Дойдуну уот кураан эһиэ. ³¹ Били байылыат олохтон туох да ордуо суоҕа – оннук улахан сут туруо. ³² Ити түүл тоҕо иккитэ көһүннэ диэтэххэ, ол аата Таһара барытын бүтэһиктээхтик быһаарбыт, ону сотору толоруо.

³³ Дьэ, онон билигин фараон ырааҕы өтө көрөр муударай киһини булан, бүтүн Египет үрдүнэн туруордун. ³⁴ Итиэннэ дойду устун хомуур үлэтин көрөр-истэр дьону анаталаан,

кэлэр сэттэ сылга — байылыат олох кэмигэр — норуот ылар үүнүүтүн биес гыммыт биирин хомуйтардын. ³⁵ Кинилэр ити кэлэр үтүө сылларга аһы-үөлү барытын хаһаанан, куораттарга, фараон ыскылааттарыгар, бурдугу уган харабыллаатыннар. ³⁶ Оччотугар, Египеккэ буолар сэттэ сыллаах кураанга-сукка дойдугут дьоно хаһаас астананнар, хоргуйан өлүөхтэрэ суоҕа».

Иосиф Египет сирин салайар

³⁷ Иосиф этиитин фараон чугас дьонунаан биһири истибиттэрэ. ³⁸ «Биһиги атын маннык киһини булуохпут суоҕа, — диэбитэ фараон дьонугар. — Бу киһиэхэ Тангара Тыһа баар!» ³⁹ Фараон Иосифка эппитэ: «Тангара эйиэхэ итини арыйбыт буоллаҕына, ол аата эйигиттэн ордук ырааҕы өтө көрөр муударай ким да суох. ⁴⁰ Аны мантан ыла мин дьибин-уоппун барытын эн салайыан, норуотум эн тылгын истиэ. Мин бүрүстүөлбүнэн эрэ эйигиттэн чорбойуом. ⁴¹ Көр, — диэбитэ фараон, — мин эйигин бүтүн Египет баһылыгынан аныбын». ⁴² Итиэннэ тарбаҕыттан бэчээттээх биһилэҕин устан, Иосифка биэрбитэ.* Киниэхэ күндүттэн күндү лүөн тангаһы тангыннарбыта, моонньугар кыһыл көмүс сыабы кэтэрдитэ. ⁴³ Судаарыстыба иккис киһитигэр анаммыт сэрии көлөөскөтүн анаабыта. Иосиф ол көлөөскөнөн айаннаатаҕына, харабыллар дьонго: «Сөһүргэстээн!» — диэн үөгүлүүлэрэ. Дьэ, ити курдук фараон Иосифы бүтүн Египет баһылыгынан анаабыта. ⁴⁴ Кини Иосифка эппитэ: «Мин баҕам, фараон баҕата маннык: аны мантан ыла Египеккэ эн көнүлэ суох хардыылыхтааҕар буолуох, илиилэрин да хамсатыахтара суоҕа». ⁴⁵ Фараон киниэхэ Цафнаф-Панеах диэн санга ааты инэрбитэ, итиэннэ

---

* 41:42 Ыраахтааҕы тус бэчээттээх биһилэҕин итэҕэйбит киһитэ дойдуга сүдү былаастанара.

Илиополь тангаратын үлэһитин Потифер кыһын Асенефаны ойох биэрбитэ. Иосиф бүтүн Египети салайар тойон буолбута.

⁴⁶ Египет ыраахтааһытыгар фараонна сулууспатын саҕалыырыгар Иосиф отут саастааҕа. Кини фараонтан тахсан, Египет сири-уотун кэрийэр соруктаах айанна туруммута.

⁴⁷ Дьэ, онтон сирдэрэ сэттэ өҥ сылы быһа өлгөм үүнүүнү биэрбитэ. ⁴⁸ Иосиф ити быйаннаах кэмнэ Египеккэ хомуллубут бурдугу барытын куорат-куорат аайы үллэрэр: хас биирдии куоракка чугаһынааҕы бааһыналар үүнүүлэрэ тиксэрэ. ⁴⁹ Онон кини байҕал кумаһыныы баһаам элбэх бурдугу хомуйбута. Өссө аһара элбэҕи хомуйан, ахсаанын аахпат да буолбута, ааҕыллар кыаҕа да суоҕа.

⁵⁰ Ол саҕана, сут-кураан өссө тура илигинэ, Асенефа, күн тангаратын Илиополь куораттааҕы үлэһитин Потифер кыһа, Иосифка икки уол оҕону төрөппүтэ. ⁵¹ Иосиф: «Тангара мин туох баар кыһалҕабын, аҕам дьэтин-уотун барытын умуннарда», — диэн баран, бастакы уолугар Манассия* диэн ааты биэрбитэ. ⁵² Оттон иккис уолун Ефрем** диэн ааттаабыта, бу аат «мин эрэи-муну көрбүт сирбэр Тангара миэхэ оҕо биэрдэ» диэн суолталаах.

⁵³ Дьэ, онон Египет байылыат сэттэ сыла кэлэн ааспыта. ⁵⁴ Аны Иосиф өтө көрөн эппит сэттэ аччык сыла тирээн кэлбитэ. Сут-кураан бары дойдуга барытыгар турбута, арай Египеккэ эрэ хаһаас бурдук элбэҕэ. ⁵⁵ Онтон аны Египет дьоно эмиэ, аһыыр астара быстан, аччыктаан, фараонтан бурдук көрдөөбүттэрэ. Онуоха фараон Египет норуотугар бүттүүнүгэр: «Эһиги Иосифка баран, кини тугу этэрин толорун», — диэбитэ.

---

* 41:51 *Манассия* — дьэбириэйдии «умуннары» диэн суолталаах тыл-лын дьүүрэлэхэр дорҕооннордоох анал аат.

** 41:52 *Ефрем* — «оҕо биэри» диэн суолталаах тыл ситиминиин дьүүрэлэхэр дорҕооннордоох анал аат.

⁵⁶ Сир-дойду дьоно барыта сутаабыта. Иосиф бурдуктаах ампаардарын аһан, Египет олохтоохторугар туораах бурдугу атыылаабытынан барбыта (дойдуга сут өссө күүһүрэн эрэрэ). ⁵⁷ Сир-сир аайы аччыктааннар, ыаллыы дойдулартан эмиэ Египеккэ Иосифка бурдук көрдөһө кэлэллэрэ.

Иосиф убайдара Египеккэ бараллар

42 ¹ Иаков Египеккэ туораах бурдук баар сурафын истэн, уолаттарыгар эппитэ: «Эһиги манна бэйэ-бэйэҕитин өрө мыһаан олороҕут дуу? ² Египеккэ бурдук баар дииллэр. Аччыктаан өлүөхпүт дуо, баран бурдукта атыылаһан кэлиҥ». ³ Иосиф уон убайа Египеттэн бурдук атыылаһардыы айанга турбуттара. ⁴ Иаков Вениамины, Иосиф инитин, аны аара былаҕайга былдьаныа диэн, кинилэри кытта ыыппатаҕа. ⁵ Израиль уолаттара Египет сиригэр тийэн, онно туораах бурдук көрдөһө кэлбит атын дьону кытта ааллаһан сылдыбыттара (сут-кураан Ханаанна бүтүүнүгэр турбута). ⁶ Оттон ол тийбит дойдуларын баһылыга Иосиф этэ, бурдугу дьонго кини атыылыыра. Ини-биилэр Иосифка тийэн, сөһүргэстии түһэн сиргэ диэри сүгүрүйбүттэрэ. ⁷ Иосиф убайдарын тута билбитэ эрэри, туора киһи курдук туттан-хаптан кытаанахтык: «Эһиги хантан сылдыаҕыт?» — диэн ыйыппыта.

Дьоно: «Биһиги Ханаантан аһылык атыылаһа кэлибит», — диэн хоруйдаабыттара. ⁸ (Иосиф убайдарын эндэппеккэ билбитэ, оттон кинилэр инилэрин билбэтэхтэрэ.)

⁹ Иосиф урут кинилэри түһээбитин өйдөөн кэлэн эппитэ: «Эһиги манна чуннуу кэлбиккит. Биһиги дойдубут кэбирэх сириҥ билээри, ону чуннуу сылдыаҕыт».

¹⁰ «Оо, суох, тойоммуот! — дэспиттэрэ ини-биилэр. — Кулуттарыҥ биһиги манна аһылык атыылаһа кэлбиппит. ¹¹ Бары биир киһи уолаттарынабыт, көнө дьоммут. Кулуттарыҥ биһиги үйэбитигэр чуннаабатахпыт».

¹² «Суох, эниги биһиги дойдубут кэбирэх сириг бигээн билэ кэлбиккит», – Иосиф эппитин кубулуппатаҕа.

¹³ Анараангылар эппитэрэ: «Кулуттарыг биһиги уон икки ини-биилэрбит, бары биир киһи оҕолорунабыт. Хаанаантан сылдыабыт. Кырабыт билигин аҕатыгар баар. Биир инибит суох буолбута ыраатта».

¹⁴ «Дьэ, сити, чуннуу кэлбиккит диэн эппитим курдук! – диэбитэ Иосиф. – ¹⁵ Биһиги билигин энигини тургутан көрүөхпүт. Мин фараон олоҕунан андаҕайабын: кыра инигит манна кэлэ илигинэ, эниги мантан тахсыаххыт суоҕа. ¹⁶ Биир киһигитин ытан, инигитин аҕалтарыг. Онуоха диэри хаайыыга олорон эриэххит. Дьэ, төһө кырдыгы эппиккитин көрүллүө. Сымыйаҕыт арылыннаҕына, ол аата эниги чуннуу кэлбит буолаҕыт. Мин фараон олоҕунан андаҕайабын».

¹⁷ Ити кэнниттэн барыларын үс күнгэ хаайтаран кэбиспитэ.

¹⁸ Үһүс күнүгэр Иосиф кинилэргэ эппитэ: «Мин тылбын толордоххутуна, тыыннаах хаалыаххыт. Мин Тангараттан толлор киһибин. ¹⁹ Чахчы көнө дьон буоллааххытына, бииргит манна хаайыыга сытан эрдин, оттон атыттар аччыктаабыт дьоннутугар бурдук илдэ барыаххыт. ²⁰ Ол гынан баран эниги манна кыра инигитин илдэ төттөрү кэлиэхтээххит. Оччоҕо эрэ кырдыккыт тахсан, өлүөххүт суоҕа». Иосиф тылын ылыммытара.

²¹ «Инибитигэр онорбут аныыбыт сэтэ-сэлээнэ ситтэ, – дэһиспиттэрэ ини-биилэр. – Төһөлөөх ааттаһан муннамытын көрө-көрө, истибэтэхпит. Ол аныыбыт таайан, бэйэбит билигин бу сордонон эрдэхпит».

²² Онуоха Рувим эппитэ: «Уолга куһаҕаны оноруман диэбэтэҕим этэ дуо? Истибэтэххит. Дьэ, билигин биһигини инибит хаанын сэтэ-сэлээнэ ситтэҕэ». ²³ Иосиф ити кэпсэтэллэрин өйдүүрүн убайдара билбэт этилэр: кини тылбаасчыттаах кэпсэтэрэ.

²⁴ Иосиф атын хоско тахсан уйа-хайа суох ытаан баран, төннөн кэлэн салгы кэпсэппитэ. Итиэннэ, бары көрөн

турдахтарына, Симеону кэлгийтэрэн кэбиспитэ. ²⁵ Иосиф үлэһиттэригэр: «Бу дьон бэрэмэдэйдэригэр толору туораах бурдукта кутан биэринг, ильдэ кэлбит көмүстэрин хааһахтарыгар төттөрү угун уонна айанга үссэнэллэригэр өйүөлээн ытытын!» — диэн дыһайбыта. Ити эппитин толорбуттара.

²⁶ Ини-биилэр бурдуктарын өсүөллэригэр ындылланан, дыялэригэр айаннаабыттара. ²⁷ Түүн сынньанарды тохтообут сирдэригэр биирдэстэрэ өсүөлүн аһатаары хааһабын аспыта, арай били төлөөбүт үрүн көмүһэ таһаһаһын үрдүгэр сытара. ²⁸ «Көмүһүм баар буолан хаалбыт! — диэбитэ кини дьонугар. — Хааһахпар сылдыар!» Ини-биилэр сүрэхтэригэр ыттаран: «Бу аата Тангара биһиэхэ тугу онордоҕой?» — дэһиспиттэрэ.

²⁹ Кинилэр Ханаан сиригэр тийэн баран, туохха түбэхэ сылдыбыттары барытын ажаларыгар Иаковка сиһилии кэпсээбиттэрэ: ³⁰ «Ол сир баһылыга биһигини кытта кытаанахтык кэпсэттэ, дойдубутун чуннуу кэлбиккит диэн олуйсан турда. ³¹ Биһиги киниэхэ көнө дьоммут, ханнык да чуннааччылар буолбатахпыт дии сатаатыбыт. ³² Уон икки ини-биилэрбит, бары биир аҕа оҕолорунабыт, биир инибит суох буолбута ыраатта, оттон кырабыт билигин аҕатын кытта Ханаанга баар диэтибит. ³³ Онуоха ол сир баһылыга биһиэхэ эттэ: „Дьэ, төһө кырдыгы эппиккитин билиэм. Биир киһигитин манна хаалларын. Атыттар аччыктаабыт дьоннутугар бурдуккутун ильдэ барын. ³⁴ Онно тийэн баран кыра инигитин ылан, миэхэ төттөрү кэлиэх тустааххыт. Дьэ, оччоҕо эрэ мин эһигини көнө дьон эбиттэр, манна чуннуу кэлбэтэхтэр диэн итэҕэйиэм, инигитин хаайыыттан таһаарыам. Итиэннэ биһиги сирбитигэр ханан баҕарар айанныыргытын көнүллүөм,“ — диэтэ».

³⁵ Ини-биилэр ильдэ кэлбит таһаһастарын хостообуттара: арай өрбөххө бобо баайыллыбыт үрүн көмүстэрэ хааһахтарын аайы сылдыара. Ону көрөн, кинилэр ажаларыныын уолуйа куттаммыттара. ³⁶ «Дьэ, уолаттарбын

биир-биир былдытатаан эрэбит! — диэбитэ Иаков. — Иосиф суох, Симеон суох, аны Вениамины ылаары гынныгыт. Бу туох ааттаах хара соро миигин буулаата?»

³⁷ Рувим аҕатыгар эппитэ: «Вениамины төттөрү аҕалбатахпына, мин икки уолбун өлөрүөххүн сөп. Уолгун миэхэ итэҕэй: мин кинини эйиэхэ төнүннэриэм».

³⁸ «Суох, мин уолум энигини кытта онно барсыа суоҕа! — диэбитэ Иаков. — Убайа өлбүтэ, билигин кини чорон соҕотох хаалан сылдыар. Арай энигинниин барсан иһэн, аара туохха эмэ түбэстин? Оччоҕо мин аастыйбыт баттахтаах оҕонньор эниги куһаҕангытыгар тэптэрэн, анараа дойдуга аттанар буоллаҕым».

Иосиф убайдара Египеккэ иккиһин бараллар

43 ¹ Сут-кураан Ханаан сирин хам ылар ылан испитэ. ² Египеттэн аҕалбыт туораах бурдуктара бараммытыгар аҕалара уолаттарын: «Хат баран, мун саатар, быкаа бурдук оҕотуна атыылаһан кэлин», — диэн сорууйбута.

³ Онуоха Иуда эппитэ: «Ол киһи, инигитин ильдэ кэлбэтэххитинэ, миэхэ икки харахпар көстөөйөбүт диэн мас-таас курдук этэн турар. ⁴ Уолу биһигинниин ытар буоллаххына, эйиэхэ бурдук атыылаһа барыахпыт. ⁵ Оттон ыппат буоллаххына, барбаппыт. Ол киһи инигитин аҕалбатаххытына, икки харахпар көстөөйөбүт диэн сэрэппитэ».

⁶ «Бу туох соруугар эниги миигин уган биэрдигит? — диэбитэ Израиль. — Өссө биир инилээхпит диэн эмиэ тоҕо этэн биэрбиккит эбитэ буолла?»

⁷ «Ол киһи барытын туоһуласпыта, — дэспиттэрэ уолаттара. — Бэйэбитин да, дьибэ кэргэммитин да ыйыталаһара. Аҕабыт тыыннаах дуо, өссө атын инилээхпит дуо диэбитэ. Кини ыйыппыта — биһиги хоруйдаабыппыт. Кыра инигитин ильдэ кэлин диэҕэ диэн биһиги хантан билиэхпитий?»

⁸ Иуда аҕатыгар Израильга эппитэ: «Уолу миигин кытта ыыт. Айанныы туруо этибит. Оччоҕо эрэ биһиги, эн бэйэн эмиэ, оҕолорбут бука бары хоргуйан өлөртөн быһанан, тыыннаах хаалыахпыт. ⁹ Уолгун төнүннэриэм диэн мин эйиэхэ эрэннэрэбин. Кинини төттөрү илдэ кэлбэтэхпинэ, эн ону миигиттэн ирдээр: мин тыыннаабым тухары эйиэхэ буруйдаах буолуом. ¹⁰ Биһиги манна наһаа тардыллаары гынныбыт. Билигин хайыы үйэ иккитэ баран кэлбит буолуо этибит».

¹¹ «Чэ, оччотугар, — диэбитэ аҕалара Израиль, — эһиги маннык тэринэн барын. Дойдубут баайыттан барытыттан — бальзамтан, мүөттэн, лаадантан, үчүгэй сыттаах дабархайтан, фисташкаттан, миндальтан — ылан ол киһиэхэ бэлэхтээх-туһахтаах тийинг. ¹² Били үнүр хааһаххытыгар төттөрү укпуттарын төнүннэрэр гына, эбии атын көмүстээх барын. Ол дьон тугу эрэ чахчы бутуйбуттар быһыылаах. ¹³ Вениамины илдэ барын, уонна эмиэ били киһигитигэр тийээрин. ¹⁴ Сүдү Күүстээх Тангара кини сүрэбин-быарын сымнатан, анараа уолу Вениамины кытта эһиэхэ биэрэн төттөрү ыыттын. Оттон мин, хайыамый, оҕолорбуттан матыахтаах буоллахпына, ол аата оноһуум оннук буоллаҕа».

¹⁵ Ини-биилэр бэлэхтэрин ылан, уруккуларынааҕар икки төгүл элбэх үрүн көмүһү уктан Египеккэ айаннаабыттара. Кинилэр Вениамины кытта эмиэ Иосифка тийбиттэрэ. ¹⁶ Иосиф, Вениамин кэлсибитин көрөн, дьэтин-уотун дьаһабыл тойонугар: «Бу дьону мин дьэибэр илдэ бар, — диэбитэ. — Тийэн, сүөһү өлөрөн астаа-үөллээ. Бүгүн күнүс кинилэр миигин кытта бииргэ аһахтара». ¹⁷ Анараа киһи, Иосиф соруудаҕын толорон, ыалдыттары кини дьэтигэр илдэ барбыта.

¹⁸ Уолуйа куттаммыт дьон аара баран иһэн: «Үнүр били хааһахпытыгар баар буолбут үрүн көмүстэн сылтаан бу илдэ бардылар, — дэһиспиттэрэ. — Билигин биһигини буруйдаан баран, үрдүбүтүгэр түһэн кулут оностоохтара, өсүөллэритин тутан ылаахтара». ¹⁹ Дьэиэҕэ киирэн иһэн,

кинилэр Иосиф дьиэтин дыаһабылыгар эппиттэрэ: ²⁰ «Иһит эрэ, тойоммуот. Биһиги манна биирдэ аһылык ыла кэлэ сылдыбыт дьоммут. ²¹ Аара, төннөн иһэммит, түүн биир сиргэ тохтоон сынһаммыппыт. Онно хааһахпытын аспыппыт, арай хааһахпыт аайы били төлөөбүт көмүспүт сылдыра. Төһөнү ыйаан биэрбиппит да, ол барыта баара. Биһиги ону олоччу төттөрү аҕаллыбыт. ²² Бурдук атыылаһар атын көмүстээх кэллибит. Оттон ол биэрбит көмүспүтүн ким биһиэхэ төттөрү уган кэбиспитин билбэппит».

²³ «Эһиги уоскуйун, куттаныман, — диэбитэ дыаһабыл, — үрүң көмүһү хааһахытыгар Таһарабыт, аҕабыт Таһарата, кистээн укпүт. Ол саҕана мин эһиги көмүскүтүн барытын туппутум». Инньэ диэн баран, Симеону таһааран кинилэргэ биэрбитэ. ²⁴ Ити кэнниттэн киһи барыларын Иосиф дьиэтигэр киллэрбитэ. Атахтарын сууналларыгар уу аҕалбыта, өсүөллэрин аһаппыта. ²⁵ Ини-биилэр күн ортото Иосифы көрсүөхтээхтэрэ, онон киниэхэ аҕалбыт бэлэхтэрин биир-биир арааран бэлэмнээбиттэрэ. Иосифтыын бииргэ эбиэттиллэрин туһунан кинилэргэ эрдэ эппиттэрэ. ²⁶ Күнүс Иосиф дьиэтигэр кэлбитэ. Убайдара киниэхэ бэлэхтэрин туттаран баран, сөһүргэстээн сиргэ диэри сүгүрүйбүттэрэ.

²⁷ Иосиф кинилэртэн доруобуйалара хайдаһын ыйыппыта. Онтон: «Эһиги кырдыаҕас аҕалаахпыт диэбиккит. Аҕабыт тыыннаах дуо? Билигин хайдах сылдыарый?» — диэн туоһуласпыта.

²⁸ «Аҕабыт, эн кулутун, тыыннаах, этэннэ олорор», — диэбиттэрэ убайдара уонна эмиэ сөһүргэстээн туран сиргэ диэри тонхоспуттара.

²⁹ Иосиф бииргэ төрөөбүт инитин, ийэтин уолун, Вениамин диэки көрөн баран: «Били миэхэ кэпсээбит кыра инигит бу дуо?» — диэн ыйыппыта. Ол кэнниттэн Вениаминга эппитэ: «Тоойуом, Таһара эйиэхэ амарахтык сыһыаннастын!» ³⁰ Инитин таптыыра бэрдиттэн сүрүбэ нүөлүйэн ылбыта, ытаан тоҕо бараары гынан иһэн арыычча

туттуммута. Тиэтэлинэн атын хоско киирэн, уйа-кэйэ суох ытаабыта. ³¹ Онтон сирэйин суунан баран, ыалдыттарыгар тахсыбыта, эмиэ туох да буолбатабын курдук туттан-хаптан, үлэһиттэрин аһылыгы аҕалалларыгар соруйбута.

³² Иосиф аһын-үөлүн туспа аҕалан биэрэллэрэ. Ыалдыттары уонна Египет дьонун эмиэ тус-туһунан аһаппытара (Египет олохтоохторо, киртийиэхпит диэн, дьэбириэйдэри кытта бииргэ аһаабаттар). ³³ Ини-биилэри саамай аҕаларыттан саҕалаан, саастарын бэрээдэгинэн Иосифы утары олордубуттара. Уолаттар онтон соһуйан сирэй-сирэйдэрин көрсүбүттэрэ.

³⁴ Иосиф аһы олорор остуолуттан кинилэргэ аһылык ытыара, Вениамины биэс төгүл элбэх аһынан-үөлүнэн күндүлээбитэ. Ини-биилэр Иосифы кытта бииргэ аһаан-сиэн, дуоһуйохтарыгар диэри бинэбирээт арыгыта испиттэрэ.

Иосиф убайдарын тургуутар

44 ¹ Иосиф дьиэтин дьаһабыл тойонун: «Бу дьонго, төһөнү идьээллэринэн, хааһахтарыгар толору аһылыкта хаалаан биэр, — диэн соруйбута. — Хааһахтарын аайы таһаҕастарын үрдүнэн били үрүн көмүстэрин төттөрү ук. ² Кыра уол киэнигэр бурдугун төлөөбүт көмүһүн кытта бииргэ мин үрүн көмүс куубакпын угаар». Үлэһитэ Иосиф эппитин барытын толорбута.

³ Сарсыарда халлаан сырдаабытын кэннэ, кинилэри өсүөллэрин кытта дьиэлэригэр ыппытара. ⁴ Куораттан тахсан ыраата иликтэринэ, Иосиф дьиэтин дьаһабылыгар: «Түргэнник, ити дьону экирэт, — диэбитэ. — Ситэн тийэн эт: „Үтүөбэ тоҕо куһаҕанынан төлүүгүтү? ⁵ Үрүн көмүс куубакпын тоҕо уоран бардыгыт?« Тойонум иһэр

---

* 44:5 *Үрүн көмүс куубакпын тоҕо уоран бардыгыт?* — Бу гректии тылбаастан кирибит тыллар былыргы дьэбириэй тылынан суруллубут төрүт тиэкискэ суохтар.

иһитэ эбээт, сэрэбиэйдиригэр эмиэ туһанар. Эһиги түк-тэритик быһыыланныгыт!⁶»

⁶ Дьаһабыл ини-биилэри ситэ баттаан ылан, Иосиф соруйбутун курдук, эппитэ. ⁷ Онуоха кинилэр: «Тойоммуот, туох диэн эттэххиний? — дэспиттэрэ. — Кулуттарын биһиги хайдах да итинник быһыыланар кыахпыт суох! ⁸ Бэл, оннооҕор хааһахпытгар баар буолан хаалбыт көмүспүтүн Ханаантан эйиэхэ төттөрү илдэ кэлбиппит. Уонна баран эн тойонун дьиэтиттэн үрүн дуу, кыһыл дуу көмүһү уора сылдыһахпыт дуо? ⁹ Уоруллубут иһити хайабыгыттан булан ылаһын да, ол киһини өлөрөргө уурдуннар. Оттон биһиги бука бары тойоммутугар кулуттуу хаалыахпыт».

¹⁰ «Эһиги эппиккитинэн буоллун, — диэбитэ дьаһабыл. — Ол гынан баран куубак көстүбүт киһитэ кулут-туоҕа, атыттар эйэни кытта дьиэлиэххит». ¹¹ Ини-биилэр бэрт тиэтэлинэн таһаҕастарын сиргэ түһэрэ охсон, хааһахтарын тиһилигин сүөрбүтүнэн барбыттара. ¹² Дьаһабыл улаханнарыттан саҕалаан кыраларыгар диэри барыларын тиһэ көтөн дьэндыйбитэ — арай били иһит Вениамин хааһагыттан көстүбүтэ. ¹³ Убайдара ыар санааҕа ыллараан таһастарын хайа тардыммыттара уонна, таһаҕастарын өсүөллэригэр хат ындыыланан, куоракка төннүбүттэрэ.

¹⁴ Иуда ини-биилэриниин тийэн кэлбиттэрэ, Иосиф өссө да дьиэтигэр баара. Убайдара кини иннигэр сөһүргэстии түһэн, сиргэ тийэ умса нөрүйбүттэрэ. ¹⁵ «Бээрэ, бу хайдах маннык быһыыланныгыт? — диэн ыйыппыта Иосиф. — Мин курдук киһи хайаан да сэрэйиэхтээгин эһиги ама билбэт этигит дуо?»

¹⁶ Иуда эппитэ: «Тойоммутугар туох диэхпит баарай? Тугу утары этиэхпитий? Кырдьыкпытын хайдах таһаарыныахпытый? Буруйбутун Таһара саралаата. Мантан ыла биһиги — иһит көстүбүт киһитэ да, бары да — эйиэхэ, тойоммутугар, кулут буолабыт».

¹⁷ «Суох, мин итинник гыныам суоҕа, – диэбитэ Иосиф, – куубак көстүбүт киһитэ миэхэ кулуттуоҕа. Оттон эһиги эйэни кытта аҕаҕытыгар төннүн».

Иуда инитин Вениамин туһугар көрдөһөр

¹⁸ Онуоха Иуда Иосифка чугаһаан кэлэн эппитэ: «Тойоноум! Кулутун мин эйигин, тойоммун, кытта аһаҕастык кэпсэтэрбин көнүллээ. Кулуккар, миэхэ, уордайыма. Эн син биир фараон кэриэтэ буоллаҕын. ¹⁹ Тойоммут кулуттаргыттан, биһигиттэн, аҕалааххыт дуо, өссө атын инилээххит дуо диэн ыйыппытын. ²⁰ Онуоха биһиги эйиэхэ, тойоммутугар, аҕабыт баар, сааһа ыраатта, биһигиттэн ураты өссө биир кыра уоллаах диэбиппит. Олох сорсуйан баран төрөппүт уола. Ол уолун биир ийэлээх убайа – бииргэ төрөөбүтэ – өлбүтэ, онон ийэтин оҕото кини эрэ ордон сылдьар. Аҕабыт күнэ киниттэн тахсар. ²¹ Онуоха эн кулуттаргар, биһиэхэ, кыра инигитин көрүөм этэ, баран миэхэ илдьэ кэлин диэбитин. ²² Биһиги тойоммутугар уол аҕатыттан тэйэр кыаҕа суох, аҕата кинини кытта арахсарын тулуйуо суоҕа диэн эппиппит. ²³ Онно эн кулуттаргар, биһиэхэ, кыра инитэ суох аны мин харахпар көстөөйүбүт диэн тураҕын.

²⁴ Биһиги дыиэбитигэр тийэн аҕабытыгар, эн кулуккар, тойоммут тугу эппиккин барытын тиэрдибиппит. ²⁵ Онтон аҕабыт баран өссө аһылыкта ылан кэлин диэн соруйбутугар ²⁶ биһиги онно кыра инитэ суох барбаппыт, инибит барсар эрэ буоллаҕына барабыт, кинитэ суох ол киһи хараҕар көстүө суохтаахпыт диэбиппит. ²⁷ Онуоха эн кулутун, аҕабыт, эппитэ: „Ойоҕум миэхэ икки уолу төрөппүтүн эһиги билэҕит. ²⁸ Улаханым сүтэн хаалбыта. Кыыл тартаҕа дии саныырым. Баччаанҕа диэри мин кинини көрө иликпин. ²⁹ Аны билигин иккис уолбун ылаары гынаҕыт. Арай кини эмиэ былаҕайга былдьаннын? Оччоҕо эһиги миигин,

аһыга ылларбыт аастыйбыт баттахтаах оҕонньору, анараа дойдуга утаарабыт“. ³⁰ Дьэ, онон аҕабыт итинник таптыыр уолун мэлиттэхпинэ, мин дьиэбэр аҕабытыгар, эн кулуккар, хайа сирэйбинэн төннүөмүй? ³¹ Уола төннөн кэлсибэтэҕин көрдөр эрэ, аҕабыт өлөр. Аас төбөлөөх аҕабыт оҕонньор, эн кулутун, биһиги куһаҕаммытыттан аһыга ылларан анараа дойдуга аттаныа.

³² Оттон мин, эн кулутун, иним төннөн кэлиэ диэн аҕабар тылбын биэрбитим. Уолу дьиэтигэр төнүннэрбэтэхпинэ, өлүөхпэр диэри аҕабар буруйдаах буолуом диэбитим. ³³ Онон иним оннугар манна кулутун мин хаалабын. Уол убайдарынаан барыстын. ³⁴ Мин кинитэ суох дьиэбэр төннөн барар, онно тийэн аҕам аһыйан сордонорун көрөр кыаҕым суох!»

Иосиф убайдарыгар билинэр

45 ¹ Иосиф, атын дьон баарыгар кыанарыттан ааһан: «Бары тахсын!» — диэн хаһыгытаабыта. Кини кимин убайдарыгар билинэригэр аттыгар биир да туора киһи суоҕа. ² Ол гынан баран марылаччы ытыыр санатын Египет дьоно истэннэр, ити сурах фараон дьиэтээбилэригэр тийэ охсубута.

³ «Мин Иосифпын, — диэбитэ кини убайдарыгар. — Аҕам тыыннаах дуо?» Анараангылара тылларттан матан, далбаара таалан турбуттара.

⁴ «Миэхэ чугаһаан», — диэбитэ Иосиф. Дьоно аттыгар кэлбиттэригэр эппитэ: «Мин эһиги Египеккэ атыылаабыт инигит Иосифпын. ⁵ Чэ, билигин санаарҕааман, атыылаабыппыт диэн буруйданыман. Тангара эһиги олоххутун быһаары миигин манна ыппыт эбит. ⁶ Сут-кураан турбута икки сыл буолла. Бу сут аны өссө биэс сыл барыа, ол тухары сир оноруута, бурдук быһыыта суох буолуо. ⁷ Эһиги сиргэ тыыннаах хаалан аата-ахса биллибэт буола тэнийэргит

тухугар,* Тангара миигин манна эниги иннигитигэр ыппыт. ⁸ Онон миигин манна эниги буолбатах, Тангара ыппыта. Кини миигин фараон сүбэһитэ** онорон, тойонум бас билэр баайын барытын миэхэ салайтара биэрбитэ, Египет сириг баһылыгынан туруорбута.

⁹ Түргэнник аҕабар баран этин: „Уолун Иосиф маннык диир: Тангара миигин бүтүн Египет баһылыгынан туруорбута, онон уһаабакка-кэнгээбэккэ манна миэхэ кэл. ¹⁰ Уолаттаргын, сиэннэргин, сүөһүгүн үөрүн, баайгын-дуолгун барытын илдэ кэлэн миигиттэн чугас Гесем сиригэр олохсуйуон. ¹¹ Бу сут-кураан өссө бизс сыл барыа, ол тухары мин онно эйигин барынан бары хааччыа олоруом. Эн дыиэ кэргэнгин, сүөһүгүн кытта туох да кыһалҕаны билиэнг суоҕа.“

¹² Көрүнгүтүүй! — Иосиф санга аллайбыта. — Көрүүй, иним Вениамин! Бу мин илэ бэйэбинэн энигинниин кэпсэтэ турабын эбээт! ¹³ Аҕабар тийиэн, мин Египеккэ хайдах курдук кыаҕыран олорорбун барытын кэпсээн. Манна тугу көрбүккүтүн бүтүннүүтүн киниэхэ тиэрдин. Уонна аҕабын түргэнник аҕала охсун!»

¹⁴ Иосиф инитин Вениамины моонньуттан кууһаат, санга таһааран ытаан барбыта. Вениамин убайын кууһан туран эмиэ маккыраччы ытаабыта. ¹⁵ Иосиф, ытыы-ытыы, дьонун барыларын биир-биир кууһан, уураталаан ылбыта. Дьэ, ол кэннэ ини-биилэр, уостара аһыллан, кинини кытта кэпсэппитинэн барбыттара.

¹⁶ Иосиф убайдара кэлбиттэрин туһунан сурах фараон дыбарыаһын тилийэ көппүтэ. Фараон чугас үлэһиттэрин кытта ити сураҕы истэн үөрбүтэ-көппүтэ. ¹⁷ Онон Иосифка эппитэ: «Убайдаргар эт — Ханаанга төннөллөрүгэр

* 45:7 *Эниги сиргэ тыыннаах хаалан аата-ахса биллибэт буола элбииргит тухугар...* — эбэтэр: «Энигини сиргэ тыыннаах хааллараары, сөҕүмэрдик өрүһүйэн олоххутун быһаары...».

** 45:8 *...сүбэһитэ...* — туруору тылбаастаатахха: «аҕата».

өсүөллэригэр толору таһаҕастаах бардыннар. ¹⁸ Дьэ, онтон манна аҕаларын, дьиэ кэргэттэрин илдэ көһөн кэллинер. Мин кинилэргэ Египет бастыг баайын биэриэм. Биһиги дойдубут уйгутуттан дуоһуя туһаныахтара. ¹⁹ Дьонгор өссө эт: оҕону-дьахтары тиэйэн кэлэрдии Египеттэн бобуоскалардаах бардыннар; итиэннэ аҕаларын илдэ кэллинер. ²⁰ Малбыт-салбыт хаалар диэн хомойботуннар, манна кинилэргэ Египет бастыг баайа тиксиэҕэ».

²¹ Израиль уолаттара ити этиллибити барытын толорбуттара. Фараон дьаһайбытын курдук, Иосиф кинилэргэ бобуоскалары, ара аһыыр ыһыгы уонна ²² хас биирдиилэригэр санга таһаһы-сабы биэрбитэ. Вениаминга үс сүүс үрүн көмүс манньыаты кытта биэс суол санга таһаһы бэлэхтээбитэ. ²³ Аҕатыгар Египет сирин-уотун бастыг баайыттан уон өсүөл уйарынан ындьылаан кэһиилээбитэ, өссө уон тыһы өсүөл уйарынан туораах бурдугу, килиэби, өйүө эгэлгэтин биэрэн ыппыта. ²⁴ Убайдарын айанна атаарарыгар Иосиф: «Ара суолга иирсимэн!» — дии хаалбыта.

²⁵ Ини-биилэр Египеттэн тахсан Ханаанга аҕаларыгар Иаковка тийэн кэлбиттэрэ. ²⁶ Кинилэр кэлэн: «Иосиф тыыннаах, билигин бүтүн Египети салайан олорор!» — диэбиттэригэр аҕалара соһуйан сүрээҕэ тохтуу сыспыта, кини хайдах да ону итэҕэйэр кыаҕа суоҕа. ²⁷ Дьэ, онтон, уолаттара Иосиф эппитин барытын кэпсээбиттэрин кэннэ, уола кинини ыллараары ыппыт бобуоскаларын көрөн, сүргэтэ көтөҕүллэн, ²⁸ Израиль: «Чэ, сөп буолуо! — диэбитэ. — Уолум Иосиф тыыннаах эбит! Өлүөм иннинэ баран оҕобун көрүөм!»

Иаков дьиэ кэргэнин кытта Египеккэ көһөр

46 ¹ Израиль баайын-дуолун барытын хомунан айанна туруммута. Ара Вирсавияҕа тийэн, аҕатын Исаак Танаратыгар сүөһү өлөрөн толук биэрбитэ. ² Ол түүн киниэхэ Тангара кестөн: «Иаков, Иаков!» — диэн ыңырбыта.

«Бу баарбын», – диэбитэ Израиль. ³ Онуоха эппитэ: «Мин Танарабын, эн аҕан Танаратабын. Египеккэ бараргыттан куттаныма: онно Мин эйигиттэн улуу норуоту үөскэтиэм. ⁴ Мин эйигинниин Египеккэ барсыам уонна онтон Бэйэм эйигин таһаарыам. Өллөххүнэ, хараххын Иосиф сабыаҕа». ⁵ Иаков Вирсавияттан тахсан, айан суолун туппута. Израиль уолаттара фараон биэрбит бобуоскаларыгар Иаковы, оҕону-дъахтары олордон, ⁶ сүөһүлэрин иннилэригэр үүрэн, Ханаанна муспут баайдарын-дуолларын ылан айанна турбуттара. Дьэ, ити курдук, Иаков удьурдарын бука барыларын кытта бииргэ Египет сиригэр көспүтэ: ⁷ уолаттарын, уол сиэннэрин, кыргыттарын, кыыс сиэннэрин – бүтүн уһун Египеккэ илдэ барбыта.

⁸ Израиль Египеккэ көһөн барбыт уолаттарын ааттара-суоллара бу бааллар (Иаков уонна кини удьурдара).

Иаков бастагы уола Рувим диэн.

⁹ Рувим уолаттара: Ханох, Фаллу, Хецрон, Харми.

¹⁰ Симеон уолаттара: Иемуил, Иамин, Огад, Иахин, Цохар уонна Ханаан дьахтарыттан уола Саул.

¹¹ Левий уолаттара: Гирсон, Кааф, Мерари.

¹² Иуда уолаттара: Ир, Онан, Шела, Фарес, Зара. Ир икки Онан икки Ханаан сиригэр олорон өлбүттэрэ. Фарес уолаттара Есром, Хамул диэннэрэ.

¹³ Иссахар уолаттара: Фола, Фува, Иов, Шимрон.

¹⁴ Завулон уолаттара: Серед, Елон, Иахлеил.

¹⁵ Бу Лия Иаковка Месопотамияҕа олорон төрөппүт уолаттара. Кыыһа Дина эмиэ онно төрөөбүтэ. Онон, Иаков Лияттан удьурдарын аахтаһа, кыргыттарын-уолаттарын кытта барыта отут үс киһи.

¹⁶ Гад уолаттара: Цифион, Хагги, Шуни, Эцбон, Ери, Ароди, Арели.

¹⁷ Асир уолаттара: Имна, Ишва, Ишви, Бриа. Кинилэри кытта бииргэ төрөөбүт кыыс аата Серах. Бриа уолаттара: Хевер, Малхиил. ¹⁸ Бу уон алта киһи – Иаков Зелфаттан,

афата Лаван кыһыгар Лияҕа биэрбит чабар дьахтарыттан, удьуордара.

¹⁹ Иаков ойоҕун Рахиль уолаттара: Иосифтаах Вениамин. ²⁰ Египет сиригэр Илиополлааҕы күн таңаратын үлэһитин Потифер кыһа Асенефа Иосифка Манассия уонна Ефрем диэн уолаттары төрөппүтэ.

²¹ Вениамин уолаттара: Бела, Бехер, Ашбел, Гера, Нааман, Эхи, Рош, Муппим, Хуппим, Ард. ²² Бу уон түөрт киһи Иаков Рахильтан удьуордара.

²³ Дан уола Хушим.

²⁴ Неффалим уолаттара: Иахцеил, Гуни, Иецер, Шиллем. ²⁵ Бу сэттэ киһи Иаков Валлаттан, Лаван кыһыгар Рахильга биэрбит кулут дьахтарыттан, удьуордара.

²⁶ Иаковтыын Египеккэ кэлсибит дьон — кини эт-хаан удьуордара, кийииттэри аахпакка эрэ, — барыта алта уон алта киһи. ²⁷ Өссө ити иннигэр Египеккэ Иосиф икки уолламмыта. Иаков Египеккэ көспүт ууһа барыта сэттэ уон* киһилээҕэ.

Иаков Гесемнэ олохсуйар

²⁸ Иаков Иуданы, Гесемнэ тийэр сирбитин Иосифка ыйан биэрдин диэн, эрдэ ыппыта. Иаковтаах ол сиргэ тийэн кэлбиттэрэ. ²⁹ Иосиф көлөөскөлөөх атын бэлэмнэтэн, Гесем сиригэр афатыгар Израильга утары айаннаабыта. Кини онно афатын көрсөн кууһа түспүтэ, моонньуттан ыга кууһан туран өөр-өр уйа-кэйэ суох ытаабыта. ³⁰ Израиль Иосифка: «Билигин мин, эн тыыннааххын көрөн баран, өллөхпүнэ да сөп», — диэбитэ. ³¹ Иосиф убайдарыгар, афатын ууһун дьонугар барыларыгар эппитэ: «Мин билигин фараонна тийэн Ханаантан убайдарым, аҕам кэллилэр

---

* 46:27 ...сэттэ уон... — былыргы гректии тылбааска Септуагинтаҕа: «сэттэ уон биэс».

диэн иһитиннэриэм. ³² Дьонум сүөһү иитэллэр, бараан маньылар, манна сүөһүлэрин — барааннарын-ынахтарын — барытын илдэ, баайдарын көһөрөн кэлбиттэр диэм. ³³ Фараон эһигини ыңыран ылан туох дьарыктааххытын ыйыттабына, ³⁴ кулуттарын биһиги, эмиэ өбүгэлэрбит курдук, эдэр оҕо эрдэхпиттэн сүөһү көрөбүт диэн этээрин. Египет дьоно бараан манааччылары кирдээхтэр дииллэр, онон эһигини манна Гесем сиригэр хаалларыахтара».

Иаков фараону көрсө

47 ¹ Иосиф фараонна киирэн: «Ханаантан аҕам аах, убайдарым кэллилэр, — диэбитэ. — Барааннарын, ынахтарын, баайдарын-дуолларын барытын аҕалбыттар. Билигин Гесем сиригэр бааллар». ² Кини, убайдарыттан биэс киһини киллэрэн, фараоннуун билиһиннэрбитэ.

³ Фараон туох дьарыктаахтарын ыйыппытыгар ини-билэр: «Кулуттарын биһиги эмиэ, төрүттэрбит курдук, бараан маньыр дьоммут», — диэн хоруйдаабыттар. ⁴ Итиэннэ өссө эппиттэрэ: «Биһиги онуоха-маньаха диэри манна олоро түһээри кэллибит. Ханаанна улахан сут туран, кулуттарын, биһиги, сүөһүбүт мэччирэнэ суох буолла, — диэбиттэрэ. — Онон Гесем сиригэр олохсуйарбытын кулуттаргар, бука диэн, көңүллээ».

⁵ Фараон Иосифка эппитэ: «Чэ, бэрт, эйиэхэ аҕан, убайдарын кэлбиттэр. ⁶ Египет сирэ-уота эһиэхэ аһаҕас. Дьоннун дойдубут бастын сиригэр олохтоо. Гесемнэ олохсуйдуннар. Хата, кинилэртэн сөптөөх дьону билэр буоллаххына, олорго мин сүөһүбүн-аспын көрдөрөөр».

⁷ Онтон Иосиф фараонна аҕатын киллэрэн билиһиннэрбитэ. Иаков фараону алҕаабытын кэннэ, ⁸ анараангыта: «Эн сааһын хаһын буолла?» — диэн ыйыппыта.

⁹ «Айанна турбутум сүүс отут сыл буолла, — диэбитэ Иаков. — Төһө да оннук элбэҕэ суоҕун иһин, ыарахан кэмнэр

аастылар. Төрүттэрим айаннаабыт сылларыгар холоотоххо, мин үйэм уһунна киирсибэт». ¹⁰ Ити кэннэ фараону албаан баран, кини дыбарыастан тахсан барбыта.

¹¹ Иосиф, фараон дыһайбытын курдук, абатын уонна убайдарын Египет бастын сиригэр, Раамсес уобалаһыгар, олохтообута, кинилэргэ онно сир быһан биэрбитэ. ¹² Иосиф абатыгар, убайдарыгар, абатын дыиэтээбилэригэр бука барыларыгар, хас биирдии ыал оҕолорун ахсаанынан, туораах бурдук өлүүлээн биэрэрэ.

Иосиф Египеккэ сана сокуону олохтуур

¹³ Египеттээх Ханаанга турбут сут улам күүһүрэн, дойду үрдүнэн бурдук бүтэн хаалбыта. ¹⁴ Онон Иосиф, бурдук атыылаан, Египет да, Ханаан да үрүн көмүһүн барытын фараон хааһынатыгар хомуйбута. ¹⁵ Бу икки дойду көмүстэрэ бараммытыгар Египет дыоно бука бары Иосифка кэлэн: «Биһиэхэ бурдукта биэр, — диэн көрдөспүттэрэ. — Үрүн көмүспүт баранна. Ама, биһиги эн харабын далыгар олон, сутаан өлүөхпүт дуо?»

¹⁶ Иосиф: «Көмүспүт бараммыт буоллабына, сүөһүгүтүн үүрэн аҕалын. Аны туораах бурдугу сүөһүгэ атастаһыам», — диэбитэ. ¹⁷ Сүөһүлэрин үүрэн аҕалбыттарыгар Иосиф туораах бурдугун сылыгыга, бараанна, козаҕа, ынахха, өсүөлгэ атастастыта. Ити курдук сылы быһа сүөһүгэ мэнэйдэһэн, олохтоохтору бурдугунан хааччыйбыта. ¹⁸ Онтон ыла биир сыл ааспытта. Эһиилигэр дыон эмиэ тийэн кэлэннэр: «Тойоммуттан эйигиттэн кистээбэппит: үрүн көмүспүт, сүөһүбүт-аспыт барыта эйиэхэ барда, — диэбиттэрэ. — Аны турар бэйэбиттэн ураты сирбит эрэ хаалла. Онтон атын эйиэхэ биэрэр туохпут да суох. ¹⁹ Ама, эн харабын далыгар олон сутаан өлөммүт сирбитин иччитэхситиэхпит дуо? Биһигини сирдэри-уоттары бурдукка атыылаһан ыл. Мантан иннэ биһиги фараон кулуттара буолуохпут, сирбит эмиэ киниэхэ барыа. Оттон эн

биһиэхэ, тыыннаах ордорбут, сирбит-уоппут эмиэ иччитэх-сийбэтин туһугар, сиэмэ бурдукта биэр».

²⁰ Иосиф Египет сирин бүтүннүүтүн фараонга атыылаһан ылбыта. Сут-кураан ыксатан, Египет олохтоохтору бука бары бааһыналарын атыылаабыттара. Сир барыта фараон илиитигэр киирбитэ. ²¹ Онон Иосиф Египет биир уһугуттан атын уһугар диэри норуоту кулут гыммыта.* ²² Кини күн таңаратын үлэһиттэрин сирдэрин эрэ атыыласпатаҕа — олор сиир бурдуктарын фараонтан ыла олорор буолан, атыылаабатахтара.

²³ Иосиф Египет дьонугар эппитэ: «Билигин, мин эһиги сиргитин-уоккутун, бэйэҕитин эмиэ фараонга атыылаһан ылбытым кэннэ, бу сиэмэ бурдугу ылан ыһыныҥ. ²⁴ Мантан ыла үүнүүгүт биэс гыммыт биирин фараонга биэрэр буолуоххут. Оттон биэс гыммыт түөрдүн ыһыга уонна бэйэҕитигэр — дьэитээҕилэргитин, оҕолоргутун кытта аһыргытыгар — хаалларыныаххыт».

²⁵ Онуоха бар дьон: «Эн биһиги олохпутун быһаатын! — диэбиттэрэ. — Тойоммуот, эн биһиэхэ амарахтык да сыһыаннастын! Биһиги мантан ыла фараон кулуттара буолабыт».

²⁶ Иосиф олохтообут сокуонун Египеккэ билигин даҕаны тутуһаллар: үүнүүлэрин биэс гыммыт биирин фараонга биэрэллэр. Арай күн таңаратын үлэһиттэрин сирэ-уота эрэ фараонга тиксибэтэҕэ.

Иаков улуттан тihэх көрдөһүүтэ

²⁷ Израиль Египет Гесем диэн сиригэр олохсуйбута. Кинилэр онно туспа анал сирдэммиттэрэ, сыһаа ууһаан-тэнийэн, үтүмэн ахсааннаах халын аймах буолбуттара.

---

* 47:21 ...*норуоту кулут гыммыта*. — Былыргы гректии тылбааска Септуагинтаҕа манньк. Оттон дьэбириэй тылынан суруллубут төрүт тиэкискэ: «...норуоту куораттарга көһөрбүтэ».

²⁸ Иаков Египеккэ уон сэттэ сыл олорбута. Кини үйэтин уһуна барыта сүүс түөрт уон сэттэ сыл этэ. ²⁹ Өлөр кэмэ тийиэн кэлбитиҕэр Израиль уолун Иосибы ыңгыртаран ылан, эппитэ: «Миэхэ үтүөгэ онор, мин көрдөһүүбүн толоруом диэн, илиигин өттүгүм анныгар сыһыары тутан туран андаҕай. Бука диэн, миигин Египеккэ харайымаар. ³⁰ Мин дьонум аттыгар сытыам этэ. Миигин Египеттэн илдэе тахсан, кинилэр хараллыбыт хаспахтарыгар кистээр».

Иосиф: «Эппиккин толоруом», — диэн аҕатыгар тылын биэрбитэ.

³¹ «Миэхэ андаҕай», — диэбитэ Иаков. Иосиф андаҕай-бытыгар Иаков, оронугар сытан эрэ, Танараҕа сүгүрүйэн төбөтүн хонкуппута.

Иаков сиэннэрин, Иосиф оҕолорун, алгыыр

48 ¹ Ити кэнниттэн сотору Иосифка аҕата ыалдыбытын туһунан биллэрбиттэрэ. Иосиф Манассия уонна Ефрем диэн уолаттарын ылан Гесем сиригэр айаннаабыта. ² Иаковка: «Уолун Иосиф кэллэ», — диэбиттэрэ. Израиль тиһэх күүһүн түмүнэн оронугар олорон баран, ³ уолугар эппитэ: «Биирдэ Ханаан сиригэр Лузка миэхэ Сүдү Күүс-тээх Танара көстөн миигин алҕаабыта. ⁴ Онно Кини миэхэ: „Эн удьуоргун аата-ахса биллибэт гына ууһатыам, эйигиттэн үтүмэн үгүс норуоту үөскэтиэм, бу сири кэнэбэски ыччаккар үйэ-саас тухары баһылата биэриэм“, — диэбитэ. ⁵ Дьэ, онон эн Египеккэ төрөппүт икки уолун, мин манна кэлиэм иннинэ төрөөбүт оҕолорун, аны мин уолаттарым буолаллар. Мантан ыла Ефрем да, Манассия да ити Рувимнаах Симеон курдук мин оҕолорбунан ааҕыллыахтара. ⁶ Оттон кэлин төрөтөр оҕолорун — бэйэн киэннэрэ. Ол да уолаттар эмие бу убайдарын уустарыгар киирсэн кинилэр өлүүлэриттэн баай үллэстиэхтэрэ. ⁷ Былыр мин Месопотамияттан төннөн истэхпинэ, Рахилим, мин улуу сорбор,

аара Ханаан суолугар, Ефрафа чугаһыгар, быстыбыта. Кинини онно Ефрафа (билинги Вифлеем) суолун кытытыгар кистээбитим».

⁸ Онтон Израиль, Иосиф оџолоро туралларын көрөн: «Ити кимнээбий?» — диэн ыйыппыта.

⁹ «Таңара миэхэ манна бэлэхтээбит уолаттара», — диэн хоруйдаабыта Иосиф.

«Алгыахпын миэхэ чугаһаталаа эрэ», — диэбитэ аџата.
¹⁰ Израиль кырдыан, хараџынан кыайан көрбөт этэ. Иосиф оџолору чугаһатан биэрбитигэр аџата уолаттары эр-биир уураан ылан баран, иккиэннэрин кууһан олорбута. ¹¹ «Урут эйигин бэйэџин да көрүөм диэн үөйбэтэџим эбээт, — диэбитэ Израиль Иосифка. — Онтум баара, Таңара миэхэ оџолоргун кытта көрдөрдө». ¹² Иосиф, оџолорун Израиль ныйлбэгиттэн түһэрэн баран, аџатын иннигэр сөһүргэстээн туран, сиргэ тийэ сүгүрүйбүтэ. ¹³ Онтон уолаттарын Израильга чугаһаппыта. Онуоха Ефрем аџатын унга өтүтүгэр (Израиль ханас өтүтүгэр), оттон Манассия аџатын ханас өтүтүгэр (Израильтан унга диэки) турбуттара. ¹⁴ Ол гынан баран Израиль икки илиитин кириэстии тутан, угатын кыра уол Ефрем төбөтүгэр, оттон ханаһын улахан уол Манассия төбөтүгэр уурбута.

¹⁵ Израиль Иосифы алџаан эппитэ:

«Аџаларым Авраамнаах Исаак итэџэйэн олорбут

Таңаралара —

миигин баччаанга диэри көрөн-истэн аџалбыт

Таңара,

¹⁶ бары куһаџантан өрүһүйэн ылбыт Аанньал —

бу уолаттары алгыахтын!

Хайалара да мин ааппын,

аџаларым Авраамнаах Исаак ааттарын

ааттатыахтыннар,

бу сиргэ халын элбэх кэнчээри

ыччаттаныхтыннар!»

¹⁷ Ажата уна илиитин Ефрем төбөтүгэр уурбутун көрөн, Иосиф иһигэр хомойо санаан, кини илиитин ылан Манассия төбөтүгэр уураары гыммыта. ¹⁸ «Ажаа, итинник буолбатах, — диэ-битэ Иосиф. — Улахан уол бу турар, уна илиигин киниэхэ уур».

¹⁹ Онуоха ажата сөбүлэммэтэбэ: «Билэбин, — диэн хардар-быта, — билэбин, тоойуом. Эн улахан уолгуттан эмиэ улуу норуот үөскүөбэ. Ол гынан баран инитэ биитин куоһарыа — кинитгэн үтүмэн үгүс норуот ууһаан-тэнийэн тахсыажа».

²⁰ Ити күн кини уолаттары алжаан эппитэ:

«Израиль дьоно аны мантан ыла бэйэ-бэйэлэрин:
„Танара эйигин Ефремнээх Манассияжа
холуохтун!“ — диэн
алгыс алжаан амалыйар буолуохтара».

Ити курдук кини Ефрем уолчааны бастатан, Манассия иннигэр туруорбута.

²¹ Онтон Израиль Иосифка: «Мин өлөрүм чугаһаата, — диэбитэ. — Танара эһигинниин бииргэ буолуо, эһигини ажаларгыт дойдутугар төнүннэриэ. ²² Мин эйиэхэ хайалаах Сихем сириин биэрэбин: эн убайдаргынаажаар үөһэ тахсыан. Ити мин кылыспынан, ох саабынан киирсэн аморрейдар-тан ылбыт сириим этэ».

Иаков уолаттарыгар кэриэс-хомуруос тылын этэр

49 ¹ Онтон Иаков уолаттарын ыңыран ылан эппитэ: «Мус-тун, мин эһигини кэнэбэһин туох күүтэрин кэпсиэм.

² Иаков уолаттара, бары түмсэн миигин истин.
Истин ажабыт Израиль эһиэхэ тугу этэрин.

³ Рувим, бастакы уолум! Мин күүһүм-уоһум,
эр киһилии уоһуруум маннайгы түмүгэ,
эн барыларыттан үрдүккүн — модун кыахтааххын.

- 4 Ол эрэри, төһө да уу курдук дохсунун иһин,
аны бастыан суоҕа:
эн аҕан оронугар сыппытын —
мин тэллэхпин тэпсибитин, киртиппитин.
- 5 Симеоннаах Левий ини-биилиилэр
кылыһынан харса-хабыра суох кыдыйаллар.
- 6 Мин кинилэрдиин киксиһиэм суоҕа,
кинилэр бөлөхтөрүгэр киирсиһиэм суоҕа.
Уордайдыбыт диэн, эр киһини өлөрбүттэрэ,
оонньоотубут диэн, оҕус ингиирин быһа
соппуттара.
- 7 Кырыыстаах суол — итинник дьулааннык уордайыы,
кылыһыран кырыктаахтык быһыыланыы!
Мин кинилэри Иаков уолаттарыгар тарҕаталыам,
Израиль дьонун быыстарыгар ыһаталыам.
- 8 Иуда! Эйигин ини-биилэринг уруйдуохтара.
Эн өстөөҕү арҕаһыттан харбыаҕын,
аҕан уолаттара эйиэхэ кэлэн нөрүөн
нөргүйүөхтэрэ.
- 9 Эдэр хахай Иуда,
уолум, булдун үрдүгэр ойон тахсаҕын.
Эн хахай курдук кэтэһэн, кирийэн сытаҕын.
Ким кэлиэй хахайы уйгуурда?
- 10 Иуда ыраахтааҕылыыр торуоскатын бигэтик тутуо,
баһылыктыыр тайаҕын кыбыйан олоруо.
Кэмэ кэллэҕинэ, түһээн хомуйуо,
норуоттар киниэхэ бас бэриниэхтэрэ.*

* 49:10 *Иуда ыраахтааҕылыыр торуоскатын бигэтик тутуо, баһылыктыыр тайаҕын кыбыйан олоруо. Кэмэ кэллэҕинэ, түһээн хомуйуо, нуруоттар киниэхэ бас бэриниэхтэрэ. — Эбэтэр: «Шило кэлэн, нуруоттар киниэхэ бас бэриниэхтэригэр диэри, Иуда ыраахтааҕылыыр торуоскатын бигэтик тутуо, баһылыктыыр тайаҕын кыбыйан олоруо».*

- 11 Иуда өсүөлүн бинэбирээт умнаһыгар,
өсүөлүн оѳотун бинэбирээт бастын умнаһыгар
баайталыыр,
таннар таһаһын кыһыл арыгыга,
кэтэр ырбаахытын уохтаах отон хааныгар сайгыыр.
- 12 Кини хараѳа арыгытааѳар хараһа,
тиһһэ үүттээѳэр маһан.
- 13 Завулон муора кытылыгар,
хараабыллар тиксэр сирдэригэр, олоруо.
Дойдутун быһһа Сидон аттынан ааһар буолуо.
- 14 Иссахар, бөѳө-таѳа өсүөл,
таһаѳас* быһһыгар сытар.
- 15 Кини уоскулан үчүгэһин,
бу сир кэрэтин көрөн,
сиһин сүгэһэргэ тоһуйан биэрбит,
кулут буолан көһүлүн сүтэрбит.
- 16 Дан норуотун баһылыа-көһүлүө:
бу эмиэ Израиль уустарыттан биирдэстэрэ.
- 17 Дан айан аартыгар көрсөр эриэн үөн,
суол тоѳойугар тоһуйар сүлүһүннээх моѳой
буолуо.
Айаннаан иһэр аты атаһа тиктэѳинэ,
аттаах киһи суулан түһүө.
- 18 (Быһһаа, АЙЫЫ ТОЙОН! Эйиэхэ мин эрэнэбин!)
- 19 Гады халыырдыы үрдүгэр саба түстэхтэринэ,
кини бэйэлэрин халаары экирэтиэ.

---

* 49:14...*таһаѳас*... — былыргы дьэбириэйдии тиекис бу тылын суол-тата чуолкай биллибэт.

- 20 Асир өлгөм астаах-үөллээх —
ыраахтаағыны бастын аһынан хааччийа.
- 21 Неффалим — көнүл таба,
төрөтөр тугута барыта талба-талыы.*
- 22 Иосиф — бинэбирээт толору астаах умнаһа,
уу аттыгар өнөрдөөн үүммүт толуу астаах умнас.
Лабаалара эркингэ өрө хатыллан тахсыбыттар.
- 23 Төһө да охчуттар киниэхэ өһүрэн саба түспүттэрин,
куһаһаны баһаран оноһоһунан
ытыалаабыттарын иһин,
- 24 Иосиф кураахтаах саата мэлдьи күүскэ тэбэрэ:
Иаков Сүдү Күүстээх Тангаратын илиитэ,
Израиль Маныһытын, Очуос тааһын, аата
Иосиф илиитин эрчимирдэрэ.
- 25 Эһиэхэ Кини, аһан Тангарата, көмөлөһүө,
эһиэхэ Кини, Сүдү Күүстээх, алгыһа тосхойуо:
үрдүк халлаан алгыһа,
түгүбэ биллибэт далай алгыһа,
оһо-уруу, сүөһү-ас алгыһа,
- 26 былыргы хайалар алгыстарынааһар,
мэнэ томтордор дэлэй бэлэхтэринээһэр үрдүк
аһан алгыһа
ини-биилэртэн талыллыбыкка — Иосифка —
ананыхтын!
- 27 Вениамин — адырға бөрө:
сарсыарда булдун тиниктиэ,
киэһэ булумһьутун үллэстиэ».

---

* 49:21 *Неффалим — көнүл таба, төрөтөр тугута барыта талба-талыы.*
— Эбэтэр: «Неффалим — кэрэ лабаалардаах баараһай теревинф мас».

²⁸ Израиль уон икки ууһа уонна аҕалара кинилэри албаабыт алгыһа итинниктэр. Хас биирдии уус тус-туһунан алгыһы ылбыта.

Иаковы тикэх суолугар атаарыы

²⁹ «Өбүгэлэрбэр аттанар кэмим тийээн кэллэ, — диэбитэ Иаков уолаттарыгар. — Миигин хет Ефрон сиригэр сыма-ра таас хаспахха дьонум таһыгар харайаарың. ³⁰ Ол хаспах Ханаанна Мамре аттынааҕы Махпела хонуутугар баар. Авраам ону, өлбүт дьону кистиир сир огостуохпут этэ диэн, хет Ефронтан атыыласпыта. ³¹ Авраамнаах Сарра, Исаактаах Ревекка онно хараллан сыталлар. Лияны эмиэ онно кистээбитим. ³² Ол хонуу таас хаспахтары хеттэртэн атыылаһыллыбыта».

³³ Иаков, уолаттарыгар кэриэс-хомуруос тылын этэн баран, оронугар төттөрү сыппыта уонна тыына быстан өбүгэлэригэр аттамыта.

50 ¹ Иосиф, аҕатыгар саба түһэн, ытыы-ытыы сирэйиттэн уураабыта-сыллаабыта; ² онтон эмчит үлэһиттэрин дьаһайан, Израилы бальзамынан сотторбута. ³ Эмчиттэр аҕатын түөрт уон күнү быһа бальзамынан аҕыныхтаабыттара — өлбүт киһини дьаһайарга оччо күн ирдэнэрэ. Египет олохтоохторо кинини аһыйан сэттэ уон күн ытаабыттара-сонгообуттара. ⁴ Аҕатын аһыйан ытыыр күннэрэ ааспыттарын кэннэ, Иосиф фараон үрдүк сололоох үлэһиттэригэр эпиттэ: «Бука диэн, миэхэ үтүөгэ онорун, фараонна тиэрдин: ⁵ аҕам „өллөхпүнэ, Ханаан сиригэр эрдэ бэлэмнээбит таас хаспахпар харайаар“ диэн миигин андаҕаппыта. Онон баран аҕабын харайан кэлэрбин көнүллүүрүгэр көрдөһөбүн».

⁶ Фараон: «Аҕалаатар аҕан унуоҕун көтөх, биэрбит андаҕаргын толор», — диэн көнүллээбитэ.

⁷ Иосиф ағатын тиһэх суолугар атаара барарыгар фа-
раон үрдүк сололоох үлэһиттэрэ, кини чугас эргимтэтин
биллэр-көстөр тойотторо, Египет сириҥ аға баһылыктара
бука бары барсыбыттара. ⁸ Иосиф дьиэ кэргэнэ, ини-бии-
лэрэ, ағатын дьиэтин дьоно эмиэ бүтүүн айанна турбут-
тара. Гесем сиригэр кыра оҕолору кытта сүөһүлэрэ-астара
эрэ туран хаалбыта. ⁹ Иосифы сэрии көлөөскөлөрө, аттаах
сэриһиттэр, аата-ахса биллибэт дьон-сэргэ арыаллаан
барбыттара. ¹⁰ Кинилэр Иордан унуор баар Горен-гаа-
тад сиригэр тийэн, куластарын мунунан иэйэн-туойан
ытаспыттара. Ити курдук Иосиф ағатын аһыйан сэттэ күнү
быһа ытаабыттара-сонгообуттара. ¹¹ Ханаан олохтоохтору
Горен-гаатад аттыгар ытаан сыналыһар дьону көрөн: «Еги-
петтэр олус да аһыйан-кутуйан эрэллэр!» – дэһэллэрэ. (Ол
иһин ити Иордан унуоргутаағы сир Авел-Мицраим* диэн
ааттаммыт.)

¹² Уолаттар, ағаларын кэриэһин толорон, ¹³ кинини Ха-
наанна илдьибиттэрэ. Онно хаһан эрэ Авраам өлбүт дьону
харайар сир онгостоору хет Ефронтан атыыласпыт Мамре
таһынаағы Махпела хонуутугар баар сымара таас хаспабар
кистээбиттэрэ. ¹⁴ Ағатын харайан баран, Иосиф ини-бии-
лэрин уонна кинини арыаллаан барсыбыт дьонун барыла-
рын кытта Египет сиригэр төннүбүтэ.

Убайдара Иосифтан бырастымы гынарыгар көрдөһөллөр

¹⁵ Ағалара өлбүтүн кэннэ, Иосиф убайдара: «Арай Ио-
сиф урут куһағаны онорбуппутугар өһүрэн, билигин биһи-
гиттэн иэстэһиэн бағардын?» – диэн санааға ылларбыт-
тара. ¹⁶ Онон киниэхэ илдьит ыппыттара: «Аҕан өлүөн

---

* 50:11 *Авел-Мицраим* – дьэбириэйдии «Египет дьонун ытабыла»
диэн суолталаах ситимниин дьүөрэлэһэр дорҕооннордоох анал
аат.

иннинэ кэриэһин этэн, ¹⁷ Иосифка тиэрдээрин: „Көрдөһөбүн, убайдарын аньыыларын-буруйдарын, эйиэхэ куһаҕаны онгорбуттарын бырастыы гын,“ – диэбитэ. Онон, бука диэн, аҕан Тангаратын кулуттарын, биһигини бырастыы гын». Иосиф, убайдара ыппыт илдьиттэрин, ытыы-ытыы истибитэ. ¹⁸ Онтон ини-биилиилэр, аны бэйэлэрэ тийээн кэлэн, кини иннигэр сөһүргэстээн туран, сиргэ диэри сүгүрүйбүттэрэ уонна: «Мантан ыла биһиги эйиэхэ кулут буолабыт», – диэбиттэрэ.

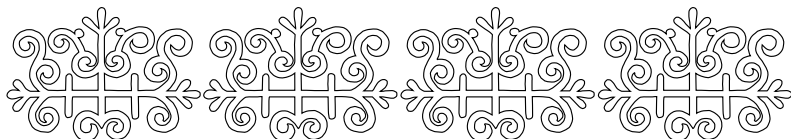
¹⁹ Иосиф убайдарыгар эппитэ: «Миигиттэн куттаныман, мин Тангараттан толлор киһибин. ²⁰ Эһиги миигин утары куһаҕаны онорорго санаммыккыт гынан баран, Танара ону үтүөбэ кубулуппута. Онон төһөлөөх элбэх киһи олоҕо быһаһаммыта буолуой? ²¹ Куттаныман. Мин эһигини да, оҕолоргутун да көрө-истэ сылдыһам». Ити курдук кэпсэтэн-ипсэтэн, убайдарын санааларын улаханлык көтөхпүтэ, уоскуппута.

Иосиф өлүүтэ

²² Дьэ, онон Иосиф аҕатын дьэ э кэргэнин кытта Египет сиригэр олорон хаалбыта. Кини сүүс уон сааһыгар тийибитэ; ²³ хос сиэннэрин, Ефрем уолаттарын, көрбүтэ, Манассия уолун Махир санга төрөөбүт оҕолорун ньылбэгэр көтөхпүтэ.* ²⁴ «Мин сотору өлүөм, – диэбитэ Иосиф ини-биилэригэр, – ол эрэри Танара эһиэхэ көмөлөһүө, эһигини бу дойдуттан таһааран, Авраамна, Исаакка, Иаковка биэриэх буолан андаҕайбыт сиригэр ильдэ барыаҕа». ²⁵ Итиэннэ Израиль уолаттарын: «Кэлин Тангара эһиэхэ көмөлөстөбүнэ мин кырамтабын ильдэ бараарын», – диэн андаҕаппыта.

* 50:23 ...сана төрөөбүт оҕолорун ньылбэгэр көтөхпүтэ. — Ол аата былыргы норуот үгэһинэн Махир сана төрөөбүт оҕолоро Иосиф оҕолоро дэниллибиттэр.

²⁶ Иосиф сүүс уон сааһыгар өлбүтэ. Кинини, бальзамынан абыныхтаан баран, Египет сириҥ дьылэй таас хоруобугар харайбыттара.

Моисей иккис кинигэтэ

Тахсы

Израиль удьуордара халыг нуруот буолаллар

1 ¹ Иаковы кытта Египеккэ барсыбыт Израиль уолаттарынын ааттара-суоллара бу бааллар (хас биирдиилэрэ дьыэ кэргэннэрин ильдэ барбыттара): ² Рувим, Симеон, Левий, Иуда, ³ Иссахар, Завулон, Вениамин, ⁴ Дан, Неффалим, Гад, Асир. ⁵ Иаков удьуордара бары холбоон сэттэ уон* киһи буолбуттара. Иосиф ити кэмнэ Египеккэ этэ. ⁶ Онтон Иосиф, кини убайдара, инитэ уонна ол көлүөнэ дьон бука бары өлбүттэрэ. ⁷ Ол гынан баран Израиль удьуордара төрөөн-ууһаан, ахсааннара үксээн, улам кыабыран, дойдуну бүтүннүү толорбуттара.

---

* ^{1:5} *Сэттэ уон* — былыргы гректин тылбааска Септуагинтаҕа: «сэттэ уон биэс» (манна эр дьон ахсаана эрэ киирбит).

Норуот батталга түбэхэр

⁸ Египет бүрүстүөлүгэр кэлин Иосибы билбэт санга ыраахтаафы олорбута. ⁹ Кини норуотугар эппитэ: «Израиль дьоно-сэргэтэ хайдах курдук элбээбитин, биһигиннээбэр күүһүрбүтүн көрүн. ¹⁰ Салгыы үксээн испэттерин туһугар, кинилэри оҕуруктуоһун. Инньэ гымматахха, сэрии буоллабына, өстөөхтөрбүтүгэр холбоһон, биһигини утары туруохтара, дойдубутуттан баран хаалыахтара». ¹¹ Израиль удьурдарын ыарахан үлэнэн бофутуннараары, Египет дьоно кинилэргэ кэтээн үлэлэтээччилэри туруорбуттара. Фараонна анаан, хаһаас бурдук, ас-үөл ыскылааттара буолар Пифом, Раамсес куораттары тутгартаабыттара. ¹² Ол эрэри, төһөнөн күүскэ кыһарыллар да, норуот соччонон тэнийэн, үүнэн-үксээн испитэ. Египет олохтоохторо кинилэртэн дыарханар буолбуттара. ¹³ Дьэ, ол иһин Израиль дьонун ыарахан үлэбэ кытаанахтык умса анньан, ¹⁴ олохторун сордоох-муннаах ыар үлэбэ кубулуппугтара: туой мэһийтэрэллэрэ, кирпииччэ үктэтэллэрэ, хонууга үлэлэтэллэрэ — бу күһэлэн үлэбэ ким да кинилэри аһымат этэ.

¹⁵ Египет ыраахтаафыта дьэбириэй дьахталларыгар оҕо көтөбөөччүлэргэ (олортон биирдэстэрин аата Шифра, иккиһэ Фуа диэннэрэ) маннык дыһайбыта: ¹⁶ «Дьэбириэй дьахталларыгар оҕо көтөбөргүтүгэр ким төрүүрүн көрүн. Уол буоллабына — өлөрүн, оттон кыыс буоллабына — тыыннаах хааллын». ¹⁷ Ол эрэри оҕо көтөбөөччүлэр Таһараттан толлоннор, Египет ыраахтаафытын дыһалын толорбокколор, санга төрүүр уолаттары тыыннаах хааллараллара. ¹⁸ Египет ыраахтаафыта кинилэри ыңыртаран ылан баран: «Эһиги тоҕо итинник быһыыланабыт? Уолаттары тоҕо тыыннаах хааларабыт?» — диэн ыйыппыта.

¹⁹ «Дьэбириэй дьахталлара Египет дьахталларын курдук буолбатахтар, түргэнник оҕолоноллар, — диэбиттэрэ оҕо

көтөбөөччүлэр фараонна. — Биһиги тийиэхпитигэр диэри, төрүү охсубут буолаллар».

²⁰ Ити иһин оҕо көтөбөөччүлэргэ Тангара үгүнэн хардарара. Израиль норуота өссө үксээн, кыабыран испитэ. ²¹ Оҕо көтөбөөччүлэр Тангара ттан толлолорун иһин, Кини дыахталларга бэйэлэригэр эмиэ оҕону-урууну бэлэхтиирэ.

²² Фараон буоллабына норуотугар бүттүүнүгэр: «Сага төрүүр дьэбириэй уолаттарын барыларын өрүскэ быраҕаттаан иһин, кыргыттары эрэ тыыннаах хаалларын!» — диэн дыһайбыта.

Моисей төрүүр

2 ¹ Ол сағана Левий удьурдарыттан биир киһи бэйэтин ууһун дыахтарын баран ойох ылбыта. ² Дьахтар ыарахан буолан, уол оҕону төрөппүтэ. Оҕотун, үчүгэйкээнэ бэрдин иһин, кистээн үс ый тухары илдэ сылдыбыта. ³ Онтон хайдах да салгы кистиир кыабыттан тахсан, өрүс хомуһуттан өрүллүбүт хоппону ылан, ону сымалалаан, оҕотун онно уган баран, Нил өрүс кытылыгар хомус быыһыгар хаалларбыта. ⁴ Оҕо эдьийэ ыраахтан салгы туох буоларын кэтээн турбута.

⁵ Ити кэмнэ өрүскэ фараон кыһа сууна киирбитэ, кини чағар дыахталлара кытыл устун хаамса сылдыбыттара. Фараон кыһа хомус быыһыгар хоппо турарын көрбүтэ уонна кулут кыһыгар ону ағаларга соруйбута. ⁶ Ағалбытыгар хоппону арыйбыта — арай кыра оҕо сытара ытаан бэбээрбитэ. Фараон кыһа оҕону аһыммыта. «Бу дьэбириэй уолчаана эбит», — диэбитэ.

⁷ Онуоха оҕо эдьийэ киниттэн: «Мин баран эйиэхэ анаан оҕону аһатарыгар дьэбириэй дыахталларыттан оҕо эмийдээччини ынғыран ағалабын дуо?» — диэн ыйыппыта.

⁸ «Чэ, ынғыр», — диэбитэ фараон кыһа. Онуоха кыыс баран ийэтин ынғыран ағалбыта. ⁹ Фараон кыһа дыахтарга: «Бу оҕону ылан, миэхэ анаан эмтэр, мин эйиэхэ

төлүөм», – диэбитэ. Дьахтар оёону бэйэтигэр ылан эмийидээн барбыта. ¹⁰ Бороохтуйбутун кэннэ, улчааны фараон кыыһыгар ажалан биэрбитэ. Фараон кыыһа уолу иитэ ылбыта. «Кинини ууттан таһаарбытым» дии санаан, Моисей* диэн ааттаабыта.

Моисей Мадан сиригэр күрүүр

¹¹ Онтон ыла элбэх сыл ааспыта. Моисей, улаатан баран, биирдэ хаан-уруу дьонугар дьэбирийдэргэ тийэн, кинилэр наһаа ыарахан үлэни үлэлиллэрин көрбүтэ. Ол сылдьан Моисей Египет киһитэ кини норуотун киһитин, дьэбириэйи, кырбыы турарыгар түбэспитэ. ¹² Тула өттүн көрүтэлээбитэ – атын ким да суоҕа, онон кини Египет киһитин өлөрөн баран, кумахха көмөн кэбиспитэ. ¹³ Сарсыныгар эмиэ онно тийбитэ – арай икки дьэбириэй охсуһа сылдьаллара. «Эн табаарыскын тоҕо кырбыыгын?» – Моисей атаҕастааччыттан ыйыппыта.

¹⁴ Анараангыта: «Ким эйигин тойон онорон, биһигини дьүүллүүр быраабы биэрбитэй? Египет киһитин өлөрбүтүн курдук, аны мин тыыммар туруоххун баҕардын дуо?» – диэбитэ. Моисей, тугу онорбутум чаччы биллибит эбит диэн, улаханлык дьулайы санаабыта.

¹⁵ Фараон эмиэ ити туһунан истэн, Моисейы өлөрөргө ууруон баҕарбыта да, Моисей фараонтан тыынын тэскилэтэн Мадан сиригэр барбыта. Онно тийэн, холоудьас таһыгар олорбута.

¹⁶ Танара Маданнааҕы үлэхитэ сэттэ кыыстааҕа. Ол кыргыттар холоудьаска тийэн кэлэн, ажаларын барааннарын**

* ^{2:10} *Моисей (Моиз)* – дьэбириэйдии «таһаарбытым» диэн тыллыын дьүөрэлэхэр дорҕооннордох анал аат.

** ^{2:16} Былыргы дьэбириэй тылынан суруллубут төрүт тиэкис бу кэрчигэр атыр да, тыһы да барааны, козаны, козёлу барытын

уулатаары, сүөһү уулуур иһитигэр толору уу таспыттара. ¹⁷ Ити кэмнэ маньыһыттар кэлэн кинилэри үүрээри гыммыттара, онуоха Моисей кыргыттары көмүскэхэн баран, барааннарын уулатан биэрбитэ.

¹⁸ Кыргыттар аҕаларыгар Рагуилга тийэн кэлбиттэригэр аҕалара: «Хайа, бүгүн тоҕо бачча эрдэ кэллигит?» — диэн ыйыппыта.

¹⁹ «Биир Египет киһитэ биһигини маньыһыттартан көмүскээтэ уонна өссө уу баһан, барааннарбытын уулатан биэрдэ», — дэспиттэрэ кыргыттар.

²⁰ «Тый, ол киһи ханнаһый? — аҕалара ыйыппыта. — Эһиги кинини тоҕо онно хааллардыгыт? Ыңгырын, кэлэн аһаатын».

²¹ Моисей Мадиян киһитигэр олорорун сөбүлээбитэ. Анараангыта киниэхэ кыһын Сепфораны ойох биэрбитэ. ²² Сепфора уол оҕону төрөппүтэ. Моисей: «Мин бу дойдуга кэлии киһибин», — диэн, уолун Гирсам* диэн ааттаабыта.

Таһара Израиль дьонун умнубат

²³ Элбэх сыл ааспытын кэнниттэн, Египет ыраахтаабыта өлбүтэ. Израиль дьоно ыарахан үлэттэн эстэн-быстан энэлийэн, көмө көрдөһөр үөгүлэрэ Таһараҕа тийибитэ. ²⁴ Таһара кинилэр ынчыктарын истэн, Авраамга, Исаакка, Иаковка эппит кэс тылын — кинилэри кытта сөбүлэһиитин — өйдөөн кэлбитэ, ²⁵ Таһара Израиль дьонун көрөн, кинилэргэ көмөлөһүөн баҕарбыта.

түмэн аатгыр «цон» диэн тыл туттуллубут. Бу тылы Тахсыы кинигэтин 2:17, 19; 3:1; 9:3; 10:9; 12:21, 38; 22:1, 4, 30; 34:3 кэрчиктэригэр көрсүөххэ сөп.

* ^{2:22} *Гирсам (Гершом)* — «кэлии киһи» диэн тыллыын дьүөрэлэхэр дорҕооннордooх анал аат.

Моисей умайа турар ыарѳаны көрөр

З ¹ Моисей аѳа кыннын, Тангара Маданнааѳы үлэһитин Иоѳор,* барааннарын маньыра. Биирдэ кини бараанын үөрүн үүрэн, ыраах кураайы куйаар унуоругар, Тангара хайата Хорив таһыгар, тийибитэ. ² Онно киниэхэ хатыылаах ыарѳа күүдэпчилэнэ умайар уот төлөнүн быһыһыттан АЙЫЫ ТОЙОН аанньала көстүбүтэ. Моисей көрдөбүнэ, ыарѳа уотунан кытыастара эрэри умайан хаалбат этэ. ³ «Бэйи ити сөбүмэр дыктини баран көрүүм, — дии санаабыта кини. — Уот ыарѳаны тоѳо сиэн кэбиспэтий?»

⁴ Моисей ону көрөөрү иһэрин көрөн, АЙЫЫ ТОЙОН умайа турар ыарѳа угун быһыһыттан: «Моисей, Моисей!» — диэн ынырбыта.

«Бу баарбын!» — диэн хардарбыта Моисей.

⁵ Онуоха Тангара эппитэ: «Манна чугаһаама. Эн сибэтиэй сиргэ үктэнэн турабын, онон атабын таһаһын уһул». ⁶ Онтон салгыы: «Мин эн аѳан Тангарата, Авраам Тангарата, Исаак Тангарата уонна Иаков Тангарата буолабын», — диэбитэ. Моисей Тангараны көрүүн дьулайан, сирэйин саба туттубута.

⁷ АЙЫЫ ТОЙОН эппитэ: «Норуотум Египеккэ сору көрөн олорорун көрдүм, кэтээн үлэлэтээччилэр батталларыттан көмө эрэйэр энэлгэнин иһиттим. Кини хайдах курдук эрэйдэнэрин билэбин. ⁸ Онон Мин норуоппун Египет дьонуттан өрүһүйэн, ити сиртэн атын, үчүгэй, киэн-куон, үтүнэн-мүөтүнэн аллар дойдуга — хананейдар, хеттэр, аморрейдар, ферезтэр, хиввейдэр уонна иевустар дойдуларыгар ильдээри түстүм. ⁹ Израиль дьонун үөгүтүн-ынчыгын иһиттим: Египет олохтоохторо кинилэри хайдах баттыылларын Мин көрөбүн. ¹⁰ Онон айанна тур: эйигин фараонна ытабын. Баран, норуоппун, Израиль дьонун, Египеттэн таһаар».

---

* ^{3:1} *Иоѳор* — Моисей аѳа кыннын Рагуил атын аата. *Хорив* — Синай хайата.

¹¹ Моисей Тангараға: «Израиль дьонун Египеттэн таһаара фараонга барар ол мин кимминий?» – диэбитэ.

¹² Онуоха Тангара эппитэ: «Мин эйигин кытта бииргэ буолоум, онон норуоту Египеттэн таһаардаххына, эһиги бу хайаға кэлэннит Миэхэ сулууспа оноруоххут. Эйигин чаччы Мин ыппытым бэлиэтэ ол буолоу».

¹³ Моисей Тангараттан ыйыппыта: «Өскөтүн мин Израиль дьонугар тийэммин: „Миигин эһиэхэ өбүгэлэргит Тангарата ытта“, – диэтэхпинэ, миигиттэн: „Кини аата ким диэний?“ – диэн ыйытыахтара. Оччобуна мин кинилэргэ туох диибин?»

¹⁴ Тангара Моисейга эппитэ: «„МИН БААРБЫН“ ДИЭН ОЛ МИН.* Израиль дьонугар миигин эһиэхэ ЭХИЕ (МИН БААРБЫН) ытта диэн эт».

¹⁵ Тангара Моисейга өссө маннык эппитэ: «Израиль дьонугар миигин эһиэхэ ЯХВЕ (АЙЫЫ ТОЙОН), эһиги өбүгэлэргит Тангарата – Авраам Тангарата, Исаак Тангарата, Иаков Тангарата – ытта диэн эт. Бу Мин үйэттэн үйэбэ ааттанар аатым. Миигин көлүөнэттэн көлүөнэбэ бу ааппынан ахтыаххыт. ¹⁶ Билигин баран Израиль аға баһылыктарын мус. АЙЫЫ ТОЙОН, өбүгэлэргит Тангарата, Авраам, Исаак, Иаков Тангаралара, эһиэхэ көстөн маннык эппитин тиэрт: „Мин кэлэ сылдьан, Египет дьоно эһиэхэ хайдах сыһыаннаһалларын көрдүм“. ¹⁷ Мин эһигини Египет атаҕастабылыттан хананейдар, хеттэр, аморрейдар, ферезтэр, хиввейдэр, иевустар сирдэригэр, үүтүнэн-мүөтүнэн аллар дойдуга, таһаарыам. ¹⁸ Аға баһылыктар эн этэргин истиэхтэрэ, онон эйигин кытта Египет ыраахтааҕытыгар барсыахтара. Оччоҕо эһиги ыраахтааҕыга: „Биһигини АЙЫЫ ТОЙОН, дьэ бириэй Тангарата, ыһырда. Онон бука диэн билигин биһиги

* ^{3:14} «МИН БААРБЫН ДИЭН ОЛ МИН» – бу дьэ бириэйдии «ЭХИЕ АШЕР ЭХИЕ» диэн этиигэ «ЭХИЕ» диэн тыл Тангара «ЯХВЕ» диэн ааттаммат ытык аатыгар маарынныыр.

кураайы куйаарга, мантан үс күннүктээх сиргэ барарбытын кенүллээ, биһиги онно АЙЫЫ ТОЙОН Тангарабытыгар толук биэриэхпит этэ“, — диэххит. ¹⁹ Ол гынан баран Египет ыраахтаабыта, Мин кинини модун күүспүнэн күһэйиэхпэр диэри, эһигини ыппатын билэбин. ²⁰ Оччотугар Мин охсор илиибин өрө уунан, онно энгин дыктини онгорон Египети самнарыабым — дьэ, ол кэнниттэн кини эһигини ытыабыта. ²¹ Мин Египет дьонун бу норуокка үчүгэйдик сыһыаннаһалларын курдук онгоруом, онон эһиги Египеттэн кураанах ытыстаах тахсыаххыт суоҕа. ²² Хас биирдии дьахтар ыаллыы олорор Египет дьахталларыттан үрүң да, кыһыл да көмүс симэҕи, танаһы-сабы көрдөөн ыллын, ону эһиги уолаттаргытыгар-кыргыттаргытыгар кэтэрдиэххит. Инньэ гынан эһиги Египет дьонун суйдаан барыаххыт».

Тангара Моисейга улуу кыабы бэлэхтиир

4 ¹ Моисей: «Арай кинилэр миигин итэҕэйбэтиннэр, мин этэрбин истибэккэ „АЙЫЫ ТОЙОН эйиэхэ көстүбэтэҕэ“ диэтиннэр?» — диэбитэ.

² Онуоха АЙЫЫ ТОЙОН: «Илиигэр ити тугу тутан турабыный?» — диэн ыйыппыта.

«Бу мин тайах маһым», — диэн хардарбыта Моисей.

³ «Итини сиргэ бырах», — диэбитэ АЙЫЫ ТОЙОН. Моисей тайабын сиргэ бырахпытыгар маһа эриэн үөнгө кубулуйбута. Моисей эриэн үөнтэн киэр куоппута.

⁴ АЙЫЫ ТОЙОН киниэхэ: «Илиигин уунаҥнын кутуругуттан харбаа», — диэбитэ. Моисей илиитин уунан эриэн үөнү кутуругуттан харбаабытыгар үөнэ төттөрү тайах мас буолан хаалбыта.

⁵ «Израиль дьоно Мин АЙЫЫ ТОЙОН, кинилэр өбүгэлэрин Тангарата, Авраам Тангарата, Исаак Тангарата уонна Иаков Тангарата, эйиэхэ чахчы көстүбүппүн итэҕэйэллэрин туһугар, бу кинилэргэ бэлиэ буолар».

⁶ Онтон АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга: «Илигин хоонньугар ук», – диэбитэ. Моисей илиитин хоонньугар уктан баран таһаарбыта, арай илиитэ, аран ыарыы буулаан, хаар манан буолан хаалбыт этэ.

⁷ Онтон АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга: «Илигин хоонньугар хат угун», – диэбитэ. Моисей илиитин хоонньугар хат уктан баран таһаарбыта, илиитэ атын чэгиэн этин курдук, чөлүгэр түспүтэ.

⁸ АЙЫЫ ТОЙОН эппитэ: «Өскөтүн эйигин итэҕэйбэккэ бастакы дыктини аахайбатахтарына, кинилэри иккис дыкти итэҕэтиэн сөп. ⁹ Оттон, бэл, бу икки дыктини итэҕэйбэтэхтэринэ, эйигин истибэтэхтэринэ, эн өрүс уутуттан сомсон ылан кураанах сиргэ ыһаар, оччоҕо ол ыспыт уун хаанга кубулуйуо».

¹⁰ «Оо, Айыы Тойон! – диэбитэ Моисей АЙЫЫ ТОЙОНҦО. – Мин уус тылым суох, хаһан да* сатаан сааһылаан саныарбатах киһибин. Бу билигин даҕаны, Эн кулуккун кытта кэпсэтэргэр, тугу да кыайан булан этэр кыаҕым суох. Мин сатаан ыпсаран сангарбаппын, тылым-өһүм көлөттүгэс».

¹¹ АЙЫЫ ТОЙОН эппитэ: «Тылы-өһү киһиэхэ ким биэрбитэй? Ким кинини тыла суох, дьүлэй, сытыы харахтаах биитэр хараҕынан көрбөт онгороруй? Мин АЙЫЫ ТОЙОН буолбатах дуо? ¹² Онон айанна тур. Эн сангарар кэмнэр Мин эйигин кытта бииргэ буолуом, тугу этиэхтээххин эйиэхэ үөрэтиэм».

¹³ Ол эрэри Моисей: «Айыы Тойон! Ааттаһабын, миигиттэн ураты атын киһини, кими баҕарар, ыыт», – диэбитэ.

¹⁴ Онуоха АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга уордайан эппитэ: «Эн Аарон диэн левит убайдааххын буолбатах дуо? Кини сангарар кыахтааҕын Мин билэбин. Билигин кини эйиэхэ утары тахсыа, эйигин көрөн ис сүрэҕиттэн үөрүө. ¹⁵ Эн киниэхэ

---

* ^{4:10} ...*хаһан да*... – туруору тылбаастаатахха: «бэҕэһээ да, иллэрээ күн да».

барытын кэпсиэн итиэннэ туох диэн этиэхтээҕин тиэрдилээн. Эһиги сангарар кэмгитигэр Мин эһигини иккиэннигин кытта бииргэ буолуом, тугу гыныахтааххытын үөрэтиэм. ¹⁶ Норуоту кытта эн оннугар Аарон кэпсэтэн, этэргин тиэрдилэҕэ, онон эн киниэхэ Тангара кэриэтэ буолуон. ¹⁷ Тайах маскын илдьэ сырыт, эн бу тайах көмөтүнэн дыкти суоллары оноруон».

Моисей Египеккэ төннөр

¹⁸ Моисей дьиэтигэр кэлэн, аҕа кынныттан Иофортан: «Бука диэн мин Египеккэ хаан-уруу дьоммор төннөрбүн көнүллээ. Тыннаахтар дуу, суох дуу, баран көрүөм», — диэн көрдөспүтэ.

«Эйэни кытта айаннаа», — диэбитэ Иофор.

¹⁹ Ити иннинэ, Моисей өссө да Мадиян сиригэр эрдэбинэ, **АЙЫЫ ТОЙОН** киниэхэ: «Египеккэ төнүн, эйигин өлөрүөхтэрин баҕарбыт дьон бары өллүлэр», — диэн эппитэ. ²⁰ Онон Моисей ойобун, уолаттарын ылан өсүөлгэ олордон Египеккэ айаннаабыта. Кини Тангара эппит тайаҕын маһын тутан барбыта.

²¹ **АЙЫЫ ТОЙОН** Моисейга эппитэ: «Египеккэ төнүннэххинэ, Мин эйиэхэ онорторо биэрбит дыкти суоллары барыларыңа фараонна онорон көрдөрөөр. Ол эрэри, Мин фараон сүрэбин дьэбирситэммин, кини норуоту ытыта суоҕа. ²² Оччоҕо эн фараонна манньк диэр: „**АЙЫЫ ТОЙОН** этэр: Израиль — Мин уолум, бастакы оҕом. ²³ Мин эйиэхэ этэбин: Миэхэ сулуоспа оноро барыаҕын уолбун көнүллээн ыт. Оттон ыппатаххына, Мин эн бастакы уолгун өлөрүөбүм“, — диир диэ».

²⁴ Аара суолга, түүн тохтообут сирдэригэр, **АЙЫЫ ТОЙОН** Моисейга утары кэлэн, кинини өлөрүөн баҕарбыта. ²⁵ Онуоха Сепфора таас быһаҕы ылан уолугар быһыллыы сизрин-туомун онорон баран, ол быһан ылбыт тириитин

Моисей* атаҕар бырахпыта уонна: «Эн, бу хаан тохтон, мин эргэ тахсыахтаах киһим буолаҕын», — диэбитэ. ²⁶ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейы тыыннаах хаалларбыта. (Ити түгэнгэ Сепфора, быһыллыы сиэрин-туомун онорбут буолан, «Эн бу хаан тохтон, мин эргэ тахсыахтаах киһим буолаҕын» диэбитэ.)

Моисей Аароннуун көрсүһэр

²⁷ Онтон АЙЫЫ ТОЙОН Ааронна эппитэ: «Баран, Моисейы кураайы куйаарга утары көрүс!» Аарон айанга туран Тангара хайатын** таһыгар Моисейы көрсөн, кинини уураан ылбыта. ²⁸ Моисей АЙЫЫ ТОЙОН кинини Египеккэ ытытарыгар туох диэбитин, туох бэлиэ дьайыыны онорорго соруйбутун барытын Ааронга кэпсээбитэ.

²⁹ Моисейдаах Аарон Египеккэ тийэн, Израиль норуотун аҕа баһылыктарын барыларын муспуттара. ³⁰ Аарон кинилэргэ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга тугу эппитин бүтүннүүтүн кэпсээн баран, дьон көрөн турдаҕына, били бэлиэ дьайыылары онорон көрдөрбүтэ. ³¹ Онон бар дьон итэҕэйэн, АЙЫЫ ТОЙОН Израиль норуотун өйдөөн-санаан кэлбитин, кинилэр эрэйдэрин-муннарын көрбүтүн истэн, сөһүргэстээн туран АЙЫЫ ТОЙОНҦО сиргэ диэри сүгүрүйбүтэ.

Моисейдаах Аарон фараонна киирэллэр

5¹ Бу кэнниттэн Моисей Аароннуун фараонна киирэн: „АЙЫЫ ТОЙОН, Израиль Тангарата, манньк этэр: „Миэхэ анаан кураайы куйаарга бырааһынньык онгоро бaryaҕын норуоппун ыт“ диир», — диэбиттэрэ.

* ^{4:25} ...*Моисей атаҕар*... — былыргы дьэбириэй тылынан суруллубут түрүт тиэкискэ: «кини атаҕар».

** ^{4:27} *Тангара хайата* — Хорив, Синай хайата, буолуон сөп.

² «Кимий ол АЙЫЫ ТОЙОН диэн? – фараон хардарбыта. – Мин тоҕо Кини тылын истэммин Израилы бытыах тустаахпыный? Мин АЙЫЫ ТОЙОНУ билбэппин, онон Израилы ыппаппын».

³ Моисейдаах Аарон: «Дьэбириэй Тангарата биһигини ынгырда, – диэбиттэрэ. – Онон, Кини биһигини ыарынанан биитэр сэриинэн сууһарбатын туһугар, АЙЫЫ ТОЙОНГО, бэйэбит Тангарабытыгар, толук биэриэхпитин, биһигини, бука диэн, кураайы куйаарга, үс күннүктээх сиргэ, көнгүллээн быт».

⁴ Онуоха Египет ыраахтааҕыта эппитэ: «Бу эһиги, Моисейдаах Аарон, дьону тоҕо үлэлэриттэн аралдытаҕытый? Баран үлэлээн!» ⁵ Ити кэннэ эппитэ: «Көр эрэ, норуот итиччэ элбээбитин кэннэ, эһиги өссө үлэтин тохтото саты сылдыаҕыт!»

Норуоту кэтээн үлэлэтээччилэргэ ыйыы-кэрдии

⁶ Сити күн фараон норуоту кэтээн үлэлэтээччилэргэ уонна ыстаарысталарга манньк соруудахтаабыта: ⁷ «Кирпииччэ үктүүллэригэр аны кинилэргэ солومону биэри мэн – бэйэлэрэ хомуйан аҕаллыннар. ⁸ Ол гынан баран кирпииччэлэрин ахсаанын урукку курдук ирдээн, ирээттэрин аччатыманг. Иллэннэрэ бэрт буолан: „Тангарабытыгар толук биэрэ барыахха,“ – диэн хаһыытаһаллар. ⁹ Үлэлэрин ыаратан биэрдэххитинэ – үлэлиэхтэрэ, ол-бу хойгур тылы истиэхтэрэ суоҕа».

¹⁰ Ити кэнниттэн дьону кэтээн үлэлэтээччилэр уонна ыстаарысталар тахсан норуокка эппиттэрэ: «Фараон манньк этэр: „Аны эһиэхэ солومону биэрбэппин, ¹¹ бэйэбит баран хантан баҕарар хомуйун, оттон кирпииччэни, төһөнү онгорбуккут саҕаны, син биир онорун“».

¹² Онон дьон Египет устун сылдьан, соломо оннугар бурдук хадьымалын үргээн хомуйбуттара. ¹³ Кэтээн үлэлэтээч-

чилэр: «Урут соломо бэриллэрин сағана, төһө кирпиччэни онгорор этигитий да — билигин эмиэ оччону онгорун!» — диэн күһэйэллэрэ. ¹⁴ Фараон кэтээн үлэлэтэгччилэрэ Израиль дьонун салайтараары дьэбирийдэртэн бэйэлэриттэн туруорбут ыстаарысталарын, үлэни ирдээн, кырбыыр буолбуттара. «Үлэлиэхтээх үлэҕитин тоҕо толорбоккутуй? Урут төһө кирпиччэни онгорор этигит — соччону онгорун!» — диэн ыххайаллара.

¹⁵ Израиль дьонун ыстаарысталара фараонна үнсэ барбыттара: «Эн биһиэхэ, кулуттаргар, тоҕо маннык сыһыаннаһаҕыный? — диэбиттэрэ. — ¹⁶ Биһиэхэ, эн кулуттаргар, соломо биэрбэттэр, уонна кирпиччэ ирдииллэр. Кулуттаргын биһигини кырбыыллар. Дьонун аньыыны онгороллор».

¹⁷ «Эһиги иллэннит бэрт! — диэбитэ фараон. — Иллэн буолан: „АЙЫЫ ТОЙОННО толук биэрэ барыаҕын“, — дэһэҕит. ¹⁸ Баран үлэлээн. Эһиэхэ аны соломо бэриллибэт, оттон оноруохтаах кирпиччэҕитин онгорун!»

¹⁹ Урут төһөнү онгороллорой да, күн аайы соччо кирпиччэни оноруохтаахтарын истэnnэр, Израиль ыстаарысталара алдьархайга түбэспиттэрин өйдөөбүттэрэ. ²⁰ Итиэннэ фараонтан тахсаат, кинилэри кэтэһэн турар Моисейдаах Ааронна кэлэн: ²¹ «Тугу онорбуккутун АЙЫЫ ТОЙОН көрөн дьүүллэтин! — диэбиттэрэ. — Эһигиттэн сылтаан фараон үлэһиттэринээн биһигини абааһы көрдүлэр. Эһиги кинилэргэ биһигини өлөрөр сылтаҕы биэрдигит!»

Моисей АЙЫЫ ТОЙОННО үгэр

²² «Оо, Айыы Тойон! — диэбитэ Моисей АЙЫЫ ТОЙОННО. — Эн бу норуоту тоҕо маннык алдьархайга тиэргин? Миигин тоҕо манна ыппыккыный? ²³ Мин фараонна Эн илдьитин буолан кэлиэхпиттэн кини бу норуокка ордук куһағаннык сыһыаннаһар. Эн норуоккун өрүһүйбэтин».

6 ¹ Онтон АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Билигин Мин фараону хайдах гынарбын эн көрүүн! Кини, Мин күүстээх илиибиттэн дьулайан, норуоппун ытыта. Мин күүстээх илиибиттэн дьулайан, кинилэри дойдутуттан киэр үүрүө!»

Таңара Моисейы өссө биридэ ыгырар

² Таңара Моисейга эппитэ: «Мин АЙЫЫ ТОЙОММУН. ³ Мин Авраамна, Исаакка, Иаковка көстөн, Сүдү Күүстээх Таңара* буоларбын биллэрбитим, оттон АЙЫЫ ТОЙОН диэн ааппын арыйбатаҕым. ⁴ Мин кинилэргэ кэлии дьон быһыытынан айанныы сылдыбыт сирдэрин Ханааны биэриэх буолан, сөбүлэһии кэс тылын эппитим. ⁵ Мин Израиль норуота Египет биһигини кулут оҥоһунна диэн энэлийэр сагатын истэммин, эһигинниин сөбүлэһиим кэс тылын өйдөөн-санаан кэлиим. ⁶ Онон эн Израиль дьонугар эт: „Мин АЙЫЫ ТОЙОММУН. Мин эһигини Египет хабалатыттан таһааран, кулуттааһынтан босхолоум; күүстээх илиибин өрө көтөҕөн, эһигини быһыһам уонна Египет дьонун дьулааннаахтык накаастыам! ⁷ Мин эһигини норуот оҥостон, эһиги Таңарабыт буолуом. Дьэ, оччоҕо Египет хабалатыттан эһигини Мин, АЙЫЫ ТОЙОН Таңарабыт, таһаарбыппын билиэххит. ⁸ Мин эһигини Авраамна, Исаакка, Иаковка биэриэх буолан андаҕайбыт сирбэр илдьэммин, ол сири эһиги бас билиигитигэр биэриэм. Мин АЙЫЫ ТОЙОММУН“».

⁹ Моисей итини Израиль дьонугар тиэрдибитигэр анараангылар, куттанан уонна ыар үлэҕэ боҕуттаран, кинини истибэтэхтэрэ.

---

* 6:3 Сүдү Күүстээх Таңара — Төрүттэни кинигэтин 17:1 кэрчигин быһаарытын көр.

¹⁰ Онтон АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: ¹¹ «Египет ыраахтаагытыгар фараонга киирэн, Израиль норуотун дойдугуттан быт диэн эт».

¹² Онуоха Моисей АЙЫЫ ТОЙОН иннигэр туран: «Бэл, Израиль дьоно мин этэрбин истибэт буоллахтарына, эгэ фараон миигин хайдах истиэбэй? Мин сатаан ыпсаран сарбаппын эбээт», – диэбитэ.

¹³ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейдаах Аароннуун кэпсэтэн, Израиль дьонун Египет сириттэн таһаарар туһугар кинилэри Израиль норуотугар уонна Египет ыраахтаагытыгар фараонга барын диэн соруйбута.

Моисейдаах Аарон төрүччүлэрэ

¹⁴ Израиль уустарын аҕа баһылыктара манныктар.

Израиль бастакы улун Рувим уолаттара: Ханох, Фаллу, Хецрон, Харми. Бу – Рувим дьиэ кэргэттэрэ.

¹⁵ Симеон уолаттара: Иемуил, Иамин, Огад, Иахин, Цохар уонна Ханаан дьахтарын уола Саул. Бу – Симеон дьиэ кэргэттэрэ.

¹⁶ Левий уолаттара, аҕа уустарынан ааттаатахха, Гирсон, Кааф, Мерари диэннэр. Левий сүүс отут сэттэ сааһыгар диэри олорбута.

¹⁷ Гирсон уолаттара: Ливни, Шимеи уонна кинилэр дьиэ кэргэттэрэ.

¹⁸ Кааф уолаттара: Амрам, Ицгар, Хеврон, Узиил. Кааф сүүс отут үһүгэр тийибитэ.

¹⁹ Мерари уолаттара: Махли, Муши. Бу – Левий аҕатын уустарын дьиэ кэргэттэрэ.

²⁰ Амрам Иохаведаны, тастын аҕаһын, ойох ылбыта. Иохаведа киниэхэ Аарону уонна Моисейы төрөппүтэ. Амрам сүүс отут сэттэ сааһыгар диэри олорбута.

²¹ Ицгар уолаттара: Корей, Нефег, Зихри.

²² Узиил уолаттара: Мисаил, Елцафан, Сифри.

²³ Аарон Аминадав кыһын, Наассон балтын Елисаветаны ойох ылбыта. Елисавета киниэхэ Надав, Авиуд, Елеазар, Ифамар диэн уолаттары төрөппүтэ.

²⁴ Корей уолаттара: Асир, Елкана, Авиасаф. Бу – Корей дьиэ кэргэттэрэ.

²⁵ Аарон уола Елеазар Футиил биир кыһын ойох ылбыта. Ойоҕо киниэхэ Финеес диэн уолу төрөппүтэ. Левиттэр көлүөнэлэрин аҕа баһылыктара уонна кинилэр дьиэ кэргэттэрэ итинниктэр.

²⁶ Аароннаах Моисей – АЙЫЫ ТОЙОН Израиль уолаттарын уустарын Египеттэн таһаарын диэн соруйбут дьоно.

²⁷ Бу Моисейдаах Аарон Египет ыраахтааҕытыгар фараонна тийээннэр, Израиль дьонун Египеттэн таһаарар туһунан эппиттэрэ.

АЙЫЫ ТОЙОН Моисейдаах Аарону фараонна ытар

²⁸ Дьэ, онон АЙЫЫ ТОЙОН Моисейдыын Египеккэ кэлсэтэригэр ²⁹ эппитэ: «Мин АЙЫЫ ТОЙОММУН! Мин эйиэхэ тугу этэрбин барытын Египет ыраахтааҕытыгар фараонна тиэрт».

³⁰ Оттон Моисей буоллаҕына АЙЫЫ ТОЙОН иннигэр туран: «Мин сатаан ыпсаран сангарбат киһибин эбээт. Фараон мин этэрбин хайдах истиэҕэй?» – диэбитэ.

7 ¹ Ол гынан баран АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Көр, Мин эйигин фараонна Таһара кэриэтэ онгоробун, оттон убайың Аарон эйиэхэ бороруогун буолуо. ² Мин эйиэхэ тугу соруйарбын барытын эн Ааронна этиэнг. Оттон убайың Аарон ону фараонна, кини Израиль дьонун дойдутуттан ытарын туһугар, тиэрдэ. ³ Ол эрэри Мин фараон сүрүҕүн дьэбирситиэм, онон Мин төһө да Египет сиригэр элбэх бэлиэ дьайыыны, эгин дьиктини көрдөрбүтүм үрдүнэн, ⁴ кини

энигини истиэ суоҕа. Оччоҕо Мин Египети ыараханнык на-каастыам уонна Египет сириттэн Бэйэм сэриибин, норуоп-пун – Израиль дьонун – таһаарыам. Мин дьүүлүм дьулаан дьүүл буолуоҕа! ⁵ Дьэ, онно Египеккэ ыардык тайанан, Израиль дьонун хабалаттан таһаардахпына, Египет олохтоохто-ро Мин АЙЫЫ ТОЙОН буоларбын билиэхтэрэ».

⁶ Моисейдаах Аарон итини толорбуттара, барытын, АЙЫЫ ТОЙОН хайдах соруйбутун курдук, онгорбуттара. ⁷ Фараону кытта кэпсэтэллэригэр Моисей аҕыс уон саас-тааҕа, оттон Аарон аҕыс уон үһэ этэ.

Аарон тайаҕа эриэн үөҥнэ кубулуйар

⁸ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейдаах Ааронна эппитэ: ⁹ «Өс-көтүн фараон дыктитэ көрдөрүн диэтэҕинэ, эн, Моисей, Ааронна: „Тайах маскын фараон иннигэр бырах“, – диэр, оччоҕо тайаҕа эриэн үөҥнэ кубулуйуо».

¹⁰ Моисейдаах Аарон фараонна киирэннэр, АЙЫЫ ТОЙОН соруйбутун толорбуттара. Аарон тутта сылдьар тайаҕын фараон уонна кини үлэһиттэрин иннилэригэр сиргэ бырах-пыттыгар тайаҕа эриэн үөҥнэ кубулуйута. ¹¹ Онуоха фараон муударай өйдөөхтөрүн, аптаах дьонун ыңыран ылбыта. Олор, Египет аптаахтара, хомуһуннарын күүһүнэн эмиэ он-нук дыктини онгорон көрдөрбүттэрэ. ¹² Хас биирдиилэрэ тайах мастарын сиргэ бырахпыттарыгар тайахтара эриэн үөн буолан хаалбыттара, ол гынан баран Аарон тайаҕа кинилэр тайахтарын барыларын мэниэстэн кэбиспитэ. ¹³ Фараон, сүррээҕэ дьэбирсийэн, Моисейдаах Аарону истибэтэҕэ. Барыта, АЙЫЫ ТОЙОН эппитин курдук, буолбута.

Бастакы алдьархай: уу хаанна кубулуйар

¹⁴ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Фараон өсөһөр, но-руоту ыытыан баҕарбат. ¹⁵ Сарсын фараон өрүскэ киирэригэр

эн киниэхэ утары тий. Ааһар суолугар кытылга кэтэһэн тур. Онтон эриэн үөн буола сьлддыбыт тайах маскын илиигэр тутан туран, ¹⁶ фараонна эт: „АЙЫЫ ТОЙОН, дьэбириэй-дэр Тангаралара, миигин эйиэхэ илдьитин тиэртэрэ ытта. Кураайы куйаарга Миэхэ сулууспа оноро барыабын – Мин норуоппун ыт диэн илдьиттиир. Ол эрээри эн ону баччаанга диэри толоро иликкин“. ¹⁷ Онон АЙЫЫ ТОЙОН эйиэхэ: „АЙЫЫ ТОЙОН диэн кимин эн билигин билиэн“, – диир. Мин бу тутан турар тайах маспынан ууну оѳустахпына, уу хаанга кубулуйуо. ¹⁸ Өрүс балыга барыта өлүөѳэ, өрүстэн ынырыктаах сыт-сымар аңылыйан, Египет олохтоохторо ууну кыайан испэт буолуохтара».

¹⁹ Онтон АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Ааронна эт: тайах маһын ылан, Египет уутун – өрүстэрин, хаанаалларын, күөллэрин уонна үрэхтэрин – диэки далайдын. Оччоѳо уулара барыта хаанга кубулуйуо. Египет сирин былаһын тухары мас да, таас да иһиттэргэ өһөх хаан туруо».

²⁰ Моисейдаах Аарон АЙЫЫ ТОЙОН соруйбутун толорбуттара. Фараон уонна кини үрдүк сололоохторо көрөн турдахтарына, Аарон* тайах маһын өрө уунан баран өрүс уутун охсубута. Онуоха уу барыта кыа хаанынан устубута. ²¹ Өрүс балыга атан тахсыбыта, уу сытыйбыт сытынан аңылайбыта, онон Египет дьоно ууну кыайан испэт буолбуттара. Бүтүн Египет устунан хара хаан халыйбыта.

²² Ол эрээри Египет аптаахтара хомуһуннарын күүһүнэн эмиэ итинник дыктини онгорбуттара. Фараон, сүрэѳэ дьэбирсийэн, АЙЫЫ ТОЙОН эппитин курдук, Моисейдаах Аарону истибэтэѳэ. ²³ Киэр хайыһаат, дыбарыаһыгар киирэн хаалбыта – туох буола турарыгар кыһамматаѳа даѳаны. ²⁴ Оттон Египет дьоно бука бары, өрүстэн ууну

---

* 7:20 *Аарон* – быллыргы дьэбириэй тылынан суруллубут төрүт тиэ-кискэ: «кини».

баһар кыахтара суох буолан, тула холуодьас хастан бар-
бытара.

²⁵ АЙЫЫ ТОЙОН өрүс уутун хаанна кубулутуоһуттан
сэттэ хонук ааспыта.

Иккис алдьархай: хара баҕа буулуур

8 ¹ Онтон АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Фараон-
на киирэн эт: „АЙЫЫ ТОЙОН маннык диир: Миэхэ
сулууспа оноро барыабын норуоппун ыт. ² Бытарга сөбү-
лэспэт буоллаххына, көр, Мин эн дойдугар бүтүннүүтүгэр
хара баҕалары ытыабым. ³ Нил өрүс бүтүннүү баһанан ор-
гуйан олоруоҕа. Хара баҕалар кытылга тахсан, дыбарыас-
кар, утуйар хоскор, оронгор кириэхтэрэ. Үрдүк сололоох
үлэһиттэрин, норуотун дьиэлэрэ-уоттара эмиэ хара баҕа-
ларынан туолуохтара. Оһоххутугар, тиэстэбит иһитигэр ба-
рытыгар баҕалар симиллиэхтэрэ. ⁴ Эһиэхэ бэйэҕэр, эн но-
руоккар, үлэһиттэргэр баҕалар ыттыахтара“».

⁵ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Ааронна эт: тайа-
бын Египет бары уутун, өрүстэрин, өрүстэрин салааларын,
күөллэрин диэки далайа тутан, Египеккэ хара баҕалары та-
һаардын».

⁶ Аарон тутан турар тайабынан Египет ууларын диэки
далайбытыгар ууттан хара баҕалар тахсан, Египет сирин
бүттүүнүн толорон кэбиспиттэрэ. ⁷ Ол эрэри аптаах дьон
хомуһуннарын күүһүнэн эмиэ онугу онорбуттара: Египет
сиригэр хара баҕалары таһаарбытара.

⁸ Фараон, Моисейдаах Аарону ыңыран ылан, эппитэ:
«АЙЫЫ ТОЙОНТОН көрдөһүн, миигиттэн, мин норуоп-
пунтан бу хара баҕалары киэр гыннын! Оччобуна мин эһи-
ги норуоккутун ытыабым. Барангыт АЙЫЫ ТОЙОН-
НО толук биэриэххит».

⁹ «Эн тускар, эн үлэһиттэрин уонна норуотун тустары-
гар көрдөһүөм, — диэбитэ Моисей фараонна. — Хара баҕа-

лар энигиттэн, дьиэбиттэн-уоккутуттан сүтүөхтээх күн-нэрин бэйэн болдоо. Бабалар өрүскэ эрэ хаалыахтара».

¹⁰ «Күн сарсын!» – диэбитэ фараон.

«Эн эппиккинэн буолуо, – диэн хардарбыта Моисей. – Дьэ, оччоҕо биһиги АЙЫЫ ТОЙОН Тангарабытыгар тэн-нээх суоҕун өйдүөҕүн. ¹¹ Хара бабалар эйигиттэн, эн дыбарыаскыттан, эн үлэһиттэргиттэн уонна норуоккуттан кизэр барыахтара, өрүскэ эрэ хаалыахтара».

¹² Моисейдаах Аарон фараонтан тахсан барбытара. Моисей АЙЫЫ ТОЙОНТОН, фараонна ыппыт бабаларын суох онгорорун туһугар көрдөһөн, үнпүтэ. ¹³ АЙЫЫ ТОЙОН Моисей көрдөһүүтүн ылыммыта, онон дьиэлэргэ, тиэргэннэргэ, хонууга сылдыбыт бабалар бары өлөн хаалбытара. ¹⁴ Өлбүт бабалары хомууан чөмөхтөөбүттэригэр бүтүн дойду устунан амырыын сыт-сымар бөҕө буолбута. ¹⁵ Ол эрэри фараон алдьархай ааспытын көрөн, эмиэ дьэ-бирсийэн, АЙЫЫ ТОЙОН эппитин курдук, Моисейдаах Аарон тылларын истибэтэҕэ.

Үһүс алдьархай: кыымаайы үөн буулуур

¹⁶ Онтон АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Ааронна эт: тайаҕын күөрэччи тутан баран, сири бүрүйэн сытар быылы оҕустун, оччоҕо ол быыл Египет сиригэр барытыгар кыымаайыга кубулуйуо». ¹⁷ Кинилэр ити этиллибити толорбуттара. Аарон тайах маһын өрө уунан баран сир быылын охсубутугар кыымаайы үөн киһиэхэ-сүөһүгэ саба көтөн кэлбитэ. Сир-дойду быыла кыымаайы буолан, бүтүн Египет сирин сабардаабыта. ¹⁸ Египет аптаахтара эмиэ хомууннарарын күүһүнэн кыымаайыны түһэрэ сатаабыттара да, кыайбатахтара.

Кыымаайы киһини-сүөһүнү барытын буулаабыта. ¹⁹ «Бу Тангара онгоруута!» – диэбиттэрэ аптаах дьон фараонна. Ол эрэри фараон, сүрэхэ дьэбирсийэн, АЙЫЫ ТОЙОН эппитин курдук, кинилэри бу да сырыыга истибэтэҕэ.

Төрдүс алдьярхай: тигээйи буулуур

²⁰ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Сарсын сарсыарда эрдэ туран фараонга утары тий. Өрүскэ кэлэн истэҕинэ, киниэхэ эт: „АЙЫЫ ТОЙОН манньк диир: Миэхэ сулууспа онгоро барыаҕын – норуоппун ыт. ²¹ Оттон ыппатаххына, Мин эйиэхэ, эн үлэһиттэргэр, норуоккар, дьиэлэргэр тигээйилэри ытыаҕым. Египет бары олохтоохторун дьиэлэрэ-уоттара, олорор сирдэрэ бүтүннүүтэ тигээйинэн туолуоҕа. ²² Оттон норуотум олорор Гесем сирин-уотун Мин харыстыаҕым: бу сиргэ Мин АЙЫЫ ТОЙОН буоларбын эн билэрин туһугар, онно тигээйи түһүө суоҕа. ²³ Инньэ гынан Мин Бэйэм норуоппар уонна эн норуоккар тус-туспатык сыһыаннаһаҕым. Бу бэлиэ дьайыы күн сарсын буолуоҕа“».

²⁴ АЙЫЫ ТОЙОН эппитин толорбута. Фараон дыбарыаһын, кини үлэһиттэрин дьиэлэрин, бүтүн Египет сирин барытын кыйма курдук тигээйи биһиэ буулаабыта. Дойду бүттүүнэ тигээйиттэн эстэригэр тийибитэ.

²⁵ Фараон Моисейдаах Аарону ыңгыртаран ылан: «Барын, Таңарабытыгар биэриэхтээх толуккутун манна, биһиги сирбитигэр, биэрин», – диэбитэ.

²⁶ Моисей эппитэ: «Оннук гынарбыт самамат: биһиги АЙЫЫ ТОЙОН Таңарабытыгар толук биэрэрбитин Египет дьоно абааһы көрөллөр. Сүөһүнү толук туттар сиэрбитин-туоммутун кинилэр харахтарын далыгар онордохпунуна, биһигини тааһынан тамныахтара суоҕа дуо? ²⁷ Онон мантан үс күннүк айаннаах кураайы куйаарга тийэммит АЙЫЫ ТОЙОН Таңарабытыгар, Кини биһиэхэ Бэйэтэ хайдах этэринэн, толук биэриэхпит».

²⁸ «Мин эһигини ытыабын, – диэбитэ фараон. – Кураайы куйаарга бараһыт АЙЫЫ ТОЙОН Таңарабытыгар биэриэхтээх толуккутун биэрин. Ол эрээри наһаа ыраатыман. Уонна мин туспар үнээрин!»

²⁹ Онуоха Моисей: «Мин эйигиттэн тахсан, АЙЫЫ ТОЙОН-ТОН көрдөхүөм. Оччоҕо сарсын эниги бары – фараон, эн үлэһиттэринг уонна Египет бүтүүн норуота – тигээйиттэн быһһаныаххыт, – диэн хардарбыта. – Ити гынан баран фараон биһигини аны албыннаабатын, биһиги норуоппут АЙЫЫ ТОЙОНҦО толук биэрэ барарын мэхэйдээбэтин».

³⁰ Моисей фараонтан тахсан АЙЫЫ ТОЙОНТОН көрдөспүтүгэр, ³¹ АЙЫЫ ТОЙОН Моисей тылын ылынан, тигээйилэри фараонтан, кини үлэһиттэриттэн, Египет норуотуттан киэр тэйиппитэ. Онно биир да тигээйи ордубатаҕа. ³² Ол эрэри фараон бу да сырыыга дьэбирсийэн, норуоту ыппатаҕа.

Бэһис алдьархай: сүөһү дьанга буулуур

9 ¹ Онтон АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Фараонна киирэн эт: АЙЫЫ ТОЙОН, дьэбириэйдэр Таңаралара, манньк диир: „Миэхэ сулууспа оноро барыаҕын Мин норуоппун ыт“. ² Оттон ыппатаххына, кэм да тута сылдьар буоллаххына, ³ сэрэтэбин, АЙЫЫ ТОЙОН эн сүөһүгэр ыардык тайаныаҕа: аттарын, өсүөллэрин, тэбиэннэрин, ынахтарын, барааннарын сүрдээх ыарахан дьанга ылларыахтара. ⁴ АЙЫЫ ТОЙОН Израиль дьонун сүөһүтүн Египет сүөһүтүттэн араарыа: Израиль дьонун сүөһүтүттэн биир да өлүө суоҕа».

⁵ Итиэннэ АЙЫЫ ТОЙОН болдьоон: «Итини Мин, АЙЫЫ ТОЙОН, сарсын бу дойдуга бүтүүнүгэр оноруоҕум», – диэбитэ.

⁶ Сарсыныгар АЙЫЫ ТОЙОН эппитин толорбута: Египет сүөһүгэ барыта өлбүтэ, оттон Израиль дьонугар биир да охтубатаҕа. ⁷ Фараон киһи ытан көрдөрбүтэ – чахчы, Израиль дьонугар биир да сүөһү өлбөтөх этэ. Ол эрэри фараон эмиэ уруккутун курдук сүрээҕэ дьэбирсийэн, норуоту ыппатаҕа.

Алтыс алдвархай: дьон уонна дьиз сүөһүтүн этэ бааһырап

⁸ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейдаах Ааронга эппитэ: «Оһох күлүн ытыскытын толору баһан ылын. Ону Моисей, фараон көрөрүгэр, үөһэ салгынга ыстын. ⁹ Ол күл Египет сирин үрдүнэн күдэн буолан көтүө, оччоҕо киһи-сүөһү тириитигэр иринэлээх баас үөскүө».

¹⁰ Кинилэр оһох күлүн ытыһан ылан баран, кэлэн фараон иннигэр турбуттара. Моисей күлүн үөһэ ыспытыгар дьон да, дьиз сүөһүтүн да тириитэ иринэлээх аһаҕас бааһынан бүрүллүбүтэ. ¹¹ Египет аптаахтара-хомуһуннаахтара Моисейы кытта күрэстэхэр кыахтара суоҕа: кинилэр бэйэлэрэ, Египет атын дьонун барытын курдук, эмиэ бар баас буолбуттара. ¹² Ол эрээри фараон, сүрэҕин АЙЫЫ ТОЙОН дьэбирситэн, АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитин курдук, бу да сырыыга кинилэри истибэтэҕэ.

Сэттис алдвархай: тобурах тоҕута сынньар

¹³ Онтон АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Сарсын эрдэ туран фараонга тийэн эт: АЙЫЫ ТОЙОН, дьэбирийдэр Тангаралара, маннык диир: „Миэхэ сулууспа онгоро барыаҕын Мин норуоппун ыыт! ¹⁴ Бүтүн сир үрдүнэн Миэхэ холоонноох ким да суоҕун өйдөөтүн диэммин, Мин эйигин тус бэйэҕин, эн үлэһиттэргин уонна бүтүн норуоккун бу сырыыга саамай ынырык алдвархайынан накаастыам.

¹⁵ Мин охсор илиибин өрө көтөҕөн эйигин да, норуоккун да чумaa ыарыынан сууһарбытым эбитэ буоллар, эһиги сир үрдүтүнэн симэлийиэ этигит. ¹⁶ Ол эрээри, Мин аатым бүтүн сир үрдүнэн иһиллэрин туһугар, эйиэхэ Бэйэм күүспүн көрдөрөөрү, эйигин тыыннаах хаалларбытым. ¹⁷ Эн буоллаҕына, кэм да Мин норуоппар улуутумсуйан, кинини ытытааххын баҕарбаккын. ¹⁸ Дьэ, оччотугар Мин сарсын бу кэмнэ Египеккэ олус күүстээх тобураҕы, Египет үөскүө-

бүттэн түнэ илик толону, түһэриэбим. ¹⁹ Онон сүөһүлэрин үөрүн, аһаҕас халлаан анныгар баары барытын харайтар. Аһаҕас халлаан анныгар хаалбыт киһи-сүөһү тобурахха түбэхэн өлүөбэ“».

²⁰ АЙЫЫ ТОЙОН тылыттан куттанан, фараон сорох үлэхиттэрэ бэрт тиэтэлинэн кулуттарын, сүөһүлэрин-астарын хахха сиргэ хорҕоппуттара. ²¹ Оттон АЙЫЫ ТОЙОН этиитигэр кыһамматах өттө кулут дьонун да, сүөһүтүн да аһаҕас халлаан анныгар хаалларбыта.

²² АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Илиигин халлаанга уун, оччоҕо Египет сиригэр барытыгар тобурах түһэн, бүтүн Египет устун дьону да, сүөһүнү да, үүнээйини да тоҕута сынныаҕа».

²³ Моисей тайаҕын халлаанга өрө ууммутугар АЙЫЫ ТОЙОН сиргэ этини, тобураҕы ыппыта, чаҕылҕаны күлүмнэппитэ. АЙЫЫ ТОЙОН Египет сирин үрдүнэн тобураҕы куппута. ²⁴ Тобурах түспүтэ, ол быыһыгар чаҕылҕан курбуулаабыта — маннык улахан толону Египет норуота бу сиргэ үөскүөбүттэн көрө илигэ. ²⁵ Тобурах бүтүн Египет устун аһаҕас сиргэ баары барытын — дьону, сүөһүнү, үүнээйини — тоҕута сынныбыта, үүнэн турар мастары алдыаппыта. ²⁶ Арай Израиль дьоно олорор Гесем сиригэр эрэ түспэтэҕэ.

²⁷ Фараон киһи ытан Моисейдаах Аарону ынгыртаран ылан эппитэ: «Бу сырыыга мин аныгыны онгордум. АЙЫЫ ТОЙОН кырдыктаах, оттон мин норуоппунаан буруйдаахпыт. ²⁸ АЙЫЫ ТОЙОНТОН көрдөхүн: бу издээннээх этин, бу тобурах тохтоотун. Мин эһигини ытабын, аны тутта сатаабаппын».

²⁹ Моисей киниэхэ эппитэ: «Мин куораттан таҕыстым да, икки илибин АЙЫЫ ТОЙОНҔО өрө уунан туран көрдөхүөм. Бу сиргэ АЙЫЫ ТОЙОН баһылыктыырын эн өйдүүрүн туһугар, этин этэрэ уурайыа, тобурах түһэрэ тохтуо. ³⁰ Ол гынан баран мин билэбин: эн да, үлэхиттэрин да

АЙЫЫ ТОЙОН Таңараттан билигин да толло иликкит!»

³¹ (Нэчимиэн хайыы үйэ куоластаммыт, лүөн эмиэ си-бэскилии турбут буолан тобурахха эстибиттэрэ. ³² Оттон сэлиэһинэй бары көрүнгэ, хойут ыһыллан, туох да буолбатаҕа).

³³ Моисей, фараону хаалларан, куораттан тахсыбыта уонна икки илиитин өрө уунан туран АЙЫЫ ТОЙОНТОН көрдөспүтэ. Этинг этэрэ, тобурах түһэрэ тохтообута, курулаччы кута турбут ардах эмиэ астыбыта. ³⁴ Фараон тобурахтаах ардах түһэрэ, этинг этэрэ тохтообутун көрбүтэ, ол эрэри аныыны онгорорун уураппатаҕа. Кини да, үлэһиттэрин да сүрэхтэрэ өссө ордук тыйыһырбыта. ³⁵ Ити курдук фараон өһөс хаанын киллэрэн, АЙЫЫ ТОЙОН Моисейынан этиттэрбитин курдук, Израиль дьонун ыппатаҕа.

Ахсыс алдьархай: буор аһына

10 ¹⁻² Онтон АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Фараонҥа киир. Мин кинилэргэ бу бэлиэ дьайыларбын көрдөрөөрү, ол кэннэ эн уолгар уонна уолун уолугар Мин Египеккэ тугу онгорбуппун, кинилэр ортолоругар туох бэлиэ дьайыларбын көрдөрбүппүн кэпсиирин итиэннэ эһиги Мин АЙЫЫ ТОЙОН буоларбын билэргит туһугар, фараон уонна кини үлэһиттэрин сүрэхтэрин дьэбирсиппитим».

³ Моисейдаах Аарон фараонҥа киирэн эппиттэрэ: «АЙЫЫ ТОЙОН, дьэбириэйдэр Таңаралара, маннык диир: „Хаһаанҥа диэри эн Миэхэ утарылаһаҕын? Миэхэ сулууспа онгоро барыаҕын норуоппун ыыт. ⁴ Оттон ыппат буоллахына, сарсын эн уобаласкар буор аһынганы түһэриэм. ⁵ Буор аһына, сир ньуура көстүбэт буолуор диэри, сири-дойдуну сабардыа, тобурахтан ордубут күөҕү бүтүннүүтүн сиэ, хонууга үүнэн турар маһы эмиэ барытын мэһиэстиэ. ⁶ Буор аһына эн дыбарыаскын, үрдүк сололоохторун бука барыларын

дьиэлэрин, Египет бар дьонун дьиэлэрин толоруо. Эниги аҕаларгыт да, эһэлэргит да, бу сиргэ олорбуттарын тухары, оннугу көрө иликтэрэ“». Маннык этэн баран, Моисей фараонтан тахсан барбыта.

⁷ Онуоха фараон үрдүк сололоох үлэхиттэрэ тойонноругар эппиттэрэ: «Хаһаанна диэри кини биһигини сордууруй? Ити дьону ытан кэбис, баран АЙЫЫ ТОЙОН Танараларыгар сулууспа онгордуннар. Египет эстэн эрэрин эн көрбөккүн дуо?»

⁸ Моисейдаах Аарону фараонна төттөрү кэлин диэн дьаһайбыттара. Фараон эппитэ: «Баран, АЙЫЫ ТОЙОН Танараҕытыгар сулуусаҕытын онгорун. Энигиттэн кимнээх баралларый?»

⁹ «Оҕону-оҕонньору, уолу-кыһы — барытын илдэ барабыт, — диэн хардарбыта Моисей. — Барааннарбытын, ынахтарбытын, атын да сүөһүбүтүн эмиэ илдьиэхпит. Биһиги АЙЫЫ ТОЙОН бырааһынньыгар барабыт».

¹⁰ Онуоха фараон: «Оҕобутун-ойоххутун эһиэхэ биэрэн ытытам кэриэтин, АЙЫЫ ТОЙОН эһигинниин бииргэ буолуо! — диэбитэ. — Сэрэнин эрэ, эһиги туох эрэ куһаҕаны онгорордуу куомуннаһаҕыт. ¹¹ Суох, эһиги эр дьон бэйэҕит эрэ баран, ити көрдөспүккүт курдук, АЙЫЫ ТОЙОНҔО сулууспалаан». Уонна иккиэннэрин үүрэн кэбиспиттэрэ.

¹² Онуоха АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Илигин Египет сирин диэки уун. Онно буор аһына түһэн туох баар үүнэһийини, тобурахтан ордубуту барытын сиэтин».

¹³ Моисей тайах маһын Египет диэки ууммутугар АЙЫЫ ТОЙОН илинни тыалы түһэрэн ол сиргэ күнү-түүнү быһа тыалырбыта. Сарсыардатыгар илинни тыал буор аһыһаны үүрэн аҕалбыта. ¹⁴ Египет сиригэр барытыгар аһына түһэн, дойдуну биир гына толорбута. Урут хаһан да түһэ илик, кэлин да түһэрэ биллибэт баһаам элбэх буор аһына этэ. ¹⁵ Аһына сири барытын бүрүйэн, сир ньуура көстүбэт

буолбута. Буор аһына били тобурахтан ордубут үүнээйини, мас отонун барытын сиэн кэбиспитэ. Египет сирин үрдүнэн мас сэбирдэҕэ да, күөх от да ордубатаҕа.

¹⁶ Фараон бэрт тиэтэлинэн Моисейдаах Аарону ынгырта-ран ылан эппитэ: «Мин АЙЫЫ ТОЙОН Таңараҕыт иннигэр уонна эһиги иннигитигэр аһыыны онордум. ¹⁷ Билигин мин аһыыбын бырастыы гынын итиэннэ, миигин бу өлүүттэн өрүһүйэрин туһугар, АЙЫЫ ТОЙОН Таңараҕытыттан көрдөһүн!»

¹⁸ Моисей фараонтан тахсан, АЙЫЫ ТОЙОНҦО үнпүтэ. ¹⁹ Онуоха АЙЫЫ ТОЙОН арҕааттан олус күүстээх тыалы түһэрэн, ол тыал аһынганы барытын үлтү сөрөөн ылан, Кыһыл муораҕа* илдээн куппута. Египет үрдүнэн биир да аһына үөн хаалбатаҕа. ²⁰ Ол гынан баран фараон, сүрэҕин АЙЫЫ ТОЙОН дьэбирситэн, Израиль дьонун ыппатаҕа.

Тохсус алдьархай: им балай харанга

²¹ Онтон АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга: «Илиигин халлаанна уун, оччоҕо Египет сирин им балай, киһи илиитин иминэн бигээн сылдыар ыас харанга сабардыаҕа», — диэбитэ.

²² Моисей илиитин халлаан диэки өрө ууммутугар Египет сирин үс күннээх түүн устата им балай харанга сабардаан турбута. ²³ Киһи киһини кыайан көрбөт халыг харангата саба халыйан, үс түүннээх күн устатын тухары ким да оннуттан хамсаабатаҕа. Арай Израиль дьоно олорор сиригэр эрэ сырдык этэ.

²⁴ Фараон Моисейы ынгыран ылан: «Баран АЙЫЫ ТОЙОНҦО сулуусаҕытын онорун. Оҕолоргут эһигини кытта барсыахтарын сөп, оттон кыра да, бөдөн да сүөһүгүт хааллын», — диэбитэ.

---

* 10:19...*Кыһыл муораҕа*... — быллыргы дьэбириэй тылынан суруллубут төрүт тиэкискэ: «Хомустаах муораҕа».

²⁵ Онуоха Моисей эппитэ: «Биһиги АЙЫЫ ТОЙОН Тангарабытыгар бүтүннүү уматыллар толугу кытта атын да толугу биэрэрбит туһугар, эн биһигини сүөһүлээх ыыт. ²⁶ Сүөһүбүт үөрэ барыта барыахтаах, туйахтаах манна биир да хаалыа суохтаах. Биһиги онно тийэн эрэ баран, АЙЫЫ ТОЙОН Тангарабытыгар толук туттар сүөһүбүтүн талабыт. Онно тийиэхпитигэр диэри, АЙЫЫ ТОЙОНҦО ханнык сүөһүнү биэрэрбитин билбэппит».

²⁷ Ол эрээри АЙЫЫ ТОЙОН фараон сүрэбин дьэбирситэн, кини Израиль дьонун ытыан баҕарбатаҕа. ²⁸ Фараон Моисейга: «Миигиттэн киэр буол! — диэбитэ. — Аны манна миэхэ кэлимэ. Кэлиэн да — сол күн өлүөн».

²⁹ «Эн эппиккинэн буоллун, — диэн хардарбыта Моисей. — Мин аны эйигин көрүөм суоҕа».

Египет бастакы уол оҕолоро өлөллөрүн туһунан

11 ¹ Онтон АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Мин фараонҥа уонна Египет дьонугар өссө биир алдьархайы ааннатыйам. Дьэ, ол кэнниттэн кини эһигини мانتан ытыаҕа. Көннөрү да ытыа суоҕа — бэрт тиэтэлинэн үүрүөҕэ. ² Онон норуokka эт: хас биирдии эр киһи да, дьахтар да ыалларыттан үрүн көмүс, кыһыл көмүс малы көрдөөн ылын».

³ АЙЫЫ ТОЙОН оноруутунан, Египет олохтоохтору Израиль дьонун көрдөһүүтүн дьэллэмник ылыммытара. Египеккэ ким барыта — фараон үлэһиттэрэ да, олохтоох норуот да — Моисейы улуу киһинэн ааҕаллара.

⁴ Моисей эппитэ: «АЙЫЫ ТОЙОН манньк диир: „Түүн үөһүгэр Мин Египет устун ааһыам. ⁵ Онуоха Египет ыалларын бастакы уол оҕолоро — бүрүстүөлгэ олорор фараон бастакы уол оҕотуттан саҕалаан, суоруна тарда турар кулут дьахтар бастакы уол оҕотугар тийиэ, ону ааһан сүөһү бастакы атыыр төрүөҕэ бары өлүөхтэрэ. ⁶ Бүтүн дойду үрдүнэн

ким да, хаһан да урут истэ илик, кэлин да истибэт улуу энэлгэнэ буолуоҕа. ⁷ Эһиги АЙЫЫ ТОЙОН Египет дьонугар уонна Израиль норуотугар тус-туспатык сыһыаннаһарын көрөргүт туһугар, Израиль дьонун да, кинилэр сүөһүлэрин да барыларын биир да ыт үрүө суоҕа“. ⁸ Бу үлэ-һиттэрин бука бары миэхэ кэлэн сиргэ тийэ сүгүрүйэн баран: „Эн мантан тахсан, баһылыыр норуоккун ильдэ бар“, – диэн ааттаһахтара. Дьэ, ол кэммэ мин барыабым». Моисей, уордаһан, фараонтан тахсан барбыта.

⁹ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга: «Египет сиригэр Мин элбэх дьикти дьайыым көстөрүн туһугар, фараон эһигини истиэ суоҕа», – диэбитэ.

¹⁰ Моисейдаах Аарон ити дьикти дьайыыны барытын фараон көрөрүгэр онгорбуттара. Ол эрээри фараон, сүрөҕүн АЙЫЫ ТОЙОН дьэбирситэн, Израиль дьонун дойдуттан ыппатаҕа.

Паасха бырааһынньыгын олохтооһун

12 ¹ Онтон АЙЫЫ ТОЙОН Египет сиригэр Моисейдаах Ааронга эппитэ: ² «Бу ый эһиэхэ бастакы ый – сыл маннайгы ыйа буолуохтаах. ³ Израиль бар дьонугар этин: хас биирдии ыал бу ый онус күнүгэр сүөһүтүн үөрүттэн биирдии бараан оҕотун ыллын. ⁴ Бүтүн бараан оҕотун сиир кыаҕа суох дьобус дьизэ кэргэн саамай чугас ыалын кытта кинитин ахсаанынан, биир сүөһү этиттэн ким төһөнү сииринэн суоттаан, кыттыстын. ⁵ Бараан оҕото туох да дьизэгэ суох, биир саастаах, атыыр буолуохтаах; бараан оҕотун оннугар коза оҕотун ылыахха эмизэ сөп. ⁶ Ону, бу ый уон төрдүс күнүн кэтэһэн баран, киэһэ борунуйга өлөрдүттэр: Израиль норуотугар киирэр хас биирдии киһи сүөһүтүн оннук өлөрүөхтээх. ⁷ Онтон хааньттан ылан, этин сиэхтээх дьизэлэрин кирири аанын икки чанчыгын уонна үөһээ холоудатын соттуннар. ⁸ Этин, аһаҕас уокка

үтэн, көтөхтөрүүтэ суох буһарыллыбыт килиэби, аһы ам-
таннаах тума оту кытта ол түүн сиэтиннэр. ⁹ Сиикэриктии
сиэбэккит, ууга буһарбаккыт – төбөтүн, иһин, атахарын
кытта аһаҕас уокка үтэн сиигит. ¹⁰ Сарсыардаанна диэри
тугун да ордоруман, сарсыардаанна диэри тугу кыайан
сиэбэтэххитин уматан кэбиһин. ¹¹ Сииргитигэр айанна ту-
рунарды – кургутун курданан, атаххыт таһаһын кэтэн,
тайах маскытын тутан олорон – тиэтэйэ-саарайа сиигит.
Бу – АЙЫЫ ТОЙОН Паасхата.

¹² Мин бу түүн Египет устун баран, дойду олохтоохто-
рун бастакынан төрөөбүт уол оҕолорун уонна сүһүлэрин
атыыр төрүөхтэрин барыларын өлөрүөбүм, Египет таһа-
раларын барыларын дьүүллүөбүм: Мин АЙЫЫ ТОЙОМ-
МУН. ¹³ Оттон эһиги олорор дьиэлэргит хаанынан бэлиэ-
тэммит буолуохтара, Мин ол хааны көрөммүн таһынан аһа
туруоҕум. Ити курдук Египети сууһарыам, оттон эһигини
өлөр өлүү тумнуо. ¹⁴ Бу үйэ-саас тухары эһиэхэ умнуллубат
күн буолуохтаах. Онон эһиги бу күн АЙЫЫ ТОЙОН бы-
рааһынныгы бэлиэтээн, ону көлүөнэттэн көлүөнэбэ сы-
лын ахсын ылар буолун. Бу ирдэбили эһиги үйэттэн үйэбэ
тутуһуохтааххыт».

Көтөхтөрүүтэ суох килиэп бырааһынныгыга

¹⁵ «Сэттэ күн көтөхтөрүүтэ суох килиэби сиэн. Маннай-
гы күнгэ дьиэбиттэн аһытыгытын барытын суох гы-
нын. Ким бу сэттэ хонукка көтөхтөрүүлээх килиэби сиэ-
бит – Израиль норуотуттан киэр үүрүллүбэ. ¹⁶ Маннайгы
уонна сэттис күннэргэ эһиги бары, бииргэ Миэхэ, АЙЫЫ
ТОЙОННО, сүгүрүйэ түмсүөхтээхит. Бу күннэргэ туох
да үлэни толоруо суохтааххыт, аһыыр аскытын эрэ бэлэм-
ниэххитин, итинник эрэ үлэни толоруоххутун сөп.

¹⁷ Көтөхтөрүүтэ суох килиэп бырааһынныгы бэлиэ-
тиир буолун: Мин бу күн эһиги уустаргытын Египеттэн

таһаарбытым. Онон бу күнү үйэлэргэ көтүллүбэт ирдэбил быһыытынан көлүөнэттэн көлүөнэҕэ бэлиэтии сылдыын.¹⁸ Бастакы ый уон төрдүс күн киэһэтиттэн сүүрбэ биирис күн киэһэтигэр диэри эһиги көтөхтөрүүтэ суох килиэби эрэ сиэптээххит.¹⁹ Сэттэ күн эһиги дьиэҕитигэр аһытыы диэн суох буолуохтаах. Ити күннэргэ көтөхтөрүүлээх килиэби сиэбит киһи — атын сиртэн кэлиии да, биитэр олохтоох да киһи буоллун — Израиль норуотуттан киэр үүрүллүө.²⁰ Ханна да олорбуккут иһин, бу күннэргэ көтөхтөрүүлээх килиэби сиэмэн — көтөхтөрүүтэ суоҕу сиэн».

Израиль дьоно Паасха бараанын оҕотун өлөрөллөр

²¹ Онтон Моисей Израиль аҕа баһылыктарын барыларын ыңыран кинилэргэ маннык эппитэ: «Хас биирдии дьиэ кэргэн бараан оҕотун биитэр коза оҕотун талан ылан өлөрдүн — Паасханы бэлэмнээтин. ²² Онтон иссоп* сүүмэҕин ылан, ону олгуйга кутуллубут бараан оҕотун хааныгар уган ыла-ыла, дьиэҕит аанын үөһээ холуодатын, икки чанчыгын сотуталаанг. Сарсыардаанга диэри эһигиттэн ким да таһырдыа тахсыбатын. ²³ АЙЫЫ ТОЙОН Египет дьонун өлөрөөһөрө кэллэҕинэ, ааннарын үөһээ холуодата, чанчыктара хаанынан сотуллубут дьиэлэри көрөн, ааһа туруоҕа, онон өлүү аанһалын киллэрэн эһигини өлөртөрүө суоҕа.

²⁴ Эһиги ыччаттаргытыныын бу сокуону үйэлэр тухары тутуһунг. ²⁵ АЙЫЫ ТОЙОН Бэйэтэ эрэннэрбитин курдук эһиэхэ биэрэр сиригэр тийдэххитинэ, бу сиэри-туому толоро сылдыаарын. ²⁶ Өскөтүн оҕолоргут эһигиттэн: „Бу туох суолталаах сиэрий-туомуй?“ — диэн ыйыттахарына, ²⁷ „Биһиги АЙЫЫ ТОЙОНҔО Паасхатааҕы толугу биэрбит, тоҕо диэтэххэ АЙЫЫ ТОЙОН Египет дьонун өлөрүгүр Израиль дьонун дьиэлэрин ааһа барбыта, биһиги

* 12:22 *Иссоп* — быһаарытын кинигэ кэннигэр баар тылдыкка көр.

дьиэ кэргэттэрбитин харыстаабыта“ диэн этэр буолун». Итини истэн баран норуот сөһүргэстээн, АЙЫЫ ТОЙОНҦО сүгүрүйбүтэ.

²⁸ Израиль дьоно баран ити этиллибити барытын, үкчү АЙЫЫ ТОЙОН Моисейдаах Ааронҥа эппитин курдук, онгорбуттара.

Онус алдьархай: Египет бастакы төрүүхтэрэ өлөллөр

²⁹ Түүн үөһүгэр АЙЫЫ ТОЙОН Египет сирин бастакы оҕолорун барыларын сууһарбыта. Бүрүстүөлгэ олорор фараонтан саҕалаан харанга хаайыыга сытар киһиэхэ тийиэ маннайгы уол оҕолорун тыына быстыбыта. Сүөһү бастакы атыыр төрүөҕэ барыта өлбүтэ. ³⁰ Ол түүн фараон, кини үлэ-һиттэрэ уонна Египет дьоно бука бары турбуттара. Бүтүн Египет үрдүнэн киһи өлбөтөх дьыэтэ диэн суох буолбута. Дойду үрдүнэн улуу энэлгэн саҕаламмыта.

Египеттэн тахсыы

³¹ Түүн фараон Моисейдаах Аарону ыңгыртаран ылан эппитэ: «Биһигиттэн бара охсун, Израиль дьонун барыларын ильдэ барын! Эппиккит курдук АЙЫЫ ТОЙОНҦО баран, сулууспата онгорун. ³² Кыра да, бөдөн да сүөһүбүтүн ильдэ барыахпыт этэ диэн көрдөспүккүт — ону ильдэ барын. Мантан барын уонна миэхэ эмиэ алгыста көрдөһүн!»

³³ Египет олохтоохторо Израиль дьонун дойдубутуттан түргэнник бара охсун диэн тиэтэппиттэрэ. «Барбатаххытына, биһиги бары өлөбүт!» — диэбиттэрэ олохтоохтор.

³⁴ Онон Израиль дьоно көтөбүллэ илик тиэстэлээх иһиттэрин ылан, таҥастарыгар суулаан санныларыгар сүгэн барбыттара. ³⁵ Кинилэр Моисей эппитин толорон, Египет ыалларыттан үрүн көмүс, кыһыл көмүс симэхтэри, таҥаһы-сабы көрдөөн ылбыттара. ³⁶ АЙЫЫ ТОЙОН

оноруутунан, Египет олохтоохторо Израиль дьонугар тугу көрдөөбүттэрин барытын дьэллэмник биэрбиттэрэ, онон Израиль дьоно Египеттэн баралларыгар дойду баайын суйдаан ылбыттара. ³⁷ Кинилэр Раамсес куораттан Сокхоф диэки айаннаабыттара. Оҕону-дьахтары аахпатахха, алта сүүс тыһыынча сатыы эр дьон этилэр. ³⁸ Дьэбириэйдэри кытта элбэх атын биис ууһун дьоно барсыбыттара, бары баһаам элбэх бараан да, ынах да сүөһү үөрдэрин үүрэн илдьибиттэрэ. ³⁹ Египеттэн сүгэн таһаарбыт тиэстэлэринэн Израиль дьоно көтөхтөрүүтэ суох лэппиэскэ астаммыттара. Тиэстэлэрэ өссө аһыа илигэ. Кинилэр Египеттэн үүрүллүбүт буолан тохтуу түһэр кыахтара суоҕа, онон, бэл, өйүөлэрин эрдэттэн кыайан бэлэмнэммэтэхтэрэ.

⁴⁰ Израиль дьоно Египеккэ түөрт сүүс отут сыл олорбуттара. ⁴¹ Түөрт сүүс отут сыллара толору туолбут күнүгэр АЙЫЫ ТОЙОН норуотун уустара бука бары Египет сириттэн тахсыбыттара. ⁴² Бу – АЙЫЫ ТОЙОН Израиль дьонун Египеттэн таһаарбыт түүнэ, АЙЫЫ ТОЙОН түүнэ этэ. Онон Израиль дьоно, көлүөнэттэн көлүөнэҕэ бу түүнү АЙЫЫ ТОЙОНҦО анаан, утуйбаттар.

Паасха туһунан ыйыы-кэрдии

⁴³ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейдаах Ааронҥа эппитэ: «Паасха устааба маннык. Паасха аһылыгын туора дойду киһитэ сиэ суохтаах. ⁴⁴ Оттон атыылаһан ылбыт кулутун, өскөтүн киниэхэ быһыллыы сиэрин-туомун онгорбут буоллаххына эрэ, Паасха аһын аһыан сөп. ⁴⁵ Эһииэхэ атын сиртэн кэлэн олорор хамначчыт Паасха аһын амсайыа суохтаах. ⁴⁶ Бараан оҕотун дьиэ иһигэр сиэниллэр. Этин дьиэттэн таһаарыман, уңуоһун алдьатыман. ⁴⁷ Израиль норуота бүттүүнэ Паасха бырааһынньыгын ылыахтаах. ⁴⁸ Өскөтүн эн дьиэҕэр олорор кэли киһи Паасханы бырааһынньыктыан баҕарар буоллаҕына, кини дьиэ кэргэнигэр баар эр дьонҥо

барытыгар быһыы сиэрэ-туома оноһуллуохтаах. Оччоҕо эрэ кини, эниги дойдугут олохтооҕун курдук, бу бырааһынныгы ылыан сөп. Быһыллыбатах дьонтон ким да Паасха аһын аһыа суохтаах. ⁴⁹ Эниги дойдугут төрүт олохтоохторугар да, атын сиртэн кэлэн эниги ортобутугар олорор дьонго да сокуон биир».

⁵⁰ Израиль дьоно барытын, АЙЫЫ ТОЙОН Моисейдаах Ааронна дьаһайбытын курдук, толорбуттара. ⁵¹ Бу күн АЙЫЫ ТОЙОН Израиль дьонун халыг уустарын Египет сириттэн таһаарбыта.

Израиль бастакы төрүөхтэрэ Танараҕа ананаллар

13 ¹ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: ² «Израиль дьонун бастакы төрүөх уол оҕолорун уонна сүөһүлэрин атыыр төрүөхтэрин барыларын Миэхэ анаанг. Кинилэр — Миээннэр».

Көтөхтөрүүтэ суох килиэп туһунан

³ Моисей норуокка эппитэ: «Бу күнү, АЙЫЫ ТОЙОН модун күүстээх илиитинэн энигини Египеттэн, кулуттааһынтан, таһаарбыт күнүн, өйдүү-саныы сылдыһыг. Бу күн көтөхтөрүүлээх килиэби сиэмэнг. ⁴ Эниги бүгүн авив* ыйыгар табыстыгыт.

⁵ АЙЫЫ ТОЙОН өбүгэлэргитигэр хананейдар, хеттэр, аморрейдар, хиввейдэр уонна иевустар олорор дойдулары — үүтүнэн-мүөтүнэн аллар сири — биэриэх буолан андаһайбыта. Кини энигини ол сиргэ тиэртэбинэ, эниги бу ыйга маннык сиэри-туому тутуһуох тустааххыт: ⁶ сэттэ күн көтөхтөрүүтэ суох килиэби сиигит, онтон сэттис күнүгэр АЙЫЫ ТОЙОН бырааһынныгыгын бэлиэтии-

* ^{13:4} *Авив* — быһаарытыгын кинигэ кэннигэр баар тылдыкка көр.

гит. ⁷ Сэтгэ күн көтөхтөрүүтэ суох килиэби сиэхтээххит: эниги олорор сиргитигэр ханна да көтөхтөрүүлээх килиэп, аһытыы суох буолуохтаах. ⁸ Хас биирдигит бу күн уолаттаргытыгар: „Мань, АЙЫЫ ТОЙОН мин Египеттэн тахсарбар анаан тугу онгорбутун өйдөөн-санаан, онгорбун,“ – диэн этиэхтээххит. ⁹ АЙЫЫ ТОЙОН энигини модун күүстээх илиитинэн Египеттэн таһаарбыта. Онон бу бырааһынньыгы ылар үгэскит эниги харыгытыгар кэтэр, сүүскүтүгэр баанар өйдөбүннүк бэлиэбит кэриэтэ буолуохтаах. АЙЫЫ ТОЙОН Сокуона уоскутуттан түспэтин. ¹⁰ Бу устаабы сылтан сыл ахсын анаммыт кэмигэр тутуһар буолун».

Бастакы төрөөхтэри Танараҕа аныыр туһунан сокуон

¹¹ «АЙЫЫ ТОЙОН энигини Ханаан дьоно олорор сиригэр тиэртэҕинэ (Кини ол сири эһиэхэ биэриэх буолан, эһиэхэ да, өбүгэлэргитигэр да андаҕайан турар), ¹² эниги бастакынан төрөөбүт уолаттары барыларын АЙЫЫ ТОЙОНҦО аныах тустааххыт. Сүөһүгүт бастакы атыыр төрүүбэ барыта эмиэ АЙЫЫ ТОЙОНҦО ананар. ¹³ Өсүөл бастакы төрөөбүт атыыр оҕотун бараан оҕотунан толуйан ылын, оттон толуйуоххутун баҕарбат буоллаххытына, өсүөл оҕотун сүннүн булгу эрийин. Бастакы уол оҕолоргутун эмиэ барыларын толуйан ылын.

¹⁴ Кэлин уолаттаргыт эһигиттэн: „Бу аата тугуй?“ – диэн ыйыттахарына, кинилэргэ манньк этин: „АЙЫЫ ТОЙОН биһигини модун күүстээх илиитинэн Египеттэн, кулуттааһын уйатыттан, таһаарбыта. ¹⁵ Фараон өсөһөн биһигини ытыан баҕарбатаҕар АЙЫЫ ТОЙОН Египеккэ бастакынан төрөөбүттэри: уол оҕолору, сүөһү атыыр төрүүхтэрин – бука барыларын өлөрбүтэ. Ол иһин биһиги АЙЫЫ ТОЙОНҦО сүөһүбүт бастакы атыыр төрүүхтэрин толук биэрэбит, оттон бастакы уолаттарбытын толуйан

ылабыт“. ¹⁶ АЙЫЫ ТОЙОН биһигини Египеттэн модун илиитинэн сиэтэн таһаарбыта, онон бу үгэс биһиэхэ харыбытыгар кэтэр бэлиэбит, сүүспүтүгэр баанар бааныбыт буолуохтаах».

АЙЫЫ ТОЙОН норуотун арыаллыыр

¹⁷ Фараон Израиль дьонун Египеттэн ыппытыгар Таһара кинилэри, быһата бэрт диэн, Филистим сиринэн илдьибэтэҕэ. Таһара: «Сэрии суоһуурун көрдөхтөрүнэ Израиль дьоно, санаалара уларыйан, Египеккэ төннүөхтэрин баҕарыахтара», — диэбитэ. ¹⁸ Ол иһин кинилэри кураайы куйаарынан Кыһыл муораны кыйан илдэ барбыта. Израиль дьоно Египеттэн сэриилэхэр сэптээх-сэбиргэллээх тахсыбыттара.

¹⁹ Былыр Иосиф: «Таһара эһиэхэ көмөлөстөбүнэ, манта мин кыраамтабын илдэ бараарын», — диэн Израиль норуотун андаҕаппытын иһин Моисей Египеттэн Иосиф кыраамтатын илдэ барбыта.

²⁰ Израиль дьоно Сокхофтан хоннон, кураайы куйаар уһугар баар Ефамҥа тийэн тохтообуттара. ²¹ Күнүстэри-түүннэри айаннаатыннар диэн, АЙЫЫ ТОЙОН кинилэри Бэйэтинэн сирдиирэ: күнүһүн өрө унааран тахсар субурхай былыт буолан суолларын ыйара, оттон түүнүн уот баһана буолан сырдатара. ²² Ол күнүскү унаархай былыт да, түүннү уот баһана да Израиль дьонуттан тэйбэтэхтэрэ.

Израиль дьоно Кыһыл муораны туоруулар

14 ¹ Онтон АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: ² «Израиль дьонугар эт. Төһөнөн Пи-Гахироф аттыгар, Мигдол уонна Кыһыл муора икки ардыгар Ваал-Цефон аттыгар, тохтоотуннар. Онно тийэн муора кытылыгар түөл-

бэлэнэн турун. ³ Фараон „Израиль дьоно бу сиргэ муннулар, кураайы куйаарга хаайтардылар“ дии саныаба. ⁴ Мин кини сүрэҕин дьэбирситиэм, онон энигини экирэтэн барыа. Дьэ, онуоха Мин фараону, кини сэриитин самнаран килбиэннээх күүспүн көрдөрүөм. Оччоҕо Египет дьоно Мин АЙЫЫ ТОЙОН буоларбын билиэхтэрэ!» Израиль дьоно Кини эппитин толорбуттара.

⁵ Египет ыраахтааҕытыгар Израиль норуота баран хаалбытын туһунан эппиттэрэ. Онуоха кини үрдүк сололоохторунуун өйдөнөн кэлэн: «Бу аата биһиги тугу оҥоһуннубут? Израиль дьонун ыытан, үлэһиттэрэ суох хааллыбыт буолбаат!» – дэһиспиттэрэ.

⁶ Фараон сэриитин көлөөскөтүн көлүйтэрбитэ, дьонун хомуйбута; ⁷ Египет көлөөскөлөөх сэриитин барытын, алта сүүс бастың көлөөскөлөөх аттарын ылан барбыта. Хас көлөөскө ахсын үөрүйэх сэрииттэр турбуттара. ⁸ АЙЫЫ ТОЙОН Египет ыраахтааҕытын фараону, сүрэҕин дьэбирситэн, кини Израиль дьонун экирэппитэ. Оттон Израиль дьоно, туохтан да куттаммакка, холкутук* айаннаан испиттэрэ. ⁹ Египет дьоно – фараон бары көлөөскөтө, бары аттаах дьоно, бары сэриитэ – кинилэри экирэппиттэрэ. Итиэннэ муора кытыытыгар тохтоон турдахтарына, Пи-Гахироф чугаһыгар баар Ваал-Цефон аттыгар сиппиттэрэ.

¹⁰ Фараон улам чугаһаан испитэ. Израиль дьоно кэннилэрин хайыһан көрбүттэрэ – кинилэри Египет сэриитэ экирэтэн иһэрэ. Онуоха Израиль дьоно, уолуяа куттанан, АЙЫЫ ТОЙОНТОН көмө көрдөспүттэрэ ¹¹ уонна Моисейга: «Эн биһигини Египеккэ хараллар сирдэрэ суох, онон кураайы куйаарга өллүттэрэ диэн манна аҕалбытын дуо? – диэбиттэрэ. – Бу тугу оҥордун, биһиги-

---

* 14:8 ...туохтан да куттаммакка, холкутук... – эбэтэр «(Танара) күүстээх илиитигэр көмүскэтэн» диэн тылбаастыахха эмиэ сөп.

ни тоҕо Египеттэн таһаардын? ¹² Биһиги өссө Египеккэ сылдьан эйиэхэ: „Биһигини хааллар, Египет дьонугар кулуттуохпут!“ – диэн эппэтэхпит этэ дуо? Кураайы куйаарга өлүөх кэриэтэ, Египет дьонугар кулуттаабыт ордук этэ!»

¹³ «Куттаныман! – диэбитэ Моисей норуокка. – Тохтоон, **АЙЫЫ ТОЙОН** энигини билигин хайдах быһыырын көрүн! Эниги бу Египет дьонун тиһэх төгүл көрөбүт – аны кинилэри хаһан да харахтааххыт суоҕа. ¹⁴ Эниги тускутугар **АЙЫЫ ТОЙОН** Бэйэтинэн сэриилэһиэҕэ! Уоскуйун!»

¹⁵ **АЙЫЫ ТОЙОН** Моисейга эппитэ: «Эн миигин тоҕо ынҕырабын? Израиль дьонугар салгы айаннаан диэн эт. ¹⁶ Тайах маскын өрө унан, муора диэки далай, оччоҕо муора уута силэллэн биэриэ. Израиль дьоно муораны түгэҕинэн, кураанах сир курдук, сатыы туоруохтара. ¹⁷ Мин Египет сэриийиттэрин өсөһүннэрэммин, кинилэр энигини экирэтэн барыахтара. Дьэ, онуоха Мин фараону, кини сэриийиттэрин, көлөөскөлөрүн, аттаах сэриитин сууһаран, килбиэннээх күүспүн көрдөрүөм. ¹⁸ Фараону, кини көлөөскөлөрүн уонна аттаах сэриийиттэрин самнаран килбиэннээх күүспүн көрдөрдөхпүнэ, Египет дьоно **АЙЫЫ ТОЙОН** Кимин билиэхтэрэ!»

¹⁹ Израиль сэриитин иннигэр испит Тангара аанньала, көй элбэх дьон кэннигэр баран, турбута. Иннилэригэр унааран испит былыт кэннилэрин диэки сыҕарыйан, ²⁰ Египет сэриилэрин уонна Израиль дьонун икки ардыларыгар тохтообута. Былыт Египет дьоно турар сиригэр харангардыбыта, оттон израилларга сырдык сыдыаайара. Онон ол түүн икки сэрии кыайан тиксиспэтэхтэрэ.

²¹ Дьэ, онтон Моисей муора диэки илиитин далайбытыгар **АЙЫЫ ТОЙОН** илинтэн күүстээх тыалы түһэрэн, тыал түүнү быһа муора уутун үүрбүтэ. Онон уу икки аңыы силэллэн, муора түгэҕэ көстүбүтэ. ²² Израиль дьоно,

кураанах сиринэн барар курдук, муора түгэжинэн хааман барбыттара: уу кинилэр унга да, хангас да өттүлэринэн эркин буолан турбута. ²³ Египет дьоно — фараон бары көлөөскөлөрө уонна аттаах сэриитэ бука бары — эмиэ экирэтэн муора түгэбэр сүүрдэн киирбиттэрэ.

²⁴ Халлаан сырдыан аҕай иннинэ, АЙЫЫ ТОЙОН уот баҕана уонна унаархай былыт иһиттэн Египет сэриитин көрөн, кинилэр ортолоругар улуу аймалҕаны таһаарбыта.

²⁵ Кини онгоруутунан Египет сэриитин көлөөскөлөрө бары көлөһөлөрө туллан батыллан хаалан, дьон көлөөскөлөрү бэрт эрэйинэн соспуттара.

«Израиллартан куота охсуоҕун! — диэн аймаласпыттара Египет дьоно. — АЙЫЫ ТОЙОН кинилэр диэки: Бэйэтинэн биһигини утары сэриилэхэн ээр!»

²⁶ Онтон АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Илиигин муора диэки уун — уу төннөн Египет дьонун, кинилэр көлөөскөлөрүн, сэрииттэрин тимиртин». ²⁷ Моисей илиитин муора диэки ууммутугар сарсыарда уу төннөн кэлбитэ. Египет сэриилэрэ ууга уун-утары сүүрдэн киирбиттэрин АЙЫЫ ТОЙОН муора ортотугар тимирдэн кэбиспитэ. ²⁸ Уу төннөн, муора түгэжинэн Израиль дьонун экирэтэн испит көлөөскөлөрү, аттаахтары — фараон сэриитин барытын саба охсубута. Биир да кинилэрэ тыыннаах ордубатаҕа.

²⁹ Оттон Израиль дьоно муораны түгэжинэн, кураанах сир курдук, сатыы туораабыттара: муора уута кинилэр унга да, хангас да өттүлэригэр эркин буолан турбута. ³⁰ Ити курдук АЙЫЫ ТОЙОН ол күн Израиль норуотун Египет сэрииттэн өрүһүйбүтэ. Израиль дьоно муора кытылыгар Египет сэрииттэрин өлүктэрэ ыһыллан сыталларын көрбүттэрэ. ³¹ АЙЫЫ ТОЙОН модун күүстээх илиитинэн Египет сэриитин сууһарбытын көрөн, Израиль норуота АЙЫЫ ТОЙОНТОН улаханлык дьулайбыта, АЙЫЫ ТОЙОНУ, Кини кулутун Моисейы итэбэйбитэ.

*Моисей муора кытылыгар туран
ыллаабыт ырыата*

15 ¹ Онуоха Моисей уонна Израиль дьоно АЙЫЫ ТОЙОНҢО ыллаабыттара:

«АЙЫЫ ТОЙОНҢО мин ырыа ыллыбын.

Кини – улуу:

Кини аттаах дьоннору муораҕа түһэрдэ!

² АЙЫЫ ТОЙОН – мин күүһүм-күдэбим,
албан аатым –
миигин быыһаан ылла.

Кини мин Таңгарам –
мин Кинини айхаллыам!

Аҕам Таңгарата –
мин Кинини уруйдуом.

³ АЙЫЫ ТОЙОН – сэриинит!
Кини аата АЙЫЫ ТОЙОН диэн.

⁴ Кини фараон көлөөскөлөрүн, бары сэриитин
муораҕа түһэрдэ,
чулуу сэрииниттэрин Кыһыл муораҕа
тимиртэ.

⁵ Дирин далай кинилэри ыйыһынна:
байҕал түгэҕэр таастыы бардылар.

⁶ АЙЫЫ ТОЙОН! Эн илиин бөҕө-таҕа, күүстээх,
АЙЫЫ ТОЙОН! Эн илиин өстөөҕү сууһарда!
⁷ Эн улуугун!

Өстөөхтөргүн самнардын,
уорун-кылынын күөдүйэн, кинилэри
солотолуу уматтын.

⁸ Эн тыынын сиккиэриттэн уу икки аңыы силэллэн
биэрдэ,
байҕал долгуна эркин буолан тохтоон турда,
дирин далай кытаанах сиргэ кубулуйда.

- 9 „Эккирэтиэм, ситиэм, — диэбитэ өстөөх, —
 баайдарын талыам, баҕарбыппын ылыам!
 Кылыспын таһааран, барыларын кыргыам!“
- 10 Эн тыынын сиккиэрэн, кинилэри муора
 бүрүйдэ —
 дирин далайга сибиныэстии түстүлэр.
- 11 Ким баарый танаралар ортолоругар Эйиэхэ
 холоонноох, АЙЫЫ ТОЙОН?
 Ким баарый сибэтигэйдэр ортолоругар Эйиэхэ
 тэннээх, Модун Күүстээх?
 Эн курдук сүдү килбиэннээх ким да суох,
 Эн курдук энгин дыктини онгорор кыахтаах
 ким да суох!
- 12 Уна илиигин ууммуккар —
 сир өстөөхтөрү ыйыһынна!
- 13 Эн өрүһүйэн ылбыт норуоккун сирдээн бардын,
 көмүскүүр, таптыыр буолан, сибэтиэй сиргэр
 батыһыннардын.
- 14 Норуоттар, итини истэн, салҕалас буоллулар,
 Филистим олохтоохторо уолуйдулар,
- 15 Эдом кинээстэрэ дыксиннилэр,
 Моав баһылыктара айманнылар,
 Ханаан дыоно ыар санааҕа хам баттаттылар.
- 16 Кинилэр улуу кутталга, уолусханҕа ыллардыннар!
 Эн норуотун, норуот онгостубут дыонун
 кинилэр аттыларынан ааһар кэмнэригэр
 бары Эн ыарахан илиин анныгар
 тааһыра таалан турдуннар!
- 17 Эн норуоккун Бэйэн хайаҕар олохтуоҕун —
 онно, АЙЫЫ ТОЙОН, Эн дыиэ туттубутун,
 онно, Аҕа Баһылык, ытык дыиэҕин
 туруорбутун!
- 18 АЙЫЫ ТОЙОН үйэттэн үйэлэр тухары
 ыраахтааҕылы!»

Мариам ырыата

¹⁹ Фараон келөөскөлөрө, аттаах сэрийһиттэрэ муора түгэҕэр көтүтэн киирбиттэригэр, АЙЫЫ ТОЙОН кинилэргэ ууну төттөрү ыппыта. Оттон Израиль дьоно муора түгэбинэн, кураанах сириэнэн курдук, хааман туораабыттара.

²⁰ Аарон эдьийэ бороруок Мариам тимпанын ылбытыгар дьахталлар бука бары, үнкүүлүү-үнкүүлүү, тимпаннарын туппутунан кинини батыспыттара. ²¹ Мариам кинилэр иннилэригэр сылдьан ырыа ыллаабыта:

«АЙЫЫ ТОЙОНҦО ырыа ыллаан!

Кини – улуу:

Кини аттаах дьоннору муораҕа түһэрдэ!»

Аһы амтаннаах уу

²² Моисей Израиль дьонун Кыһыл муораттан Сур кураайы куйаарыгар илдэ барбыта. Үс күнү быһа кинилэр кураайы куйаарынан айаннаабыттара, ол тухары хантан да иһэр ууну булбатахтара. ²³ Оттон Мара диэн сиргэ кэлбиттэрэ. Бу сир уутун, аһыта бэрт буолан, кыайан испэтэхтэрэ. (Ол иһин, сир аата Мара* диэн буолбут.) ²⁴ Дьон Моисейга мунгатыан: «Биһиги тугу иһэн тамахпытын сиигирдэбит?» – дэһэллэрэ.

²⁵ Моисей АЙЫЫ ТОЙОНТОН көрдөспүтүгэр АЙЫЫ ТОЙОН киниэхэ биир маһы ыйан көрдөрбүтэ. Моисей ол мас лабаатын ылан, ууга бырахпытыгар аһы уу киһи иһэр ууга буолан хаалбыта.

Бу сиргэ АЙЫЫ ТОЙОН норуокка сокуоннары, ыйылары-кэрдиилэри биэрбитэ, бу сиргэ кинилэри тургутан көрбүтэ. ²⁶ АЙЫЫ ТОЙОН эппитэ: «АЙЫЫ ТОЙОН

---

* 15:23 *Мара* – дьэбириэйдии «аһы-кутуу» диэн суолталаах тыл.

Таңарафьт тылын иһиттэххитинэ, тугу сөптөөх диирин онордоххутуна, Кини ыйаахтарын болҕойон, биэрбит сокуоннарын тутустаххытына, Мин Египеккэ ыппыт ыарыбын-дьангын эһиэхэ ытыам суоҕа. Мин эһигини үтүөрдэр АЙЫЫ ТОЙОММУН», — диэбитэ.

²⁷ Израиль дьоно Елимнэ кэлбиттэрэ. Онно уон икки дьүүктэ уонна сэттэ уон финик пальмата бааллара. Кинилэр ол дьүүктэлэр аттыларыгар быстах кэмнэ тохтоон турбуттара.

Халлаантан түспүт маанна уонна куруппааскылар

16 ¹ Елимтэн салгыы айаннаан, Израиль дьоно бүттүүнэ Елим уонна Синай хайатын икки ардыларыгар баар Син кураайы куйаарыгар кэлбиттэрэ. Ити кинилэр Египеттэн тахсыбыттара иккис ыйын уон бэһис күнүгэр этэ. ² Онно кураайы куйаарга Израиль дьоно бары Моисейдаах Аарону мөбүттэн барбыттара. ³ «Оо, бу кэриэтэ Египеккэ АЙЫЫ ТОЙОН илииттэн өлбүппүт буоллар! — диэн суламмыттара. — Онно биһиги эттээх көһүэ тула олорорбут, килиэби тото-хана сиирбит! Оттон эһиги буоллаҕына биһигини бу кураайы куйаарга бука барыбытын хоргутан өлөртөөрү аҕалбыккыт».

⁴ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Мин эһиэхэ ардаҕы курдук халлаантан килиэби түһэриэм. Дьон күн аайы тахсаннар, күннэ төһө сөп буоларынан хомуйуохтара. Дьэ, онно Мин кинилэр Сокуоммун төһө тутуһалларын тургутан көрүүбүм. ⁵ Нэдиэлэ алтыс күнүгэр астарын бэлэмнииллэригэр уруккуларынааҕар икки төгүл элбэҕи хомуйбуттарын көрүөхтэрэ».

⁶ Моисейдаах Аарон Израиль бар дьонугар эппиттэрэ: «Эһигини Египеттэн АЙЫЫ ТОЙОН таһаарбытын бу киэһэ билиэххит, ⁷ онтон сарсыарда эһиги Таңара Килбиэнин көрүөххүт. АЙЫЫ ТОЙОН эһиги Кинини мөбүттэргитин

иһиттэ. Бу биһиги ким-туох айылаах буоламмыт, эһиги биһигини мөбүттүүххүтүй?»

⁸ Моисей эппитэ: «Киэһэ АЙЫЫ ТОЙОН эһиэхэ эти, оттон сарсыарда дэлэй килиэби ытытаҕа. Эһиги кинирхангыр тыллаһаргытын Кини иһиттэ. Биһиги ким-туох айылаах үһүбүтүй? Эһиги биһигини буолбакка, АЙЫЫ ТОЙОНУ мөбүттэҕит!» – диэбитэ.

⁹ Моисей Ааронна эппитэ: «Израиль дьонугар тийээн барыларыгар: „АЙЫЫ ТОЙОН иннигэр турун, Кини эһиги санаҕытын иһиттэ“, – диэ».

¹⁰ Аарон ону Израиль дьонугар бүттүүнүгэр тиэрдибитэ. Дьон кураайы куйаар диэки хайыспытара – арай онно быллыттан кинилэргэ АЙЫЫ ТОЙОН Килбиэнэ сыдьаайан көстүбүтэ.

¹¹ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: ¹² «Мин Израиль дьонун санагын иһиттим. Кинилэргэ: „Киэһэ эт сизэххит, оттон сарсыарда дэлэй килиэптээх буолуоххут. Дьэ, оччоҕо Мин, АЙЫЫ ТОЙОН, эһиги Танараҕыт буоларбын өйдүүххүт“, – диэ».

¹³ Киэһэ хонуу куруппааскылары көтөн кэлэннэр, ол сире бүтүннүү толорон кэбиспиттэрэ. Оттон сарсыарда лаабыр тулатыгар сиик түспүтэ. ¹⁴ Сиик көппүтүн кэннэ, көрбүттэрэ: кураайы куйаар ньуура барыта кырыаны санатар манган өгнөөх чап-чараас хачыгырас тугунан эрэ бүрүллүбүт этэ. ¹⁵ Израиль дьоно, ол тугун өйдөөбөккө, бэйэ-бэйэлэригэр: «Бу аата тугуй?» – дэспиттэрэ. Онуоха Моисей кинилэргэ: «Бу АЙЫЫ ТОЙОН эһигини аһатаары ыппыт килиэбэ, – диэбитэ. – ¹⁶ АЙЫЫ ТОЙОН хас биирдиигит итинтэн дьэ кэргэнэ төһөнү сииринэн хомуйдун, киһи ахсын биирдии гоморынан* ааҕан, сурт иһигэр төһө киһи баарынан ыллын диир».

---

* ^{16:16} Гомор – биир түүтэх бурдугу сыстахха тахсар туораах бурдук кээмэйэ буолуон сөп.

¹⁷ Израиль дьоно ону толорбуттара. Ким эрэ элбэҕи, ким эрэ аҕыйаҕы хомуйбута, ¹⁸ ол гынан баран хомуйбуттарын гоморынан кэмнээбиттэригэр элбэҕи ылбыттарга ордубатаҕа, аҕыйаҕы куттубуттарга итээбэтэҕэ. Киһи барыта дьиэ кэргэнигэр төһө сөп буоларынан хомуйбута.

¹⁹ «Итинтэн тугу да сарсыардаанна диэри хаалларыман», — диэбитэ Моисей. ²⁰ Ол эрээри дьон кинини истибэтэхтэрэ: хомуйбуттарын сороҕун сарсынҥыга ордоруммуттара, онтукалара сарсыарда сытыйан хаалбыта, үөн ыспыта. Моисей ол дьонно уордайбыта.

²¹ Сарсыарда аайы ону хас биирдиилэрэ дьиэ кэргэнигэр төһө сөп буоларын хомуйаллара, оттон хомуллубакка хаалбыта барыта күнүс күн уотугар ууллан иһэрэ. ²² Нэдиэлэ алтыс күнүгэр икки төгүл элбэҕи — киһи баһыгар иккилии гоморы — хомуйбуттара. Ол туһунан норуот баһылыктара бары Моисейга кэлэн эппиттэригэр ²³ Моисей кинилэргэ: «**АЙЫЫ ТОЙОН** ити туһунан манньк эппитэ: сарсын сынньалан күнэ, **АЙЫЫ ТОЙОН** ытык субуотата. Онон, буһарынааххытын баҕарар бурдук аскытын, тугу аһааххытын баҕараргытын бүгүн буһарынын, кыайан сизэбэтэххитин сарсынҥыга хаһаанын», — диэбитэ. ²⁴ Дьон, Моисей дыһайбытын курдук, сизэбэтэхтэрин сарсынҥыга хаһаамыттара. Бу сырыыга ууруммуттара сытыйбатаҕа, үөн да ыспатаҕа.

²⁵ «Бүгүн эһиги итини сиэнг, — диэбитэ Моисей. — Бүгүн **АЙЫЫ ТОЙОН** субуотата, онон эһиги сиргэ тугу даҕаны булуоххут суоҕа. ²⁶ Итини алта күн хомуйаҕыт, оттон сэттис күн — субуота, онон ити күн тугу даҕаны булуоххут суоҕа».

²⁷ Ону истибэккэ, сорох дьон нэдиэлэ сэттис күнүгэр ас хомуйа тахсыбыттара да — тугу да булбатахтара. ²⁸ Онуоха **АЙЫЫ ТОЙОН** Моисейга эппитэ: «Хаһаанна диэри эһиги Мин ыйаахтарбын, сокуоннарбын толорортон akkaастанар буолаҕытый? ²⁹ Өйдөөн: **АЙЫЫ ТОЙОН** эһиэхэ субуотаны биэрбитэ, ол иһин алтыс күннэ килиэби икки хонукка

анаан биэрэр. Оттон сэттис күннэ эһиги бары дьиэҕитигэр олоруох тустааххыт, ханна да барыа суохтааххыт», — диэбитэ.³⁰ Онон норуот сэттис күннэ сынньаммыта.

³¹ Израиль дьоно ити аһы маанна диэн ааттаабыттара. Маанна кориандр сиэмэтин курдук манган дьүһүннээбэ, амтана мүүттээх лэппиэскэни санатара.³² Моисей эппитэ: «АЙЫЫ ТОЙОН маннык дьаһайар: „Мин эһигини Египеттэн таһааран баран кураайы куйаарга аһаппыт килиэппин көлүөнэттэн көлүөнэбэ бука бары көрө сылдьалларын курдук, биир гомор маанна эһиэхэ хараллан сыттын“».

³³ Онтон Моисей Ааронҕа: «Иһиттэ ылан онно биир гомор мааннаны толору кутан баран, көлүөнэттэн көлүөнэбэ хараллан сытарын курдук, АЙЫЫ ТОЙОН иннигэр ууран кэбис», — диэбитэ.³⁴ Аарон, АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга соруйбутун курдук, маанналаах иһити Кэс тыл хоппотун иннигэр уурбута.

³⁵ Израиль дьоно, кинилээх-сүөһүлээх сиргэ тийиэхтэригэр диэри түөрт уон сыл устата мааннанан аһылыктааммыттара. Ханаан сиригэр үктэниэхтэригэр диэри кинилэр маанна аһылыктаахтара.³⁶ (Гомор — эфа уон гыммыт биирэ.)

АЙЫЫ ТОЙОН очуостан уу таһаарар

17 ¹ Син кураайы куйаарыттан хоннуохтарыттан Израиль норуота бүтүүнэ, АЙЫЫ ТОЙОН ыйбытын курдук, кыра-кыратык баран бытааннык айаннаабыта. Кинилэр Рефидимнэ тийээн тохтоон турбуттара. Ол гынан баран бу сиргэ утахтарын ханнарыахтарын — уу суоҕа.² Дьон Моисейы сэмэлээн: «Иһиэхпитин уута аҕал, биһиги уу иһиэхпитин баҕарабыт», — дэспиттэрэ.

Онуоха Моисей кинилэргэ: «Эһиги миигин тоҕо сэмэлиигит? — диэбитэ. — АЙЫЫ ТОЙОНУ тоҕо тургутаҕыт?»

³ Улаханник утаппыт дьон Моисейга: «Биһигини Египеттэн тоҕо таһаарбыккыный? Оҕолорбутун, сүөһүлэрби-

тин кытта манна тамахпытын хатаран өлөрөөрү дуо?» — диэн суланан барбыттара.

⁴ Моисей АЙЫЫ ТОЙОНУ ыгыран: «Мин бу норуоту хайдах гынабын? — диэн ыйыппыта. — Миигин тааһынан тамныыллара буолла!»

⁵ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Израиль хас да аҕа баһылыгын ылан, норуот иннигэр тахсан тур. Өрүс уутун охсубут тайах маскын илдэ сырыт. ⁶ Дьэ, онно Хоривка Мин эн иннигэр очуос үрдүгэр туруоҕум. Эн тайаххынан очуоһу охсоор, оччоҕо таастан уу сүүрүөҕэ. Дьон ол ууну истин». Израиль аҕа баһылыктара көрөн турдахтарына, Моисей итини барытын толорбута. ⁷ Онтон ыла ити сир, Израиль дьоно суладыйан баран Тангараны тургутан: «АЙЫЫ ТОЙОН биһигини кытта бииргэ дуу, суох дуу?» — диэбиттэрин иһин, Масса-Мерива* диэн ааттаммыт.

Амалик дьонун кыайыы

⁸ Онтон Рефидимгэ Амалик дьоно кэлэн, Израиль норуотугар сэриинэн саба түспүттэрэ. ⁹ Моисей Иисуска**:
«Амалигы утары охсуһа барар дьоннун сүүмэрдээ. Оттон мин сарсын, Тангара тайаҕын туппутунан, булгунных үрдүгэр тахсан туруом», — диэбитэ. ¹⁰ Иисус Моисей дьаһайбытын толорон, Амалик дьонун утары кыргыһыыга киирбитэ. Моисей Аароннаах Ору кытта булгунных үрдүгэр тахсан турбута. ¹¹ Моисей илиитин өрө ууннаҕына — Израиль хоторо, оттон аллара санныыттаҕына — Амалик дьоно баһыйбытынан бараллара. ¹² Онтон икки илиитэ сылайан ыраан хаалбытыгар аттыгар сымара тааһы аҕалан уурбуттара. Моисей ол тааска олорбута. Аароннаах Ор кинини икки өтүттэн

* 17:7 *Масса* — дьэбириэйдии «тургутуу», «Мерива» — «иирээн».

** 17:9 *Иисус* — Моисей көмөлөһөөччүтэ Иисус Навин (ол аата Иисус, Нун уола).

илиититтэн өйөөн турбуттара. Күн кириэр диэри, Моисей илиитин өрө уунан олорбута. ¹³ Онон Иисус Амалигы кыай-быта, кини норуотун кылыһынан кыдыйбыта.

¹⁴ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Мань барытын, бу кыайы умнуллубатын курдук, кинигэбэ суруй. Мин Амалик дьонун сир үрдүттэн имири сотуом, онон кинилэр ааттыын-суоллуун умнуллуохтара. Бу эппиппин Иисуска тиэрт». ¹⁵ Онон Моисей аалтаар онорон баран, ону Яхве-Нисси* диэн ааттаабыта. ¹⁶ «Бу аат АЙЫЫ ТОЙОН дуобатын үрдүктүк тутун диэн суолталаах. АЙЫЫ ТОЙОН Амалигы утары сэриитэ көлүөнэттэн көлүөнэбэ бара туруоҕа», — диэбитэ кини.

Моисей Иофордуун көрсүһэр

18 ¹ Таңара Маданнааҕы үлэһитэ Иофор, Моисей аҕа кынна, Таңара Моисейга уонна Бэйэтин норуотугар, Израильга, тугу онорбутун — АЙЫЫ ТОЙОН Израилы Египеттэн таһаарбытын — истибитэ. ² Иофору кытта Моисей ойоҕо Сепфора (ити иннинэ Моисей кинини аҕатыгар төттөрү ыппыта) ³ уонна икки уола баалара (биирдэстэрин аата Гирсам** — «мин туора дойдуга кэлэн олохсуйдум», ⁴ атынын аата дьэбириэйдии Елиезер*** — «аҕам Таңарата миэхэ көмөбө кэлэн, миигин фараон кылыһыттан өрүһүйдэ» диэн суолталаах). ⁵ Иофор кинилэри кураайы куйаарга Моисей лаабыра баар хайатын тэллэбэр илдэ кэлбитэ.

⁶ Иофор Моисейга киһи ыгтан: «Мин, аҕа кыннын Иофор, ойоххун, икки уолгун илдэ кэлэн иһэбин», — диэн

* 17:15 *Яхве-Нисси* — «АЙЫЫ ТОЙОН — мин дуоҕам (знамям)» диэн суолталаах.

** 18:3 *Гирсам* — дьэбириэйдии «кэлии киһи» диэн суолталаах анал аат.

*** 18:4 *Елиезер* — «Мин Таңарам көмөлөһөр» диэн суолталаах анал аат.

илдьиттээбитэ. ⁷ Моисей аҕа кынныгар утары тахсан сүгүрүйэн баран, кинини уураан ылбыта. Хайдах сылдыалларын хардарыта ыйыталаһан баран, иккиэн сурт иһигэр киирбиттэрэ. ⁸ Моисей аҕа кынныгар АЙЫЫ ТОЙОН Израиль норуотун көмүскээн фараону уонна Египет дьонун хайдах гыммытын, бэйэлэрэ кураайы куйаарынан айанныыллаларыгар туох моһоллору көрсүбүттэрин, АЙЫЫ ТОЙОН кинилэри хайдах өрүһүйбүтүн туһунан кэпсээбитэ. ⁹ АЙЫЫ ТОЙОН Израиль норуотун Египет дьонуттан өрүһүйэн элбэх үтөнү онорбутун Иофор үөрэ истибитэ. ¹⁰ «Эһигини Египет дьонуттан, фараонтан быһаабыт, норуоккутун Египеттэн өрүһүйбүт АЙЫЫ ТОЙОНҦО айхал буоллун! — диэбитэ кини. — ¹¹ Билигин мин АЙЫЫ ТОЙОН бары танаралартан үрдүгүн биллим: АЙЫЫ ТОЙОН норуоту кинилэргэ бэрдимсийбит Египет дьонуттан быһаан ылбыт!»

¹² Иофор, Моисей аҕа кынна, Танараҕа бүтүннүү уматтылар толугу кытта эйэлэһии толугун биэрбитэ. Онтон Аарон Израиль аҕа баһылыктарыныын кэлэннэр, бука бары Моисей аҕа кыннын кытта Танара иннигэр олон бииргэ аһаабыттара.

Иофор сүбэтинэн Моисей судьуйалары аныыр

¹³ Нөнүө күнүгэр Моисей Израиль дьоно бэйэ-бэйэлэрин үнсүһүлэрин ырыппыта. Сарсыардаттан киэһээнгэ диэри киһи барыта кинини тула төбүрүүннээн турбута. ¹⁴ Ону көрөн аҕа кынна Моисейтан: «Эн ити дьону кытта тугу гынаҕыный? — диэн ыйыппыта. — Тоҕо күнү быһа кинилэр иннилэригэр соҕотоһун олороһун? Оттон бар дьон хара сарсыардаттан киэһээнгэ диэри эн иннигэр турар дии?»

¹⁵ «Дьон миэхэ Танараттан ыйыттараары кэлэр, — диэбитэ Моисей. ¹⁶ Туох эмэ дьыала-куолу үөскээтэ да, миэхэ

кэлэллэр. Онон мин кинилэр мөккүөрдэрин быһаарабын, кинилэри Тангара ыйыыларыгар-кэрдиилэригэр, сокуоннарыгар үөрэтэбин».

¹⁷ «Эн сыыһа гынар эбиккин, — диэбитэ аҕа кынна. —
¹⁸ Бэйэҕин да, дьону да эрэйдиигин. Ити эйиэхэ ыарахан, итинниги соботоҕун кыайбаккын. ¹⁹ Иһит эрэ, мин эйиэхэ сүбэлиим. Тангара эйигин кытта бииргэ буоллун! Эн бу норуот уонна Тангара икки ардыларыгар тиксиннэрээччи буолан, дьон мөккүөрүн Тангара көрүүтүгэр биэр. ²⁰ Кинилэргэ ыйыылары-кэрдиилэри, сокуоннары быһаар, ханнык суолунан барыахтаахтарын, тугу гыныахтаахтарын үөрэт. ²¹ Ол гынан баран, Тангараттан толлор, кырдыгы көрөр, бэрик ылбат, дьобурдаах дьону, норуоттан таланнын кими эрэ тыһыынчалыы, кими эрэ сүүстүү, биэс уоннуу, кими эрэ уоннуу киһилээх бөлөхтөр баһылыктарынан анаталаа. ²² Кинилэр норуоту кытта мэлдьи бииргэ буолан, дьон-сэргэ мөккүөрүн бэйэлэрэ көрөн быһаарыахтара, боччумнаахтарын эйиэхэ тиердиэхтэрэ, судургу өттүн бэйэлэрэ дьүүллүөхтэрэ. Оччоҕо сүгэһэрин чэлчии түһүө — ону кинилэр эйигинниин үллэстиэхтэрэ. ²³ Итинник дьаһаннаххына, Тангара эйиэхэ ыйан-кэрдэн биэриэ. Оччоҕо бэйэн да тулуһуон, бар дьонун да астынан, эйэ дэмнээхтик тарҕаһыа».

²⁴ Аҕа кыннын истэн, Моисей кини эппитин толорбута: ²⁵ бүтүн Израиль норуотуттан дьобурдаах дьону талан, кими тыһыынчалыы, кими сүүстүү, кими биэс уоннуу, кими уоннуу киһилээх бөлөхтөр баһылыктарынан анаталаабыта. ²⁶ Кинилэр мэлдьи норуот ортотугар сылдьаллара, дьон-сэргэ мөккүөрүн дьүүллүүллэрэ, уустук дьыаланы барытын Моисейга биэрэллэрэ, оттон судургу өттүн бэйэлэрэ быһаараллара. ²⁷ Онтон Моисей аҕа кыннын кытта бырастыылаһан, кынна дьиэтигэр, сиригэр-уотугар төннүбүтэ.

Синай хайатыгар

19 ¹ Египет сириттэн тахсыбыттара үһүс ыйын бастакы күнүгэр Израиль дьоно Синай кураайы куйаарыгар кэлбиттэрэ. ² Рефидимтэн айаннаан кэлэн Синай кураайы куйаарыгар, хайа тэллэбэр тохтообуттара. ³ Моисей үөһө Танараны көрсө тахсыбыта. Онно АЙЫЫ ТОЙОН киниэхэ хайаттан маннык эппитэ: «Иаков дьиэ кэргэнигэр, Израиль дьонугар, эт: ⁴ „Мин Египет олохтоохторун хайдах гыммыппын, хайдах энигини хотой кынатыгар олордон манна Бэйэбэр аҕалбыппын көрдүгүт. ⁵ Өскөтүн Мин тылбын истэн, Миигинниин сөбүлэспит кэс тылгытыгар эрэллээх буоллаххытына, эниги сир бары норуоттарын ортолоругар Мин күндү баайым буолуоххут. Сир бүттүүнэ Миэнэ, ⁶ оттон эниги Мин үлэхиттэрим саарыстыбата, сибэтиэй норуот буолуоххут“. Бу эппиппин Израиль дьонугар тиэрт».

⁷ Моисей хайаттан түһэн, АЙЫЫ ТОЙОН дьаһалын толорон, аҕа баһылыктары мунньан кинилэргэ ити этилибити тиэрдибитэ. ⁸ Онуоха норуот бүттүүнэ биир киһи курдук: «Биһиги АЙЫЫ ТОЙОН эппитин барытын толоруохпут», — диэн хардарбыта. Моисей бар дьон хардатын АЙЫЫ ТОЙОНҦО тиэрдибитэ.

⁹ Онуоха АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Норуот Мин эйигинниин кэпсэтэрбин истэн инникитин эйигин өрүү итэбэйэрин туһугар, Мин хойуу былыкка киирэн эйиэхэ кэлиэбим». Моисей АЙЫЫ ТОЙОНҦО дьон хардатын тиэрдибитигэр ¹⁰ АЙЫЫ ТОЙОН эппитэ: «Норуокка баран, бүгүн-сарсын кинилэри сибэтии гын. Таҕастарын-саптарын суунан, ¹¹ өйүүннү күнгэ бэлэм буоллуннар: ол күн дьон бүттүүнэ көрөрүгэр АЙЫЫ ТОЙОН Синай хайатыгар түһүөбэ. ¹² Кинилэргэ анаан хайа тулатынан чэрчитэ тарт, хайаҕа тахсыбаттарын, хайаны таарыйан да

көрбөттөрүн курдук, сэрэт. Хайаны таарыйбыт киһи өлөрүллүөхтээх. ¹³ Ол киһини илиигитинэн таарыйбаккыт — тааһынан тамнаан биитэр оноһоһунан ытан өлөрөбүт. Ким да, туох да буоллун — киһи да, сүөһү да — тыыннаах хаалыа суохтаах. Муос турба уһуннук тыаһаатабына эрэ, дьон хайаҕа тахсыахтаахтар».

¹⁴ Моисей хайаттан түһэн, норуоту сибэтии гыммыта. Дьоннор таҥастарын-саптарын сууммуттара. ¹⁵ Моисей кинилэргэ: «Өйүүннү күннэ бэлэм буолун. Бу үс күн дыахтарга чугаһааман», — диэн эппитэ.

АЙЫЫ ТОЙОН Синай хайатыгар түһэр

¹⁶ Үһүс күнүгэр сарсыарда эрдэттэн этинг эппитэ, чабылҕан чабыллыбыта, хайаны хойуу быллыт бүрүйбүтэ. Күүстээх турба тыаһа сатараабытыгар лаабыр дьоно кутталларыттан өрө титирэстэһэ түспүттэрэ. ¹⁷ Моисей лаабыртан норуоту илдьэ, Тангараны көрсөрдүү, утары барбыта. Бары хайа анныгар тийэн турбуттара. ¹⁸ АЙЫЫ ТОЙОН уот курдук хайа оройугар түһэн, Синай хайата барыта буруонан бүрүллүбүтэ. Хайа, оһох курдук буруолуу-буруолуу, бүтүн бэйэтэ өрө дыгигиһиэ турбута. ¹⁹ Муос турба тыаһа улам күүһүрдэр күүһүрэн испитэ. Моисей сангардабына, Тангара киниэхэ сүллэр этинг ньиргиэрин санатар куолаһынан хардарара. ²⁰ АЙЫЫ ТОЙОН Синай хайатын чыпчаалыгар түһэн баран, Моисейы Бэйэтигэр хайа оройугар ыңырбыта. Моисей хайаҕа ыттыбыта.

²¹ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Түһэн дьоннун сэрэт, ким да АЙЫЫ ТОЙОНҦО чугаһы да, Кинини көрө да сорумматын. Оннук гыннахтарына, элбэх киһи өлүөбэ. ²² Оттон Тангара үлэһиттэрэ АЙЫЫ ТОЙОНҦО чугаһахтарын иннинэ, АЙЫЫ ТОЙОН кинилэри сууһарбатын туһугар, бэйэлэрин сибэтии гыныахтаахтар».

²³ «Норуот Синай хайатыгар тахсыа суоҕа, — диэбитэ Моисей АЙЫЫ ТОЙОНҦО. — Эн биһигини сэрэппитинг,

онон мин хайаны тула чэрчи тардан, дьонно бу ытык хайа диэн биллэрбитим».

²⁴ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Баран аллара түһэн, Аарону манна ильдэ кэл. Оттон Тангара үлэхиттэрэ да, атын дьон да АЙЫЫ ТОЙОННО тахса сорумматыннар. Табыстахтарына, АЙЫЫ ТОЙОН кинилэри имири эһиэ-бэ». ²⁵ Моисей түһэн, ити этиллибити норуокка тиэрдибитэ.

Тангара уон ыйааба

20 ¹ Тангара эппит тыла барыта бу баар: ² «Мин эйигин Египет сириттэн, кулуттааһын уйатыттан, таһаарбыт АЙЫЫ ТОЙОН Тангаранг буолабын.

³ Миигиттэн атын тангараларга үнгүмэ-сүктүмэ.

⁴ Үөһэ халлаанга биитэр аллара сиргэ, ууга биитэр сир анныгар баары дьүһүйэн эмэгэт онгостума. ⁵ Мин, эн АЙЫЫ ТОЙОН Тангаранг, күнүүһүт Тангарабын, онон кинилэргэ үнгүмэ-сүктүмэ, сулууспалаама. Миигин киэр анныбыт аҕаларын анныыларыгар Мин кинилэр оҕолорун, сиэннэрин, хос сиэннэрин накаастыбын. ⁶ Оттон Миигин таптыыр, Мин ыйаахтарбын толорор дьон удьуордарыгар тыһыынча көлүөнэбэ тийэ бигэ тапталбын көрдөрөбүн.

⁷ АЙЫЫ ТОЙОН Тангаранг аатын мээнэ ааттаама. Кини аатын мээнэ ааттыыр дьону АЙЫЫ ТОЙОН накаастабыла суох хаалларыа суоҕа.

⁸ Субуота ытык күн буоларын өйдөө. ⁹ Алта күн үлэлээ, бары үлэҕин-түбүккүн бүтэр-оһор, ¹⁰ оттон сэттис күн – субуота, АЙЫЫ ТОЙОН Тангарабар анаммыт күн. Бу күн ким да – эн бэйэн да, уолун да, кыһын да, кулут эр кинин, кулут дьахтарын, сүөһүн да, эн дьиэбэр баар кэлии киһи да – үлэлиэ суохтаах. ¹¹ Тоҕо диэтэххэ халлааны, сир, байбалы уонна онно баарын барытын АЙЫЫ ТОЙОН алта күн айбыта, оттон сэттис күнүгэр сынньаммыта. Онон

АЙЫЫ ТОЙОН субуота күнү алжаабыта, ытык күн гыммыта.

¹² АЙЫЫ ТОЙОН Тангараң эйиэхэ биэрэр сиригэр-уотугар уһуннук олорор туһугар ажалаах ийэбин ытыктаа.

¹³ Өлөрүмэ.

¹⁴ Көссүүлэһимэ.

¹⁵ Уорума.

¹⁶ Чугастаабыгын утары сымыйанан туоһулаама.

¹⁷ Чугастаабын дьиэтигэр-уотугар ымсыырыма, кини ойоһор, кулут эр дьонугар, кулут дьахталларыгар, оһуһугар, өсүөлүгэр — тугар даҕаны ымсыырыма».

¹⁸ Норуот бүтүүнэ этин этэрин, турба тыаһыырын истибитэ, чабылҕан чабылыырын, хайа буруолуурун көрбүтэ. Онон бары ыраах тэйэн турбуттара. ¹⁹ «Биһигини кытта эн бэйэн кэпсэт, эн этэргин истиэхпит, — диэн кинилэр Моисейтан көрдөспүттэрэ. — Тангара биһигинниин кэпсэтэрэ табыллыбат, аны өлөн хаалыахпыт».

²⁰ «Куттаныман, — диэбитэ Моисей. — Тангара эһигини тургутан көрөөрү, эһиги Тангараттан толлон аны инникитин аньыны-хараны онорбоккут туһугар, кэллэ».

²¹ Норуот тэйиччи турбута, оттон Моисей Тангара баар сиригэр, этиннээх былыты санатар им балай харанаҕа, киирбитэ.

Тангара аалтаардара уонна эмэгэттэр

²² АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Израиль дьонугар эт: „Мин халлаантан эһигини кытта кэпсэппиппин көрдүгүт. ²³ Миигин дьүһүйүмэн — үрүң да, кыһыл да көмүс тангаралары онгостуман!“* ²⁴ Миэхэ буор аалтаар

---

* ²⁰⁻²³ *Миигин дьүһүйүмэн — үрүң да, кыһыл да көмүс тангаралары онгостуман!* — Эбэтэр: «Үрүң да, кыһыл да көмүс тангаралары онгостуман, кинилэри Мин аттыбар туруоруман!»

онорон, онно үөрдэрин кыра да, бөдөн да сүөһүлэриттэн аҕалан, бүтүннүү уматыллар толугу кытта эйэлэһии толугун биэр. Мин ханна баҕарар, Бэйэм ааппын арыйбыт сирбэр, эйиэхэ кэлэн, эйигин алгыабым. ²⁵ Миэхэ анаан тааһынан аалтаар онорор буоллаххына, суоруллубут тааһы туттума: суорангынан тааһы киртитиэн. ²⁶ Сыгынньах этин көстүбэттин туһугар, Мин аалтаарбар үктэлинэн тахсыма».

Кулут дьэбириэйдэр тустарынан

21 ¹ «Дьонно биллэриэхтээх сокуоннарын бу бааллар. ² Кулут дьэбириэи атыыласпыт буоллаххына, кини эйиэхэ алта сыл үлэлээтин, оттон сэттис сылыгар туох да толуга суох босхолуохтааххын. ³ Соҕотоҕун кэлбит буоллаҕына, соҕотоҕун бардын, ойохтоох кэлбит буоллаҕына, ойоҕо барыстын. ⁴ Оттон ойоҕун киниэхэ тойоно биэрбит уонна ойоҕо эриттэн оҕоломмут буоллаҕына, дыахтар оҕолорунаан тойонун бас билиитэ буолаллар. Онон кулут бэйэтэ эрэ барыахтаах.

⁵ Арай кулут: „Тойоммор убанан хаалбыппын, ойохпун, оҕолорбун таптыбын, онон көнүлгэ баҕарбаппын“, — диэн эттэбинэ, ⁶ тойоно кинини Танараҕа сүгүрүйэр сиргэ* илдьэн аанга биитэр аан чанчыгар аҕалан баран, кулгааҕын бүргэһинэн үттээтин. Оччоҕо киһи сааһын тухары тойонугар кулутунан хаалар.

⁷ Оттон ким эрэ кыһын хайа эрэ киһиэхэ кулут гыннара атыылаабыт буоллаҕына, кыыс тойонуттан кулут эр дьон курдук баран хаалбат. ⁸ Кини тойонугар сөбүлэппэтэҕинэ, оттон анараанньыта бу кыһы ойох ылардыы сананан сылдыбыт эбит буоллаҕына, тойоно кинини аҕата

* ^{21:6} ... Танараҕа сүгүрүйэр сиргэ — эбэтэр: «судуйаларга» (бу кинигэ 22:8,9 кэрчигин көр).

төттөрү атыылаһан ыларыгар кыах биэрдин. Бэйэтэ akkaaс-танан баран кыыһы туора дьонго атыылыыр бырааба суох. ⁹ Оттон уолугар ойох биэрэр буоллабына, киниэхэ төрөппүт кыыһыгар курдук сыһыаннаһахтаах. ¹⁰ Тойоно атын дьахтары ойох ыллабына, кыыһы, быраабын быһан, аһыыр аһыттан, таһнар таһаһыттан уонна кинини кытта бииргэ олорор дьиэтиттэн-уотуттан матарыа суохтаах. ¹¹ Оттон бу үс суолтан матарар буоллабына, кыыс, харчы төлөөбөккө, тойонуттан көнгүл барыан сөп».

Өлөрүү уонна да атын ыар буруйу оноруу туһунан

¹² «Кинини өлөрөрдүү охсубут киһи булгуччу өлөрүллүөхтээх. ¹³ Оттон соруйан өлөрбөтөх буоллабына (Таһара көнгүлүнэн оннук буолбут буоллабына), кини куотар сири булуон сөп. Мин эһиэхэ оннук сири аһыам. ¹⁴ Оттон соруйан өлөрбүт кинини, Мин аалтаарбар сүүрэн кэлэн көмүскэл көрдөөбүтүн да иһин, өлөрөргө ууруллуохтаах.

¹⁵ Аһатыгар биитэр ийэтигэр илиитин көтөхпүт киһи булгуччу өлөрүллүөхтээх.

¹⁶ Кинини уоран ылан атыылаабыт биитэр кинини бэйэтигэр тутта сылдыбыт киһи булгуччу өлөрүллүөхтээх.

¹⁷ Аһатын биитэр ийэтин үөбэр киһи булгуччу өлөрүллүөхтээх.

¹⁸ Ким эрэ кими эмэ кытта иирсэн баран охсубутугар ол киһитэ, өлбөккө, суорһаннаах тэллэххэ сытан баран ¹⁹ туран, тайааха тэптэрэн, дьиэтиттэн таһсар буолбут түбэлтэтигэр — охсубут киһи буруйдаммат. Ол гынан баран кини ол киһи ыалдьан үлэлээбэтэх уонна эмтэммит ороскуотун төлүөхтээх.

²⁰ Хайа эрэ киһи кулутун биитэр кулут дьахтарын маһынан охсон биир тыла суох ыппыт буоллабына — өлөрбүтүн иһин буруйданыахтаах. ²¹ Оттон кулут биитэр кулут

дяхтар охсуу кэнниттэн биир-икки хонон баран тыына быһыннабына, охсубут киһи буруйдаммат. Кини кулутун сүтэрэн, сөптөөбүн накаастаммыт.*

²² Эр дьон охсууна сылдьан хат дьахтары таарыйдахтарына, онтон сылтаан дьахтартан оҕо куоттабына, оттон бэйэтэ эчэйбэтэбинэ, буруйдаах киһи, дьахтар эрэ төһөнү ирдииринэн уонна судьуйалар хайдах быһааралларынан, харчы төлүөхтээх. ²³ Оттон дьахтар өллөбүнэ, кини олобун толугар олобу биэрэбин. ²⁴ Харах иһин – харах, тиис иһин – тиис, илии иһин – илии, атах иһин – атах. ²⁵ Уокка сиэтии иһин – уокка сиэтии, баас иһин – баас, эчэйии иһин – эчэйии.

²⁶ Тойоно кулутун биитэр кулут дьахтарын охсон харабын өлөрбүт буоллабына, ол харабын иһин кинилэри босхолоон ытыахтаах. ²⁷ Кулут киһитин эбэтэр кулут дьахтарын тийһин көтүрү охсубут киһи ол дьонун көтүллүбүт тиистэрин иһин босхолоон ытыахтаах».

Дьону эчэппит сүөһү туһунан

²⁸ «Оҕус эр киһини биитэр дьахтары кэйэн өлөрдөбүнэ, ол оҕуһу тааһынан тамнаан өлөрүллүөхтээх. Этин сиэниллибэт. Оҕустаах киһи буруйга тардыллыбат. ²⁹ Ол эээри оҕус уруккуттан кэйиик буоллабына, уонна ол туһунан этиллибитин үрдүнэн, иччитэ оҕуһун көрбөккө, оҕус эр киһини биитэр дьахтары кэйбит түбэлтэтигэр оҕуһу тааһынан тамнаныллыахтаах, оттон иччитэ өлөрөргө ууруллуохтаах. ³⁰ Оҕус иччитин харчынан толунарга быһаардахтарына, кини, төһөнү диэбиттэринэн төлөөн, олобун толунан ыллын. ³¹ Оҕус ким эрэ уолун биитэр кыһын кэйдэбинэ, эмиэ итинник гыныллыахтаах. ³² Өскөтүн оҕус кулут эр

* 21:21 ...*кини кулутун сүтэрэн, сөптөөбүн накаастаммыт* – эбэтэр: «кулут – кини бас билэр баайа».

киһини эбэтэр кулут дьахтары кэйдэҕинэ, оҕустаах киһи кулуту бас билээччигэ отут үрүҥ көмүс шекели төлүөхтээх, оттон оҕуһу тааһынан тамнаан өлөрүллүөхтээх.

³³ Ким эрэ уу онкучаҕын саппатах түбэлтэтигэр биитэр онкучах хастан баран ону аһаҕас хаалларбытыгар оҕус дуу, өсүөл дуу түһэн өлбүт буоллаҕына, ³⁴ ол онкучаҕы хаспыт биитэр саппакка барбыт киһи оҕус, өсүөл иччитигэр сүөһү сыанатын төлүөхтээх. Оттон этин бэйэтигэр ыллын.

³⁵ Оҕус атын киһи оҕуһун кэйэн өлөрдөбүнэ, икки хаһайын тыыннаах оҕуһу атыылаан баран, харчытын тэннэ үллэһинниннэр, өлбүт оҕус этин аһаардастыннар. ³⁶ Ол эрэри, кэйиигэ эрдэттэн биллэрин үрдүнэн, иччитэ ону көрбөтөх түбэлтэтигэр оҕуһу оҕуһунан төлөөтүн. Оттон этин бэйэтигэр ыллын».

Уоруу, мэччирэни тэбистэри, уоту ытыты туһунан

22 ¹ «Ким эрэ оҕуһу биитэр барааны уоран ылан өлөрбүт эбэтэр атыылаабыт буоллаҕына, кини ол биир оҕус оннугар биэс оҕуһу, биир бараан оннугар түөрт барааны биэриэхтээх.

² Ким эрэ, түүн дьиэни алдьатан киирэн эрэр уоруйаҕы тутан ылан өлөрбүт буоллаҕына, буруйдаммат, ³ оттон күн тахсыбытын кэннэ өлөрбүт буоллаҕына, буруйданар.

Уоруйах уорбутун тугунан да төлүүр кыаҕа суох түбэлтэтигэр бэйэтин кулуттааһынна атыыланыахтаах.

⁴ Оттон уорбут сүөһүтүн киниттэн булан ыллахтарына – оҕус буоллун, өсүөл эбэтэр бараан буоллун – уоруйах биир сүөһү оннугар икки сүөһүнү биэриэхтээх.

⁵ Ким эрэ атын киһи бааһынатин биитэр бинэҕирээтин сириҥ тэбистэрбит, сүөһүтүн мэччитэ ытан* туора киһи сириҥ буорту гыммыт буоллаҕына, ол хоромньуну бэйэтин

* 22:5 ...сүөһүтүн мэччитэ ытан – эбэтэр: «уоту ытан».

бааһынаыттан биитэр бинэҕирээтин сириттэн хомуйбут бастын үүнээйитинэн төлүөхтээх.

⁶ Ким эрэ умаппыт уота өрө туран, ыарҕаны, бугулу биитэр хомуллубут бурдугу, бааһынаны бүтүннүү сизэтэҕинэ, ол уоту ыппыт киһи хоромньуну төлүөх тустаах.

⁷ Киһи кимиэхэ эрэ үрүҥ көмүһү биитэр туох эмэ малы уурдара биэрбитэ ол киһи дьиэтиттэн уоруллубут түбэлтэтигэр ону уорбут киһи тутулуннабына, ол уоруйах барытын икки бүк төлүөхтээх. ⁸ Оттон уоруйах көстүбэтэҕинэ, ол малы уура ылбыт киһи Танара* иннигэр туран, кинини эрэммит киһи малыгар харангарбатабын андаҕайыахтаах. ⁹ Оҕус, өсүөл, бараан – атын да мал-сал, таҥас-сап сүппүтүн туһунан ханнык баҕарар мөккүөрдээх дьыала, өскөтүн хаһаайына суукка бу мин бас билиим диэтэҕинэ, Танараҕа** бэриллиэхтээх: Танара кими буруйдуур да, ол киһи сүтүгү икки бүк төлүөхтээх.

¹⁰ Ким эрэ хайа эрэ киһиэхэ көрдөрө биэрбит өсүөлэ, оҕуһа, бараана, атын да сүөһүтэ өлөн хааллабына эбэтэр эмсэҕэлээтэҕинэ, эбэтэр өстөөҕө уордабына, ону туоһулааччы суох буолар түбэлтэтигэр ¹¹ ол сүөһүнү көрө ылбыт киһи атын дьон баайыгар ымсыыран аныыга-хараҕа киирбэтэҕин АЙЫЫ ТОЙОН иннигэр андаҕайдын. Сүөһүлээх хаһаайын сүөһүтүттэн туох ордубутун ыллын, оччоҕо сүөһүнү көрө ылбыт киһи тугу да төлөөбөт. ¹² Оттон уорбут түбэлтэтигэр сүөһүнү көрөөччү киһи хаһаайынга хоромньутун төлүөхтээх. ¹³ Сүөһүнү адырҕа кыыл тардыбыт түбэлтэтигэр киһи ону туоһулаан сүөһү сэмнэҕин көрдөрүөхтээх, оччоҕо кини хоромньуну төлүө суохтаах.

¹⁴ Ким эрэ атын киһиттэн уларсан ылбыт сүөһүтэ иччитэ суоҕар эмсэҕэлээтэҕинэ биитэр өлөн хааллабына, сүөһүнү

* 22:8 ...Танара... — эбэтэр: «судьуйалар».

** 22:9 ...Танараҕа... — эбэтэр: «судьуйаларга». ...Танара... — эбэтэр: «судьуйалар».

уларсыбыт киһи ол хоромньуну төлүөхтээх. ¹⁵ Уларсыллыбыт сүөһү эмсэҕэлиригэр биитэр өлөрүгэр иччитэ аттыгар баар эбит буоллабына, кини төлөөбөт. Оттон сүөһүнү харчыга уларсыбыт буоллахтарына, ол төлөбүрэ иччитигэр бэриллиэхтээх».

Сизэр-майгы туһунан

¹⁶ «Эргэ тахса илик кыһы албыннаан хоонньоһпут киһи кыыска эннэ биэрэн, кинини ойох ылыахтаах. ¹⁷ Оттон аҕата кыһын киниэхэ биэриэн баҕарбат түбэлтэтигэр кыһы буорту гыммыт киһи киниэхэ саат куттарбыттарынан үрүн көмүһүнэн төлүөхтээх.

¹⁸ Абы-хомуһуну туттар дыахтары тыыннаах хаалларыма.

¹⁹ Имэнгирэн сүөһүнү кытта сылдыһар киһи булгуччу өлөрүллүөхтээх.

²⁰ АЙЫЫ ТОЙОНТОН ураты атын таңараларга толук биэрээчи кырыыска туруоруллан өлөрүллүөхтээх.

²¹ Кэлии дьону күөмчүлээмэ, атаҕастаама. Эһиги Египеккэ бэйэҕит кэлии дьон буола сылдыбыккыт.

²² Огдообону-тулаайаҕы атаҕастаама. ²³ Атаҕастаатаххытына, кинилэр Миигиттэн көмүскэл көрдөһүөхтэрэ, оччоҕо Мин кинилэри истиэм. ²⁴ Мин уордайдан, эһигини кыһынан кэрдиеҕим, дьэ, оччоҕо ойохторгут огдообо буолуохтара, оҕолоргут тулаайах хаалыахтара.

²⁵ Мин норуотум дьаданы киһитигэр харчы иэс биэрбит буоллаххына, бырыһыанныт курдук киниттэн бырыһыан ирдээмэ. ²⁶ Ким эрэ сонун солуок ылбыт буоллаххына ону, күн кириэн иннинэ, төннөр. ²⁷ Ол сон кини сыгынньах этин бүрүнэр таңаһа буолар. Таңаһа суох хайдах утуйуой? Мин амарах санаалаахпын, онон кини Миигин ыңырдабына, Мин истиэҕим.

²⁸ Таңараны* үөбүмэ, норуотун баһылыгын куһаңаннык сангарыма.

---

* 22:28 ... Таңараны... — эбэтэр: «судьуйалары».

²⁹ Туораах бурдуккуттан уонна бинэбирээтин сүмэһиниттэн Миэхэ ажаларгын уталытыма.

Бастаан төрөөбүт уолаттаргын Миэхэ биэр. ³⁰ Бөдөн да сүөһү, барааннар да тустарынан туһунан этэр буоллаха, бастакы атыыр төрүүх сэттэ хонукка ийэтин кытта сырыттын, оттон ахсыс күнүгэр ону Миэхэ биэр.

³¹ Эһиги Мин сибэтиэй дьонум буолуохтааххыт: кыыл тардыбыт сүөһүтүн этин сиэмэнг — ыкка бырабынг».

Кырдыктаах буолуу туһунан

23 ¹ «Хойгур хобу-сиби тарҕатыма. Сымыйаны туоһулаан буруйдаахха көмөлөһүмэ.

² Дьон үгүс өттө өйөөтө эрэ диэн мөкү дьыаланы өйөөмө. Бөлөх дьонго бэрт буолан суукка сымыйанан туоһулаама.

³ Буруйдаабы дьүүллүүргэ, дыдангы диэн, кини диэки охтума.

⁴ Өстөөбүг оҕуһа биитэр өсүөлэ мунан сылдыарын көрдөххүнэ, ону иччитигэр ильдэн биэр. ⁵ Өстөөбүг өсүөлэ ындытытын кыайбакка охтубутун көрдөххүнэ, ааһа барыма — туруорарыгар көмөлөс.

⁶ Суукка дыдангы киһи дьыалатын көрөргөр кырдыктаах буол. ⁷ Сымыйа буруйдааһыны өйөөн, буруйа суох көнө киһини өлөрөргө уурума. Мин хара дьайдаабы син биир куоттарыам суоҕа. ⁸ Бэриги ылыма. Бэрик көрөрү да көрбөт гынар, кырдыктаах көрдөрүүнү мөлтөтөр.

⁹ Кэлии киһини атаҕастаама. Эһиги Египет сиригэр көһөн олоро сылдыбыккыт, онон туора дойдуга олоруу ыараханын билэбит».

Сэттис сыл уонна сэттис күн уоскулана

¹⁰ «Бааһынаҕар алта сыл ыһан үүнүү хомуй, ¹¹ онтон сэттис сылыгар сиргин сынньат — үүнүүтүн кыаммат дьонун ас гынныннар, оттон кинилэртэн ордубуту кыыл-сүөл

харайдын. Бинэбирээтинг сирин, оливан маһын эмиэ он-
нук дьаһай.

¹² Нэдиэлэбэ алта күн үлэлээ, оттон сэттис күн эйиэхэ уос-
кулан күнэ буоллун: оҕуһун да, өсүөлүн да сынньанныннар,
кулут дьахтарын уола да, кэлии киһи да тыын ыла түстүттэр.

¹³ Мин эһиэхэ эппиппин барытын тутуһун. Атын таһа-
ралары ыгырыман, ааттарын да ааттааман».

Үс улуу бырааһынньык

¹⁴ «Сылга үстэ Мин бырааһынньыктарбын бэлиэтээ.

¹⁵ Көтөхтөрүүтэ суох килиэп бырааһынньыгын ыл. Мин
эйиэхэ дьаһайбытым курдук, тустаах кэмнэ авив ыйыгар
(эн ити ыйга Египеттэн тахсыбытын) сэттэ күн устата кө-
төхтөрүүтэ суох килиэби сиэ.

Мин иннибэр кураанах илиилээх кэлбэтиннэр.

¹⁶ Бааһынаҕа ыспыт бурдугун маннайгы куолаһын хо-
муйдаххына, Бастакы үүнүү хомуурун бырааһынньыгын бэ-
лиэтээ.

Сыл бүтүүтэ, бааһынан үүнүүтүн хомуйан бүттэххинэ,
Үүнүү бырааһынньыгын бэлиэтээ. ¹⁷ Онон сылга үстэ эр дьон
бука бары АЙЫЫ ТОЙОН Таһара иннигэр мустуохтаахтар.

¹⁸ Миэхэ толук биэрэргэр — өлөрбүт сүөһүн хаанын
аһытыллаах килиэпкэ тоҕума.

Бырааһынньыкка Миэхэ толук биэрэр сүөһүн сыатын
сарсыардаанга диэри хаалларыма.

¹⁹ Сирин маннайгы үүнүүтүттэн бастыгын талаһын
АЙЫЫ ТОЙОН Таһаран дьиэтигэр аҕал.

Коза оҕотун ийэтин үтүгэр буһарыма».

АЙЫЫ ТОЙОН норуотугар көмөлөһүөх буолар

²⁰ «Бу, Мин эһигини суолгутугар араначчылаатын,
Мин бэлэмнээбит сирбэр тиэртин диэн, эһиги инни-

гитигэр аанньалы ыытабын. ²¹ Киниттэн толлун, этэр тылын истинг, киниэхэ утарылаһыман. Эниги бас бэриммэтэххитинэ, кини бырастыы гыныа суоҕа, тоҕо диэтэххэ Мин киниэхэ толору былааһы биэрэбин. ²² Оттон кини тылын иһиттэххитинэ, Мин этэрбин барытын толордоххутуна, Мин эниги өстөөхтөргүт өстөөҕө, утарсааччыларгыт утарсааччыта буолуоҕум. ²³ Мин ыппыт аанньалым, эниги иннигитигэр баран, энигини аморрейдарга, хеттэргэ, ферезтэргэ, хананейдарга, хиввейдэргэ, иевустарга сирдээн илдьиэҕэ, оччоҕо Мин ол норуоттары имири эһиэҕим. ²⁴ Эниги кинилэр таңараларыгар сүгүрүүмэн, сулууспалааман, ити норуоттар үгэстэрин үтүктүмэн. Кинилэр таңараларын суох гынын, ытык таастарын алдьатын. ²⁵ АЙЫЫ ТОЙОН Таңараҕытыгар сулууспалаан — оччоҕо Кини эниги сиир килиэпкитин, иһэр уугутун алгыа, энигини ыарыыттан быыһыа. ²⁶ Оччоҕо эниги олорор сиргитигэр хат дьахтартан оҕо куотуута биитэр оҕоломмот буолуу диэн суох буолуо. Мин эһиэхэ уһун үйэни бэлэхтиэм.

²⁷ Мин энигини утары туарар норуоттары, энигиттэн куттаналларын курдук, оноруоҕум. Эниги аара суолга көрсөр норуоттаргытын аймыаҕым, онон өстөөхтөргүт бука бары энигиттэн куотуохтара. ²⁸ Эниги иннигитигэр тигээйилэр үөрдэрин* ыытаммын, хиввейдэри, хананейдары, хеттэри үүрдэриэҕим. ²⁹ Ол эрээри сир иччитэхсийбэтин, энигини кыыл-сүөл элбээн эрэйдээбэтин туһугар, Мин кинилэри биир сыл иһигэр үүрэн кэбиһиэм суоҕа. ³⁰ Эниги ууһаан-тэнийэн, ол дойдуну барытын баһылыаххытыгар диэри, ити норуоттары сыыйа-баайа үүртэлиэҕим.

---

* 23:28 ...*тигээйилэр үөрдэрин*... — эбэтэр: «сутуйар ыарыыны», «кутталы».

³¹ Эһиги бас билэр сиргит кыраныссатынан Кыһыл муораны, Филистим муоратын,* Кураайы куйаары уонна Евфрат өрүһү онгоруоһум. Ол сирдэр олохтоохторун эһиги илиигитигэр биэриэм, оччоһо эһиги кинилэри киэр үүрүөххүт. ³² Кинилэри да, кинилэр таңараларын да кытта сөбүлэһиигэ кииримэн. ³³ Эһигини Миигин утары аньыыга-хараһа уккуйбаттарын туһугар, ол норуоттар эһиги сиргитигэр олоруо суохтаахтар. Кинилэр таңараларыгар сүгүрүйэр буоллугут да, эһиги кэнтиккэ киирэн биэриэххит».

Сөбүлэһии кэс тылын бигэргэтиии

24 ¹ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Аарону, Надавы, Авиуду уонна Израиль сэттэ уон аҕа баһылыктарын ылан, АЙЫЫ ТОЙОНҦО үөһэ таҕыс. Хайаҕа тахсан АЙЫЫ ТОЙОНҦО ыраахтан сүгүрүйүҥ. ² Ол гынан баран АЙЫЫ ТОЙОНҦО эн, Моисей эрэ, чугаһахтааххын! Атын ким да чугаһабатын, норуот хайаҕа ыттыа суохтаах».

³ Моисей, норуокка кэлэн, АЙЫЫ ТОЙОН тугу эппитин, Кини сокуоннарын барытын тиэрдибитэ. Онуоха бардьон биир киһи курдук: «Биһиги АЙЫЫ ТОЙОН этиитин толоруохпут», — дэспиттэрэ.

⁴ Моисей АЙЫЫ ТОЙОН тугу эппитин барытын сурумута. Сарсыныгар эрдэ туран, хайа анныгар аалтаар онгорбута уонна Израиль уон икки уһун ахсаанынан уон икки ытык тааһы туруорбута.

⁵ Онтон кини Израиль эдэр уолаттарыгар оҕустары аҕалан, АЙЫЫ ТОЙОНҦО бүтүннүү уматыллар толугу уонна эйэлэһии толугун биэрин диэн дыһайбыта. ⁶ Сүөһү хаанын аңаарын Моисей иһиттэргэ куппута, атын аңаарын аал-

* ^{23:31} *Филистим муората* — быһаарыытын кинигэ кэннигэр баар тылдьыкка көр.

таарга ыспыта. ⁷ Онтон норуот барыта истэригэр сөбүлэһии кэс тылын кинигэтин ылан доргуччу аахпыта. Онуоха дьон: «Биһиги АЙЫЫ ТОЙОН тугу эппитин барытын толоруохпут», — диэбиттэрэ. ⁸ Онтон Моисей иһиттээх хааны ылан дьонно ибиирдибитэ уонна: «Бу — АЙЫЫ ТОЙОН эһигини кытта сөбүлэһиитин бигэргэтэр хаан. Кини эппит тыллара сөбүлэһии усулуобуйата буолаллар», — диэбитэ.

⁹ Ити кэннэ Моисей, Аарон, Надав, Авиуд уонна Израиль сэттэ уон аҕа баһылыктара хайаҕа тахсан, ¹⁰ Израиль Танаратын көрбүттэрэ. Кини атаҕын анныгар халлаанныы ып-ыраас, сапфир тааһы санатар кэтит үктэл муоста баара. ¹¹ Танара Израиль аҕа баһылыктарын тыыннаах хаалларыта: кинилэр Танараны көрөн баран, аһаабыттара, бинэ-гирээт арыгытын испиттэрэ.

Моисей Синай хайатыгар

¹² АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Миэхэ хайа үрдүгэр таҕыс, онно Мин эйиэхэ бу норуokka анаан суруйбут ыйыыларым-кэрдиилэrim, ыйаахарым таас билиитэлэрин биэриэм». ¹³ Моисей көмөлөһөөччүтүн Иисуһу кытта Танара хайатыгар ыттарга бэлэмнэммитэ. ¹⁴ «Биһиги кэлиэхпитигэр диэри, эһиги манна олорун, — диэбитэ Моисей аҕа баһылыктарга. — Эһигини кытта Аароннаах Ор хаалаллар, онон тугу эмэ быһаартарардаах буоллаххытына, кинилэргэ тийиээрин».

¹⁵ Моисей үөһэ тахсыбытыгар хайаны былыт бүрүйбүтэ: ¹⁶ ити АЙЫЫ ТОЙОН Килбиэнэ Синай хайатыгар сыдыаайан түспүтэ. Алта күн устата хайа былытынан бүрүллэн турбута, оттон сэттис күнүгэр АЙЫЫ ТОЙОН былыт быһыттан Моисейы ыңырбыта. ¹⁷ Израиль дьонун харахтарыгар АЙЫЫ ТОЙОН Килбиэнэ хайа үрдүгэр кытыастар уот буолан көстүбүтэ. ¹⁸ Моисей былыкка киирэн, хайаҕа ыттыбыта, онно түөрт уон түүннээх күн буолбута.

АЙЫЫ ТОЙОН Ытык Сурда тутуллаохтааҕын туһунан

25 ¹ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: ² «Израиль дьоно Миэхэ биэрэр бэлэхтэрин хомуйалларын курдук, дьаһай: хас биирдии киһи тугу баҕарарын биэрдин. ³ Эһиги кинилэртэн маннык бэлэхтэри ылыахтааххыт: кыһыл көмүһү, үрүң көмүһү, алтаны, ⁴ халлаан күөҕэ, көҕөрүмтү-йэр хараҥа кыһыл уонна уот кыһыл өҥнөөх түү саптары, күндү чараас лүөнү, коза түүтүн, ⁵ илитэн таҥастаммыт бараан тириитин, арангаламмыт чараас тириини,* акация маһы, ⁶ сибэтиилинньиккэ кутуллар олива арыытын, аҕыыр арыыга булкуллар уонна дыргыл сыттаах буруону унаардарга аналлаах оту, ⁷ эфоду итиэннэ түөскэ кэтиллэр түһүлүгү киэргэтэргэ анаан иигэ угуллар оникс тааһы уонна да атын күндү таастары.

⁸ Мин Израиль дьонун ортотугар олорорум туһугар, кинилэр Миэхэ Ытык Сурду туттуннар. ⁹ Эһиги Мин олорор Сурпун уонна ол иһигэр баары барытын, Мин билигин эйиэхэ көрдөрөрүм курдук, оноруох тустааххыт».

Кэс тыл хоппо

¹⁰ «Акация маһынан хоппо онордуннар: ол устата икки аҥаар тоҕонох, кэтитэ балтараа тоҕонох, оттон үрдүгэ балтараа тоҕонох буолуохтаах. ¹¹ Ону иһин-таһын ыраас кыһыл көмүһүнэн бүрүй уонна үөһэ өттүнэн курдуу барар кыһыл көмүс хаймыылаа. ¹² Кыһыл көмүһүнэн түөрт тиэрбэһи онорон, олору хоппо түөрт атаҕар туттар: икки тиэрбэһи хоппо биир өттүттэн, иккини нөҥүө өттүттэн. ¹³ Акация маһынан икки ураҕаһы онорон, олору кыһыл көмүһүнэн

---

* 25:5 ...*арангаламмыт чараас тириини...* — былыргы дьэбириэй тылынан суруллубут төрүт тизекис бу тылларын ис хоһооно чуолкай биллибэт.

бүрүй, ¹⁴ уонна, хоппону көтөҕөн ильдэ сылдьар туһугар, олору хоппо икки ойоҕоһунан тиэрбэстэргэ кэтэрт. ¹⁵ Бу ураҕастар хоппо тиэрбэстэригэр өрүү угуллан туруохтаахтар, онтон ылыллыа суохтаахтар. ¹⁶ Хоппо иһигэр Мин кэс тылым — эйиэхэ биэрэр ыйаахтарым — суруллубут икки суоруу тааһын ууруоҕун.

¹⁷ Хоппо хаппаҕын* ыраас кыһыл көмүһүнэн онор: устата — икки аҥаар тоҕонох, туората — балтараа тоҕонох. ¹⁸ Эмиэ кыһыл көмүһүнэн хаппах икки уһугар, өтүйэнэн таптайан, икки херувимы онор: ¹⁹ биирин биир уһугар, атынын нөнүгө уһугар туруор. Кинилэр хаппаҕы кытта биир кэлим буолуохтаахтар, ²⁰ иккиэн бэйэ-бэйэлэрин диэки хайыһан, хаппаҕы көрөн, ол үрдүнэн кынаттарын сараадытан туруохтаахтар.

²¹ Мин эйиэхэ биэрэр Сокуонум суруллубут суоруу таастарын хоппо иһигэр ук уонна хаппаҕын сабан кэбис. ²² Эйигин кытта көрсөр кэммэр Израиль норуотугар тугу ыйарбын-кэрдэрбин барытын эйигинэн тиэрдэрбэр Мин онно Кэс тыл хоппотун хаппаҕын үрдүнэн икки херувим ортотугар баар буолуоҕум».

Танара килиэбэ уруулар остуола

²³ «Акация маһынан остуолла онор: устата икки тоҕонох, кэтитэ биир тоҕонох, үрдүгэ балтараа тоҕонох буолуохтаах. ²⁴ Остуолу ыраас кыһыл көмүһүнэн бүрүй уонна төгүрүччү эмиэ ыраас кыһыл көмүһүнэн хаймыылаа. ²⁵ Остуолу тула өттүнэн биир ытыс үрдүк эркиннээх ғына онор, ол эркинин эмиэ кыһыл көмүһүнэн хаймыылаа. ²⁶ Түөрт кыһыл көмүс тиэрбэһи онорон, олору остуол түөрт муннугар атахтарын үрдүлэринэн туттартаа. ²⁷ Тиэрбэстэр остуол эркинигэр хам сыстан сылдьыахтаахтар;

* 25:17 *Хоппо хаппаҕын...* — эбэтэр: «толуйан ылар сири».

остуолу көтөбөргө ол тизербэстэргэ ураҕастары угуллуохтаах. ²⁸ Остуолу көтөбөр ураҕастары акация маһынан онорон баран, кыһыл көмүһүнэн бүрүй. ²⁹ Ыраас кыһыл көмүһүнэн бүлүүдэлэри, куопсуктары уонна бинэбирээт арыгыта бэлэх кутулар купсууннарын, куубактарын онор. ³⁰ Мин иннибэр сытыахтаах килиэби эн өрүү бу остуолга ууран ис».

Сибэтиилинньик

³¹ «Сибэтиилинньиги ыраас кыһыл көмүһү таптаһан онор. Умнаһа, лабаалара, чааскылара, чааскыларын төрдүлэрэ уонна эминньэхтэрэ биир кэлим буолуохтаахтар. ³² Сибэтиилинньик алта лабаалаах буолуохтаах: биир ойоһоһуттан үс, нөнүө ойоһоһуттан үс лабаа тахсыахтаах. ³³ Алта лабааҕа хас биирдиилэригэр миндаль сибэккитин курдук төрдүлээх, эминньэхтээх үстүү чааскылаах буолар. ³⁴ Сибэтиилинньиккэ бэйэтигэр миндаль сибэккитин курдук төрдүлээх уонна эминньэхтээх түөрт чааскы баар. ³⁵ Бастакы икки лабаа анныгар — биир чааскы төрдө, атын икки лабаа анныгар — иккис чааскы төрдө, үһүс икки лабаа анныгар — эмиэ чааскы төрдө баар буолар. Сибэтиилинньик алта лабаатын анна барыта итинник буолуохтаах. ³⁶ Чааскыларын төрдүлэрэ уонна лабаалара сибэтиилинньиги кытта биир кэлим буолуохтаахтар, ити барыта ыраас кыһыл көмүһүнэн таптайан онгоһулуохтаах.

³⁷ Сэттэ лампааданы онорон, тула өттүлэрин сырдаталларын курдук, сибэтиилинньиккэ туруортаа. ³⁸ Битиил сыпсылара, хадьыылалар ыраас кыһыл көмүс буолуохтаахтар. ³⁹ Сибэтиилинньиги уонна кини туох баар тэрилин онорорго биир ыраас кыһыл көмүс талааны биэр. ⁴⁰ Көр, итини барытын, эйиэхэ хайаҕа хайдах көрдөрүллүбүтүн курдук, онор».

АЙЫЫ ТОЙОН олоруохтаах Ытык Сурда

26 ¹ «Ытык Сурду тутарга анаан чараас лүөнүнэн, халлаан күөбэ, көбөрүмтүгүэр харанга кыһыл уонна уот кыһыл дьүһүннээх түү сабынан өрүллүбүт уон болотуна тангаһы бэлэмнээ. ² Онно тупсаҕай гына херувимнар быысабайданыахтаахтар. ³ Хас биирдии болотуна устата сүүрбэ аҕыс тоҕонох, кэтитэ түөрт тоҕонох буолар; барыларын кээмэйэ тэн буолуохтаах. ⁴ Биэс болотуна бииргэ тигиллэн биир улахан болотуна буолаллар, атын биэс болотуна эмиэ бэйэ-бэйэлэригэр холбонолор. ⁵ Бастакы улахан болотуна тас кытытынан халлаан күөбэ дьүһүннээх биэтиллэри онор, атын улахан болотуна кытытынан эмиэ оннук биэтиллэри онор. ⁶ Бастакы болотуна кытытынан биэс уон биэтиллэ, атын болотуна кытытынан эмиэ биэс уон биэтиллэ баар буолуохтаах — биэтиллэ утары биэтиллэ барар. ⁷ Кыһыл көмүһүнэн биэс уон күрүчүөгү онорон ити икки улахан болотунаны холбооттоо, оччоҕо Сурт биир кэлим буолан тахсыаҕа.

⁸ Коза түүтүнэн уон биир болотунаны өрөн онор, ити Ытык Сурт үрүт сабыыта буолуоҕа. ⁹ Хас биирдии болотуна устата отут тоҕонох, кэтитэ түөрт тоҕонох буолар; уон биир болотуна барыларын кээмэйэ биир. ¹⁰ Итинтэн биэс болотунаны холбуу тик, онтон алта атын болотунаны холботолоо (алтыс болотунаны икки хос тут — киирэр аанга ыйаныаҕа). ¹¹ Маннайгы улахан болотуна кытытынан биэс уон биэтиллэни онор, атын улахан болотуна кытытыгар эмиэ оччо биэтиллээ. ¹² Алтанынан биэс уон күрүчүөгү онорон, олору биэтиллэргэ угуталаа. Биир кэлим сабыы буоларын курдук, икки болотунаны холбоо. ¹³ Сабыы үһунуттан ордубута (болотуна анаара) Сурт кэтэх өттүгэр ыйаныахтаах, ¹⁴ оттон сабыы улахан болотуналарын усталарыттан ордубутун (биир өттүттэн биир тоҕонох, нөнүө өттүттэн эмиэ биир тоҕонох), Сурду бүтүннүүтүн бүрүйэр

курдук, ойоџосторунан ыйаныхтаах. ¹⁴ Үөһөөнни бүрүө сабыны илитиллэн таҥастаммыт бараан тириитинэн, оттон ол үрдүгэр ууруллар сабыны чараастык арангаламмыт тириинэн онгор».

Ытык Сурт араамаларын оноруу

¹⁵ «Акация маһынан Сурт араамаларын онгор. ¹⁶ Хас биирдии араама устата уон тоџонох, туората балтараа тоџонох буолар. ¹⁷ Хас биирдиилэрэ холбоммут иккилии буруус мастаахтар. Сурт араамата барыта итинник буолуохтаах. ¹⁸ Сурт соџуруу эркинигэр сүүрбэ арааманы онгор, ¹⁹ уонна озор анныларыгар үрүн көмүһүнэн түөрт уон тирэх олоџу онгороџун – араама ахсын иккилии олоџу, ол аата икки бурууһугар биирдиини. ²⁰ Эмиэ сити курдук Сурт иккис хоту эркинигэр сүүрбэ арааманы онгор. ²¹ Озорго түөрт уон үрүн көмүс тирэх олоџу, араама ахсын иккилии олоџу, онгор. ²² Кэтэџинэн, Сурт арџаа эркинигэр анаан, алта арааманы онгор. ²³ Ону таһынан кэтэх муннуктарга өссө икки арааманы туруор. ²⁴ Бу муннуктар араамаларын аллараа өттүлэрэ икки ангы бараллар, оттон үөһэтэ (бастакы тиэрбэс баар сирэ) биир кэлим буолар. Маннык араама икки, ол аата муннук ахсын биирдии буолуохтаах. ²⁵ Бу аџыс араамаџа уон алта үрүн көмүс тирэх олох онгоһулар, хас биирдиилэрин анныгар – иккилии олох.

²⁶ Акация маһынан туорай мастарда онгор: биэс туорай маһы Сурт биир эркинин араамаларын холбуурга, ²⁷ биэс туорай маһы Сурт иккис эркинин араамаларын холбуурга, итиэннэ Сурт кэтэх арџаа өттүнээџи араамаларыгар эмиэ биэс туорай маһы. ²⁸ Ортоку туорай мас эркин биир уһугуттан нөнүө уһугар диэри араамалары холбуохтаах. ²⁹ Араамалары кыһыл көмүһүнэн бүрүй уонна кинилэргэ туорай мастары угар кыһыл көмүс тиэрбэстэри онгорон баран, туорай мастары эмиэ кыһыл көмүһүнэн бүрүй.

³⁰ Дьэ, онон Ытык Сурду, эйиэхэ хайаҕа көрдөрүллүбүтүн курдук, туруор».

Быыс сабыыта

³¹ «Халлаан күөҕэ, көҕөрүмтүйэр харанга кыһыл уонна уот кыһыл дьүһүннээх түү сабынан уонна чараас лүөнүнэн быыс сабыытын өрөн онгор. Онно тупсаҕай гына херувимнар быысабайданыахтаахтар. ³² Бу быыһы акация маһынан онһулуллубут уонна кыһыл көмүһүнэн бүрүллүбүт түөрт баҕана кыһыл көмүс көхөлөрүгэр ыйаа. Ити баҕаналарга түөрт үрүн көмүс тирэх олох онһулулуохтаах. ³³ Сабыы быыс көмүс көхөлөргө ыйаммытын кэннэ, быыс кэннигэр Кэс тыл хоппотун туруор. Бу сабыы быыс Сибэтиэй хостон Сибэтиэйтэн Сибэтиэй хоһу араарыаҕа. ³⁴ Сибэтиэйтэн Сибэтиэй хос иһигэр турар Кэс тыл хоппотун үрдүгэр хаппаҕын саба уур. ³⁵ Быыс иннигэр килиэп остуолун, оттон остуолу утары сибэтиилинньиги туруор. Сибэтиилинньик Сурт собуруу эркинигэр туруохтаах, оттон остуол — хоту өттүгэр.

³⁶ Ытык Сурт аанын сабыытын онгор. Бу сабыы араас өннөөх — халлаан күөҕэ, көҕөрүмтүйэр харанга кыһыл, уот кыһыл дьүһүннээх — түү сабынан итиэннэ чараас лүөнүнэн өрүллүбүт буолуохтаах. ³⁷ Аан сабыыта ыйанарыгар акация маһынан кыһыл көмүс көхөлөөх эмиэ кыһыл көмүһүнэн бүрүллүбүт биэс баҕананы туруор. Ол баҕаналарга анаан алтанынан кутан тирэх олохтору онгор».

Аалтаар

27 ¹ «Аалтаары акация маһынан онгор. Аалтаар тэн өрүттэрдээх түөрт муннук буолуохтаах — биэс тоҕонох усталаах, биэс тоҕонох кэтиттээх, оттон үрдүгэ үс тоҕонох буоллун. ² Түөрт муннуктарын муостаа — ол муостар

аалтаары кытта биир кэлим буолуохтаахтар, онтон барытын алтанынан бүрүй. ³ Күл кутар таастары, лаппаакылары, хааны ыһарга аналлаах кытыйалары, эт биилкэлэрин уонна чох собуоктарын онор. Ити тэрили барытын алтанынан онор. ⁴ Аалтаарга эрэһиэнкэтэ онор — алтан сиэккэтэ. Уонна ол түөрт муннугар түөрт алтан тиэрбэһи туттар. ⁵ Сиэккэни аалтаар хаймыытын аннынан, түгэбэр тиэрдибэккэ, аалтаар ортотугар диэри буоларын курдук, туттар. ⁶ Аалтаарга акациянан ураҕастарда онорон баран, ол ураҕастары алтанынан бүрүй. ⁷ Ураҕастар аалтаары көһөрөгө ойдоҕос тиэрбэстэргэ кэтэрдиллиэхтэрэ. ⁸ Аалтаары хаптаһынынан ис өттүн көндөй гына, эйиэхэ хайаҕа хайдах көрдөрүллүбүтүн курдук, онордуннар».

Ытык Сурт тиэргэнэ

⁹ «Ытык Сурду тула тиэргэннээ. Соҕуруу өттүнэн тиэргэни кыйа сүүс тоҕонох усталаах чараас лүөнүнэн өрүллүбүт сабыы барыахтаах. ¹⁰ Ити сабыы сүүрбэ баҕанаҕа ыйанар. Баҕаналар төрдүлэригэр сүүрбэ алтан тирэх олох онгоһуллуохтаах; баҕана көхөлөрө, холбонор ураҕастара үрүн көмүс буолаллар. ¹¹ Хоту өттүнэн тиэргэни кыйа эмиэ сүүрбэ баҕанаҕа ыйанар сүүс тоҕонох усталаах сабыы барар. Баҕаналар төрдүлэринэн сүүрбэ алтан тирэх олох онгоһуллуохтаах; баҕаналар көхөлөрө, холбонор ураҕастара үрүн көмүс буолуохтаахтар.

¹² Арҕаа өттүтүнэн тиэргэни туоратынан биэс уон тоҕонох усталаах сабыы барыахтаах, баҕаната уон буолар. Ол баҕаналар анныларыгар уон тирэх олох онгоһуллуохтаах. ¹³ Тиэргэн илин өттүн кэтитэ биэс уон тоҕонох буолуохтаах. ¹⁴ Тиэргэн аанын биир өттүнэн уон биэс тоҕонох усталаах сабыы барыахтаах. Баҕаната үс буолар, ологро үс тирэх олох онгоһуллуохтаах. ¹⁵ Атын өттүгэр уон биэс тоҕонох усталаах сабыы барыахтаах. Эмиэ үс баҕаналаах буолар. Ологро үс тирэх олох баар буолуохтаах.

¹⁶ Тиэргэн ааныгар ыйыырга анаан халлаан күөбэ, көбөрүмтүйэр харанга кыһыл, уот кыһыл өгнөөх түү сабынан уонна чараас лүөнүнэн сабыы быыста өрдөр. Ити кирири аанна түөрт баҕана, олоҥ аһыларыгар түөрт тирэх олох онгоһуллуохтаах. ¹⁷ Тиэргэни тула барар бары баҕаналары холбуур ураҕастар уонна көхөлөр бары үрүҥ көмүс, оттон баҕаналар тирэх олохторо алтан буолуохтаахтар. ¹⁸ Тиэргэн устата сүүс тоҕонох, туората биэс уон тоҕонох, чараас лүөн сабыы үрдүгэ биэс тоҕонох буолар. Баҕаналар тирэх олохторо алтанынан онгоһуллуохтаах. ¹⁹ Ытык Сурт бары тэриллэ, тирээбил үөрбэлэрэ, тиэргэни кыйа ыйанар сабыы тирээбиллэрэ барыта алтан буолуохтаах».

Сибэтиилинньик арыыта

²⁰ «Сибэтиилинньик лампаадаларын уота куруук умуллубакка умайарын туһугар, Израиль дьоно ыгыллыбыт олива ыраас арыытын эйиэхэ мэлдьи аҕала туралларыгар дьаһай. ²¹ Аарон уолаттарынаан Көрсүһүү Сурдугар Кэс тыл хоппото баар сабыытын иннигэр лампаадалар АЙЫЫ ТОЙОН иннигэр киэһэттэн сарсыардаанна диэри умайалларын көрө сылдыях тустаахтар. Израиль дьоно бу ирдэбили үйэсаас тухары көлүөнэттэн көлүөнэҕэ толоруох тустаахтар».

Танара үлэһитин танһа

28 ¹ «Израиль дьонуттан убайгын Аарону уонна кини уолаттарын Надавы, Авиуду, Елеазары, Ифамары Мин үлэһиттэрим буоларга ыгыр. ² Сүдү кэрэ көстүүлэнэрин туһугар, убайгар Ааронна сулуусаҕа кэтэр ытык танһанын бэлэмнээ. ³ Аарон, сибэтии буолан Миэхэ сулууспалыырыгар кэтэр танһанын Мин ураты дьобуру бэлэхтээбит уран тарбахтаах дьоммор онгортор. ⁴ Кинилэр убайгар Ааронна уонна кини уолаттарыгар Мин үлэһиттэрим

буолан сулууспалыыларыгар кэтэр ытык тагастарын – түһүлүгү, эфоду, эфод иһинэн кэтиллэр сизэбэ суох уһун тагаһы, оһуордаах ырбаахыны, тюрбаны, куру – бэлэмнээтиннэр. ⁵ Онуоха кыһыл көмүһү, халлаан күөбэ, көбөрүмтүйэр харанга кыһыл, уот кыһыл өгнөөх саптары, лүөнү туттуохтаахтар».

Эфод

⁶ «Эфоду кыһыл көмүс сабынан, халлаан күөбэ, көбөрүмтүйэр харанга кыһыл, уот кыһыл өгнөөх түү сабынан уонна чараас лүөнүнэн тупсаҕай гына өрүллүбүт оһуордаан бэлэмнээтиннэр. ⁷ Эфодка икки өттүнэн, биир кэлим тагас буоларын туһугар, сарын үрүт туттарыылар тигиллиэхтээхтэр. ⁸ Тупсаҕайдык оһуоллубут кура эмиэ эфод бэйэтин курдук кыһыл көмүс сабынан, халлаан күөх, көбөрүмтүйэр харанга кыһыл, уот кыһыл өгнөөх түү сабынан уонна чараас лүөнүнэн өрүллүөхтээх; бу кур эфоду кытта биир кэлим буолуохтаах.

⁹ Икки оникс тааһы ылан, онно Израиль уолаттарын ааттарын онгон суруй. ¹⁰ Аҕа саастаахтарыттан саҕалаан маннайгы тааска алта киһи аатын, иккис тааска эмиэ алта киһи аатын суруйаҕын. ¹¹ Таас уустара бэчээти быһан онороллорун курдук, бу таастарга Израиль уолаттарын ааттарын дьөлө хаһан суруй. Барыларын оһуордаах кыһыл көмүс иигэ олордон баран, ¹² эфод саннын үрүт туттарыыларыгар иһиннэр. Бу таастар Израиль уолаттарын өйдөтө-саната туруохтара, онон Аарон, кинилэри санатар өйдөбүннүк курдук, таастары АЙЫЫ ТОЙОН иннигэр өрүү санныгар ильдэ сырыттын. ¹³ Таастарга анаан оһуордаах кыһыл көмүс иилэри онор, ¹⁴ итиэннэ ыраас кыһыл көмүһүнэн синньигэс быа курдук эриллэҕэс кыабакалары онорон баран, ити иилэргэ туттартаа».

Түһүлүк

¹⁵ «Тангара тугу ыйарын билэргэ аналлаах түһүлүктэ* онор. Ону эмиэ, эфод курдук, кыһыл көмүс сабынан, халлаан күөбэ, көбөрүмтүйэр харанга кыһыл, уот кыһыл өгнөөх түү сабынан уонна чараас лүөнүнэн тупсабай гына өрүллүүхтээх. ¹⁶ Түһүлүк тэн өрүттэрдээх түөрт муннуктуу быһыылаах, биир харыс усталаах, биир харыс кэтиттээх гына икки хос тангаһынан тигиллиэхтээх. ¹⁷ Түһүлүккэ түөрт кэккэнэн күндү таастары олордор уйалары онор. Бастакы кэккэбэ — рубин, топаз, изумруд, ¹⁸ иккискэ — карбункул, сапфир, алмаас, ¹⁹ үһүскэ — яхонт, агат, аметист, ²⁰ төрдүскэ — хризолит, оникс, яшма. Бу таастар бары оһуордаах кыһыл көмүс иилээх буолуохтаахтар. ²¹ Израиль уолаттарынын ааттара оно быһыллыбыт тааһын ахсаана уон икки буолуохтаах. Хас биирдиилэригэр, бэчээккэ быһар курдук, Израиль уон икки уустарыттан биирдэстэрин аата оно быһыллар.

²² Түһүлүккэ анаан ыраас кыһыл көмүстэн быа курдук эриллибит кыабакаларда онор. ²³ Икки кыһыл көмүс тиэрбэһи онорон, түһүлүк икки үөһээһини уһугар туттар, ²⁴⁻²⁵ икки кыһыл көмүс өрүү кыабаканан икки иини кытта холбоон баран, эфод саннын туттарыыларыгар иннин диэкинэн ингиннэр. ²⁶ Онтон өссө икки кыһыл көмүс тиэрбэһи онорон, түһүлүк икки аллараанһы уһугар эфодка сыстар ис өттүнэн туттар. ²⁷ Эбии икки кыһыл көмүс тиэрбэһи онорон, олору сарын туттарыыларын аллараа энээригэр эфод куругар тигиллибит сирдэринэн үөһөнэн холбоо. ²⁸ Түһүлүк эфод курун үрдүнэн буоларын, эфодка сыста сытарын курдук, кини тиэрбэстэрин эфод тиэрбэстэригэр халлаан күөбэ өгнөөх түү быанан холбоннуннар. ²⁹ Аарон Сибэтиэй

---

* ^{28:15} *Түһүлүк* — быһаарытын кинигэ кэннигэр баар тылдьыкка көр.

хоско киирэригэр, Израиль уолаттарын ааттарын АЙЫЫ ТОЙОНҦО өрүү саната турар курдук, түһүлүгэр ильдэ сырыттын.

³⁰ АЙЫЫ ТОЙОН тугу ыйан биэрэрин көрдөрөр түһүлүккэ уримы уонна туммимы ук — Аарон Сибэтиэй хоско Миэхэ киирэригэр олор мэлдьи кини түөһүгэр сылдыяхтаахтар. Аарон, АЙЫЫ ТОЙОН Израиль норуотугар тугу ыйарын тиэрдэр туһугар, АЙЫЫ ТОЙОНҦО киирэригэр түһүлүгүн түөһүгэр мэлдьи ильдэ сырыттын».

Танара үлэһитин атын танана

³¹ «Эфод иһинэн кэтиллэр сиебэ суох үһүн күөх тананы бүтүннүүтүн халлаан күөбэ өгнөөх түү сабынан өр. ³² Бу танас ортотунан киһи төбөтө батар хайабаастаах буолуохтаах, ол хайабаанын тулата, хайа барбатын диэн, сэрии тананыны бөбө гына тигиллэр. ³³ Тэллэбинэн төгүрүччү халлаан күөбэ, көбөрүмтүйэр харанга кыһыл уонна уот кыһыл өгнөөх түү сабынан гранат отонун курдук төгүрүктэри онор, олор икки ардыларынан кыһыл көмүс чуораанчыктары ыйаталаа. ³⁴ Кыһыл көмүс чуораанчыктар уонна гранат отонноро ити танас тэллэбин бүүрүгүн кыйа солбуһа барыахтаахтар. ³⁵ Аарон сулууска онороругар бу тананы кэтиэхтээх. Кини, иһирдэ өлбөтүн туһугар, Сибэтиэй хоско АЙЫЫ ТОЙОНҦО киирэригэр да, онтон тахсарыгар да чуораанчыктара тыаһы сылдыяхтаахтар.

³⁶ Кыһыл көмүһүнэн сибэкки онгорон, онно бэчээт суругун курдук „АЙЫЫ ТОЙОН сибэтиинньэтэ“ диэн оно быһан суруй. ³⁷ Ол сибэккигэ, кини тюрбан үрдүнэн илин өтүнэн баайылларын курдук, халлаан күөбэ быаны ингиннэр, ³⁸ оччоҕо сибэтиинньэ Аарон сүүһүгэр түбэһиэ. Аарон Израиль дьоно Миэхэ ытык бэлэҕи биэрэллэригэр онгорор бары сыһаларын-халтыларын иһин эппиэтинэһи сүгэр, дьэ, ол иһин Израиль дьонун бэримньитэ АЙЫЫ ТОЙОНҦО

сөбүлэтэрин туһугар, кыһыл көмүс сибэкки мэлдьи кини сүүһүгэр сылдыахтаах.

³⁹ Ааронна анаан оһуордаах чараас лүөн ырбаахыта өр. Эмиэ чараас лүөн тюрбанна онор уонна дьэрэкээн өгнөөх курда өр.

⁴⁰ Сүдү кэрэ көстүүлэнэллэрин туһугар, Аарон уолаттарыгар ырбаахыларын, курдарын уонна төбөҕө баанар тагастарын өрөн онор. ⁴¹ Убайгар Ааронна уонна кини уолаттарыгар бу тагастарын тангыннар. Аарону уонна уолаттарын арыынан аҕаан, Тангара үлэһиттэрэ буолалларын курдук, сибэтии гын. Кинилэр Мин үлэһиттэrim буолуохтара.

⁴² Сыгыннаах эттэрэ көстүбэтин диэн, курданалларыттан тобуктарыгар диэри кинилэргэ лүөн ыстаанна онор. ⁴³ Аарон да, уолаттара да ону Көрсүһүү Сурдугар киирэллэригэр эбэтэр Сибэтиэй хоско сулууспалаан аалтаарга чугаһыылларыгар кэттиннэр. Кинилэр оннук gymматахтарына, буруйу сүгэн өлүөхтэрэ. Бу дьаһалы Аарон удьуордарынаан үйэ-саас тухары тутуһуохтаахтар».

Аарону уонна кини уолаттарын Тангараҕа анааһын

29 ¹ «Кинилэри, Тангара үлэһиттэрэ буолалларын туһугар, эн маннык сиэри-туому онорон сибэтии гынаахтааххын. Туох да дьиэгэ суох биир оҕус тыһаҕаһы уонна икки барааны талан ыл. ² Олива арыытыгар охсуллубут көтөхтөрүүтэ суох килиэби, көтөхтөрүүтэ суох лэппиэскэлэри уонна олива арыытынан сотуллубут эмиэ көтөхтөрүүтэ суох чараас лэппиэскэлэри ылан (ити барыта бастын сэлиэһинэй бурдугунан буһарыллыахтаах), ³ биир тымтайга ук. Бу тымтайга баар аһы оҕуһу уонна икки барааны кытта бииргэ биэрэҕин. ⁴ Аарону уолаттарын кытта Көрсүһүү Сурдун ааныгар аҕалан, кинилэри уунан сууйуу сиэрин-туомун онор. ⁵ Ааронна таһаһын-сабын — ырбаахытын,

эфод иһинэн кэтэр сиебэ суох уһун таһаһын, эфодун уонна түһүлүгүн — кэтэрт. Эфодун курунан курдаа. ⁶ Төбөтүгэр тюрбаны кэтэрт, оттон тюрбанга ытык мэнньиэһи* туттар. ⁷ Онтон, дьэ, арыынан аҕааһынгга киир: аҕыырга туттуллар олива арыытын ылан, Аарон төбөтүгэр кут. ⁸ Аарон уолаттарын аҕалан, ырбаахыларын кэтэрт. ⁹ Онтон Ааронга да, кини уолаттарыгар да курдарын курдаа итиэннэ төбөлөрүгэр баанар тагастарын баай. Мантан ыла үйэлэр тухары кинилэргэ Танара үлэһитин солото ингэриллэр. Манан эн кинилэри Мин үлэһиттэрим буоларга анаатын.

¹⁰ Онтон Көрсүһүү Сурдугар оҕуһу аҕал. Аарон уолаттарынаан ол оҕус төбөтүгэр илиилэрин уурдуннар. ¹¹ Оҕуһу Сурт ааныгар АЙЫЫ ТОЙОН иннигэр өлөр, ¹² итиэннэ тарбаххынан оҕус хаанын оймоон ылангын, аалтаар муостарын сот, онтон хаан ордугун аалтаар төрдүгэр ыс. ¹³ Ити кэнниттэн оҕус иһин сыатын, быарын тулаайаҕын уонна икки бүөрүн сыалары быһан ылан, аалтаарга умат. ¹⁴ Оҕус этин, тириитин, хара иһин түөлбө таһыгар таһааран умат. Бу — аньыыттан-хараттан ырааһыар туһугар бэриллэр толук.

¹⁵ Онтон барааннартан биирдэстэрин ыл, Аарон уолаттарын кытта илиилэрин ол бараан төбөтүгэр уурдуннар. ¹⁶ Өлөрөн баран, хаанын аалтаарга тула өттүттэн ыс. ¹⁷ Онтон эттэ. Иһин, атахтарын сууйан баран, ону төбөтүн уонна атын этин үрдүгэр уур ¹⁸ уонна итини барытын аалтаарга умат. Бу АЙЫЫ ТОЙОНҦО анаан бүтүннүү уматыллар толук, Киниэхэ сөбүлэтэр үчүгэй сыт, АЙЫЫ ТОЙОНҦО бэлэх буолар.

¹⁹ Онтон иккис барааны ыл, Аарон уолаттарынаан илиилэрин бараан төбөтүгэр уурдуннар. ²⁰ Барааны өлөр. Хааныттан ылан, Аарону уонна уолаттарын уна кулгаахтарын

---

* 29:6 *...ытык мэнньиэһи...* — бу «АЙЫЫ ТОЙОН СИБЭТИИННЭ-ТЭ» диэн суруктаах кыһыл көмүс сибэкки туһунан этиллэр.

эминньэҕин, уҥа илиилэрин эрбэҕин, уҥа атахтарын улахан тарбахтарын хаанынан бис. Хаалбыт хааны аалтаарга тула өттүтгэн ибиир. ²¹ Онтон аалтаартан хааны уонна аҕыыр олива арыыны ылан, Ааронҥа бэйэтигэр да, таҥаһыгар да ибиирдэн ыс, онтон уолаттарыгар уонна кинилэр таҥастарыгар ибиир. Итинэн эн Аарону, кини таҥаһын-сабын, Аарон уолаттарын, кинилэр таҥастарын-саптарын сибэтии гыныанг.

²² Бараан сыатын, хонхочоҕун сыатын, иһин сыатын, быарын тулаайаҕын, икки бүөрүн сыалары ыл. Бу бараан – Таҥараҕа ананыы толуга, онон уҥа буутун эмиэ ыл. ²³ **АЙЫЫ ТОЙОН** иннигэр ууруллубут көтөхтөрүүтэ суох килиэптээх тымтайтан биир килиэби, олива арыытыгар охсуллан оноһуллубут биир лэппиэскэни, биир көтөхтөрүүтэ суох чараас лэппиэскэни ылан, ²⁴ Ааронҥа уонна уолаттарыгар туттар. Ону, **АЙЫЫ ТОЙОНҦО** бэриллэрин быһыытынан, кинилэри кытта бииргэ үөһэ күөрэччи тут. ²⁵ Онтон итини кинилэр илиилэриттэн төттөрү ылан баран, бүтүннүү уматыллар толугу кытта бииргэ аалтаар үрдүгэр умат. Бу **АЙЫЫ ТОЙОН** сөбүлүүр үтүөкэн сыта, **АЙЫЫ ТОЙОНҦО** бэриллэр бэлэх буолар. ²⁶ Аарону Мин үлэһиппинэн анааһын толугун, бараан түөһүн, ылан, бэлэх быһыытынан, **АЙЫЫ ТОЙОН** иннигэр күөрэччи уун. Бу – эн ылар өлүүн.

²⁷ **АЙЫЫ ТОЙОН** иннигэр күөрэччи тутуллубут бараан түөһүн уонна бэлэх бэриллибит буутун – Аарону уонна кини уолаттарын Таҥара үлэтигэр анааһын толугун күөрэччи тутулан бэлэхтэммит миэстэлэрин – эн сибэтиинньэ диэн биллэриэхтээххин. ²⁸ Бу Израиль дьонун бэлэбэ, Аарон уолаттарын кытта үйэлэр тухары ылыахтаах өлүүлэрэ (Израиль дьоно эйэлэһии толугун биэрэллэригэр онтон эмиэ **АЙЫЫ ТОЙОНҦО** бэлэх биэриэхтээхтэр).

²⁹ Аарон ытык таҥаһа барыта удьуордарыгар тиксиэхтээх: ону кинилэр арыынан аҕааһын кэннэ Таҥара үлэтигэр

ананалларыгар кэтиэхтэрэ. ³⁰ Аарон Таңара үлэһитэ буолбут кэнэбэски удьуора Көрсүһүү Сурдугар киирэн, Сибэтиэй хоско сулууспалыырыгар бу таңаһы сэттэ күн субуруччу кэтиэх тустаах.

³¹ Таңара үлэтигэр ананыы сиэригэр-туомугар туттуллар бараан этин ылангын сибэтиэй сиргэ, Ытык Сурт тиэргэнигэр, буһар. ³² Бу эти уонна тымтайдаах килиэби Аарон уолаттарынаан Көрсүһүү Сурдугар киирэр аан таһыгар сиэхтээхтэр. ³³ Ырааһыран Таңара үлэтигэр ананалларыгар, сибэтии буолалларыгар туттуллубут толук сүөһү этин кинилэр бэйэлэрэ сиэхтээхтэр. Бу толук этэ сибэтиинньэ буолар, онон атын киһи ону сиир кыаҕа суох. ³⁴ Өскөтүн Таңара үлэтигэр ананыы толугун этэ биитэр килиэбэ сарсыардаанна диэри ортобуна, туох ордубутун барытын уматан кэбис. Ити сибэтиинньэ, онон ким да итини сиэ суохтаах.

³⁵ Мин соруйбуппун барытын Ааронна уонна кини уолаттарыгар онор. Кинилэри Таңара үлэһитэ буоларга аныыр сиэр-туом сэттэ күн барыахтаах. ³⁶ Аньыллара бырастыы гынылларын туһугар, күн ахсын оҕуһу толук туттуохтаахтар: итинэн эн аалтаары ырааһырдыы уонна толуйуу сиэрин толоробуун. Аалтаары сибэтии гынар туһугар арыынан аҕаа. ³⁷ Ону сэттэ күн устата күн аайы ыраастаан сибэтии гынабын, оччоҕо аалтаар улууканнаах сибэтиинньэ буолар. Аалтаары таарыйбыт барыта сибэтии буолуоҕа».

Күннэтэ бэрillэр толук

³⁸ «Аалтаарга мэлдьи ууран иһиэхтээх толугун манньк: күн аайы биир саастаах икки бараан оҕото. ³⁹ Бастакытын сарсыарда, оттон иккиһин кизэһэ биэрэбин. ⁴⁰ Бастакы бараан оҕотун аалтаарга уурагар гин* чиэппэрэ ыгыллыбыт

* 29:40 *Гин* – быһа холоон 4 л. кэрингэ.

олива арытыгар булкулубут, эфа уон гыммыт биирэ сэлиэһинэй бурдугу биэрэбин уонна гин чиэппэрэ бинэги-рээт арыгытын аалтаарга кутабын. ⁴¹ Иккис бараан оҕотун киэһэ толук туттабын: эмиэ сарсыардаангы курдук бурдук бэримньилээх уонна бэлэх кутуулаах буолуохтаах. Бу АЙЫЫ ТОЙОНҦО сөбүлэтэр үтүөкэн сыт, АЙЫЫ ТОЙОНҦО бэримньи буолар.

⁴² Манньык бүтүннүү уматыллар толугу эһиги куруук, көлүөнэттэн көлүөнэбэ, АЙЫЫ ТОЙОН иннигэр, Көрсүһүү Сурдугар киирэр аан аттыгар, Мин эһигини кытта көрсөр, эйигинниин кэпсэтэр сирбэр, биэриэхтээхит. ⁴³ Мин Израиль дьонун кытта көрсүһэрбэр онно баар буолуом, оччоҕо ол сир, Мин Килбиэним сыдыаайан, сибэтиэй буолуоҕа.

⁴⁴ Мин Көрсүһүү Сурдун, аалтаары сибэтии гыныам итиэннэ, Мин үлэһиттэрим буолалларын туһугар, Аарону уонна уолаттарын эмиэ сибэтии гыныам. ⁴⁵ Израиль норуотун кытта бииргэ олорон, Мин кинилэр Таңаралара буолуом. ⁴⁶ Оччоҕо дьон Мин, АЙЫЫ ТОЙОН, кинилэр ортолоругар олороору кинилэри Египеттэн таһаарбыт Таңаралара буоларбын өйдүү-саныы сылдыахтара. Мин, АЙЫЫ ТОЙОН, кинилэр Таңаралара буолабын».

Үчүгэй сыттаах булкадаһыгы уматар аалтаар

30 ¹ «Акация маһынан үчүгэй сыттаах булкадаһыгы уматар аалтаарда онор. ² Бу аалтаар тэн өрүттээх түөрт муннук буолуохтаах: биир тоҕонох усталаах, биир тоҕонох кэтиттээх, оттон үрдүгэ икки тоҕонох буоллун. Муннуктарынан тахсар муостара аалтаардыын биир кэлим буолуохтаахтар. ³ Үрдүн, ойоҕосторун, муостарын ыраас кыһыл көмүһүнэн бүрүй итиэннэ үөһэ өттүнэн төгүрүччү кыһыл көмүс хаймыылаа. ⁴ Кыһыл көмүһүнэн икки тиэрбэһи онорон, ол хаймыытын аннынан икки ойоҕоһугар туттар, ити тиэрбэстэргэ аалтаары көтөбөр ураҕастар

угулдуохтара. ⁵ Уражастары акация маһынан онгорон баран, кыһыл көмүһүнэн бүрүй. ⁶ Аалтаары Кэс тыл хоппото турар быһыһын иннигэр туруор. Бу Мин эйигин кытта көрсөр сирим буолуоҕа.

⁷ Аарон хас сарсыарда аайы, лампаадалары көннөрө кэлэригэр, бу аалтаарга үчүгэй сыттаах булкадаһыгы уматыхтаах, ⁸ киэһэ ахсын лампаадалары умата кэлэригэр эмиэ оннук гынахтаах. **АЙЫЫ ТОЙОН** иннигэр үчүгэй сыттаах булкадаһык буруотун унаардыы көлүөнэттэн көлүөнэҕэ толорулла туруохтаах сизэр-туом буолар. ⁹ Бу аалтаарга атын тугу да уматыман, бүтүннүү уматыллар толугу да, бурдук бэримһини да умаппат буолун, бинэбирээт арыгыта бэлэҕи эмиэ кутуман. ¹⁰ Сылга биирдэ Аарон аһыыттан ырааһырап туһугар бэриллибит сүөһү хаанынан аалтаар түөрт муоһун сотон аалтаары толуйар сиэри-туому оноруохтаах. Маннык сизэр-туом хас сыл аайы үйэ-саас тухары онгоһулла туруохтаах. Бу аалтаар **АЙЫЫ ТОЙОНҦО** ананан улууканнаах сибэтииннэ буолар».

Тыын толугар бэриллэр үрүҥ көмүс

¹¹ **АЙЫЫ ТОЙОН** Моисейга эппитэ: ¹² «Израиль дьонун ахсаанын ааҕан биэрэпис ыытаргар хас биирдиилэрэ **АЙЫЫ ТОЙОНҦО** бэйэтин туһугар толук биердин. Оччоҕо кинилэргэ биэрэпис туһуттан туох да алдьархай аанһыа суоҕа. ¹³ Суруйтара кэлэр хас биирдии киһи, сибэтиэй шекелинэн* аахтааха, шекель аһаарын киллэрдин (биир шекельгэ сүүрбэ гера** киирэр); бу шекель аһаара **АЙЫЫ ТОЙОНҦО** бэриллэр. ¹⁴ Сүүрбэтин туолбут уонна онтон аҕа саастаах киһи барыта биэрэпискэ киирэригэр **АЙЫЫ ТОЙОНҦО** итинник бэримһини илдьэ кэлиэхтээх.

* 30:13, 24 ...*сибэтиэй шекелинэн*... — эбэтэр: «Ытык Сурт шекелинэн».

** 30:13 *Гера* — ыйааһын кээмэйэ. Шекель сүүрбэ гыммыт биирэ.

¹⁵ АЙЫЫ ТОЙОНҢО бу харчыны, тыынныт толугун, биэрэргитигэр, баай киһи шекель аҥаарыттан элбэҕи, оттон дьадаҥы киһи онтон аҕыйаҕы биэрбэтин. ¹⁶ Израиль дьонуттан бу тыын толуга харчыны ыланҥын, Көрсүһүү Сурдун үлэтигэр тутун. Бу харчы Израиль дьоно олохторун толунан ылбыттарын АЙЫЫ ТОЙОНҢО өйдөтө туруоҕа».

Суунарга аналлаах алтан чаан

¹⁷ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: ¹⁸ «Суунарга аналлаах алтан чааны уонна ол анныгар ууруллар алтан олоҕу оҥор. Ону Көрсүһүү Сурдун уонна аалтаар икки ардыгар туруоран баран, толору уута кут. ¹⁹ Аарон уолаттарын кытта онно илиилэрин-атахтарын сууннуннар. ²⁰ Кинилэр, өлбөт туһугар, Көрсүһүү Сурдугар кириэхтэрин иннинэ суунуохтаахтар. АЙЫЫ ТОЙОНҢО бэриллэр толугу уматан сулуспа ытыаары аалтаарга чугаһыахтарын иннинэ, ²¹ өлбөт туһугар, илиилэрин-атахтарын суунуохтаахтар. Бу Ааронна уонна кини удьурдарыгар аналлаах үйэ-саас тухары көлүөнэттэн көлүөнэҕэ тутуһуллуохтаах устаап».

Аҕыырга туттуллар ытык арыы

²² АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: ²³ «Саамай үчүгэй сыттаахтары: биэс сүүс шекель убаҕас мирраны, минньигэс сыттаах корицаны икки төгүл кыраны — икки сүүс биэс уон шекели, ону кытта икки сүүс биэс уон шекель үчүгэй сыттаах хомуһу, ²⁴ биэс сүүс шекель кассияны (бу барыта сибэтиэй шекелинэн), ону кытта биир гин олива арыытын ыл, ²⁵ итиэннэ итини барытын сатабыллаахтык холбоон, аҕыырга туттуллар ытык арыыны оҥор. Бу олива ытык арыыта — ²⁶ манан Көрсүһүү Сурдун уонна Кэс тыл хоппотун сотоҕун, ²⁷ ону таһынан остуолу бары

иһитин-хомуоһун кытта, сибэтиилинньиги бары тэрилин кытта уонна үчүгэй сыттаах булкадаһыгы уматар аалтаары, ²⁸ бүтүннүү уматыллар толук аалтаарын бары тэрилин уонна суунар чааны олоһун кытта сотоһун. ²⁹ Онтон маньы барытын сибэтии гын, оччоһо бу барыта улууканнаах сибэтиинньэ буолуоҕа. Бу тэрили таарыйбыт туох барыта сибэтиэй буолар.

³⁰ Аарону уонна кини уолаттарын, Миэхэ сулууспалыырга анаан, ити арыынан аҕаан сибэтии гын. ³¹ Оттон Израиль дьонугар эт: „Бу эһиэхэ үйэ тухары, көлүөнэттэн көлүөнэҕэ аҕыырга туһаныллар олива арыыта, ытык булкадаһык. ³² Атын дьону манан сотуллубат. Бэйэҕитигэр маннык булкадаһыгы онгостуо суохтааххыт: бу сибэтиинньэ, онон эһиэхэ эмиэ сибэтиинньэ буолуохтаах. ³³ Бэйэтигэр маннык булкадаһыгы онгостубут эбэтэр манан атын киһини соппут киһи норуотуттан киэр үүрүллүөҕэ“».

Үчүгэй сыттаах булкадаһыгы уматыы

³⁴ Онтон АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Дыргыл сыттаах натаф сымаланы, хаба хаатын шехелети уонна халван сымаланы кытта ыраас лааданы барытын тэн өлүүскэнэн ылан, ³⁵ үчүгэй сыттаах буруону унаардарга, тууста эбэн биэрэн, сатабыллаахтык холбоммут ыраас, ытык булкадаһыгы онор. ³⁶ Маньы барытын бытархай гына мэлийэн баран, Көрсүһүү Сурдугар, Кэс тыл хоппотун иннигэр, Мин эйигин көрсөр сирбэр, уур. Бу үчүгэй сыттаах булкадаһык эһиэхэ улууканнаах сибэтиинньэ буолуохтаах. ³⁷ Манныгы бэйэҕитигэр онгостубаккыт — эһиэхэ бу булкадаһык АЙЫЫ ТОЙОНҦО анаммыт сибэтиинньэ буолуохтаах. ³⁸ Бэйэтэ үчүгэй сыты сыттыы сылдыаары манныгы онгостубут киһи норуотуттан киэр үүрүллүөҕэ».

Веселеил уонна Аголиав

31 ¹ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: ² «Көр, Мин Иуда ууһуттан төрүттээх Веселеили, Ури уолун, Ор сиэнин, талан ыламмын, ³ кинини Тангара тыынынан толордум — киниэхэ муудараһы, мындыр өйү, билиини уонна туохха барытыгар сатабылы биэрдим. ⁴ Онон кини кыһыл көмүһүнэн, үрүн көмүһүнэн, алтанынан дэгиттэр уһанар, ⁵ иигэ олордулар тааһы сатаан быһар, ону таһынан маһынан кыһар — тугу барытын сатыыр. ⁶ Мин киниэхэ көмөлөһөөччүнэн Аголиавы, Дан ууһуттан төрүттээх Ахисамах уолун, туруордум.

Атын да кыахтаах дьонно эмиэ уһанар дьобуру биэрдим. Кинилэр барытын, Мин эйиэхэ соруйбутум курдук, онгордуннар: ⁷ Көрсүһүү Сурдун, Кэс тыл хоппотун уонна хоппо хаппабын, Сурт бары тэрилин, ⁸ остуолу иһиттэрин кытта, ыраас кыһыл көмүс сибэтиилинньиги бары тэрилин кытта, үчүгэй сыттаах буруону унаардар аалтаары, ⁹ бүтүннүү уматыллар толук аалтаарын бары тэрилин кытта, суунар чааны олобун кытта, ¹⁰ итиэннэ сулууска таһаһын — Тангара үлэһитэ Аарон уонна кини уолаттара сулууспалыырга кэтэр ытык таһастарын; ¹¹ ону таһынан аҕыырга аналлаах олива арыытын уонна сибэтиэй сиргэ уматыллар үчүгэй сыттаах булкаһаһыгы. Итини барытын, Мин эйиэхэ соруйбутум курдук, оноруохтаахтар».

Субуота

¹² АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга маннык эппитэ: ¹³ «Израиль дьонугар Мин субуотабын тутуһуохтаахтарын туһунан эт. Көлүөнэттэн көлүөнэбэ субуота Мин, АЙЫЫ ТОЙОН, эһигини Бэйэбэр анаан сибэтии гыммыппын өйдүү-саныы сылдыаргыт туһугар, Мин уонна эһиги икки ардыбытыгар олохтоммут бэлиэ буолуоҕа.

¹⁴ Субуотаны тутуһун: субуота эһиэхэ ытык күн буолуохтаах. Ким субуотаны кэспит өлөрөргө ууруллуохтаах,

ким субуота күн үлэлээбит норуотуттан киэр үүрүллүөхтөөх. ¹⁵ Алта күн үлэлээтиннэр, оттон сэттис күн – субуота, уоскулан күнэ, АЙЫЫ ТОЙОННО анаммыт күн. Бу күн үлэлээбит хас биирдии киһи өлөрөргө ууруллуохтаах. ¹⁶ Израиль дьоно субуотаны көлүөнэттэн көлүөнэбэ тутустуннар – бу үйэ саас тухары көтүллүбэт сөбүлэһии кэс тыла. ¹⁷ Бу мин уонна Израиль норуотун икки ардыбытыгар үйэлэргэ бигэргэммит бэлиэ. Тоҕо диэтэххэ АЙЫЫ ТОЙОН сири-халлааны алта күн айан онорбута, оттон сэттис күнүгэр үлэтин тохтоппута, сынньаммыта».

¹⁸ Онно, Синай хайатын үрдүгэр, Моисейдыын кэпсэтэн бүтэн баран, АЙЫЫ ТОЙОН киниэхэ кэс тыл икки тааһын – Таңара Бэйэтэ суруйбут суруктаах икки суоруу тааһы биэрбитэ.

Кыһыл көмүс оҕус

32 ¹ Моисей хайаҕа тахсан олус уһаабытын иһин, дьон Аарону тула үмүөрүһэн туран: «Биһиэхэ сирдиир таңарата онор. Били биһигини Египеттэн таһаарбыт киһи Моисей туохха түбэспитин билбэппит», – диэбиттэрэ. ² Онуоха Аарон: «Ойохторгут, уолаттаргыт-кыргыттаргыт кулгаахтарыгар кэтэ сылдьар ытарҕаларын устан миэхэ аҕалыҥ», – диэн дьаһайбыта. ³ Дьон кулгаахтарыттан кыһыл көмүс ытарҕаларын устан, Ааронна биэрбиттэрэ. ⁴ Аарон ону ылан, ууларан оҕус тыһаҕаһы кутан онорбутугар дьон: «Бу баар эн таңаран, Израиль! Бу кини эйигин Египеттэн таһаарбыта!» – дэһиспиттэрэ. ⁵ Ону көрөн, Аарон оҕус тыһаҕас иннигэр аалтаар онорбута уонна: «Сарсын АЙЫЫ ТОЙОН бырааһынньыга!» – диэн биллэрбитэ. ⁶ Сарсынҥы күнүгэр, сарсыарда эрдэ туран, кинилэр Таңараҕа бүтүннүү уматыллар толугу кытта эйэлэһии толугун биэрбиттэрэ. Онтон салгыы аһаан-сиэн, арыгы иһэн баран, содурдук көрүлээн-нарылаан барбыттара.

⁷ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Түргэнник хайаттан түс. Норуотун, Египет сириттэн таһаарбыт бар дьонун, сатарыйда. ⁸ Мин үөрэппит-такайбыт суолбуттан түргэнник да туораатылар! Кыһыл көмүс оҕус тыһаҕаһы кутан онгостон баран, онно сүгүрүйэ-сүгүрүйэ, сүөһүнү бэлэх-туһах биэрэллэр, „Дьэ, бу баар эн таһаран Израиль, бу кини эйигин Египеттэн таһаарбыта!“ – дэһэллэр!»

⁹ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга: «Мин бу норуот өсөһүн көрдүм, – диэбитэ. – ¹⁰ Кинилэри, уордаһан, барыларын кырган кэбиһиэхпин, эн Миэхэ мэхэйдэһимэ. Мин эйигиттэн улуу норуоту үөскэтиэм».

¹¹ Ол эрээри Моисей АЙЫЫ ТОЙОН Таһаратыттан: «АЙЫЫ ТОЙОН! Эн Бэйэлээх бэйэн дьонгор, Египеттэн улуу кыаххынан, модун күүстээх илиигинэн таһаарбыт норуоккар, хайаан уордайдангый? – диэн көрдөһөн-ааттаһан барбыта. – ¹² Египет дьоно Эйигин ити норуоту өлөрө илдьибит эбит, хайаҕа ильдэн кырган кэбистэ, сир үрдүттэн симэлиттэ дириллэрин туһугар дуо? Уордаһыма, аһын-харыһый, норуоккун эһимэ! ¹³ „Эһиги удьуоргутун халлаан сулуһунуу элбэтиэм, эһиэхэ биэриэх буолан эрэннэрбит сирбин кэнчээри ыччаккыт үйэлэр тухары бас билиэхтэрэ“ диэн кулуттаргар Авраамна, Исаакка уонна Израильга Бэйэн ааккынан андаҕайбыккын санаа».

¹⁴ АЙЫЫ ТОЙОН норуотугар ааннатых буолбут алдьархайын ааннаппатаҕа.

Моисей норуотун накаастыыр

¹⁵ Моисей икки өттүнэн суруктаах кэс тыл икки суоруу тааһын туппутунан хайаттан түспүтэ. ¹⁶ Бу Таһара Бэйэтинэн дэхсилээн онорбут дьылэй таастара этэ, онно суруллубут суругу Таһара оно быһан суруйбута. ¹⁷ Ити кэмгэ Иисус аллара дьон аймалаһар саһатын истэн, Моисейга: «Лааһырга кыргыс айдаана иһиллэр!» – диэбитэ.

¹⁸ Моисей эппитэ: «Суох, ити кыайыы да айдаана, кыайтарыы да аймалҕана буолбатах. Мин үүнэ-тэһиинэ суох барбыт дьон ырыатын истэбин».

¹⁹ Лааҕырга чугаһаан баран, Моисей кыһыл көмүс оҕус турарын, ол аттыгар дьон үнкүүлүү сылдыарын көрбүтэ. Кини уордаһан, ильдэ иһэр таастарын сиргэ, хайа тэллэ-бэр, үлтү бырахпыта. ²⁰ Онтон оҕус тыһаҕаһы уокка уматан баран, күлүн ууга ыспыта уонна ол ууттан баһан ылан, күһэйэн туран, Израиль дьонугар иһэрдибитэ.

²¹ «Бу норуот эн иннигэр туох буруйу онорбутугар кинини маннык ыар аныыга киллэрдиг?» — диэн Моисей Ааронтан ыйыппыта.

²² «Тойонуум, уордайыма! — диэбитэ Аарон. — Кинилэр аныыга тардыһыылаахтарын бэйэн билэҕин. ²³ Миэхэ: „Билигини сирдиир тангарата онор. Били билигини Египеттэн таһаарбыт киһи Моисей туохха түбэспитин билбэппит“, — диэн көрдөспүттэрэ. ²⁴ Ол иһин мин ким кыһыл көмүстээх миэхэ ол симэххитин аҕалыҥ диэбитим. Көмүстэрин кутаа уокка бырахпытым, онтум бу турар оҕус буолан тахсыбыта».

²⁵ Моисей, өстөөхтөр үөрүөхтэрин иннигэр, Аарон норуоту най ыытан кэбиһэн, дьон үүнэ-тэһиинэ суох барбытын көрбүтэ. ²⁶ Онон кини лааҕыр тиэргэнин ааныгар туран: «Ким АЙЫЫ ТОЙОН диэки, озор бары миэхэ кэлин!» — диэн дьаһайбыта. Левий уолаттара бары Моисей тула мустубуттара.

²⁷ Моисей кинилэргэ: «АЙЫЫ ТОЙОН, Израиль Тангарата, этэр: „Кылыскытын ылан лааҕыр баһыттан атаҕар диэри барын! Хас биирдиигит инитин-биитин өлөрдүн, доҕорун өлөрдүн, ыалын өлөрдүн!“ — диир», — диэбитэ. ²⁸ Левий уолаттара Моисей дьаһалын толорон, ити күн үс тыһыынча кэринэ киһини кыргыбыттара. ²⁹ Моисей кинилэргэ маннык эппитэ: «Билигин уолаттаргыт, ини-биилэргит олохторун толук биэрэн, АЙЫЫ ТОЙОН үлэһиттэрэ буоларга ананыҥ, оччоҕо эһиэхэ алгыс тосхойу!»

Моисей норуоту хат көмүскэхэр

³⁰ Сарсыныгар Моисей норуокка: «Эһиги ыар аныыны онордугут! — диэбитэ. — Мин АЙЫЫ ТОЙОНГО үөһэ тахсыам; баҕар, аныыгытын сотторор кыаллыа». ³¹ АЙЫЫ ТОЙОНГО, төннөн кэлэн, Моисей эппитэ: «Кыһыл көмүс тангараны онгостон, норуот ыар аныыга киирдэ. ³² Эн кинилэри бырастыы гыныан дуо? Бырастыы гыммат буоллаххына, миигин эмиэ Бэйэн Кинигэҕиттэн сотон кэбис!»

³³ Онуоха АЙЫЫ ТОЙОН эппитэ: «Кинигэбиттэн Миигин утары аныыны онорбуттары сотуоҕум. ³⁴ Онон норуоту Мин эйиэхэ эппит сирбэр ильдэ бар. Мин аанньалым эн иннигэр барыаҕа. Дьэ, онтон накаастабыл күнэ үүннэҕинэ, Мин кинилэргэ ити аныылары-хараларын иһин ыардык ыалдьыттаан ааһыаҕым». ³⁵ (АЙЫЫ ТОЙОН Израиль норуотун, били Аарон онорон биэрбит оҕус тыһаҕаһын иһин, ыараханлык накаастаабыта.)

Танара норуоту айанна турарга ынгыраар

33 ¹ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Египеттэн таһаарбыт норуоккун кытта мантан Мин Авраамга, Исаакка, Иаковка андаҕайан кинилэр удьуордарыгар биэриэх буолбут сирбэр барың. ² Мин эн иннигэр аанньалбын ытыаҕым, хананейдары, аморрейдары, хеттэри, ферезтэри, хиввейдэри, иевустары киэр үүртэлиэҕим. ³ Эһиги ол үүтүнэн-мүөтүнэн аллар сиргэ барың. Мин эһигинниин барсыбаппын. Эһиги өһөс норуоккут, онон аны барыстахпына эһигини аара кырган кэбиһиэм».

⁴ Дьон бу суостаах тыллары истэн, улаханлык санга таһааран ытаһан-сонгоһон барбыттара, кэтэ сылдыар симэхтэрин устубуттара. ⁵ Тоҕо диэтэххэ ити иннинэ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Израиль дьонугар тиэрт: эһиги өһөс норуоккут, онон Мин, Бэйэм эһигинниин барыстахпына,

энигини кыл түгэнигэр имири эһэн кэбиһиэм. Симэххин устун. Онтон Мин энигини хайдах гынарбын көрүөм». ⁶ (Ол иһин Израиль дыно симэхтэрин Хорив хайатын аныгар устан баран, хаһан да кэппэтэхтэрэ.)

Көрсүһүү Сурда

⁷ Моисей лаабыртан тэйиччи туспа сурду туруоран баран Көрсүһүү Сурда диэн ааттаабыта. АЙЫЫ ТОЙОНТОН ыйытардаах хас биирдии киһи лаабыртан тахсан, Көрсүһүү Сурдугар тийэрэ. ⁸ Оттон Көрсүһүү Сурдугар Моисей барарыгар дыон бары суртарын ааныгар тураннар, кини иһирдьэ кириэр диэри, кэнниттэн батыһа көрөн хаалаллара. ⁹ Моисей киирбитин кэннэ, Сурт ааныгар бағананы санатар унаархай былыт түһэрэ. Онуоха АЙЫЫ ТОЙОН Моисейдыын кэпсэтэрэ. ¹⁰ Бағана былыты көрөн дыон бары, суртарын аттыгар сөһүргэстээн туран, сиргэ умса нөрүйэн сүгүрүйэллэрэ. ¹¹ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейдыын утары көрсөн, киһи добурунуун кэпсэтэрин курдук, кэпсэтэрэ. Ол кэнниттэн Моисей лаабырга төннөн кэлэрэ, оттон Моисей көмөлөһөөччүтэ Иисус Навин* диэн эдэр уол Суртан тэйбэт этэ.

Моисей норуотун туһугар көрдөһөр

¹² Моисей АЙЫЫ ТОЙОННО: «Эн миэхэ бу норуот салгыы сирдээ диэн соруйбутун, ол гынан баран миигин кытта кими ытаргын эппэтэбин, — диэбитэ. — Эн миэхэ Мин эн ааккын билэбин, эн Мин санаабын таппытын диэн эппитин. ¹³ Оннук буоллабына, мин Эйигин билэрим, Эн сөбүлүүргүн онгорорум туһугар, миэхэ Бэйэн суолгун көрдөр. Бу дыон Эн норуотун эбээт».

---

* ^{33:11} *Навин* — бу дыэбирийдии аат «Нун уола» (бин Нун) диэн суолталаах.

¹⁴ АЙЫЫ ТОЙОН: «Мин Бэйэм энигини кытта барсан, эйиэхэ көмөлөһүөм», — диэбитэ. ¹⁵ Моисей эппитэ: «Бэйэнг биһигинниин барсыбат буоллаххына, мантан барарга биһигини күһэйимэ. ¹⁶ Мин уонна бу норуотун Эн амарах алгыскын ылбыппытын хайдах билиэхпитий? Эн биһигини кытта барыстаххына эрэ буолбатах этэ дуо? Итинэн Эн биһиги бу сиргэ олорор атын норуоттартан уратылаахпытын көрдөрүөн».

¹⁷ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Эн Миэхэ санаам иһинэн киирэбин. Мин эйигин ааккынан чугастык билэбин, онон көрдөһүүгүн толоруом».

¹⁸ «Миэхэ Килбиэннин көрдөр», — диэн көрдөспүтэ Моисей.

¹⁹ Онуоха АЙЫЫ ТОЙОН: «Мин Кэрэмэн Килбиэммин эн иннигинэн аһардыам, эн иннигэр АЙЫЫ ТОЙОН диэн ааппын ааттыам, — диэбитэ. — Мин кими аһыныахпын баһарарбын аһынабын, кимиэхэ амарахтык сыһыаннаһахпын баһарарбар амарахтык сыһыаннаһабын. ²⁰ Ол эрэри Мин сирэйбин көрөрүң сатамат, — диэбитэ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга. — Киһи, Миигин көрөн баран, тыыннаах хаалар кыаға суох. ²¹ Манна Мин аттыбар биир сир баар, — диэбитэ АЙЫЫ ТОЙОН. — Эн баран ол очуоска тураар. ²² Мин Килбиэним эн аттыгынан кэлэн ааһарыгар Мин эйигин онно хайа хапчааныгар саһыаран, илиибинэн күлүктүү тутуоһум. Онтон аастахпына ²³ илиибин ылыабым. Оччоһо эн Миигин кэннибиттэн көрүөбүң, оттон сирэйбин көрүөң суоһа».

Суруктаах сана таастар

34 ¹ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Били урукку таастар курдук икки таас билиитэни суоран оһор. Мин онно эн урут үлтү бырахпыт таастаргар баар тыллары суруйуоһум. ² Сарсыардаанна диэри бэлэм буол.

Сарсыарда Синай хайатын үрдүгэр тахсан, Мин иннибэр хайа чыпчаалыгар туруон. ³ Эйигин кытта ким да үөһэ тахсыбатын, ким да хайаҕа көстүбэтин. Сүөһү — бараан да, ынах да — хайа аттыгар мэччийиэ суохтаах».

⁴ Моисей, АЙЫЫ ТОЙОН соруйбутун курдук, икки саҥа таас билиитэни суоран онгорбута, итиэннэ сарсыарда эрдэ туран, ону туппутунан, Синай хайатыгар тахсыбыта. ⁵ АЙЫЫ ТОЙОН былты кытта түһэн, Моисей аттыгар тохтообута уонна Бэйэтин АЙЫЫ ТОЙОН диэн аатын ааттаабыта. ⁶ АЙЫЫ ТОЙОН Моисей иннинэн ааһан баран эппитэ: «АЙЫЫ ТОЙОН, АЙЫЫ ТОЙОН, аһыныгас санаалаах, амарах майгылаах, улуу тулуурдаах, бигэ тапталлаах, дынг эрэллээх Танара! ⁷ Кини бигэ таптала тыһыынчачанан көлүөнэҕэ уларыйбат. Кини куһаҕаны онгорууну, аһыны-хараны, буруйу бырастыгы гынар, ол гынан баран буруйдааҕы накаастабыла суох хаалларбат: аҕаларын буруйдарыгар оҕолорун, удьуордарын — сиэннэрин, хос сиэннэрин — накаастыыр».

⁸ Моисей сонно сөһүргэсти түһэн сиргэ тийэ сүгүрүйэн баран, ⁹ эппитэ: «Айыы Тойонуом, Эн миэхэ үтүө сыһыаннаах буоллаххына, биһигини кытта барыс! Ити өһөс норуот, ол да буоллар Эн биһиги аһыныгытын-харанытын, онгорбут буруйбутун бырастыгы гын! Биһигини норуот оҕоһун!»

¹⁰ Онуоха АЙЫЫ ТОЙОН эппитэ: «Мин билигин эһигинниин сөбүлэһии кэс тылын этэбин. Эн норуотун бүттүүнэ көрөрүгэр Мин сиргэ хаһан да, хайа да норуокка буолбатах эһин дыктини онгоруом. Бу эйигин тулалыыр норуот бүттүүнэ АЙЫЫ ТОЙОН эйигинэн онорторор дьаһылары дьулайа-куттана көрүөҕэ.

¹¹ Билигин эйиэхэ тугу соруйарбын барытын толор. Мин аморрейдары, хананейдары, хеттэри, ферезтэри, хиввейдэри, иевустары эйигиттэн куотарга күһэйиэм. ¹² Сэрэхтээх буол, тийэр сиргит олохтоохторун кытта сөбүлэһиигэ

киирсимэ. Ол эһиэхэ угаайы буолуо. ¹³ Аалтаардарын үрэйинг, ытык таастарын алдьатынг, Ашера тангараҕа аһамыт баҕахтарын кэрдинг. ¹⁴ Туора тангараларга үнүмэнг-сүктүмэнг. Тоҕо диэтэххэ АЙЫЫ ТОЙОН аата Күнүү диэн; Кини — Күнүүһүт Тангара.

¹⁵ Ол дойду олохтоохторунаан ханнык да сөбүлэһиигэ киирсийимэнг. Кинилэр үнэр тангараларынаан содурдаан,* бэлэх-туһах биэрэллэр. Эһигини бэйэлэригэр ыһырдахтарына, кинилэр бэлэх-туһах биэрбит эттэриттэн сиэххит. ¹⁶ Кыргызтара эмиэ ол тангаралары кытта содурдуулар. Кинилэри уолаттаргытыгар ойох биэрдэххитинэ, ол кыргызтар эһиги уолаттаргытын эмиэ оннук быһыыга үөрэтиэхтэрэ.

¹⁷ Бэйэҕэр ханнык да тангараны кутан оностума.

¹⁸ Көтөхтөрүүтэ суох килиэп бырааһынньыгын бэлиэтээ. Мин эйиэхэ эппитим курдук, тустаах кэмнэ, авив ыйыгар, сэттэ күн көтөхтөрүүтэ суох килиэби сиэ. Тоҕо диэтэххэ эн бу авив ыйыгар Египеттэн тахсыбытын.

¹⁹ Ийэ бастакынан төрөппүт уолаттара, ынахтарын, барааннарын бастакы атыыр төрүөхтэрэ бары Миэхэ анааллар. ²⁰ Өсүөл бастакы оҕотун бараан оҕотунан толуйан ыл, оттон толуйуоххун баҕарбат буоллаххына, өсүөл оҕотун моонньун булгу эрий. Бастакынан төрөөбүт уолаттаргын толуйан ыл. Ким даҕаны Миэхэ кураанах илиилээх кэлиэ суохтаах.

²¹ Алта күн үлэлээ, оттон сэттис күнүгэр сынньан. Бааһынаҕын хорутар, бурдуккун хомуйар да кэмнэр сынньан.

²² Хас саас айы Нэдиэлэлэр бырааһынньыктарын — сэлиэһинэй бурдугун магнайгы үүнүүтүн быспыт бырааһынньыккын — бэлиэтээ. Сыл бүтүүтэ Үүнүү хомуурун бырааһынньыгын ыл. ²³ Сылга үс төгүл эр дьон бары

---

* 34:15 *...тангараларынаан содурдаан...* — сымыйа тангараларга сүгүүрү-йүү содур быһыыга тэнгэнэр.

Айыг Тойон – АЙЫГ ТОЙОН, Израиль Тангартын* – иннигэр мустуохтаахтар. ²⁴ Мин атын норуоттар сирдэрин эһиэхэ биэриэм, бас билэр сиргитин кэнгэтиэм. Эн сылга үстэ АЙЫГ ТОЙОН ТАНГАРАН иннигэр кэлэр буоллахына, ким да туораттан эһиги сиргитигэр сананан кэлиэ суоҕа.

²⁵ Миэхэ толук биэрэргэр ол хаанын көтөхтөрүүлээх килиэпкэ тоҕума. Паасха бырааһынныгар туттуллубут толугу сарсыардаанга диэри хаалларыма.

²⁶ Сирин маннайгы үүнүүтүтэн бастынын Тангаран – АЙЫГ ТОЙОН – дьэтигэр аҕал.

Коза оҕотун этин ийэтин үтүгэр буһарыма».

²⁷ АЙЫГ ТОЙОН Моисейга эппитэ: «Бу тыллары сурун. Бу – Мин эйигинниин уонна Израиллыын сөбүлэһиим кэс тыла».

²⁸ Моисей АЙЫГ ТОЙОНУ кытта түөрт уон күннээх түүн буолбута, ол тухары килиэп да сиэбэтэҕэ, уу да испэтэҕэ. Кини суоруу таас билиитэҕэ сөбүлэһии тылларын – уон ыйааҕы – суруйбута.

Моисей сирэйэ сардананан сыдыайар

²⁹ Моисей, кэс тыл икки тааһын туппутунан, Синай хайатыттан түспүтэ. АЙЫГ ТОЙОННУУН кэпсэппитин кэнниттэн, сирэйэ сардананан сыдыайарын Моисей билбэт этэ. ³⁰ Аарон да, Израиль дьоно да, кини сирэйэ сырдыгынан сыдыайарын көрөн, чугаһахтарын толлубуттара. ³¹ Ол иһин Моисей кинилэри бэйэтигэр ыңыран ылбыта. Аарон уонна норуот баһылыктара бука бары чугаһаан кэлбиттэригэр Моисей кинилэрдиин кэпсэтэн барбыта.

---

* 34:23 ...Айыг Тойон – АЙЫГ ТОЙОН, Израиль Тангартын... – дьэ-бириэйдии тылынан суруллубут былыргы төрүт тиэкискэ: «Айыг Тойон – ЯХВЕ, Израиль Тангартын».

³² Израиль дьоно бары тула мустан турбуттара. Моисей кинилэргэ Синай хайатыгар АЙЫЫ ТОЙОН туох ыйыыны-кэрдиини биэрбитин барытын иһитиннэрбитэ. ³³ Кэпсэтэн бүтэн баран, Моисей сирэийн таҥаһынан саптан кэбиспитэ. ³⁴ АЙЫЫ ТОЙОННУУН кэпсэтээри Киниэхэ чугаһырыгар Моисей сирэийн сабыытын ылан кэбиһэрэ, онтон төннөн тахсан баран, Израиль дьонугар АЙЫЫ ТОЙОН тугу соруйбутун этэрэ. ³⁵ Онно Израиль уолаттара көрдөхтөрүнэ, Моисей сирэйэ сырдыгынан сыдыаайара. Моисей АЙЫЫ ТОЙОНУ кытта аныгыскы кэпсэтиитигэр диэри сирэийн эмиэ таҥаһынан саптан кэбиһэрэ.

Субуота сокуона

35 ¹ Моисей Израиль дьонун барыларын мунһан баран эппитэ: «АЙЫЫ ТОЙОН маннык дьаһайда: ² алта күн үлэлээн, оттон сэттис күн – АЙЫЫ ТОЙОНҦО ананар сибэтиэй күн, уоскулан күнэ. Ким бу күн үлэлээбит, ол өлөрүллэргэ ууруллуоҕа. ³ Субуота күн дьиэҕитигэр уоккутун да уматыа суохтааххыт».

Ытык Сурт тутуутугар анаммыт бэлэхтэр

⁴ «АЙЫЫ ТОЙОН маннык дьаһайда, – диэбитэ Моисей Израиль бар дьонугар. – ⁵ АЙЫЫ ТОЙОНҦО биэрэр бэлэххитин хомуйун. Хас биирдиигит, ким баҕалаах, АЙЫЫ ТОЙОНҦО маннык бэлэҕи биэрдин: кыһыл көмүһү, үрүҥ көмүһү, алтаны, ⁶ халлаан күөҕэ, көҕөрүмтүйэр хараҥа кыһыл эбэтэр уот кыһыл өгнөөх түү сабы, чараас лүөнү, коза түүтүн, ⁷ таҥастаммыт бараан тириитин, араҥаламмыт чараас тириини, акация маһын, ⁸ сибэтиилин-ньиккэ кутуулар олива арыытын, аҕыыр арыыга уонна үчүгэй сыттаах бэлэҕи буруолатарга аналлаах оту, ⁹ иигэ кэтэрдэн баран эфоду итиэннэ түһүлүгү киэргэтэргэ оникс

уонна да атын күндү таастары. ¹⁰ Эниги уран тарбахтаах уустаргыт кэлэннэр, АЙЫЫ ТОЙОН соруйбутун барытын онгордуннар: ¹¹ Ытык Сурду, Сурт сабыытын, үрүт бүрүөтүн, көхөлөрүн, араамаларын, туорай мастарын, баҕаналарын уонна олор тирэх олохторун, ¹² хоппону уонна хоппо ураҕастарын, хаппаҕын, сабыы быыһын, ¹³ остуолу ураҕастарын, бары тэрилин кытта, АЙЫЫ ТОЙОН иннигэр ууруллан сытыахтаах килиэби, ¹⁴ сибэтиилинньиги бары тэрилин кытта, лампаадалары, сибэтиилинньик арыытын, ¹⁵ үчүгэй сыттаах бэлэҕи уматар аалтаары, кини ураҕастарын, аҕыыр арыыны, уматыллар үчүгэй сыттаах булкадаһыгы, Ытык Сурт киирэр аанын сабыытын, ¹⁶ бүтүннүү уматыллар толук аалтаарын, ол алтан эрэһиэнкэтин, ураҕастарын, бары тэрилин, суунар чааны олоҕун кытта, ¹⁷ тиэргэн сабыы быыстарын, баҕаналарын, ол баҕаналар тирэх олохторун, тиэргэн аанын сабыы быыһын, ¹⁸ Ытык Сурт үөрбэлэрин, тиэргэн сабыы танастарын үөрбэлэрин итиэннэ олор быаларын, ¹⁹ Сибэтиэй хоско сулууспалыырга кэтиллэр таҕаһы, Танара үлэһитэ Аарон уонна кини уолаттара сулууспаҕа кэтэр ытык танастарын, онорофут».

²⁰ Ити кэнниттэн Израиль дьоно бука бары тарҕаспыттара, ²¹ онтон хас биирдиилэрэ сүрэхтэрин ыйыытынан АЙЫЫ ТОЙОНҦО тугу бэлэхтиэхтэрин баҕарбыттарын, Көрсүһүү Сурдугар, онно сулууспалыырга итиэннэ ытык танаска туох наада буоларын аҕалбыттара. ²² Ким баҕалаах барыта кэлбитэ: эр дьоннор даҕаны, дьахталлар даҕаны. Итиэннэ кыһыл көмүс симэхтэри – киэргэл булаапкалары, ытарҕалары, биһилэхтэри, моойго кэтиллэр оҕуруолары – аҕалбыттара. Ол кыһыл көмүһү кинилэр бэлэх быһыытынан АЙЫЫ ТОЙОН иннигэр күөрэччи туппугтара. ²³ Ким булбут, ол халлаан күөҕэ, харанга кыһыл уонна уот кыһыл өннөөх түү саптары, чараас лүөнү, коза түүтүн, таҕнастаммыт бараан тириитин уонна арангаламмыт чараас

тириини аҕалбыта. ²⁴ Ким кыахтаах АЙЫЫ ТОЙОНҢО үрүҥ көмүһү эбэтэр алтаны бэлэх аҕалбыта. Араас үлэбэ туттарга сөптөөх акация мастаах дьон ол мастарын ильдэ кэлбиттэрэ. ²⁵ Уран тарбахтаах дьахталлар өрөллөрө, халлаан күөх, көҕөрүмтүгэй көстөр харанга кыһыл, уот кыһыл өҥнөөх түү сабы уонна чараас лүөнү аҕалаллара, ²⁶ оттон атын дьахталлар – ким сатыыр уонна баҕалаах – коза түүтүнэн таҥас өрбүттэрэ. ²⁷ Аҕа уустарын баһылыктара эфоду уонна түһүлүгү киэргэтэргэ анаан иигэ олордулар оникс тааһы уонна да атын күндү таастары аҕалбыттара. ²⁸ Ону таһынан сырдатарга, аҕыырга аналлаах арыыны, үчүгэй сыттаах булкадаһыгы уматарга туттулар минньигэс сыттаах оту аҕалбыттара. ²⁹ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейы этитэн онорторор үлэтигэр кыттыахтарын баҕарар Израиль эрдьоно итиэннэ дьахталлара бука бары АЙЫЫ ТОЙОНҢО бэлэхтэрин аҕалан биэрбиттэрэ.

Ытык Сурду туттааччылар

³⁰ Моисей Израиль дьонугар эппитэ: «Эниги билиэх тустааххыт: АЙЫЫ ТОЙОН Иуда удьуоруттан төрүттээх Ури улун, Ор сиэнин Веселеили талан ылан, ³¹ кинини Таһара Тынынан толорон, муудараһы, мындыр өйү, билиини, бары үлэбэ сатабылы биэрдэ. ³² Онон кыһыл да, үрүҥ да көмүһүнэн, алтанынан дэгиттэр уһанар, ³³ иигэ кэтэрдиллэр тааһы сатаан быһар итиэннэ маһынан кыһар, онтон да араас уран үлэни онгорор кыахтаах. ³⁴ АЙЫЫ ТОЙОН киниэхэ уонна Дан уһуттан Ахисамах уола Аголиавка атыттары уһуйар дьобуру биэрдэ. ³⁵ АЙЫЫ ТОЙОН кинилэргэ кыһар дьобуру, оһуордаах таһаһы өрөр, халлаан күөбэ, көҕөрүмтүгэйэр харанга кыһыл, уот кыһыл өҥнөөх түү саптан, чараас лүөнтэн араас өҥнөөх уонна боростуой да таһаһы өрөр сатабылы – маастардар, уран тарбахтаахтар тугу сатыылларын барытын – биэрдэ.

36 ¹ АЙЫЫ ТОЙОН Ытык Сурду тутарга муудараны, мындыр өйү биэрбит дыно Веселеил, Аголиав уонна атын уус дыон барытын АЙЫЫ ТОЙОН хайдах эппитинэн онгоруохтаахтар».

² Моисей Веселеили, Аголиавы, АЙЫЫ ТОЙОН сатабылы биэрбит уус дыонун, үлэҕэ турунуохтарын баҕарааччылары бука барыларын ынгыран ылбыта. ³ Кинилэр Моисейтан Израиль дыно Ытык Сурду тутууга анаан аҕалбыт бэлэхтэрин ылбыттара. Ол эрээри дыон сарсыарда аайы саныаттан сана бэлэҕи аҕала тураллара. ⁴ Ытык Сурду тутар уустар үлэлэрин тохотон баран Моисейга кэлэн: ⁵ «Дыон АЙЫЫ ТОЙОН толорторор үлэтигэр наада буоларынааҕар элбэҕи аҕаллылар», — диэн эппиттэрэ.

⁶ Онуоха Моисей эр дыон даҕаны, дыахталлар даҕаны Ытык Сурт тутуутугар аны тугу да аҕалыа суохтаахтарын туһунан лааҕырга бүтүннүүтүгэр биллэрэргэ дыаһайбыта. Инньэ гынан дыонтон бэлэҕи тутары тохтоппуттара: ⁷ сөптөөх хомуллубута, ону ааһан өссө аһара элбэх буолбута.

Ытык Сурду бэлэмнээһин

⁸ Үлэҕэ туруммут уус дыон Ытык Суртка анаан чараас лүөнтэн, халлаан күөҕэ, көҕөрүмтүгүр харанга кыһыл уонна уот кыһыл дыһуннээх түү саптан уон болотунаны өрбүттэрэ. Хас болотуна ахсын тупсаҕай гына херувимнары өрөн онорбуттара. ⁹ Хас биирдии болотуна устата сүүрбэ аҕыс тоҕонох, кэтитэ түөрт тоҕонох буолбута. Барыларын кээмэйэ тэн этэ. ¹⁰ Биэс болотунаны, биир күдьүс буоларын курдук, холбуу тикпиттэрэ, атын биэс болотунаны эмиэ холбообуттара. ¹¹ Биир сабыы уһук болотунатын кытытынан күөх дыһуннээх биэтилэлэри онорбуттара, оннук биэтилэлэри атын сабыы болотунатын уһугар эмиэ онорбуттара. ¹² Хас биирдии улахан болотуна уһук таһаһын кытытынан биэс уон биэтилэ, атын улахан болотуна уһук

тангаһынан эмиэ оччо биэтилэ субуруччу барара. ¹³ Биэс уон кыһыл көмүс күрүчүөгү онгорон, икки улахан болотунаны, биир кэлим Сурт буоларын курдук, холбообуттара.

¹⁴ Онтон коза түүтүнэн Ытык Сурду бүрүйэр уон биир болотунаны өрбүттэрэ. ¹⁵ Хас биирдии болотуна устата отут тоҕонох, кэтитэ түөрт тоҕонох этэ, бары тэн кээмэйдээх этилэр. ¹⁶ Олортон биэс болотунаны бииргэ тикпиттэрэ, атын алтаны эмиэ онно холбообуттара. ¹⁷ Маннайгы улахан болотуна кытыытынан биэс уон биэтилэни тикпиттэрэ, атын улахан болотуна кытыытынан эмиэ биэс уон биэтилэлээбиттэрэ. ¹⁸ Алтанынан биэс уон күрүчүөгү онгорон, икки улахан болотунаны холбоон, биир кэлим бүрүөһүн онгорбуттара. ¹⁹ Үөһөөннү бүрүө сабыыны илитэн танастаммыт бараан тириитинэн, оттон ол үрдүгэр ууруллар сабыыны чараастык арааламмыт тириинэн онгорбуттара.

²⁰ Ытык Сурт араамаларын акация маһынан онгорбуттара. ²¹ Хас биирдии араама устата уон тоҕонох, кэтитэ балтараа тоҕонох этэ. ²² Хас биирдиилэрин икки буруус маһынан холбообуттара. Ытык Сурт араамата барыта оннук этэ. ²³ Ытык Сурт соҕуруунну эркинигэр сүүрбэ арааманы, ²⁴ олоор анныларынан үрүң көмүһүнэн түөрт уон тирэх олоҕу — хас араама ахсын иккилии олоҕу, ол эбэтэр икки бурууһугар биирдиини — онгорбуттара. ²⁵ Ытык Сурт иккис хотугу эркинигэр сүүрбэ арааманы онгорбуттара ²⁶ итиэннэ түөрт уон үрүң көмүс тирэх олоҕу (араама ахсын иккилии) онгорбуттара. ²⁷ Кэтэҕинэн, Ытык Сурт арҕаа эркинигэр анаан, алта арааманы онгорбуттара, ²⁸ оттон кэтэх муннуктарыгар өссө икки арааманы туруорбуттара. ²⁹ Ол муннуктар араамаларын аллараа өттүлэрэ икки аңгы барара, оттон үөһээ өттүлэрэ (бастакы тиэрбэс баар сирэ) биир кэлим этилэр. Итинник икки (муннук ахсын биирдии) араама баара. ³⁰ Ити аҕыс араамаҕа уон алта үрүң көмүс тирэх олоҕу (хас араама аннын ахсын иккилии тирэҕи) онгорбуттара.

³¹ Акациянан туорай мастары онорбуттара. Биэс туорай маһы Ытык Сурт биир эркинин устун барар араамаларын холбуурга, ³² биэс туорайы Ытык Сурт атын эркинин устун араамаларын холбуурга, итиэннэ Ытык Сурт кэтэх өтгүнээҕи арҕаа эркинин араамаларын холбуурга эмиэ биэс туорай маһы. ³³ Ортоку туорай мас араамалары эркин биир уһугуттан нөнгүө уһугар диэри холбуура. ³⁴ Араамалары кыһыл көмүһүнэн бүрүйбүттэрэ уонна онно туорай мастары туттарар кыһыл көмүс тиэрбэстэри онорбуттара. Туорай мастары эмиэ кыһыл көмүһүнэн бүрүйбүттэрэ.

³⁵ Халлаан күөҕэ, көҕөрүмтүйэр харанга кыһыл уонна уот кыһыл өгнөөх түү сабынан, чараас лүөнүнэн өрөн, быыс сабыытын онорбуттара, онно сүрдээх тупсаҕайдык херувимнары өрбүттэрэ. ³⁶ Бу быыска анаан акация маһынан түөрт баҕананы онорон кыһыл көмүһүнэн бүрүйбүттэрэ, баҕаналарга кыһыл көмүс көхөлөрү уонна үрүҥ көмүстэн кутан тирэх олохтору бэлэмнээбиттэрэ. ³⁷ Ытык Сурт аанын сабыытын халлаан күөҕэ, көҕөрүмтүйэр хараҕа кыһыл уонна уот кыһыл дьүһүннээх түү сабынан итиэннэ чараас лүөнүнэн араас өгнөөх гына өрбүттэрэ. ³⁸ Көхөлөрдөөх биэс баҕананы онорон, үөһээ да, аллараа да өттүлэрин кыһыл көмүһүнэн бүрүйбүттэрэ уонна бу баҕаналарга анаан алтанынан биэс тирэх олобу онорбуттара.

Кэс тыл хоппо

37 ¹ Веселеил акациянан икки анаар тоҕонох усталаах, балтараа тоҕонох туоралаах, балтараа тоҕонох үрдүктээх хоппону онорбута. ² Ол иһин-таһын ыраас кыһыл көмүһүнэн бүрүйбүтэ, таһынан тула кыһыл көмүс хаймыылаабыта. ³ Эмиэ кыһыл көмүһүнэн түөрт тиэрбэһи онорон, хоппо түөрт атаҕар туттарбыта: икки тиэрбэһи хоппо биир өтгүнэн, иккини нөнгүө өтгүнэн. ⁴ Акациянан

икки ураҕаһы онорон, олору кыһыл көмүһүнэн бүрүйбүтэ⁵ итиэннэ хоппону көтөбөргө хоппо ойоһоһунааҕы тиэр-бэстэригэр кэтэрдибитэ.

⁶ Кини хоппоҕо анаан ыраас кыһыл көмүһүнэн икки анаар тоһонох усталаах, балтараа тоһонох туоралаах хаппаҕы онорбута. ⁷ Хаппах икки уһугар кыһыл көмүһүнэн таптайан икки херувимы онорбута: ⁸ бири бэтэрээ уһукка, иккиси анараа уһукка. Херувимнар хоппо хаппаҕын кытта биир кэлимнэрэ, ⁹ бэйэ-бэйэлэригэр утары хаппаҕы көрөн хоппо үрдүнэн кынаттарын быластаан тураллара.

Остуол

¹⁰ Веселеил акациянан икки тоһонох усталаах, биир тоһонох кэтиттээх, балтараа тоһонох үрдүктээх остуолу онорбута. ¹¹ Сирэин кыһыл көмүһүнэн бүрүйбүтэ, эмиэ кыһыл көмүһүнэн төгүрүччү хаймыылаабыта. ¹² Кытыы өтүнэн биир ытыс үрдүктээх эркиннээбитэ уонна ону эмиэ кыһыл көмүс хаймыылаах гыммыта. ¹³ Кыһыл көмүһүнэн түөрт тиэрбэһи кутан, остуол түөрт муннугар атахтарын үрдүнэн туттарбыта. ¹⁴ Остуолу көһөрөргө бу тиэрбэстэргэ ураҕас угуллуохтааҕа. Тиэрбэстэр эркинигэр сыста сылдыаллара. ¹⁵ Акациянан остуолу көтөбөр ураҕастары онорон, кыһыл көмүһүнэн бүрүйбүтэ. ¹⁶ Ыраас кыһыл көмүһүнэн остуолга туруохтаах иһиттэри: бүлүүһэлэри, хомуостары уонна бэлэхтэммит бинэгириэт арыгыта кутулуохтаах куубактарын, купсууннарын — онортообута.

Сибэтиилинньик

¹⁷ Веселеил ыраас кыһыл көмүһүнэн таптайан сибэтиилинньик онорбута. Сибэтиилинньик умнаһа, лабаалара, чааскылара, чааскылар төрдүлэрэ, эминньэхтэрэ биир кэлим этилэр. ¹⁸ Сибэтиилинньик алта лабаалааҕа: үс лабаа

биир ойоѳоһуттан, үс лабаа нөнүө ойоѳоһуттан тахсара.

¹⁹ Алта лабааѳа хас биирдиилэригэр миндаль сибэккитин курдук төрдүлээх уонна эминньэхтээх үстүү чааскы баара.

²⁰ Оттон сибэтиилинньиккэ бэйэтигэр миндаль сибэккитин курдук төрдүлээх уонна эминньэхтээх түөрт сибэкки баара. ²¹ Бастакы икки лабаа анныгар биир чааскытын төрдө, иккис икки лабаа анныгар иккис чааскытын төрдө, үһүс икки лабаа анныгар эмиэ чааскытын төрдө баара. Алта лабаатын анна барыта итинник этэ. ²² Чааскылар төрдүлэрэ уонна лабаалар сибэтиилинньиги кытта биир күдьүс барыта ыраас кыһыл көмүһүнэн тапталлан онгоһуллубут этилэр.

²³ Веселеил сэттэ лампааданы кытта ыраас кыһыл көмүһүнэн битиил сыпсыларын, хадьылыларын онорон бэлэмнээбитэ. ²⁴ Сибэтиилинньиккэ уонна ол тэрилигэр барыта биир талаан ыраас кыһыл көмүс туттуллубута.

Үчүгэй сыттаах булкадаһыгы уматар аалтаар

²⁵ Веселеил өссө үчүгэй сыттаах бэлэѳи уматар аалтаары акациянан онгорбута. Ол аалтаар тэн өрүттээх көнө мунуктуу быһыылааѳа, биир тоѳонох усталааѳа, биир тоѳонох кэтиттээѳэ, икки тоѳонох үрдүктээѳэ. Аалтаар түөрт уһугун муоһа аалтаары кытта биир кэлим этилэр. ²⁶ Үрдүн, ойоѳосторун, муостарын ыраас кыһыл көмүһүнэн бүрүйбүтэ, тулатын кыһыл көмүс хаймыылаабыта. ²⁷ Икки кыһыл көмүс тиэрбэһи онорон, хаймыытын аннынан ойоѳосторунан ураѳаһы уган аалтаары ильдэ сылдыарга анаан туттарбыта. ²⁸ Ол ураѳастары акациянан онорон кыһыл көмүһүнэн бүрүйбүтэ.

²⁹ Кини өссө аѳыырга аналлаах ытык олива арыытын уонна уматыллан үчүгэй сыттаах буруону таһаарар, сатабыллаахтык холбонон онгоһуллубут булкадаһыгы бэлэмнээбитэ.

Бүтүннүү уматыллар толук аалтаара

38 ¹ Веселеил бүтүннүү уматыллар толук аалтаарын акация маһынан тэн өрүттээх, түөрт муннукутуу быһыылаах, биэс тоҕонох усталаах, биэс тоҕонох кэтиттээх, үс тоҕонох үрдүктээх гына онорбута. ² Түөрт муннукутарынан муостаабыта, ол муостар аалтаары кытта биир кэлим этилэр, итиэннэ итини барытын алтанынан бүрүйбүтэ. ³ Аалтаарга туттуллар тэрили: олгуйдары, күрдьэхтэри, хааны ыһарга аналлаах иһиттэри, эт биилкэлэрин, күл собуоктары – онорбута. Бу тэрили барытын алтанынан онорбута. ⁴ Аалтаарга эрэһиэнкэни – алтан сиэккэни – онорон, аалтаар иһинээҕи хаймыытын аннынан, түгэбэр тиэрдибэккэ, аалтаар ортотугар тийэйрин курдук, туруорбута. ⁵ Ураҕастарга анаан түөрт тиэрбэһи кутан, алтан эрэһиэнкэ түөрт муннугар туттарбыта. ⁶ Ол ураҕастары акациянан онорон, алтанынан бүрүйбүтэ. ⁷ Аалтаары көтөҕө сылдьарга ураҕастары аалтаар ойоҕоһунааҕы тиэрбэстэргэ кэтэрдибитэ. Аалтаар хаптаһынынан ис өттө көндөй гына оноһуллубут этэ.

⁸ Итини таһынан өссө суунар чааны уонна чаан олобун онорбута. Онуоха Көрсүһүү Сурдун аанын таһыгар үлэлиир дыахталларга баар сизеркилэлэр алтаннара туттуллубута.

Сурт тиэргэнэ

⁹ Онтон аны тиэргэн онорбута. Тиэргэн собуруу өтгүнэн сүүс тоҕонох усталаах чараас лүөн сабыы барбыта. ¹⁰ Бу сабыы алтан тирэх атаһтардаах сүүрбэ баҕанаҕа ыйанара. Баҕаналар көхөлөрө уонна сис ураҕастара үрүн көмүс этэ. ¹¹ Хоту өтгүнэн эмиэ сүүс тоҕонох усталаах сабыы барара, ону ыйыырга сүүрбэ баҕана турбута. Бу баҕаналар сүүрбэ тирэх олохторун алтанынан онорбута, баҕаналар көхөлөрүн, сис ураҕастарын үрүн көмүһүнэн куппута. ¹² Тиэргэн

арҕаа өттүнэн уон тирэх олохтоох уон баҕанаҕа биэс уон тоҕонох усталаах сабыы барара. Баҕаналар көхөлөрө уонна сис ураҕастара үрүҥ көмүс этэ. ¹³ Илин энгээр биэс уон тоҕонох усталааҕа. ¹⁴ Тиэргэн аанын биир өттүгэр эмиэ уон биэс тоҕонох усталаах сабыы барара, ол үс тирэх олохтоох үс баҕаналааҕа. ¹⁵ Тиэргэн аанын иккис өттүгэр эмиэ уон биэс тоҕонох усталаах сабыы барара, ол эмиэ үс тирэх олохтоох үс баҕаналааҕа.

¹⁶ Тиэргэн тулатын сабыыта барыта чараас лүөн этэ. ¹⁷ Баҕаналар аллараангы тирэх олохторо алтанынан, оттон баҕаналар көхөлөрө уонна сис ураҕастара үрүҥ көмүһүнэн оноһуллубуттара, баҕаналар үрдүлэрэ үрүҥ көмүһүнэн бүрүллүбүттэрэ. Тиэргэн бары баҕаналара үрүҥ көмүс сис ураҕастарынан холбоммута.

¹⁸ Тиэргэн аанын сабыыта араас өҥнөөбө — халлаан күөбэ, көбөрүмтүйэр харанга кыһыл уонна уот кыһыл дьүһүннээх түү сабынан уонна чараас лүөнүнэн өрүллүбүтэ. Сүүрбэ тоҕонох усталааҕа. Үрдүгэ тиэргэн сабыы быһын курдук биэс тоҕонох этэ. ¹⁹ Киирэр аанга түөрт алтан тирэх олоххо турар түөрт баҕана баара. Олор үрүҥ көмүс көхөлөрдөөхтөрө. Баҕаналар үрдүлэрэ үрүҥ көмүһүнэн бүрүллүбүтэ, сис ураҕастара үрүҥ көмүс этилэр. ²⁰ Ытык Сурду уонна тиэргэни тула барар сабыы быһын үөрбэлэрэ барыта алтан этэ.

Туттуллубут матырыйаал

²¹ Ытык Суртка — Кэс Тыл Сурдугар — туох туттуллубутун Моисей дьаһалынан, Тангара үлэһитин Аарон уола Ифамар салалтатынан левиттэр ааҕан онгорбут испииһэктэрэ маннык. ²² Ити үлэни барытын Иуда ууһуттан төрүттээх Ор сиэнэ, Ури уола Веселеил, АЙЫЫ ТОЙОН Моисейынан хайдах соруйтарбытын курдук, толорбута. ²³ Кинини кытта кыһан онгорор дьобурдаах, халлаан күөбэ, көбөрүмтүйэр

харанга кыһыл, уот кыһыл түү сабынан итиэннэ чараас лүөнүнэн оһуордаах уонна араас өгнөөх таҥаһы өрөрү сатыыр Дан ууһуттан төрүттээх Ахисамах уола Аголиав үлэлээбитэ.

²⁴ Ытык Сурду тутарга туттуллубут кыһыл көмүс — бэлэх кэлбит кыһыл көмүс — сүүрбэ тоҕус талаан уонна сэттэ сүүс отут шекель (сибэтиэй сир шекелинэн) буолбута.

²⁵ Бар дьон биэрэпиһин онорорго хомуллубут үрүҥ көмүс сүүс талаан уонна тыһыынча сэттэ сүүс сэттэ уон биес шекель (сибэтиэй шекелинэн) буолбута. ²⁶ Ахсаанна киирбит сүүрбэлээх уонна онтон аҕа саастаах алта сүүс үс тыһыынча биес сүүс биес уон киһиттэн хас биирдиилэриттэн биирдии бека (сибэтиэй шекель анаара) харчы хомуллубута. ²⁷ Сүүс талаан үрүҥ көмүс Ытык Сурт баҕаналарын тирэх олохторун, сабыы ыйанар баҕаналарын тирэх олохторун онорорго туттуллубута: сүүс тирэх олоххо сүүс талаан, тирэх олох ахсын биирдии талаан. ²⁸ Тыһыынча сэттэ сүүс сэттэ уон биес шекель үрүҥ көмүһү баҕаналар көхөлөрүн, сис ураҕастарын онорорго уонна баҕаналар төбөлөрүн бүрүйэргэ туттубуттара.

²⁹ Бэлэх кэлбит алтан сэттэ уон талаан уонна икки тыһыынча түөрт сүүс шекель буолбута. ³⁰ Итинэн Көрсүһүү Сурдугар киирэр аан баҕаналарын тирэх олохторо, алтан аалтаар, ол эрэһиэнкэтэ, тэрилэ, ³¹ тиэргэн сабыытын, тиэргэн аанын баҕаналарын тирэх олохторо, Ытык Сурт уонна тиэргэни тула барар сабыылар үөрбэлэрэ оноһуллубуттара.

Танара үлэһиттэрин таҥастарын бэлэмнээһин

39 ¹ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга соруйбутун курдук, халлаан күөбэ, көбөрүмтүйэр харанга кыһыл уонна уот кыһыл өгнөөх түү сабынан өрөн Сибэтиэй хос иһигэр сулууспалыырга кэтиллэр таҥаһы — Аарон ытык таҥаһын — бэлэмнээбиттэрэ.

Эфод

² Кыһыл көмүһүнэн, халлаан күөҕэ, көҕөрүмтүйэр харанга кыһыл, уот кыһыл өгнөөх түү сабынан уонна чараас лүөнүнэн эфод өрбүттэрэ. ³ Онно анаан кыһыл көмүһү, хас да чараас лиис буоларын курдук, хаптаччы таптайан баран, олортон сап утахтарын быһан ылан, халлаан күөҕэ, көҕөрүмтүйэр харанга кыһыл, уот кыһыл өгнөөх түү сабы уонна чараас лүөнү кытта холбооннор, тупсаҕай ойуулаах таҥаһы өрбүттэрэ. ⁴ Эфодка икки өттүнэн санныларыгар үрүт туттарыыларын тикпиттэрэ. ⁵ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга соруйбутун курдук, эфод тупсаҕайдык оҥоһуллубут кура эмиэ эфоду кытта биир кэлим буолбута, кыһыл көмүс утаҕынан, халлаан күөх, көҕөрүмтүйэр харанга кыһыл уонна уот кыһыл түү сабынан уонна чараас лүөнүнэн өрүллүбүтэ.

⁶ Оһуор ойуулаах кыһыл көмүс иилэргэ угуллубут оникс таастары бэлэмнээбиттэрэ. Ол таастарга, бэчээти быһан онгорор курдук, Израиль уолаттарын ааттарын быһан суруйбуттара. ⁷ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга соруйбутун курдук, таастары Израиль уолаттарын санатар өйдөбүннүк быһыытынан эфод саннын үрүт туттарыыларыгар ингин-нэрбиттэрэ.

Түһүлүк

⁸ Түһүлүгү эмиэ, эфод курдук, кыһыл көмүс сап утаҕынан, халлаан күөҕэ, көҕөрүмтүйэр харанга кыһыл, уот кыһыл түү сабынан уонна чараас лүөнүнэн, тупсаҕай оһуордаан онгорбуттара. ⁹ Түһүлүк тэнг өрүттэрдээх түөрт мундуктуу быһыылааҕа, биир харыс усталааҕа, биир харыс кэтиттээҕэ уонна икки хос таҥаһынан тигиллибит этэ. ¹⁰ Онно түөрт кэккэнэн күндү таастары туттарбыттара. Бастакы кэккэҕэ рубин, хризолит уонна изумруд, ¹¹ иккис-

кэ бирюза, сапфир уонна гагат, ¹² үһүскэ яхонт, агат уонна халшедон, ¹³ төрдүскэ топаз, оникс уонна яшма. Бу таастар бары оһуордаах кыһыл көмүс иилээхтэрэ. ¹⁴ Израиль уолаттарын ааттара онго быһан суруллубут тааһын ахсаана уон икки этэ. Хас биирдиилэригэр, бэчээккэ курдук, Израиль уон икки ууһуттан биирдэстэрин аата онго быһыллан суруллубута.

¹⁵ Түһүлүккэ анаан ыраас кыһыл көмүһүнэн быа курдук эриллэбэс кыабакалары онорбуттара. ¹⁶ Кыһыл көмүһүнэн оһуордуу ойуулаах икки иини онорбуттара. Эмиэ кыһыл көмүһүнэн икки тиэрбэһи онорон, түһүлүк икки уһугар туттарбыттара ¹⁷ уонна икки кыһыл көмүс кыабаканан ¹⁸ икки иини кытта холбообуттара. Оттон ол иилэри эфод саннын туттарыыларыгар, сирэй өттүнэн, ингиннэрбиттэрэ. ¹⁹ Өссө икки кыһыл көмүс тиэрбэһи онороннор, түһүлүк икки атын уһугар түһүлүк ис, эфодка сыста сытар өттүнэн холбообуттара. ²⁰ Эмиэ икки кыһыл көмүс тиэрбэһи онороннор, олору түһүлүк иннинэн сарын үрүт туттарыылары аллараа энээригэр үөһэттэн эфод куругар тигиллибит сирдэринэн туттарбыттара. ²¹ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга соруйбутун курдук, түһүлүк эфод курун үрдүнэн буоларын, эфодка сыста сытарын курдук, тиэрбэстэрэ эфод тиэрбэстэригэр халлаан күөбэ өгнөөх түү быанан холбоммуттара.

Атын таңас-сап

²² Эфод аннынан кэтиллэр сиэбэ суох уһун таңаһы бүтүннүүтүн халлаан күөбэ өгнөөх түү сабынан өрбүттэрэ. ²³ Төбөтүн хайабаһын тулатын, хайа барбатын диэн, сэрии таңаһыны, бөбө гына тикпиттэрэ. ²⁴ Таңас тэллэбинэн төгүрүччү халлаан күөбэ, көбөрүмтүйэр харана кыһыл уонна уот кыһыл түү сабы, чараас лүөнү хатаннар, гранат мас отонун курдук төгүрүктэри онорбуттара. ²⁵ Гранат отоннорун быыстарынан таңас тэллэбин тилийэ ыраас

кыһыл көмүһүнэн кутуллаан онһууллубут чуораанчыктары ыйаталаабыттара. ²⁶ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга соруйбутун курдук, чуораанчыктар уонна гранат отонноро Таһара сулууспатыгар кэтиллэр сизэҕэ суох тангас тэллэҕин кыйа солбуһа барбыттара.

²⁷ Ааронҥа уонна кини уолаттарыгар лүөн ырбаахылары өрбүттэрэ, ²⁸ лүөн тюрбаннары, төбөҕө бааныллар лүөн таһастары, чараас лүөн ыстааннары тикпиттэрэ. ²⁹ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга соруйбутун курдук, чараас лүөнүнэн уонна халлаан күөҕэ, көҕөрүмтүйэр харанга кыһыл, уот кыһыл өҥнөөх түүнэн хатан араас өҥнөөх курдары онорбуттара.

³⁰ Сибэтиинньэ мэнньиэһин – кыһыл көмүс сибэккини – онгорон, «АЙЫЫ ТОЙОН сибэтиинньэтэ» диэн, бэчээккэ суруйар курдук, онго быһан суруйбуттара. ³¹ Онно халлаан күөҕэ быаны ингиннэрбиттэрэ, онон сибэкки тюрбан үрдүнэн иннигэр баайыллара. АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга итинник соруйбута.

Ытык Сурт үлэтэ түмүктэнэр

³² Ытык Сурт – Көрсүһүү Сурдун – үлэтэ түмүктэммитэ. Израиль дьоно барытын үкчү, АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга хайдах соруйбутунан, онорбуттара. ³³ Ол онорбуттарын кинилэр Моисейга аҕалбыттара: Сурду, Сурт бүрүөһүн сабыыларын, бары тэриллэрин – күрүчүөктэрин, араамаларын, туорай мастарын, баҕаналарын, тирэх олохторун, ³⁴ ону таһынан таһастаммыт бараан тириитинэн, араҕаларынан араарыллыбыт чараас тириинэн онһууллубут бүрүөһүннэрин, сабыы быыстарын, ³⁵ Кэс тыл хоппотун уонна кини ураҕастарын, хаппаҕын, ³⁶ остуолу, ол бары тэрилин, АЙЫЫ ТОЙОН иннигэр ууруллар килиэби, ³⁷ ыраас кыһыл көмүс сибэтиилинньиги, онно ууруллуохтаах лампадалары, сибэтиилинньик бары тэриллэрин уонна арыытын, ³⁸ кыһыл көмүс аалтаары, аҕыыр арыыны, уматыллар үчү-

гэй сыттаах булкадаһыгы, итиэннэ Сурт аанын сабыытын, ³⁹ алтан эрэһиэнкэлээх алтан аалтаары, ол ураҕастарын уонна бары тэрилин, суунар чааны, чаан олобун, ⁴⁰ тиэргэн сабыыларын, бағаналарын, бағаналар тирэх олохторун, тиэргэн аанын сабыытын, быаларын, үөрбэлэрин уонна Ытык Суртка, Көрсүһүү Сурдугар, сулууспалыырга туттар тэриллэри, ⁴¹ Сибэтиэй хос иһигэр Тангара сулууспатын ытарга кэтиллэр таҥаһы – Тангара үлэһитэ Аарон уонна кини уолаттара сулуусаҕа кэтэр ытык таҥастарын.

⁴² Израиль дьоно барытын, АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга хайдах соруйбутун курдук, онорбуттара. ⁴³ Моисей кинилэр үлэлэрин көрбүтэ-истибитэ: барыта, үкчү АЙЫЫ ТОЙОН эппитин курдук, оноһуллубут этэ. Онон Моисей кинилэри алҕаабыта.

Ытык Сурду туруоруу

40 ¹ АЙЫЫ ТОЙОН Моисейга эппитэ: ² «Маннайгы ый бастакы күнүгэр Ытык Сурду – Көрсүһүү Сурдун – туруор. ³ Онно Кэс тыл хоппотун киллэрэн, быһһын сап. ⁴ Остуолу онно киллэр, бары тэрилин үрдүгэр уур, сибэтиилинньиги аҕалан лампадаларын туруор. ⁵ Кэс тыл хоппотун иннигэр үчүгэй сыттаах булкадаһыгы уматар кыһыл көмүс аалтаары туруор. Ытык Сурт ааныгар сабыытын ыйаа.

⁶ Ытык Сурт – Көрсүһүү Сурдун – аанын иннигэр бүтүннүү уматыллар толук аалтаарын туруор. ⁷ Көрсүһүү Сурдун уонна аалтаар икки ардыларыгар суунар чааны туруор, онно толору уута кут. ⁸ Төгүрүччү тиэргэннээ, тиэргэн ааныгар сабыы ыйаа.

⁹ Онтон аҕыырга аналлаах арыыны ыланһын, Ытык Сурду уонна онно баары барытын аҕаа. Ытык Сурду уонна Сурт тэрилин барытын сибэтии гын, оччоҕо ити барыта сибэтиинньэ буолуо. ¹⁰ Бүтүннүү уматыллар толук аалтаарын, ол тэрилин барытын аҕаа: аалтаары ырааһырдар сиэри-туому

онор, оччоҕо аалтаар улуу сибэтиинньэ буолуоҕа. ¹¹ Суунар чааны, ол чаан олоҕун эмиэ сибэтии гын.

¹² Онтон Аарону уолаттарыныын Көрсүһүү Сурдугар киирэр аанга аҕалан, уунан сууй. ¹³ Ааронга ытык таҕаһын кэтэрдэн баран, кинини арыынан аҕаа — Мин үлэ-хитим буоларын туһугар, кинини сибэтии гын. ¹⁴ Кини уолаттарын аҕалангын ырбаахыларын кэтэрт. ¹⁵ Мин үлэ-хиттэрим буолалларын туһугар, аҕаларын арыынан аҕаа-бытын курдук, кинилэри эмиэ аҕаа. Бу аҕааһын кинилэр удьуордарынаан үйэлэр тухары Таңара үлэ-хиттэрэ буолалларын бэлиэтиэҕэ». ¹⁶ Моисей барытын чопчу, АЙЫЫ ТОЙОН соруйбутун курдук, онорбута.

¹⁷ Ытык Сурт кинилэр Египеттэн тахсыбыт иккис сылларын бастакы ыйын маннайгы күнүгэр туруоруллубута. ¹⁸ Ытык Сурду Моисей туруорбута. Тирэх олохторун олордон баран, ологго араамаларын ууран, туорай мастарынан холбообута, баҕаналары туруорбута, ¹⁹ онтон Ытык Сурду сабыынан саппыта, үрдүн эмиэ, АЙЫЫ ТОЙОН киниэхэ хайдах соруйбутун курдук, бүрүйбүтэ.

²⁰ Моисей Кэс Тылы ылан, хоппоҕо укпуга. Хоппоҕо ураҕастары кэтэрдибитэ уонна үрдүгэр хаппаҕын саба уурбута. ²¹ Хоппону Ытык Суртка киллэрбитэ уонна, АЙЫЫ ТОЙОН дыһайбытынан, Кэс тыл хоппото көстүбэтин курдук, сабыы быһыы ыйаабыта.

²² Ытык Сурт, Көрсүһүү Сурдун, хоту өтүнэн быыс иннинэн Моисей остуол туруорбута ²³ уонна онно, АЙЫЫ ТОЙОН дыһайбытын курдук, АЙЫЫ ТОЙОН иннигэр килиэби кэккэлэччи уурбута.

²⁴ Ытык Сурт, Көрсүһүү Сурдун, соҕуруу өтүгэр остуолу утары Моисей сибэтиилинньиги туруорбута. ²⁵ Итиэннэ, АЙЫЫ ТОЙОН киниэхэ соруйбутун курдук, ол лампаадаларын АЙЫЫ ТОЙОН иннигэр олордубута.

²⁶ Көрсүһүү Сурдугар, быыс иннинэн, кыһыл көмүс аалтаары туруорбута, ²⁷ уонна, АЙЫЫ ТОЙОН соруйбутун

курдук, онно үчүгэй сыттаах булкадаһыгы умаппыта. ²⁸ Ытык Сурт иһигэр киирэр аанга сабыы ыйаабыта.

²⁹ Ытык Суртка – Көрсүһүү Сурдугар – киирэр аанга бүтүннүү уматыллар толук аалтаарын туруорбута. Онно, АЙЫЫ ТОЙОН соруйбутун курдук, бүтүннүү уматыллар толугу умаппыта уонна бурдук бэримньи биэрбитэ.

³⁰ Көрсүһүү Сурдун уонна аалтаар икки ардынан чаан туруорбута, онно суунарга анаан уу куппута. ³¹⁻³² Моисей, Аарон уонна Аарон уолаттара Көрсүһүү Сурдугар киирээри биитэр аалтаарга чугаһаары гыннахтарына, АЙЫЫ ТОЙОН соруйбутун курдук, онно илиилэрин-атахтарын сууналлара.

³³ Ытык Сурду уонна аалтаары тула Моисей тиэргэн онгорбута, тиэргэн ааныгар сабыы ыйаабыта.

АЙЫЫ ТОЙОН Килбиэнэ

Моисей үлэтин түмүктээбитигэр ³⁴ Көрсүһүү Сурдун былыт кэлэн бүрүйбүтэ, Ытык Сурт иһин АЙЫЫ ТОЙОН Килбиэнэ толорбута. ³⁵ Былыт Көрсүһүү Сурдун бүрүйэн, АЙЫЫ ТОЙОН Килбиэнэ Ытык Сурду толорон, Моисей онно кыайан киирбэтэбэ.

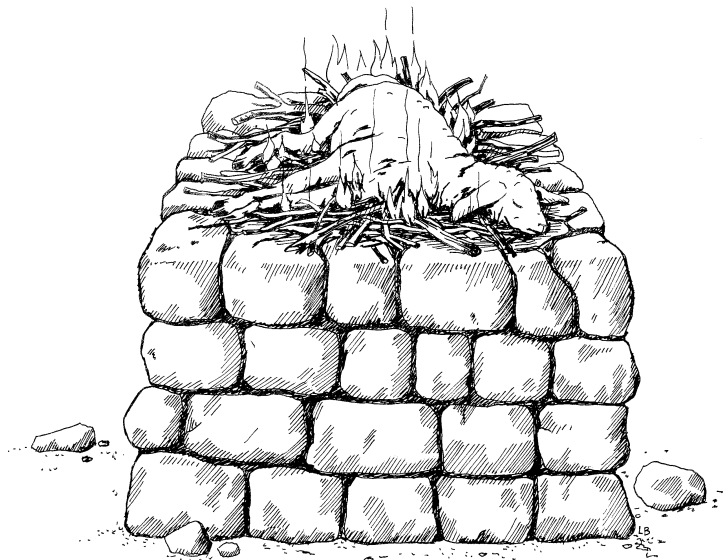
³⁶ Ол былыт Ытык Сурт үрдүнэн өрө унаарыйан тахсан бардаҕына, Израиль дьоно суолга туруналлара, айаннарын салгыыллара.

³⁷ Былыт үөһэ тахсыбатаҕына, кинилэр айаннарын тохтооллоро, былыт өрө тахсарын кэтэхэллэрэ. ³⁸ Күнүс Сурт үрдүнэн АЙЫЫ ТОЙОН былыта турарын, оттон түүнүн ол былыт иһигэр уот күлүмнүү умайарын Израиль дьоно бары көрөллөрө. Айаннарын былаһын тухары өрүү оннук этэ.

Тыллары быһаарыы

Аалгаар (*нууч.* жертвенник, *лат.* altarium) – Танараба толук биэрэргэ ананан үрдүк сиргэ турар, улахан остуолу санатар оҥоһук. Ол үрдүгэр толук туттуллубут сүөһүнү бүтүннүүтүн эбэтэр сүөһү сорох миэстэтин уокка уматаллара. Эргэ Кэс Тылга аалгаар икки сүрүн көрүнэ ахтыллар. Биирэ кэлим тааһынан, иккиһэ тимир киллэһиктэрдээх маһынан оҥоһуллара. Оннук көһөрүллэ сылдыар аалтаардар Ытык Сурт (Скиния) иһигэр тураллара. Ону тэнэ атын кыра соҕус ураты алтан аалтаардар эмиэ бааллара. Олорго Танараба анаан үчүгэй сыттаах булкадаһыгы уматаллара. Кэлин бу тылынан, иһигэр аалтаар турарын иһин, православнай Танара дьиэтин илинни сүрүн чааһа, ханастаас быыстаах улаба хос, ааттаммыт.

Аанһал – Танараба сулууспалаан Кини илдьитин дьонно тиэрдэр, көмөлөһөр, айылбаба суох духуобунай харамай.

Таас аалтаар

Тимир киллэниктэрдээх мас аалтаар

Бу тыл «малах» диэн былыргы дьэбириэй тылыттан үөскээбит. Гректии «ангелос», «илдыт» диэн суолталаах.

Авив ый, нисан ый – авив ый дьэбириэй халандаарынан сыл бастакы ыйа (кулун тутар ортотуттан муус устар орто-тутар диэри). Атын аата – нисан ый.

Аврам, Авраам – дьэбириэй норуотун улуу төрдө. Тангара кини аймахтан Аврамы талан, киниэхэ Сөбүлэһии (Дуо-габар) кэс тылын эппит уонна кэлин кини аатын Авраам диэн уларыппыт. Биибилийэҕэ Авраам ханнык да түгэнгэ Танараҕа ис сүрэхтэн бас бэринии, Кини бары соруудаҕын толорорго бэлэм буолуу чаҕылхай холобура буолар.

Аҕа баһылык – бастаан дьизэ кэргэн, аймах, уус саамай аҕа саастаах кинитин манньк ааттыыллара. Онтон кэлин дьэбириэй норуотун уонна биирдиилээн түмсүүлэр баһылыктарын (сирдыттэрин) ааттыыр буолбуттар. Моисей суут дьыалатын-куолутун быһаарарыгар көмөлөһөргө сэттэ уон аҕа баһылыгы анаабыт.

АЙЫЫ ТОЙОН (ЯХВЕ) – Тангара анал аата. Бу аат былыр хайдах этиллэрин уонна кини төрдүн туһунан билингнэ диэри мөккүһэллэр. Сорохтор «Яхве» (биитэр «Иегова») диэн этиллэрэ, «Өрүү баар» диэн суолталааҕа дириллэр. Бу ааты Тангара Моисейга, умайа турар талах уотун төлөнүгэр дыктитик көстөн, арыйбыт. Кэлин дьэбириэйдэр Тангара ытык аатын санга таһааран ааттаабат туһугар, атын «Адонай» диэн тылы туттар буолбуттар. «Адонай», тылбаастаатахха, «Тойон, Аҕа Баһылык» диэн суолталаах. Эргэ Кэс Тыл уонна Санга Кэс Тыл гректии тылбааһыгар Тангара бу аата «кириос» диэн бэриллэр («Тойон» диэн суолталаах). Итини таһынан, «адонай» диэн тыл үрдүк сололоох дьонго, холобур, ыраахтааҕыларга туһулаан этэргэ эмиэ туттуллара.

Аҕааһын арыыта, олива арыыта – былыргы Израильга сибэтиилинньиги уматарга, бааһы оһорорго, тирии ыарыытын эмтииргэ тутталлара. Баай дьон бу арыы бастын суортарынан эттэрин соттолоро. Үрдүк хаачыстыбалаах олива арыытын киһи ыраахтаабынан, Танара үлэһитинэн эбэтэр бороруогунан талыллар сиэрин-туомун кэмигэр төбөтүгэр куталлара. Онно туһаныллар ытык тээбирини ыраастыырга эмиэ тутталлара.

Аспаал – миньэрээл бөһүйбүт сымалата, ньиэп бийһин ууһа.

Бастакы уол бырааба – ыал улахан уола аҕатын үрдүкү алгыһын, дьонун бастын баайын-дуолун ылара.

Бастакы үүнүү хомуруун бырааһынньыга – «Биэс уонус күн бырааһынньыга». Иудейдар биир сүрүн бырааһынньыктара, дьэбириэйдии аата – «шавуот». Бурдук ыһыытын кэнниттэн сэттэ нэдиэлэ буолан баран, ол эбэтэр Көтөхтөрүүтэ суох килиэп бырааһынньыгар бастакы түүтэх бурдугу аҕалыы кэнниттэн биэс уонус күнүгэр, саҕаланар. Дьон Танараҕа араас аһы – бастакы үүнүү туораах бурдугун, килиэби – аҕалаллара.

Быһыы, быһыллыы (нууч. обрезание) – уол оҕо, эр киһи ууһатар уорганын төбөтүн тириитин быһыы. Танара Авраамга биэрбит ыйааҕар этиллэринэн, дьэбириэй хас биирдии уола төрөөбүтэ ахсыс күнүгэр быһыллыахтааҕа. Быһыллыы Танара уонна Авраам удьуордарын икки ардыларынааҕы сөбүлэһии бэлиэтэ этэ. Ол кэннэ киһи дьиэ кэргэнин кытта Танара норуотугар киирсэн, Кини үөрэҕин тутуһуохтааҕа. Дьэбириэйдэри «быһыллыбыттар», оттон Танараны билбэт норуоттары, ол аата элбэх танаралаахтары, «быһыллыбатахтар» диэн ааттыыллара.

Израиль уон икки ууһа — кэлин Израиль диэн ааты ылбыт Иаков удьурдара. Иаков уолаттара: Рувим, Симеон, Левий, Иуда, Завулон, Иссахар, Дан, Гад, Асир, Неффалим, ону тэнэ Ефрем уонна Манассия. Иаков тапталлаах уолун Иосиф оҕолорун, Ефремнаах Манассияны, оҕо гыммыт.

Иссоп — үчүгэй сыттаах намыһах от үүнээйи. Бу оту ыраастаныы сирин-туомун кэмигэр ууга эбэтэр хаанга уган ылан баран киһини, малы-салы ибиирдэргэ тутталлара.

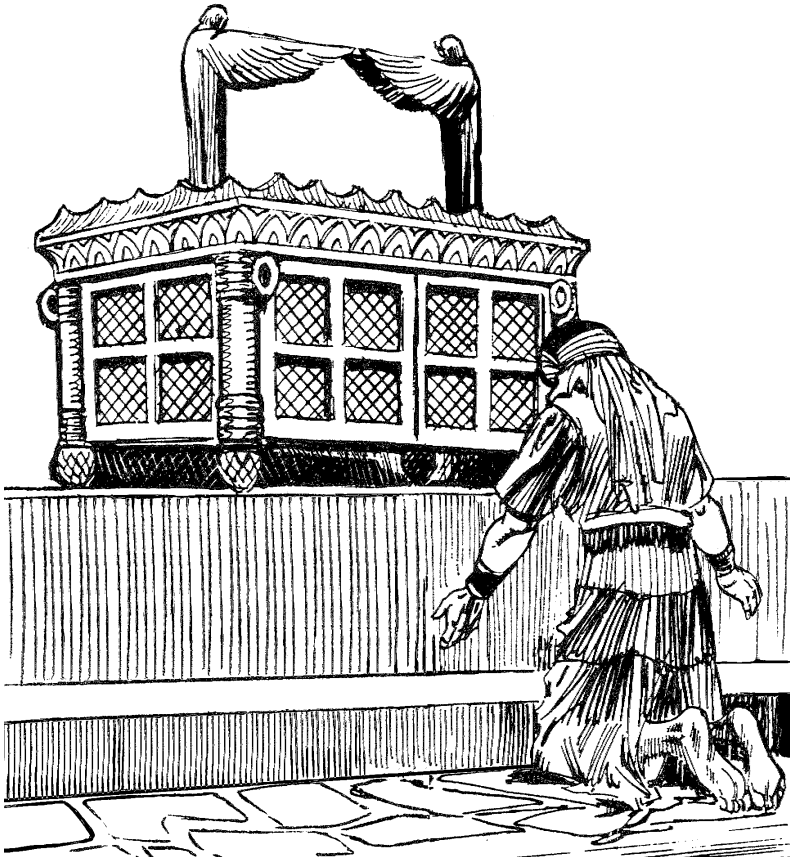
Куорат аанын айаҕа — куоракка киирэр олбуор аанын иннинээҕи аһаҕас сир элбэх дьону көрсөргө саамай табыгастаах сир этэ. Ол иһин муннах, суут, дьыала-куолу кэпсэтиһиитэ барыта куорат аанын айаҕар ытыллара.

Көтөхтөрүү — тиэстэ көтөхтөрөр туһалаах бактыарыйа-лаах доруоһа. Былыр дьон көтөхтөрүүлээх тиэстэ тобоҕун аныгыскы тиэстэҕэ хааллараллара. Паасха килиэбэ доруоһата суох астаныллыахтааҕа. Онон бу бырааһыннык иннинэ иудейдар эргэ көтөхтөрүүнү барытын суох гынар үгэстээхтэрэ.

Көтөхтөрүүтэ суох килиэп бырааһынныгыга — бу бырааһыннык дьэбириэй халандаарынан сыл бастакы ыйын авив (нисан) 15 күнүттэн 21 күнүгэр диэри бэлиэтэнэрэ. Паасха кэнниттэн тутта саҕаланара. Нэдиэлэни быһа Израиль дьоно Тангара кинилэри Египеттэн таһаарбытын ахталлара. Бу күннэргэ дьыҕэ көтөхтөрүүлээх ас суох буолуохтааҕа. Кэлин, Саҥа Кэс Тыл кэмигэр, Паасха уонна Көтөхтөрүүтэ суох килиэп бырааһынныгыга силбэһэн биир бырааһыннык буолбуттар.

Куш — Нил өрүс баһыгар, Египеттэн соҕуруу диэки (билинни Судан уонна Эфиопия сиригэр) баар дойдуга.

Кэс тыл хопото – Израиль норуотун сүрүн сибэтиин-
ньэтэ, кыһыл көмүһүнэн бүрүллүбүт мас хоппо. Танара но-
руокка Сөбүлэһии кэс тылын этэригэр Синай хайатыгар
Моисейга биэрбит уон ыйааҕа икки суоруу таас билиитэҕэ
суруллан баран бу хоппо иһигэр хараллан сытара. Хоппо
Сибэтиэйтэн Сибэтиэй хоско – Ытык Сурт, оттон кэлин
Танара Дьэитин саамай ытык улаҕа хонуугар – турара.

Кэс тыл хопото

Лаадан – олус сэдэх үүнээйиттэн ылыллар хаппыт сымала. Уматтахха, үчүгэй сыттаах. Бу күндү лааданы уматыы Ытык Сурт уонна кэлин Иерусалим Тангаратын Дьиэтин сулууспатыгар толук биир көрүнгэ этэ. Лаадан атын аата – фимиам.

Левиттэр – Иаков үһүс уолун Левий удьуордара. Моисей кэмигэр Тангара Левий уһуттан төрүттээх Аарон удьуордарын Тангара үлэһиттэрэ буоллуннар диэн талан ылбыт. Левий атын удьуордара бары (кинилэри левиттэр дииллэр) Тангара үлэһиттэригэр Ытык Сурт сулууспатыгар көмөлөһүөхтээхтэрэ. Бу эрэ уус дыноно Израильга өлбүгэ сирдэрэ суоҕа. Кинилэр Ытык Сурт, кэлин Тангара Дьиэтин сулууспатын толоруунан эрэ дьарыктаныахтаахтара. Атын дьэбириэйдэр итинник сулууспалыыр бырааптара суоҕа. Ону таһынан левиттэр Тангара Сокуонун чинчийэллэрэ уонна норуоту үөрэтэллэрэ. Өлбүгэ сир оннугар левиттэргэ Израиль атын уустарын куораттара, хонуу сирдэрэ бэриллбиттэр.

Мандрагор – Средиземнэй муора кытылыгар тарҕаммыт үүнээйи. Былыр оннооҕу дойдулар олохтоохторо бу дьиикэй үүнээйи бөдөн араҕастыны отонун сизэбит дьахтар төрүүр-уһуур кыахтанар диэн итэҕэйэллэрэ.

Месопотамия – Евфрат уонна Тигр быһыыгар сытар уобалас. Аныгы Ирак сирэ.

Моисей – Тангара Левий уһуттан талан ылбыт киһитэ. Израиль норуотун Египет хабалатыттан босхолообут, кураайы куйаарынан айанныыр кэмнэригэр сирдээбит улуу бороруок. Моисей Израиль дьонугар Тангараттан ылбыт Сокуонун тиэрдибит. Бу Сокуон Бибилийэҕэ Моисей кинигэлэрэ, Моисей Сокуона эбэтэр көннөрү Үөрэх (Тора)

диэн ааттанар Биэс Кинигэҕэ киирэ сылдыар. Моисей бэйэтэ Ханаанга — Танара норуотугар эрэннэрбит дойдутугар — тийбэккэ өлбүт. Кини ол сири ыраахтан көрбүт эрэ.

Негев — Эргэ Кэс Тыл кинигэлэригэр Палестина собуруу өттүгэр баар кураайы куйаар манньк ааттанар. Негев — быллыгы дьэбириэйдии аат. Онон Эргэ Кэс Тылга баар «собуруу барыы» диэн этии «Негевкэ барыы» диэн өйдөнөр.

Одзулуун (*нууч.* наложница) — ойохтоох эр киһи эбии оҕо төрөтөөрү дьэитигэр олордор дьахтара. Одзулуун чопчу бырааптардааҕа. Кини кулут дьахтартан үрдүкү, эр киһи ойобуттан алын турара.

Отуу бырааһынныгы — Израиль дьоно бу күн дьэилэриттэн тахсан, Танараҕа туһааннаах толугу биэрэн, нэдиэлэни быһа отууга олоролоро. Бырааһыннык туораах бурдук уонна мас аһа үүнүүтэ хомуллан бүтүүтэ, бинэбирээт хомуллар кэмигэр, күһүнгү ардах иннинэ буолара. Ол иһин бу бырааһынныгы атыннык «Үүнүү бырааһынныгы» эбэтэр «Хомуур бырааһынныгы» диэн ааттыыллара. Бу күннэргэ Израиль дьоно урут Египет хабалатыттан тахсан Ханаанга баралларыгар кураайы куйаары кэрийэ сылдьан отууга олорбуттарын саныыллара. Ону тэнэ ылбыт үүнүүлэрин иһин Танараҕа махтаналлара. Отуу бырааһынныгы дьэбириэйдии аата — «суккот».

Паасха — дьэбириэйдэр быллыр Египет кулуттааһыныттан босхоломуттарын бэлиэтиир сүрүн бырааһынныктыара. Паасханы киэһэ, дьэбириэй халандаарынан сыл бастакы ыйын — авив (нисан) ыйын — уон төрдүс күнүгэр бэлиэтииллэрэ. Ол киэһэ Израиль дьоно Танара кинилэри кулуттааһынтан босхолообутун уонна дьэбириэйдэр

Египеттэн тахсыахтарын иннинээҕи түүн бараан оҕотун хаанын толук биэрэннэр бастагы төрүөхтэрэ өлөрүттэн быһааммытын саныллар. Бараан оҕотун (эбэтэр коза оҕотун) толук туттан, биир да унуоҕун алдыаппакка, бүтүннүү буһараллара. Бу бараан оҕотун бырааһынныкка сииллэрэ. Дьэбириэйдии «Песах» (гректин «пасха») диэн толук туттуллубут бараан оҕотун ааттыллар. «Песах» – туохтуур. Тылбаастаатахха, «үрдүнэн аас» диэн суолталаах.

Рефаимнар – Израиль норуота сэриилээн ылын иннинэ Ханаан сиригэр олоҕорбут норуоттартан биирдэстэрэ. Эмиэ енактар курдук, үрдүк унуохтаахтарынан биллэллэрэ. Өссө «рефаимнар» диэн Эргэ Кэс Тыл дьэбириэйдии төрүт тиэкиһигэр өлбүтүт саарыстыбаларыгар сылдыар өлбүт дьон дууһаларын ааттыллар.

Сеннаар – Тигр уонна Евфрат өрүстэр икки ардыларынааҕы сир соҕуруу өтгө.

Сибэтиэй – Бибилиейэҕэ бу тыл «араарыллыбыт, сирдээҕи өйдөбүлтэн атын, бу аан дойдуга сыһыана суох, ол иһин тытыллыбат» диэн суолталаах. Бастатан туран, бу Танараҕа сыһыаннаах тыл. Эргэ Кэс Тыл кинигэлэригэр Танараҕа, ону тэнэ Ытык Сурт, Танара Дьыэтин сулууспатын тэриллэригэр сыһыаннаан туттуллар. Ол саҕана сибэтийдэр диэн Танараҕа сүгүрүйээччилэр бука бары ааттаналлара (Эргэ Кэс Тылга Израиль норуота, оттон Санга Кэс Тылга Айыы Тойону Иисус Христуу итэҕэйээччилэр). Дьон да, мал-сал да сибэтииннэни таарыйдахтарына эмиэ сибэтиэй буолаллара. Кинилэр туох эмэ кирдээххэ сыстыахтарыгар диэри сибэтиэй дэнэллэрэ. Оттон киртийдэхтэринэ, ыраастыыр сир-туом онгоһуллубутун эрэ кэннэ, Танара сулууспатыгар кыттыахтарын эбэтэр туттулуохтарын сөбө.

Сибэтиэйтэн Сибэтиэй хос – Ытык Сурт (кэлин Танара Дьэтин) саамай ытык миэстэтэ. Онно Кэс тыл хопото турара. Бу улаҕа хос атын Сибэтиэй хостон улахан тангас быһынан араарыллара. Соломуон туппут Танаратын Дьэтигэр Сибэтиэйтэн Сибэтиэй хоско өссө кыһыл көмүс херувимнар тураллара. Сокуон быһытынан, Сибэтиэйтэн Сибэтиэй хоско сылга биирдэ, Ыраастаны күнүгэр, Танара үрдүкү үлэһитэ эрэ киирэр кыахтааҕа. Кини, онно киирэн, бүтүн норуоту аныыттан ыраастыыр сиэри-туому толороро.

Сибэтиэй хос – Ытык Сурт, кэлин Танара Дьэтин иһигэр баар хос. Танара сибэтии гиммыт килиэбин, үчүгэй сыттаах булкадаһыгы уматар кыһыл көмүс аалтаар уонна кыһыл көмүс сибэтиилинньик ууруллар сирэ. Бу хос түгэх Сибэтиэйтэн Сибэтиэй хостон улахан быһынан араарыллара. Сокуон быһытынан Танара үлэһитэ Сибэтиэй хоско биирдэ сарсыарда уонна биирдэ киэһэ кыһыл көмүс аалтаарга лаадан умата киирэрэ. Сибэтиэй хоско киирии Танара үлэһитигэр эрэ көнүллэнэрэ. Сороҕор «Сибэтиэй хос» диэн өйдөбүл Ытык Суртка барытыгар эбэтэр Танара Дьэтигэр сыһыаннаан туттуллара. Оннук суолтаҕа Сибэтиэй хос Танара баар сирэ диэн өйдөнөрө.

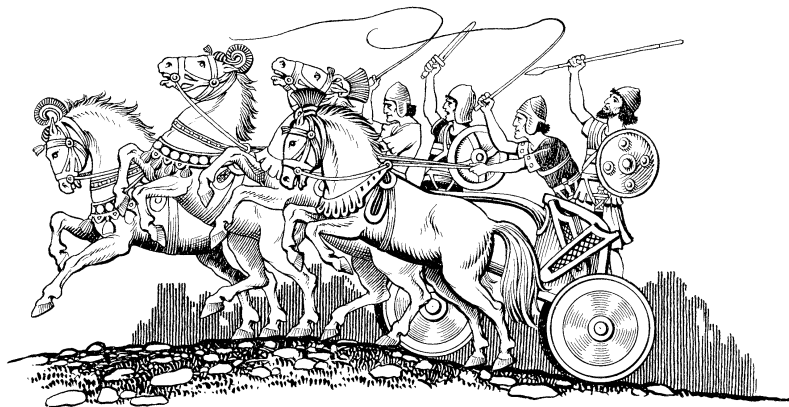
Синай хайата – атын аата Хорив диэн сабаҕалыылар. Бу хайа билинни Египеккэ Синай тумул арыытыгар, Танара Израиль норуотун кытта Сөбүлэһии дуоҕабарын түһэрсит уонна Моисейынан Сокуону бэрдэрбит сиригэр, баар. Моисей Синайга Танара Уон ыйааҕа суруллубут суоруу тааһын – Кэс тыл икки билиитэтин – ылаары тахсыбыт.

Сомуокуба маһа – уһун намылхай лабаалаах, олус ингэмтэлээх, минньигэс астаах лаглаҕар мас. Палестина чуумпу, уйгулаах олоҕун уобараһа.

Сөбүлэһии кэс тыла, Кэс тыл – Танара уонна дьон икки ардыгар Сөбүлэһии (Дуогабар). Бу түгэнгэ Танара үксүгэр эрэннэрэр, оттон дьон быраабыланы, Сокуону тутуһуох буолаллар. Сөбүлэһии биир эрэ өттүтэн буолуон эмиэ сөп этэ (ол аата Танара киһиэхэ эрэннэри кэс тылын этэр). Сороҕор Сөбүлэһиини ситиһээри, Танара-ҕа тугу эрэ толук биэрэллэрэ. Синай хайатыгар Танара Моисейынан сирэйдээн бүтүн дьэбириэй норуотун кытта дуогабардаспыт. Танара кинилэри харыстыах, өстөөхтөрүтэн араҥаччылыах буолбут, оттон дьэбириэйдэр Киниэхэ бэринилээх буолуохтаахтара, Кини биэрбит Сокуонун толоруохтаахтара. Бу Сөбүлэһии уонна Сөбүлэһии ирдэбилин толоруу туһунан кинигэлэр хомуурунньуктара Эргэ Кэс Тыл диэн ааттанар.

Сэри көлөөскөтө (нууч. колесница) – акка көлүллэр икки көлөһөлөөх бобуоска. Кыргыһыга эбэтэр көннөрү айанна туттуллара.

Сэри көлөөскөтө

Сокуон – былыргы дьэбириэйдии «Тора», ол аата Үөрэх, а.э., Сокуон. Тангара Бэйэтэ талан ылбыт норуотуттан туох-ханнык олоҕу, хайдах сүгүрүйэри күүтэрин туһунан үөрэх. Сокуону Тангара Израиль норуотугар Моисейынан бэрдэрбит. Эргэ Кэс Тылга бу үөрэх уонна ону бэлэхтээһин туһунан сүрүннээн Биэс Кинигэҕэ – Биibiliйэ бастакы биэс кинигэтигэр – суруллар. Бу биэс кинигэни сороҕор Сокуон диэн ааттыыллар. Сокуон Израиль норуотугар, кинилэр итэҕэллэрин, уопсастыбаннай олохторун салайан үөрэтэр-такайар, сиэрдээх быһыы-майгы нурматын олохтуур.

Субуота – дьэбириэйдии «шаббат». Дьэбириэй нэдиэлэтин сэттис күнэ. Ытык күн. Моисей Сокуона этэринэн, бу күн бүтүннүү Тангараҕа ананыхтааҕа, онон субуотаҕа үлэлиир көнүллэммэтэ. Субуота, Израиль норуотугар эмиэ атын күннэр курдук, бээтинсэҕэ күн кириититтэн саҕаланан субуотаҕа күн кириитэ түмүктэнэр.

Тамариск – кураайы куйаарга үүнэр кэрэ көстүүлээх намчы мас. Олус ингэмтэлээх кыракый сэбирдэхтэринэн козалар аһылыктаналлар.

Тангара үлэһитэ (*нууч.* священник) – Ытык Сурт уонна Иерусалим Тангаратын Дьиэтин сулууспатын, духуобунай сиэрин-туомун толорор анал бырааптаах киһи. Моисей Сокуонугар этиллэринэн, Израильга Тангараҕа итинник сулууспалыыр дьонунан Аарон – Моисей убайын – удьуордара эрэ буолар кыахтаахтара. Тоҕо диэтэххэ Аарону бу үлэҕэ Тангара Бэйэтэ талбыт. Үлэһиттэр Тангара сулууспатын ытыты, толук биэри, итэҕэл сиэрин-туомун толоруу иһин эппиэттиллэрэ. Кинилэргэ левиттэр көмөлөһөллөрө. Тангара үлэһиттэрэ эрэ Ытык Сурт (кэлин Тангара Дьиэтин) Сибэтиэй хонугар киирэр кыахтаахтара.

Тангара үрдүкү үлэһитэ (*нууч.* первосвященник) – Аарон ууһуттан төрүттээх сүрүн сулууспалааччы. Тангара үрдүкү үлэһитэ. Сокуон этэринэн, кини эрэ сорох ураты сиэри-туому толорор кыахтааҕа. Холобур, кини эрэ сылга биирдэ Сибэтиэйтэн Сибэтиэй хоско – Ытык Сурт (кэлин Тангара Дьиэтин) саамай ытык түгэх хонугар – киирэрэ.

Толук, бэримни – Моисей Сокуонунан, Израиль дьоно Тангараҕа энкилэ суох үчүгэй сүөһүнү, көтөрү толук биэрэллэрэ. Ону өлөрөн баран, сороҕун эбэтэр бүтүннүүтүн аалтаарга уматаллара. Ордугун (өскөтүн ордор буоллаҕына) дьон сиэн сөбө. Тангара, Моисей кэммитэн саҕалаан, толук биир сиргэ эрэ бэриллэрин ирдээбит. Бастаан ону Ытык Сурт тиэргэнигэр биэрэллэрэ, онтон кэлин Тангара Дьиэтэ тутуллубутун кэннэ, ол тиэргэнигэр көһөрбүтүгэр. Толук биэриэ сиэрин-туомун Тангара үлэһиттэрэ эрэ онорор кыахтаахтара. Сүөһүттэн, көтөртөн ураты туораах бурдугу, бинэгириэт арыгытын, олива арыытын, саҕа үүнүү бастакы аһын биэриэхтэрин сөп этэ. Толук араас көрүнгэ баара. Ол хас биирдиитэ ураты суолталааҕа: аньыыттан ырааһыры, Тангараҕа үтүө көмөтүн иһин махтаныы, андаҕары толоруу эбэтэр тус баҕанан бэлэх биэриэ. Тус баҕанан бэриллэр бэлэх символ быһыытынан Тангара уонна киһи бииргэ аһыылларын курдук көрүллэрэ. Итини таһынан Тангара үлэһиттэрэ уонна левиттэр Израиль дьоно Тангараҕа бэлэх биэрбит астарыттан ылаллара көнүллэнэрэ.

Эргэ Кэс Тылга толук (холобур, сүөһү, көтөр) уонна бэримни (туораах бурдук, бинэгириэт арыгыта, олива арыгыта) сүрүн көрүнгэрэ манныктар:

1. Аньыыттан ырааһыры толуга – бу толук анала – аньыы кириҥ-дьайын суох гыныы, киһи кутун-сүрүн ырааһырдыы.

2. Баҕа өттүнэн бэриллэр бэлэх, бэримни – киһи үтүө баҕатынан Тангара Дьиэтигэр туораах бурдугу, арыыны, бинэгириэт арыгытын эбэтэр харчыны биэриитэ.

Танара үрдүкү үлэһитэ

3. Бурдук бэримни – бэримни толуктан уратыта: бэримнигэ сүөһүнү, көтөрү өлөрөр ирдэммэт. Бурдук бэримни сүрүн түгэнэ – Тангараҕа (ол кэннэ Тангара үлэһиттэригэр) бэлэх биэри. Үксүгэр бу үүнүү иһин махтал бэлиэтэ буолара. Бурдук бэримни диэн ыһаарыламмыт туораах бурдук эбэтэр тардыллыбыт дуу, буһарыллыбыт дуу туораах бурдук туус тумаланан арыыга уонна лааданга быламмыта буолуон сөп диэн сабаҕаланар.

4. Бүтүннүү уматыллар толук – сүөһүнү, көтөрү өлөрөн баран, аалтаарга бүтүннүү уматалара (толук биэри атын көрүнгэр сүөһү сорҕото эрэ уматыллара, ордугун дьон сиирэ). Халлаанга унаарыйан тахсар буруо миннигэс сыта Айыы Тойонно сөбүлэтэр бэлэх дэнэрэ.

5. Кутуллар убаҕас бэлэх – убаҕас аһы, холобура, бинэ-гирээт арыгытын уонна олива арыгытын, аалтаарга кутан Тангараҕа бэлэхтииллэрэ.

6. Эйэлэһии толуга – бу толугу Тангараны кытта сөптөөх, эйэ-дэмнээх сыһыаны харыстаары, Кинини кытта эйэлэрэ чөлүгэр түспүтүн бэлиэтээри биэрэллэрэ. Сүөһүнү өлөрөн баран сорҕотун аалтаарга уматалара. Ол ордугун толук биэрбит киһи, кини дьиэ кэргэнэ уонна Тангара үлэһитэ сииллэрэ.

Тангара Килбиэнэ – бу тыллар Тангара сүдү сыдыаайын, Киниттэн кэлэр сандаарар сырдыгы бэлиэтииллэр. Бибилийэҕэ Айыы Тойон килбиэнэ сандаархай былыт эбэтэр Киниэхэ үгэр-сүктэр сиргэ сыдыаайар сырдык курдук ойууланар. Киһи ону тулуйан кыайан көрүмүөбүн сөп.

Тангара Ыйаахтара – үксүгэр бу тыл Тангара дьонго биэрбит дьаһала диэн суолталаах. Тангара Синай хайатыгар Израиль норуотун кытта Сөбүлэһиитин кэс тылын этэригэр Моисейга уон ыйааҕы биэрбит. Бу Тангара уонна киһи сыһыаннаһыытын сүрүн өттө этиллэр ыйаахтара Моисей Сокуонун сүрүн чаһа буолбуттар. Итини таһынан

Сокуонна атын ыйаахтар эмиэ бааллар: сорохторо уопсай ис хоһоонноохтор, сорохторо чопчу быраабыла, уураах, ыйыы-кэрдий уонна устаап буолаллар.

Тимпан – дүнгүргэ маарынныыр муусука тэрилэ.

Түһүлүк (*нууч.* нагрудник) – Бибилийэҕэ Танара үрдүкү үлэһитэ түөһүгэр таһаһын таһынан кэтэр сизбэ. Түһүлүккэ ытык урим, туммим баалара. Олор көмөлөрүнэн Танара көңүлүн (Кини тугу баҕарарын, тугу ыйарын) биллэлэрэ. Түһүлүк Израиль уустарын ахсаанынан уон икки күндү таастааҕа. Онон үрдүкү үлэһит Танараҕа киирэригэр ол таастары өрүү түөһүгэр ильдэ сылдьара.

Урим, туммим – Танара көңүлүн билэргэ аналлаах маллар. Бу туох маллар буолаллара, хайдахтара билигин чопчу биллибэт. Танара үрдүкү үлэһитэ уримнаах туммимы таһаһын таһынан түөһүгэр кэтэр ытык сизбигэр түһүлүккэ ильдэ сылдьара. Ону атыннык «дүүллүүр түһүлүк» диэн ааттыыллара. Бу малларынан сэрэбиэй кэбиһэллэрэ. Биирдэстэрэ «сөп», оттон иккиһэ «суох» диэн суолталааҕа.

Фараон – Египет ыраахтааҕыта.

Филистим муората – Средиземнэй муораны маннык ааттыыллара.

Ханаан – Хам уолун Ной сиэннэриттэн биирдэстэрин аата. Кини удьуордара (хананейдар) бастаан олорбут сирдэрин аата эмиэ Ханаан диэн этэ. Ханаан Средиземнэй муора уонна Иордан өрүс икки ардыгар баара. Бу сири Танара Авраамна уонна кини удьуордарыгар бас биллэрэ биэриэх буолбут. Израиль норуота кэлин Ханааны сыһаабаайа сэриилээн ылбыт.

Херувим – Бибилийэҕэ херувимнар диэн Тангараҕа олус чугас турар, халлаанга баар харамайдар ааттаналлар. Израиль дьоно херувимнары Тангара бүрүстүөлэ турар көлөөскөтүн (колесницатын) холбонон сылдыар сүүнэ улахан, кынаттаах кыыллар курдук өйдүүлэрэ. Ол иһин икки кыһыл көмүс херувим Тангара бүрүстүөлүн бэлиэтээн көрдөрөр сүрүн сибэтииннэ – Кэс тыл хоппотун – хаппаҕар туруоруллубуттар.

Хорив – Синай хайатын өссө биир аата. Дьэбириэйдии «хорев». Бу тыл «кураан», «кураанахсыйыы» диэн суолталаах буолуон сөп.

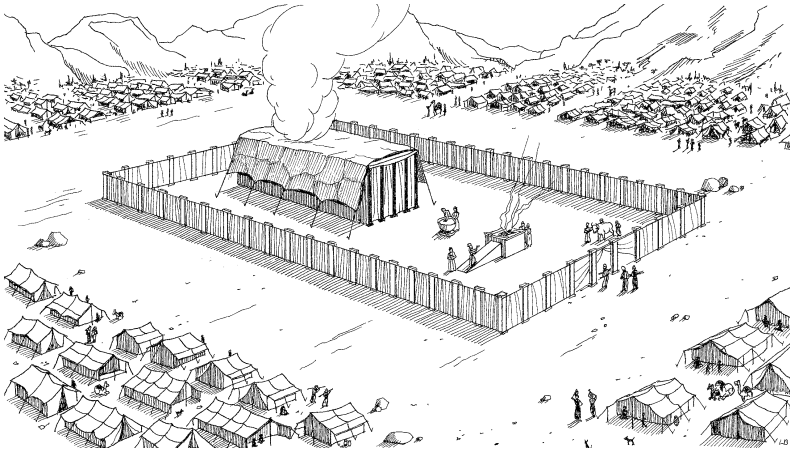
Цитра – кыракый аарпаҕа маарынныыр муусука тэрилэ.

Ыраас, ырааһа суох – Эргэ Кэс Тылга бу сүрүннээн сиэртүом онорон ырааһырыы эйгэтигэр сыһыаннаах тыллар. Моисей Сокуона этэринэн, Израиль дьоно ырааһы уонна ырааһа суоҕу (кирдээҕи, быртаҕы) араарыахтаахтара. Сорох кыһыл, көтөр, балык, мал-сал, аһылык, ону тэнэ сорох дьон эмиэ ырааһа суох дэнэллэрэ. Киһи, оннук аһы аһаабат, тирии ыарыылаах киһини эбэтэр өлбүт киһини таарыйбатах, хаан оҕуолуу сылдыар бааһа суох буоллаҕына, ыраас буолара. Дьахтар ыйданар кэмигэр уонна төрөөн баран ырааһа суох дэнэрэ. Эмтэммэт тирии ыарыылаахтары уонна да атын ыарыылаахтары эмиэ итинник ааттыыллара. Кинилэр Тангара сиэригэр-туомугар кыттар кыахтара суоҕа, ырааһы тугу да тыгыты суохтаахтара. Ырааһылар туһугар киһи анал сиэри-туому ааһыахтааҕа, ону таһынан Тангараҕа толук биэриэхтээҕэ. Кинини, иссоп угунаан хааны ыһан, ыраастыыллара. Киһи ону тэнэ этин-сиинин, таһаһын-сабын суунуохтааҕа.

Ытык килиэп, уон икки килиэп – Ытык Сурт (кэлин Тангара Дьэитин) иһигэр анал остуолга ууруллар көтөхтөрүүтэ

суох уон икки лэппиэскэ. Бу килиэп остуолга биир нэдиэлэни быһа турара. Онтон эмиэ уон икки сибиэһэй килиэбинэн солбуллара. Килиэби анал остуолтан хомуллубутун кэннэ Тангара үлэхиттэрэ эрэ сииллэрэ көнүллэнэрэ.

Ытык Сурт (Скиния) – көһөрүллэ сылдыбар, сүүнэ улахан балаакканы санатар сурт (*нууч.* шатер, *грек.* скене). Тиэргэннээх, тула олбуордаах. Атыннык өссө Туоһулааһын, Түмсүү Сурда эбэтэр Арыллыы Сурда диэн ааттыыллара. Бу Сурт Израиль дьоно Тангара үлэхиттэрин көмөлөрүнэн Тангараны кытта көрсөр сирдэрэ этэ. Инигэр Сибэтиэй хос уонна Сибэтиэйтэн Сибэтиэй хос бааллара. Сибэтиэй хоско уон икки килиэп ууруллубут остуола, толук биэрэр кэмнэ туттуллар тээбириннэр, үчүгэй сыттаах булкадаһыгы уматар аалтаар уонна сибэтиилинньик тураллара. Тангара ыйбытын толорон, Израиль дьоно кураайы куйаары кэрийэ сылдыбар кэмнэригэр Ытык Суртарын өрүү илдьэ сылдыбыттар.

Ытык Сурт (Скиния)

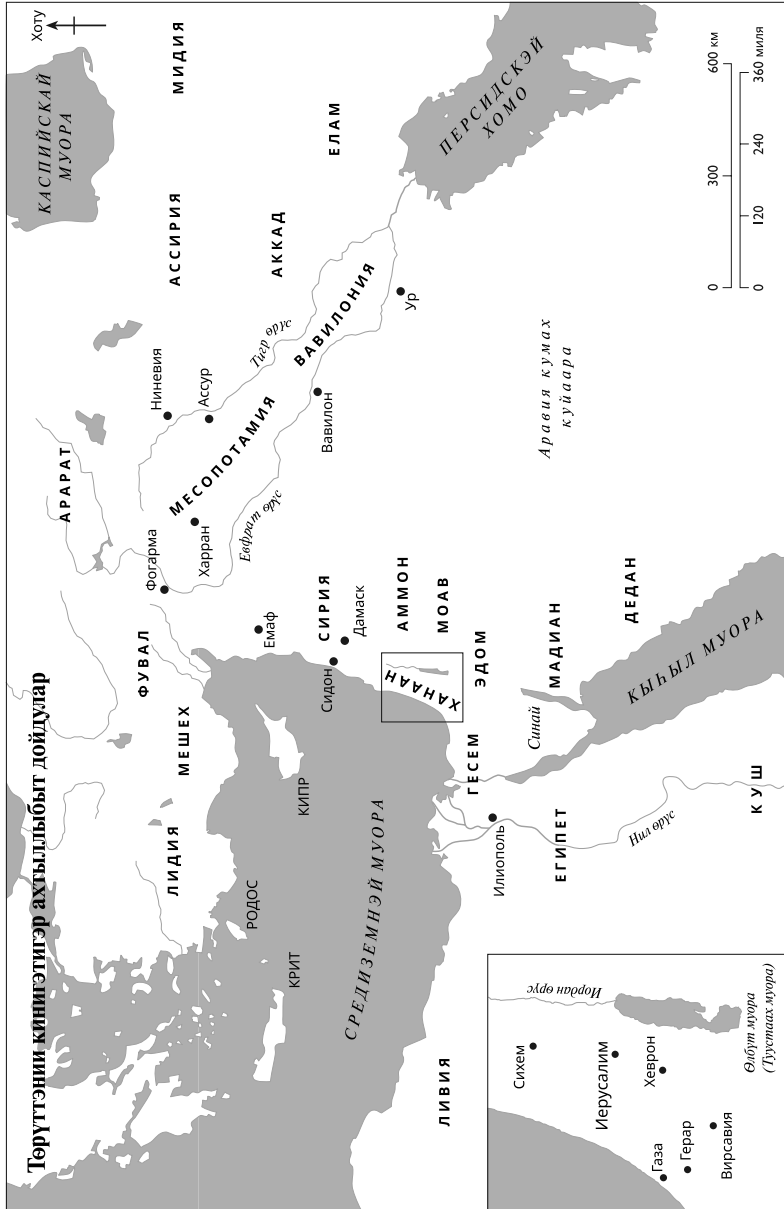

Ытык таас – саамай кылгас өттүнэн сиргэ тирэнэн турар үрдүк таас. Киһи көмүллүбүт сириҥ бэлиэтииргэ туһаналлара. Ону тэнгэ туох эрэ улахан суолталаах түбэлтэ эбэтэр киһи умнуллубатын туһугар туруораллара. Манньык тааһы ытык дииллэрэ эрээри, өйдөбүннүк тааска сүгүрү-йэр табыллыбат этэ. Ону Таңара Сокуона боборо.

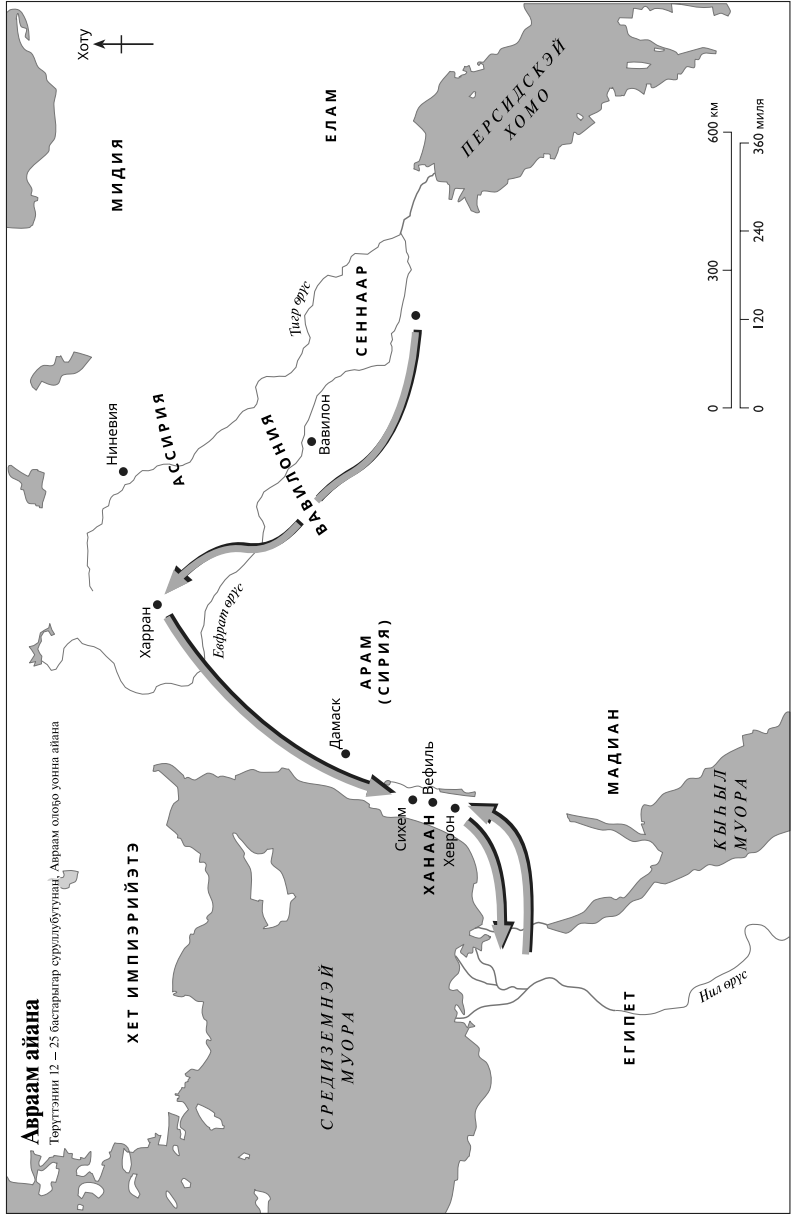
Эдом – бу тыл үөскээһининэн дьэбириэйдии «кыһыл» диэн суолталаах тылы кытта ситимнээх буолуон сөп. Бу тыл Исав уонна кини удьуордарын, чугас аймахтарын – Израиль дьонун – хос аата буолар. «Едом» (билиҥҥи сурулуутунан, «Эдом») диэн ааты Исав бастакы уол буолбут быраабын кыһыл өгнөөх чэчэбииссэ миинигэр туран биэрбитин иһин ылбыт. Исав уонна кини удьуордара ололбут уобаластарын эмиэ Эдом диэн ааттыыллара. Бу уобалас Арава хочотун икки өттүнэн Сеир хайаларынан тайаан сытара. Хоту өттүнэн Эдом Өлбүт муораны уонна Моавы, собуруу Эйлат хомотун, илин собуруу Иордан угуор баар кураайы куйаары, оттон арҕаа Кадес-Варнеһы, Ор хайатын уонна Цин кураайы куйаарын кытта быысаһара.

Эргэ Кэс Тыл – Таңара Египеттэн тахсыбыт Израиль норуотун кытта Синай хайатыгар Сөбүлэһиитэ. Сүрүн чааһа – Сокуон. Эргэ Кэс Тыл диэн бу Сөбүлэһии уонна ону Израиль дьоно хайдах тутуһуохтаахтарын кэпсиир кинигэлэр хомуурунньуктара эмиэ ааттанар. Бу үгүс үйэ тухары араас дьон суруйбут хомуурунньуга. Эргэ Кэс Тыл кинигэлэрэ Саҥа Кэс Тылы кытта холбуу христианныр Бибилийэлэрэ буолар.

Эфод – Таңара үлэһиттэрэ сулууспалыыр кэмнэригэр кэтэр, баартыгы санатар, сизэ суох таңастара. Курдааҕа, уһуна тобуктарыгар тийбэт этэ. Бу таңаһы Таңара көнүлүн, Кини норуokka тугу ыйарын-кэрдэрин билэр туһугар кэтэллэрэ.

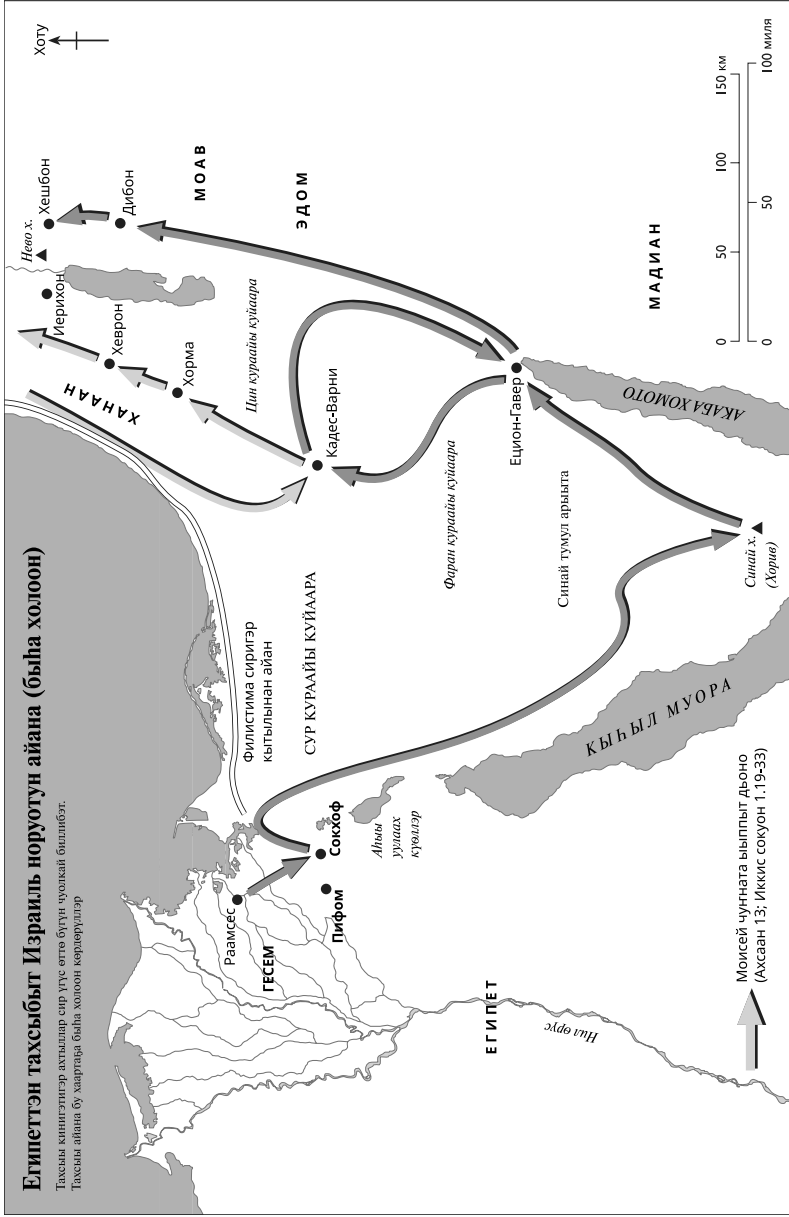

Египеттэн тахсыбыг Израиль нуруотун аяна (бына холоон)

Талсым кыялгынлар акхылар сир үчө өткө бүгүн үчөкөй бөлүшөт.
Талсым аянап бу жаргара бына холоон көрбөрүшүр

ИЙИНЭЭБИТЭ

Аан тыл.....	5
Төрүттэний кинигэтэ.....	9
Тахсы кинигэтэ.....	143
Тыллары быһаары 254	

Төрүттэни кинигэтэ

Тахсыы кинигэтэ

Бытие, Исход на якутском языке

Genesis, Exodus in the Yakut language (ISO: sah)

Институт перевода Библии
101000 г. Москва, Главпочтамт, а/я 360
www.ibt.org.ru

Подписано в печать 12.10.2022
Формат 84×108¹/₃₂. Печать офсетная. Усл. печ. л. 14,7
Тираж 2000 экз. Заказ №

Отпечатано в АО «Первая Образцовая типография»
Филиал «Чеховский Печатный Двор»
142300, Московская область, г. Чехов, ул. Полиграфистов, д. 1
Сайт: www.chpd.ru, E-mail: sales@chpd.ru, тел. 8(499)270-73-59